

VZDĚLAVACÍ
KNIHOVNA KATOLICKÁ

POŘADAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

Se schválením

nejd. kníž. arcib. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 č. 4884.

SVAZEK LII.

SVAZEK LII.

Rozluka církve a státu ve Francii.

V Praze 1911.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství.
V. Kotrba.

A-11118
1.097.

ROZLUKA CÍRKVE A STÁTU VE FRANCII.

SEPSAL

PRAELÁT DR. FRANTIŠEK XAV. KRYŠTŮFEK,

C. K. UNIVERSITNÍ PROFESSOR.

V PRAZE 1911.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ.
V. KOTRBA.

Rím.-katol. farní úřad

NIHIL OBSTAT.

Dr. Jos. Tumpach, censor.

IMPRIMATUR.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 14. prosince 1910 čís. 16.327.

Leo kard. Skrbenský,
kníže-arcibiskup.

Proslov.

Ve Francii odehrála se v našich dnech světová událost, rozluka církve a státu, o čemž vznikla hojná literatura ve Francii, Německu a jinde, která průběh této události vypisuje, o jejích účincích hovoří a je posuzuje.

U nás v Čechách jest průběh této události v celku neznámý; též oba rozlukové zákony francouzské nebyly v naší české literatuře ani v plném obsahu ani v plném znění jejich textu uveřejněny. V našich veřejných listech bylo pouze několik málo článkův a poznámek, z nichž však nikdo nemohl si o francouzské rozluce církve a státu učiniti jasný obraz. Chtěje tuto mezeru vyplniti, podávám české veřejnosti tento svůj spis, obsahující krátký historický průběh veškeré rozluky, obsah a text rozlukových zákonův a nynější život církve ve Francii.

Mým úmyslem při tom jest varovati náš český národ před podobným pokusem, pro něž mnozí horují a jenž by se mohl našemu malému národu státí osudným, a pak povzbuditi české katolíky, aby pamětlivi jsouce svých sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje, sv. Václava a ostatních patronů českých, své víry hájili, a to veřejně volebním lístkem, vysílajice do zemského sněmu, do říšské rady a do samosprávných korporací rozhodné katolíky, kteří by pokusu podobného, jako se stal ve Francii, nepřipustili.

Dejž všemohoucí Pán, aby se můj úmysl zdařil.

V Praze, dne 3. prosince 1910, na den sv. Františka Xaverského.

Spisovatel.

Literatura.

- Gayraud: La séparation de l'église et de l'état; 1904.
Charriaut: Après la séparation; 1905.
Gaudeau: L'église et l'état laïque. Séparation ou accord 1905.
Gide: La séparation des églises et de l'état; 1905.
Grunebaum-Ballin: La séparation des églises et de l'état; 1905.
Trialet: La séparation des églises et de l'état; 1905.
Vigilantius: Séparation de l'église et de l'état; 1905.
Sabatier: A propos de la séparation des églises et de l'état; 1906.
Raoul Allier: Une révolution; 1906.
Gayraud: La loi de séparation et le Pape Pie X.; 1906.
Flourens: La liberté de l'esprit humain. Pourquoi l'église de France triompha de la persécution; 1907. — La séparation des églises et de l'état; 1907.
Ernst Tröltsch: Die Trennung von Kirche und Staat. Der staatliche Religionsunterricht und die theologischen Fakultäten; 1906.
Dr. Julius Friedrich: Die Trennung von Staat und Kirche in Frankreich; Giessen; 1907.
Dr. Schirmacher: Die Trennung von Staat und Kirche in Frankreich; Leipzig, 1908.
Dr. Joh. Sägmüller: Die Trennung von Kirche und Staat; Mainz, 1907.
Dr. Geigel: Die Trennung von Staat und Kirche in Frankreich; München, 1908.
Dr. Rothenbücher: Die Trennung von Staat und Kirche; München, 1908.
F. Mack: Trennung von Kirche und Staat; Trier, 1910.

Díl I.

Rozluka.

§ 1. Co jest rozluka církve a státu?

Ve středověku spojovalo křesťanství církev a stát nejužší páskou; obě mocnosti se navzájem pronikaly. Mnohdy bylo nesnadno říci, kde přestává moc církevní a začíná moc světská, z čehož potom nastaly spory a boje, které obapolnou smlouvou mezi oběma mocnostmi ke spokojenosti obou končily; vždycky nalezla se dobrá střední cesta. Protestantství nerozloučilo tohoto spojení, jakkoliv hluboké otřesení v zásady jeho přivedlo.

Rozluka církve a státu jest vlastně odpadnutí od Krista a jeho viditelné společnosti na zemi, od říše Boží jim na zemi založené, od církve; jest odkřesťaněním lidské společnosti a výsledkem nevěry, která chce žít podle svých domyslův a názorů, popírá veškeré zjevení, a aby se nezasvěceným hned přímo neprotivila a je po sobě sváděla, kryje se názvem: „nový světový názor“. A tento nový čili moderní názor světový bojuje proti názoru křesťanskému, který chce vyrvatí ze srdcí věřících.

Vzdálenější příčiny rozluky.

§ 2. Rozšíření nevěry ve Francii.

Za panování krále Ludvika XIV. (1643—1715) dosáhla říše francouzská vně veliké slávy a lesku. Francouzské mravy ovládaly evropskou společnost, fran-

couzská řeč stala se řečí vzdělanějších tříd a diplomacie, a francouzská literatura stala se první v Evropě. Ale tento vnější skvělý stav byl uvnitř podryt hrozným finančním hospodářstvím a bezohledným absolutismem královým, který mohl říci: „Stát jsem já“ (l'état c'est moi). Při dvoře panovaly samé kratochvíle a radovánky, které vyžadovaly nesmírného nákladu, a ženatý král měl stále milostnice, z nichž paní z Maintenonu stala se jeho manželkou na levou ruku (morganatické manželství). Král byl urputným nepřítelem Apoštolské stolice, kterou stále ponižoval. Za jeho vlády rozšévalo se v zemi símě skepticismu čili pochybovačnosti, náboženské lhostejnosti, vlažnosti a nevěry.

Ludvík XIV. zanechal říši svému pětiletému vnuku Ludvíku XV. (1716–1774), v jehož jméně vládl jako poručník Filip, vévoda orleánský, jeho bratranec. Za vládaření Filipova vystoupila prostopášnost a mravní zpustlost úplně na jevo, majíc v čele vladaře a jeho dcery. Jeho prvním ministrem byl cambraiský arcibiskup kardinál Dubois, zcela důstojný druh vladařův. Že muž takových mravů mohl dosáhnouti nejvyšších důstojností v církvi a státu, jest důkazem, kterak se vysoká místa obsazovala. Když Ludvík XV. r. 1721 se svou šlechtinou chotí, dcerou po vypuzeném králi polském Stanislavu Leszczyńském, otěží vlády se ujal a výtečným rádcem kardinálem Fleuryem († r. 1743) po 17 let se řídil, omládlá Francie. Ale král, zpronevěřiv se své manželce, odevzdal se milostnicím, které s ním po libosti nakládaly a v říši panovaly. Pověstná Johanna Antoinetta, rozená Poissonová, povýšená za markýzku z Pompadouru, zřídila králi jelení park, aby tam žil jako v haremu. Pompadourová zanechala po své smrti r. 1764 svým přátelům miliony, oloupivši o ně státní pokladnu.¹⁾ Jaké moci se těšila, viděti z toho, že císařovna a královna naše Marie Terezie, chtějíc dostati válečnou pomoc od Francie proti hrabivému pruskému králi Bedřichu II., musila při všem svém vnitřním odporu s ní vstoupiti v důvěrné dopi-

¹⁾ Srv. Kryštůfek, Všeobecný církevní dějepis. V Praze 1892, III., str. 605.

sování a oslovovala ji: Madame, ma chère soeur et cousine (Paní, milá sestro a přítelkyně). Hluboké to zajisté ponížení pro zbožnou císařovnu, která z plna srdce neřesti a hanebnosti Pompadourčiny zatracovala.¹⁾ Po smrti své choti († r. 1769) dělal 62letý král sprostě ženštině, kterou za hraběnku Dubarry povýšil, sluhu v pravém smyslu slova. Tato milostnice stála zemi v pěti letech 180 millionů franků. Když královský zpuštěnec dne 10. května 1774 skonal, byl za proklínání lidu bez slavného pohřbu k sv. Diviši odvezen. Mravní zpustlost a ničemnost dvoru zachvátila i střední stav, staré obyčeje byly tupeny, povrchní tlach pokládal se za filosofii, a básníci opěvovali mravní prostopášnost a zvrhlost.

Byli sice zbožní biskupové a kněží, výborné školy v klášteřích i mimo ně, a důkladní theologové, ale nebyli s to, aby hráze zpustlostem postavili. Bohatství církve zplodilo mnoho duchovních zahalečů, kteří svým světským životem nebyli duchovenstvu ke cti. Z vědeckého ducha, pěstovaného za Ludvíka XIV., vyrůstalo pochybování, z pochybování nevěra, a z nevěry konečně kruté pronásledování církve.

Otcem francouzské skepse jest Petr Bayle, jenž se r. 1647 v Corlatu, v hrabství foixském, z reformovaných rodičů narodil a v Sedanu a potom, když s hugenotty z vlasti se vystěhovali, musil, v Rotterdamu professorem se stal. Ve svém hlavním díle „Dictionnaire historique et critique“ (2 sv. f. 1697) rozebíral všestranně každou otázku, přicházel na samé pochybnosti a protivy, kterých rozřešiti nemohl nebo nechtěl, a podkopával tak nejdůležitější pravdy.

Nekřesťanský a bezbožecký literární směr kvetoucí v Anglii přešel odtud do Francie. Poněvadž zde nebylo svobody tisku a světské a duchovní úřady proti nemravným a protináboženským spisům zakročovaly, zvolili zde protivníci křesťanství nejprve formu cestopisů, v nichž církevní učení a obyčeje cizím vzdáleným národům připisovali a o ně hanou a potupou se otírali.

¹⁾ Srv. Kryštůfek, Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských. V Praze 1893, I., str. 28.

Tak učinil Varaisse ve svých „Dějínách Severambů“; Fontenelle v popisu ostrova Bornea a Simon Tyssot de Patot v cestě a dobrodružstvích Jakuba Masséa. Baron Karel Secondant de la Brede a de Montesquieu († r. 1755), právník, člen parlamentu a potom (r. 1716) předseda jeho, uvádí ve svých „Perských listech“ jednoho Peršana, který do Francie přišel a potupně o veškerém církevním a státním řádu se vyjadřuje. Hrabě Jindřich z Bouillonu-Villersu († r. 1722) sepsal život Mohamedův, dávaje tam přednost mohamedánství před křesťanstvím.

Zatím rozšířily se ve Francii lože svobodných zednářův a tvořily středisko spiknutí proti církvi, platnému státnímu řádu a Bohu samému. Heslem tohoto spiknutí bylo: „Ecraséz l'inîame“ (Zničte ohavu, t. j. křesťanské náboženství, církev nebo samého Krista). V jeho čelo postavil se mladý nadaný básník Marie František Arouet, který sám se nazval Voltairem, a dle ujišťování jeho chvalořečníka Condorceta se zapřisáhl, že „život svůj zasvěti tomu, aby křesťanství zničil“. Byl synem pařížského advokáta, narodil se 20. února 1694 a měl za kmotra abbé Chateaufeuf, duchaplného zpuštěnce, kterýž ho jako jinoha upozornil na ničemnou knihu „La Moissade“, v níž zjevení Boží náramně bylo zpitvořeno. Jako studující chodil do jesuitské kolleje, kde již jeho učitel jesuita Le Jaj k němu pravil: „Nešťastníče, ty budeš praporečkem nevěry.“ Vystoupiv z této kolleje, upadl do společnosti, kteráž jeho mravy zkazila a v nevěře ho utvrdila. Popudiv svými satyrami proti sobě vládu, odebral se na nějaký čas do Anglie, kde poznal spisy anglických skeptikův a deistův, a tím položil jakýsi učený základ a náter svým frivolním názorům o zjevení Božím. Hlavním předmětem, kterým se ve svých spisech obíral, bylo thema, že „křesťanské náboženství jest vynálezem podvodných kněží“, a prováděl je nesčíslnými obraty, užívaje při tom vydatné zbraně vtípů, úsměškův a potup. Při své bezbožnosti těšil se veliké vážnosti u tak zvaných osvícencův a žertoval s králi a císařovny. Pruský král Bedřich II. a ruská carevna Kateřina II. mu holdovali. I císař Josef II. byl jeho

cititelem a byl by ho rád na své cestě do Francie r. 1777 navštívil, ale mezi ním a jeho zbožnou matkou Marií Terezií bylo vyjednáno jako *conditio sine qua non*, že toho neučiní. Avšak Josef vymínil si ten případ, kdyby se náhodou s Voltairem sešel. Tuto náhodou hledaje, vešel i do zahrady Voltairovy, ale Voltaira nespáčil.¹⁾ Voltair zemřel r. 1777.

Jeho hlavními druhy byli Jean Le Rond d'Alembert († r. 1783), který náboženství způsobem více podloudnickým podkopával, Denis Diderot († r. 1784), kterýž atheismus čili bezbožectví veřejně hlásal, a Damillaville, kterého Voltaire sám jmenoval „nenávislníkem Boha“. Od r. 1751 vydávali Diderot a d'Alembert za spolupůsobení jiných učencův „Encyklopaedii“ (Naučný slovník) a hlásali v ní čirý atheismus a materialismus. Slovo „Bůh“ a „Boží Prozřetelnost“ zaměnili za slovo „příroda“, i když místa z cizích spisův uváděli. Později odstoupil d'Alembert od tohoto podniku, v němž Diderot pokračoval. Encyklopaedie prospěla znamenitě revoluci, poněvadž i obmezené hlavy mohly o všem mudrovati neb, jak tenkrát se to nazývalo, filosofovati. Štěpán Bonnot de Condillac, duchovní z Grenoblu († r. 1780), ohavný lékař Julian de la Mettrie († r. 1751) a Klaudius Adrian Helvetius († r. 1771) hlásali nejrozhodnější materialismus; Bohem byla jim příroda, duch lidský plodem hmoty a náboženství vynálezem prohnanych kněží a majetkem hloupých hlav. Falcký baron Holbach učinil svůj dům střediskem všech nepřátel církve a státu a dal v letech 1763—1766 celou trojníkovou literaturu po Paříži roznášeti, aby i prosté lidi s výzkumy novější filosofie seznámil a je připravoval na vyplnění touhy Diderotovy: posledního krále uskrtiti střevy posledního kněze.

Záhubné bylo počínání Jana Jakuba Rousseaua. Narodil se v Ženevě 28. června 1712 z reformovaných rodičů, přestoupil 27. dubna 1728 v Turině ke katolické církvi, odpadl od ní později zase ku protestant-

¹⁾ Viz Kryštůfek, Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských, I., 39.

ství, vedl stále mravně zpustlý život, měl s jednou souložnicí pět dětí, které v domě nalezců dal vychovati, a zemřel v Ermenonvillu u Paříže 2. července 1778, otrávil se. Jako spisovatel bojoval ve svém spise „Emil neb o vychování“ (Emile. ou de l'éducation; Amst. a Pař. 1762, 4 sv.) proti historickému obsahu křesťanství, útočil na zázraky a tvrdil, že biblický dějepis v sobě obsahuje tolik odporů, že mu žádný rozumný člověk věřiti nemůže. Ve svém románu „Julie ou la Nouvelle Heloise“ (Amst. 1760, 6 sv.) podkopával mravnost. Ve svém spise „O společenské smlouvě“ (Du Contract social; Amst. 1762) odvozoval vznik státu od společenské smlouvy, kterou jednotlivec svou osobu, svou vůli a veškeré své síly všeobecné vůli podřídil. Tato všeobecná vůle jest svrchovanou čili suverénní, a může každého krále souditi a sesaditi. Křesťanství vyčítal, že jednou v státě zrušilo, občany vlasti odcizilo, tyrany podporovalo a válečné čtnosti zeslabilo. Zde budiž podotčeno, že všemohoucí ministr a rádce císařovny Marie Terezie a císaře Josefa II., kníže Kounic, byl velikým ctitelcem Voltairovým a pilným čtenářem jeho spisů; za svého pobytu v Paříži měl po nějaký čas Rousseaua jako tajemníka u sebe.¹⁾

Politická strana tak zvaných „fysiokratů“ neb „oekonomistů“, kterou František Quesnay, osobní lékař Pompadourčin, založil, zavrhovala sice státoprávní a sociální učení Rousseauovo, ale zuřila podobně jako on proti křesťanství.

Církev byla veškerým tímto počínáním velice otrěsena. Labat z řádu maurinů († r. 1803) a znamenitý kazatel Neuville varovali výstražným hlasem před oným hrozným okamžením, kdy trůn a oltář budou zvráceny. Sjezdy duchovenstva z roku 1765 a 1770 udaly králi nejzáhubnější spisy osvětářův a navrhly prostředky, kterými bylo lze učiniti přítrž jejich dábelskému počínání. Parlament (t. j. soudní dvůr onoho času) spojil se tím, že dal 7 spisů spáliti. Bezbožnost rozmáhala se vůčihledě. Encyklopaedisté zmocnili se

¹⁾ Viz Kryštůfek, Všeob. cirk. dějepis, III., 521, 522.

francouzské akademie a posuzovali zde všechny literární plody. Veřejné mínění a slabá vláda závisely na nové osvětě, jejímiž stoupenci byli oba ministři Choiseul a Malesherbes; tento, stoje v čele censury, dovoloval protináboženské spisy v zemi tisknouti a rozšiřovati.

§ 3. Francouzská revoluce. První republika a její rozluka církve a státu, a postup až k pohanství.¹⁾

Král Ludvík XVI. (1774—1792) byl muž zbožný a spravedlnosti milovný, ale slabý panovník. Chtěje hrozné finanční bídě odpomoci, svolal generální stavy: stav duchovenský, panský a občanský. Jeho první ministr, ženevský kalvinec Jakub Necker, nebyl mužem, který by statnou rukou Francii z revolučního proudu byl vyvedl, nýbrž naopak ji přímo do revoluce hnal; nechtěl být ministrem krále, ale národa, a panovati pod jménem královým. Necker dal třetímu stavu proti dosavadnímu obyčejí jednou tolik hlasů, co měly oba první, tak že se jim číselně vyrovnal. Král zahájil 5. května 1789 generální stavy po slavných službách Božích; duchovních bylo 308, šlechticů 285 a stavu třetího 621, všech 1216. Dne 17. června 1789 prohlásil se třetí stav za jediné zákonné shromáždění a přijal název národní shromáždění (assemblée nationale). Tím začala již vlastní revoluce. Ostatní dva stavy připojily se k němu a revoluce valila se dál a zachvátila celou Francii.

Národní shromáždění (1789—1791) odstranilo veškeré výsady stavů, prohlásilo ve svém prohlášení lidských a občanských práv (26. srpna 1789) rovnost všech občanů, dalo svobodu náboženskou všem vyznáním, připustilo protestanty ke všem občanským a vojenským úřadům (24. prosince 1789), upravilo právní postavení židů, zrušilo desátky, přisoudilo (2. listopadu 1789) disposici národa statky duchovenstva, které byly z většiny rozprodány. K návrhu advokáta

¹⁾ Viz Kryštůfek, Všeob. cirk. dějepis, III., 677—705. -- Dr. Karl Rothenbücher: Die Trennung von Staat und Kirche. München, 1908. Str. 190—206.

Treillarda byly všechny duchovní řády a řeholní sliby jako odporující vrozené lidské svobodě zrušeny (13. února 1790) a statky klášterní rozprodány. Demagogové namlouvali lidu, že klášterní ctnosti jsou vynuceny a klášterníci že opustí s jásotem svá vězení. Ale ke své mrzutosti viděli, že řeholnice svých domů nepouštěly, a podobně též přechetní řeholníci, ač řády mužské měly mnoho odpadlíků, z nichž mnozí se stali hroznými zuřivci. Přísné řády, jako trappisté, měly jich nejméně.

Potom vložilo národní shromáždění ruku na církevní ústavu, kterou pokalvinčilo tak zvanou občanskou ústavou duchovenstva (12. července 1790). Bylo stanoveno: 1. 136 biskupství ve Francii se zrušuje, a dle nového rozdělení říše na kraje (departements) bude tolik biskupství, kolik krajů, totiž 83; 2. posavadních 18 arcibiskupství uvede se na 10; 3. pravomocnost všech cizích arcibiskupův a biskupů ve Francii přestává; 4. v každém biskupství přistoupí biskup a občanský úřad k novému ohraničení far; 5. každý biskup jest spolu farářem svého stoličného chrámu a spravuje jej svými vikáři (kaplany); 6. v každé diecesi zřídí se seminář; 7. vikáři katedrálního kostela a představený semináře se svými dvěma zástupci tvoří radu biskupovu, který bez ní nesmí nic činiti; 8. všechny hodnosti a kanonikáty při stoličnách a kollegiálních chrámech a všechna převorství se zruší; 9. biskupové a faráři budou voleni od obyčejných volebních sborů departementu; biskupa posvěti a potvrdí metropolita, a metropolitu nejstarší biskup provincie; faráři představí se svému biskupu ku potvrzení; před posvěcením zaváže se biskup před municipálními úředníky, lidem a duchovenstvem přísahou, že národu, králi a zákonu bude věrným a s veškerým úsilím občanskou ústavu zachová; touž přísahou zaváže se též faráři; 10. faráři mají právo sami si vikáře (kaplany) voliti; 11. biskupové oznámí svou volbu Apoštolské stolici na znamení své pravověrnosti. Kdežto národní shromáždění touto občanskou ústavou ústavu katolické církve zničilo, ponechalo reformovaným úplnou volnost, aby si své církevní věci upravili. Proti této

ústavě ohrazovali se mnozí biskupové a odvolali se k Apoštolské stolici a k národnímu sněmu. Avšak národní shromáždění stanovilo dne 27. listopadu, aby všichni biskupové, faráři a kněží uvedenou přísahu v 8 dnech učinili; kdo by ji odepřel, vzdává prý se tím svého úřadu; kdyby metropolita nebo nejstarší biskup nově zvoleného posvětití nechtěl, může to učiniti každý jiný biskup; co do potvrzení a kanonické instituce pojmenuje občanská vláda některého biskupa, který by mu ji udělil. Král Ludvík, ač nerad, potvrdil občanskou ústavu duchovenstva dne 27. prosince. Z duchovních, kteří v národním shromáždění seděli, učinilo onu přísahu 80; ostatní, nedbajíce křiku a hrozeb, ji odepřeli. Z biskupův učinili onu přísahu jen 4, 127 biskupů pozbylo raději svých biskupství nežli své víry. Též největší část farářův a kaplanů (vikářů) — přes 50.000 — odepřela přísahu a byla vypuzena. Tak byli ve Francii kněží „přísežní“ (assermentés) a „nepřísežní“ (insermentés). Papež Pius VI. zavrhl tuto ústavu 13. dubna 1791. Ze msty zabavilo národní shromáždění papežské území, Avignon a Venaissin, a připojilo je ke Francii. Nastalo též kruté pronásledování katolického duchovenstva a věřících. I král prchl z Paříže, ale byl na svém útěku k severní armádě svou neopatrností a můžeme říci zbabělostí, nijak se nebráně, od poštmistra Droueta ve Varennesu poznán a do Paříže nazpět uveden. Národní shromáždění skončilo svou činnost 30. září 1791, načež následovalo shromáždění zákonodárné.

Zákonodárné shromáždění (1791—1792) započalo se 1. října 1791 a skládalo se ze 745 členův. Noví tito zákonodárcové přetvořili manželské právo, dovolili 14. září 1792 manželskou rozluku a stanovili, že manželsví musí se uzavíratí pod trestem neplatnosti před municipálními úředníky a 4 svědky (občanské manželství). Na návrh Františka z Neufchateau bylo 29. listopadu 1791 stanoveno, aby všichni kněží, třeba veřejného úřadu neměli, občanskou přísahu složili pod ztrátou všech platův a s nebezpečenstvím, že přijdou v podezření zrady a vzpoury, ve kterémžto případě musí se odebratí na místo úřady jim vyká-

zané. Dne 6. dubna 1792 bylo zakázáno nositi roucho duchovní, 28. dubna zrušena duchovní bratrstva a spolky; dne 17. srpna byly zrušeny všechny ženské kláštery, dne 23. a 25. srpna všechny církevní dávky a náhrady, a 26. srpna stanoveno vyhnanství beze vší podmínky pro všechny kněze, kteří by přísahu odepřeli. Vzniklo kruté pronásledování nepřisežných duchovních, které mělo v zápětí veliké rozhorčení katolického lidu. V Paříži vypuklo hrozné vraždění duchovních a všech podezřelých, které trvalo 7 dní a mělo osm až dvanáct tisíc obětí, mezi nimi 440 kněží. Jelikož hrůzovláda nabyla vrchu, byl král 10. srpna 1792 sesazen a s královnou uvězněn.

Národní konvent (21. září 1792 – 26. října 1795) započal činnost 21. září 1792, zrušil ještě též den království a prohlásil republiku. S králem Ludvíkem XVI. jako „s občanem Ludvíkem Capetem“ začal proces 11. prosince 1792, prohlásil ho vinným z velezrády na národě, odsoudil jej k smrti a dal ho 21. ledna 1793 guillotinou odpravit. Dne 16. října 1793 byla popravena královna Marie Antoinetta, dcera naší císařovny a královny Marie Terezie. Její syn princ Ludvík XVII. byl dán obuvníku Šimonovi na výchování, ale zemřel na své útrapy již r. 1795.

Dne 5. října 1793 zrušil konvent křesťanský letopočet a zavedl do života nový republikánský kalendář, zhotovený od matematika Rommea, dělicí rok na čtyři rovné části o třech jednodenních měsících po 30 dnech (360 dní), k čemuž ještě 5 a v přestupném 6 dní, slavností to republikánských, přibýlo; měsíce dělily se na desetidenní či desátky (dekady); desátý den byl dnem odpočinku. Tento nový letopočet začal se 22. září 1792. S novým křesťanským kalendářem zmizely všechny křesťanské svátky a slavnosti.

Poněvadž katolické náboženství bylo v celé Francii takorča zničeno, stali se konstituční kněží revolucionářům velikou obtíží, které se však brzo zbavili. Pařížský arcibiskup Gobet přišel se svými 13 vikáři do konventu, maje jakobinskou čepici na hlavě a drže mítru, kříž a prsten v ruce, a prohlásil, že „se svého úřadu vzdává; posud prý kázal proto, že tomu lid

chtěl; ale poněvadž lid toho již nežádá, nebude toho činiti; nezná prý jiného náboženství než náboženství svobody“. Jeho příkladu následovali přečetní přísežní duchovní, a kde toho neučinili, vyhnaly osady „své černé šelmy“. Konvent zabavil církevní budovy a poslední zbytky církevního jmění. Kdo byl jako duchovní poznán, byl uvězněn.

Anacharsis Cloots,¹⁾ který své dílo o mohamedánství a o lživosti všech náboženství pozitivních konventu předložil a rozum lidský v něm za jediného boha prohlásil, uvedl tuto bezbožnost do života. V průvodu pařížských municipiálních úředníků přivedl zpustlou zpěvačku Candeilli, průhledným flórovým šatem oděnou a mající přes sebe blankytný plášť, na hlavě červenou jakobinskou čepici a v ruce piku, znak to boha národa, která na nosítkách seděla, do národního konventu, představil ji jako zástupkyni rozumu nového božství Francie, a vyzval ji, aby s ním šla do Notre-Dame konat nové služby boží. Předseda a tajemníci konventu dali bohyni rozumu bratrské políbení a průvod bral se do kostela, kde byla bohyně na hlavní oltář postavena, kříž položen pod její nohy, a ona kadidlem podkuřována, při čemž zpívala se hymna na svobodu od Cheniera z Gossatu. Tato ohavná bohoslužba z 2. brumairu II. roku (z 10. listopadu 1793) měla se prvního dne každé dekady opakovati a do jiných kostelů zavésti, což se také s mnohými změnami, pitkami, tanci a jinými neplechami stalo. Tato modloslužba, vyšedši z municipia (městského úřadu) a od Němce, urazila marnivost Robespiera, který byl již diktátorem Francouzův. Robespierre vyslovil nad tím svou nelibost; pročež utvořila se proti němu opposice, kterou předešel tím, že dal Clootse s jeho přívrženci a biskupa Gobeta²⁾ 23. března 1794 zatknouti a již následujícího dne popravit. Popravou Clootsovou pozbyla modloslužba jeho své podpory a Robespierre dal 8. června 1794 konventem dekretovati, že „jest Nejvyšší

¹⁾ Slul Jan Křt. baron Klotz, byl rodem z Cleve, ale od svého 10. roku vychován v Paříži.

²⁾ Gobet obrátil se v žaláři.

bytosť (être suprême) a že jest duše lidská nesmrteľná¹⁾. To ho stálo život. Aby svůj dekret provedl, zřídil slavnost k uctění „Nejvyšší bytosti“, kráčel v čele průvodu v blankytném fraku a krátkých černých hedvábných kalkotách, máje v ruce kytku z květin a pšeničných klasův jako nejvyšší kněz, jsa tak na posměch Pařížanům, což na cestě velmi dobře pozoroval. Na poli Martově, kam průvod se bral, měl řeč, kterou skončil hrozbou proti tyranům a neřestem. Hned utvořila se proti němu ostrá opposice, kterou chtěl četnými popravami potlačit. Konečně 26. července 1794 vypukla proti němu v konventě bouře, byl zatčen a 28. července 1794 popraven. V okamžení, kdy jeho hlava pod guillotinou padla, zazněl potlesk přítomného množství a trval několik minut. Pádem Robespierrovým skončila se hrůzovláda a s ním též pocta Nejvyšší bytosti. Lid stával se mírnějším, kterýžto návrat k mírnosti byl nutnou potřebou; revoluce zastavovala se ve svém nesmyslném běhu. Rozum, kterýž jako bohyně ohavnostmi byl ctěn, začal, zprvu ovšem potichu, mluvit k národu francouzskému. Stát odřekl se modloslužby, ale úředně nenavrátil se ke křesťanství, stal se beznáboženským; tak provedla se první rozluka státu od církve a náboženství.

V duchu této rozluky pohybovalo se zákonodárství národního konventu. Dne 20. září 1794 provedl Gombon, že byl přijat zákon, kterým stanoveno, že republika nebude se starati o náklad na žádný kult ani o platy jeho služebníkův. Zákon z 21. února 1795 stanovil, že dle deklarace lidských práv žádný kult nesmí býti rušen, že republika žádného kultu nepodporuje, o žádné kostely a farní budovy se nestará, všeliké veřejné svolávání obce, každé zvonění a veřejné náboženské obřady zakazuje, žádného služebníka nějakého kultu neuznává a každé jejich veřejné vystoupení v obřadním rouše zakazuje. Potom byla každá bohoslužebná schůze podrobena dozoru úřednímu.

¹⁾ Hrdé usnesení konventu znělo: „Le peuple français reconnaît l'existence de l'Être suprême et l'immortalité de l'âme!“

Dále nesměla býti místa kultu označena žádným veřejným znamením. Obce nemohly jako právní osoby nabývatí žádných bohoslužebních místností nebo je najímati. Konečně bylo každé doživotní nadání (dotace) k vydržování kultu zakázáno. Dne 30. května téhož roku bylo obcím opět povoleno svobodné užívání budov církevních posud neprodaných, v jichž držení byly dne 22. září 1793, a mohly jich pod dozorem úřadů ke schůzím zákonem předepsaným, jakož i k účelům kultu užívati. Dne 29. září 1795 vyšel zákon, který postavil všechny kulty pod dozor úřadův, ale též pod jejich ochranu. Ale všem náboženským společnostem zůstalo zakázáno, v jejich jméně místnosti pro výlučné upotřebení ke službám božím kupovati nebo najímati, nebo ku příspěvkům nutiti, neb pod širým nebem obřady konati. Avšak tato povolnost konventu byla dána pod takovými podmínkami, že jí katoličtí duchovní ani užívati nemohli, poněvadž by všechny posud vydané zákony a svrchovanost národa byli musili uznati. Tisícové kněží, kteří z úkrytu nebo vyhnanství se byli vrátili, důvěřujice v mírnější smýšlení konventu, byli uvězněni.

Konvent vypracoval novou ústavu; moc zákonodárnou odevzdal dvěma sborům: sboru pěti set a sboru 250 kmetů (senátorů); moc výkonnou pěti direktorům. Všechna vyznání měla býti svobodna, a stát neměl se starati o žádné. Avšak tato svoboda prospívala jenom kněžím rozkolnickým; tisícové duchovních, které konvent věznil, zůstali ve svých žalářích až do 4. prosince 1795. Konvent rozešel se 26. října 1795, a na jeho místo vstoupil sbor pěti set a 250 kmetův. Prvními direktory byli zvoleni sami kralovrazi, kteří hlasovali pro smrt královu: Rewbell, Letourneur, Barras, Laréveillère-Lepeaux a Carnot.

Direktorium (1795—1799) zavedlo jakýsi kloudnější pořádek, ale nebylo se svůj úkol. Obnovilo pronásledování katolických duchovních, žádajíc na každém přísahu, že království nenávidí; kdo ji odepřel, byl poslán do Guyany nebo na ostrovy Ré a Oleron. Přisežní kněží tuto přísahu složili.

Direktorium přálo nové sektě theofilanthropů neb theanthropofilů, přátel Boha a lidí. Skládali se ze ženatých konstitučních kněží, jakobinův a všelijakých neznabohův. Dne 16. prosince 1796 měli první schůzi, a majíce v čele jednoho z direktorů, Laréveillére-Le-peauxa, dostali v Paříži 10 kostelů, a rozšířili se i do provincií. Přiznávali se k pouhému deismu a měli své slavnosti, obřady a služby boží. Ale toto duchamorné náboženství, jsouc pouze věci mody, zošklivilo se brzy a zašlo po pádu direktoria, když mu Napoleon chrámy jako majetek národa odňal (r. 1802).

Napoleon pokryv se velikou válečnou slávou v Itálii a Egyptě svrhl 9. listopadu 1799 direktorium a vstoupil jako první konsul v čelo nové vlády. Francie dostala zase novou ústavu. Výkonná moc byla odevzdána třem konsulům na 10 let zvoleným, z nichž první měl neobmezenou moc, kdežto druzí dva byli pouze jeho rádci. Dvůr o 100 členech radil se o nových zákonech, zákonodárny sbor o 300 členech o nich hlasoval a senát o 80 členech doživotně volených dohlížel na ústavu a provádění zákonův. Prvním konsulem stal se Napoleon Bonaparte. Za konsulátu byla všechna vyznání trpěna. Zákon z 28. prosince 1799 obnovil obsah zákona z r. 1795. Napoleon žádal na kněžích pouze přísahu věrnosti k nové ústavě; kdož jí neučinili, zůstali v žaláři nebo byli posláni za Alpy do vyhnanství.

§ 4. Napoleon jako konsul (1799—1804). Jeho konkordát a organické články. Napoleon jako císař (1804—1814 a 1815).¹⁾

Bystrý Napoleon vida hrozné zmatky církevních poměrů ve Francii poznal, že národu bez náboženství a mravního základu nelze dlouho panovati, a pomýšleje na císařství, chtěl obnovením náboženství lid si nakloniti. Protestanté se všemožně přičiňovali o to,

¹⁾ Srv. Kryštůfek, Všeobecný cirk. dějepis, III., 705 sqq. Dr. Rothenbücher, Die Trennung von Staat und Kirche, str. 206—216.

aby Napoleon po příkladu anglického krále Jindřicha VIII. přijal lutheránství a učinil se hlavou církve; v těchto snahách byli podporováni mocnými členy senátu, ale Napoleon odpověděl zkrátka: „Protestantství jest odpadem; nehodí se Francouzům.“

Po dlouhých a přetěžkých vyjednáváních v Římě a Paříži byl mezi Napoleonem a papežem Piem VII. uzavřen konkordát, jenž má datum 15. července 1801 a kterým se církevní poměry ve Francii urovnávaly.

Konkordát má 17 článků tohoto obsahu: V úvodě se pravi: „Vláda republiky uznává, že katolické, apoštolské, římské náboženství jest náboženstvím veliké většiny francouzských občanů. Podobně uznává Jeho Svatost, že totéž náboženství získalo a získá největšího rozkvětu a lesku obnovením katolických služeb Božích ve Francii a jeho vyznávání od konsulů republiky.“ Proto stalo se usnesení: 1. „Katolické, apoštolské, římské náboženství budiž svobodně vykonáváno; služby Boží budou veřejnými, při čemž zachovají se policejní předpisy, kteréž vláda uzná za nutné pro veřejný pořádek“; 2. papež s vládou ohraničí znova diecese (10 metropolit a 50 biskupství); 3. papež požádá biskupův, kteří francouzská biskupství drží, aby se svých stolců vzdali; neuposlechnou-li, postará se sám o biskupství; 4. a 5. první konsul bude na nově ohraničené stolce jmenovati biskupy ve třech měsících po prohlášení papežské bully; papež uděluje kanonickou instituci dle zásad před změnou vlády ve Francii obvyklých; totéž bude se dítí při biskupstvích později uprázdněných; 6.—8. ustanovují přísahu věrnosti do rukou občanských úředníkův a modlitby za republiku a konsuly; 9.—11. biskupové předsevzmou nové ohraničení far, budou jmenovati faráře, kteří však musí býti osobami vládě milými, mohou míti kapitoly při svých stoličních chrámech a semináře ve svých diecesích, ale vláda není zavázána k nijaké jich dotaci; 12. všechny stoliční, farní a jiné kostely, které nejsou rozprodány, vrátí se biskupům; 13. církev vzdává se rozprodaných církevních statkův a nebude jejich majetníkův znepokojevati; 14. vláda dá biskupům a farářům slušný plat; 15. katolíci mohou církvi činiti

odkazy; 16. a 17. prvnímu konsulovi náleží všechna práva, která měli francouzští králové u Apoštolské stolice; kdyby jeho nástupcové nebyli katolíci, stane se nová úmluva.

Papež schválil tento konkordát dne 13. srpna 1801 a prohlásil jej v konsistoři. Dle úmluvy vyzval dne 24. srpna biskupy staré Francie, aby se svých stolců vzdali. Z 81 žijících biskupův uposlechl papeže 45, 36 se ohrazovalo nebo žádali času na rozmyšlenou; 14 biskupů, jejichž diecese byly novými výboji s Francií spojeny, vzdali se svých stolců. Kteří nesvolili, byli z plnosti moci papežské sesazeni. Papež Pius VII. vykonal tím ve Francii takovou pravomoc, jako před tím žádný papež, sesadiv beze vší kanonické příčiny, ovšem s těžkým srdcem, tolik biskupů, odstraniv veškeru starou francouzskou hierarchii a zřídil novou, což všechno státi se musilo, měla-li církev ve Francii býti obnovena. Veškeren gallikanismus byl zvrácen. Tímto konkordátem byla rozlučka církve a státu odstraněna a církev se státem opět přátelsky spojena.

Ale Napoleon porušil ihned konkordát svými „Organickými články“ (articles organiques du culte catholique), kterými svobodu církve v konkordátu zaručenou obmezil a všemohoucnost státu nad církví znova prohlásil a upevnil. Článků těch bylo 77, které stanovily, že žádná papežská bulla neb jiný výnos Apoštolské stolice nesmí bez svolení vlády se prohlásiti nebo provésti, byť se jenom jednotlivých případů týkaly; biskupové musí zachovávatí residenci a smějí své diecese opustiti pouze s dovolením prvního konsula; žádná osoba, která se jmenuje nuntius, legát atd., nesmí bez svolení vlády na francouzském území žádně činnosti vztahující se na „gallikánskou církev“ předsevzítí; bez výslovného dovolení vlády nesmí se ve Francii ani všeobecný ani částečný církevní sněm slaviti. Usnesení cizozemských synod nebo všeobecných koncilů nesmějí býti ve Francii prohlášena, pokud vláda neprozkoumala jejich formy, jejich souhlasu se zákony, právy a svobodami francouzské republiky, jakož i otázky, zdali by jejich prohlášením nebyl porušen veřejný pokoj; bude jenom jeden katechismus

vládou schválený; v theologických školách bude se vyučovati deklaraci z r. 1682 (t. j. čtyřem článkům tak zvaných gallikánských svobod), k níž budou professoři zavázáni, a jejichž vyjádření o této závaznosti pošle se státní radě pro kult; proti výnosům a úkonům biskupů může státní rada zakročiti pod titulem zlořádů; kněží působící při seminářích musí býti vládou schváleni; chovanci seminářů mohou býti vysvěceni, je-li jim 25 let, mají-li z pozemkového majetku roční příjem 300 franků a jsou-li vládou schváleni; při uprázdňení biskupského stolce stará se metropolita nebo nejstarší biskup církevní provincie o jeho správu a generální vikáři úřadují dále; faráři dělí se na pevně ustanovené ve větších místech (curés) a na odvolatelné nebo výpomocné (desservants) s menším platem (500 franků); arcibiskupové dostanou 15.000 fr., biskupové 10.000, farářové první třídy 1500 a druhé třídy 1000 franků. Všichni duchovní musí býti Francouzové; nižší duchovenstvo jmenuje biskup a vláda je potvrzuje; každé darování duchovenstvu musí se díti ve státních papírech.

Konkordát a organické články byly od zákonodárných sborů přijaty bez zvláštního odporu; tribunál přijal je 78 hlasy proti 7, a zákonodárný sbor 228 proti 21. Konkordát s organickými články byl 8. dubna 1802 prohlášen za státní zákon. Civilní manželství a světské vedení stavu osob (matrik) trvalo dále.

Církev neuznala nikdy těchto organických článkův a ohrazovala se proti nim. Papež Pius VII. učinil to hned 25. května 1802 skrze kardinála Consalviho u francouzského vyslance Cacaulta v Římě a skrze kardinála Capraru 18. srpna 1803 u Talleyranda, ministra vnějších záležitostí, v Paříži.

Konkordát doplňuje zákon z 30. prosince 1809 o kostelních záduších, tvoře majetkové právo církevní.¹⁾ Církevním účelům slouží určité majetkové massy, kterým stát propůjčil právnickou (juristickou) osobnost („établissements publics“). Jsou to kostelní záduší, obroční nadání (menses curiales, episcopales a capi-

¹⁾ Dr. Rothenbücher, I. c., str. 216—223.

tulaires) a větší semináře. Obročí spravují jejich uživatelé, ale jmění kostelních záduší církevní rada. Tuto tvoří farář nebo výpomocný farář, starosta hlavního místa farního obvodu a ve farách pod 5000 duší 5, ve farách pak přes 5000 duší 9 laiků, z nichž při prvním sestavení biskup 5 a praefekt 4 jmenuje. Zádušní rada, z níž každé tři roky jedna část členů laiků vystupuje, doplňuje se volbou zbylých členů. Zádušní rada volí výbor „bureau des marquilliers“ o 3 členech, k nimž jako stálý (virilní) člen přistupuje farář. Tento výbor jest vlastně činným orgánem veškeré správy a připravuje usnesení zádušní radě.

Správa veškerého, církevním účelům sloužícího jmění podléhá rozsáhlému doзору a poručnictví státu. K bezplatnému nabytí nebo ku prodeji pozemků nebo rent jest nutno svolení státní moci. Uložení movitého kapitálu může se státi pouze v jistých papírech a podléhá v určitých případech rovněž státnímu schválení. Totéž platí o pronajímání pozemků. Rozpočty a plány na opravy a vydržování církevních budov musí býti schváleny od správního úřadu, který musí, pokud jde o hlavní změnu nebo přestavbu farních kostelů a farních domů, v každém případě slyšeti obecní radu. Vedení procesů od církevních ústavů, jakož i výpůjčky potřebují kuratelního svolení správních úřadů. Rozpočet církevních ústavů sestavuje se v souhlase s vyšším církevním ústavem státní moci, která též skládání účtů kontroluje.

Církevní záduší jsou ve svých příjmech odkázána na výnos kmenového jmění, jakož i na poplatky za jisté církevní slavnosti a na dávky za pronajaté židle a stolice v kostele. Ona mají opatření pro kult potřebné předměty, zapravovati platy neplacených duchovních, jakož i nižších služebníků kostelních, a mohou platy farářů nebo výpomocných farářův od státu placených zvýšiti. Ona nesou stavební břímě kostelův a farních budov. V případě, že jejich prostředky nestačí, musí schodek krýti obec. Avšak povinnost obcí byla v tomto ohledu omezena obecným zákonem z 15. dubna 1884 (čl. 133.); dle něhož jsou povinny ku placení náhrady

duchovním jenom tenkrát, když farní budova chybí a kostelní záduší náhradu za ni platiti nemůže.

Jak viděti, byla církev ve správě svého jmění velice omezena, a závisela úplně na státu.

Napoleon dal se senátem dne 14. května 1804 prohlásiti za dědičného císaře Francouzů, kterého mocnosti, až na Švédsko a Turecko, uznaly. Chtěje nové císařství v očích křesťanského světa legitimovati, pozval papeže, aby přišel do Paříže a ho pomazal a korunoval. Papež pomazal ho sice 2. prosince 1804, ale koruny na jeho hlavu neposadil, neboť císař přistoupil k oltáři, a vzav s oltáře korunu, papežem posvěcenou, vsadil si ji sám na hlavu. Potom vsadil sám císařovně korunu zvláště pro ni zhotovenou. Papež byl činem tím překvapen a obecenstvo trapně dojata. Papež zůstal v Paříži až do 4. dubna 1805, ale nedosáhl pro církev nic značnějšího.

Mezi papežem a císařem nastaly veliké neshody jak na poli politickém tak církevním, a napětí mezi oběma rostlo. Dne 17. května 1809 přivtělil císař dekretem z tábora u Vídně církevní stát s Římem k říši francouzské. Papež ohrazoval se proti tomuto bezpráví a bullou „Quum memoranda illa die“ vydal klatbu na všechny násilníky a lupiče církevního státu. Bulla týkala se v první řadě Napoleona, který si z ní sice dělal posměch, ale snažil se všemi způsoby její dojem ve Francii setřítí. Papež byl v noci 6. července 1809 generálem Radetem, náčelníkem četnictva říše, jat a po mnohých jízdách zavezen do Savony, kamž přibyl 15. srpna. Obdržel v biskupském paláci jeden pokoj s malou předsíní, a mohl jenom u přítomnosti strážce dávatí slyšení. Císař zakázal mu veškeré obcování s některou francouzskou církví nebo s některým francouzským občanem pod trestem neposlušnosti a hrozil sesazením (14 ledna 1811). Císař chtěl papeže „pařížským národním sněmem“ (1811) učiniti pro správu církevní Francie zbytečným, ale jeho záměr se nezdařil a nebezpečství rozkolu pominulo. Dne 9. června 1812 byl papež na rozkaz císařův od plukovníka četníků Lagorse posazen do poštovního vozu a přibyl 20. června do Fontainebleau, kde několik neděl ležel ne-

mocen. Po své nešťastné výpravě do Ruska (1812), v níž velická armáda 600.000 mužů zahynula hladem, žízní, zimou a mečem, potřeboval Napoleon papeže pro vzpružení francouzských katolíků, i navázal s ním 1. ledna 1813 styky, navštívil ho 19. ledna ve Fontainebleau s císařovnou Marií Ludovikou, choval se k němu, jakoby byli ode dávna nejlepšími přáteli, opakoval své návštěvy a v pěti dnech (20.—25. ledna) smluvil se s papežem o 11 článcích jako praelimináři budoucí smlouvy. Papež měl je za praeliminář, ale Napoleon byl tak nepoctivým, že je dal hned jako konkordát fontainebleauský z 25. ledna 1813 prohlásiti, v němž papež povolil mnoho na ujmu papežských práv, a přijav dotaci 2 millionů franků, vzdal se nepřímo církevního státu. Ony články podepsali papež a císař; ale brzy po odchodu císařově poznal papež svou chybu, upadl do velikého hoře a bylo se obávati, aby z bolesti nesešlel nebo nezemřel. Zmuživ se odvolal listem z 2. března 1813 ony praeliminární články, a byl opět vesel, jsa na všechno připraven. Po své porážce u Lipska chtěl Napoleon opět s papežem vyjednávat, ale papež nepřistoupil na nic. Dne 22. ledna 1814 dostal papež rozkaz, že musí Francii opustiti, a vjel 24. května za veliké slávy do Říma, který stal se zase středem katolického světa, kdežto Napoleon byl 31. března 1814 s francouzského trůnu svržen a dostal ostrov Elbu za samostatné knížectví. Napoleon opustiv Elbu přistál 1. března 1815 v Cannesu, vjel 20. března do Paříže, panoval znova 100 dní, ale byl u Waterloo od generálů Blüchera a Wellingtona poražen, vzdal se trůnu, byl na útěku od Angličanů jat a na ostrov Sv. Heleny zavezen, kamž 12. listopadu přibyl a kde, smířiv se s církví, 5. května 1821 zemřel. Církev, vytrpěvši hrozné útrapy, vyšla z francouzské revoluce a násilnického císařství jako vítěz.

§ 5. Obnovené království Bourbonů. Druhá republika a druhé císařství Napoleona III.¹⁾

Po pádu císaře Napoleona I. následoval na trůně francouzském Bourbon král Ludvík XVIII. (1814—1824), čtvrtorozený syn daufinův († r. 1765), za něhož zůstal konkordát z r. 1801 v platnosti. Král uzavřel opět s papežem konkordát dne 11. června 1817, ale komory jej zavrhl, poněvadž počet nových biskupství zdál se jim býti velikým a mnohá jeho stanovení odporovala prý gallikánským svobodám. Přece však byla učiněna nová smlouva, tak že konečně bullou „Paternae charitatis“ ze 6. října 1822 byl počet arcibiskupství určen na 14 a biskupství na 66. Horlivostí duchovních a řádů nastal rozkvět církevního života, který nebyl liberálům po chuti.

Po smrti Ludvíka XVIII. († 19. září 1824) vstoupil na trůn bratr jeho Karel X. (1824—1830), který chtěl trůn náboženstvím podporovati a tím přišel s liberály v samé spory. V komorách vypukla veliká zuřivost proti jesuitům a přešla do lidu, vojska a luzy. Proti králi vypukla revoluce, kterou tajně řídil vévoda orlean-ský Ludvík Filip, syn revolučního hrdiny Filipa Egalité, dychtěl po trůnu. Dne 27. července 1830 vypukl v Paříži boj, 29. července byl legitimní král Karel X. sesazen a přinucen zemi opustiti, a dne 7. srpna byl Ludvík Filip za krále prohlášen.

Červencová revoluce měla na sobě ráz proticírkevní, který se jevil v prvních letech nové vlády. Hned po červencové revoluci spojili se abbé de Lamennais, abbé Gerbert a hrabě Montalembert a založili v říjnu 1830 časopis „L'Avenir“ (Budoucnost) s heslem: „Bůh a svoboda“, aby katolického náboženství proti utlačování vlády a útokům novověké nevěry hájili. Časopis se duchovenstvu líbil, činil veliký dojem na cizinu, ale zabředl záhy v bludné zásady a názory; přál si totiž úplné odtržení a oddělení církve od státu, tedy jejich rozluky, a tvrdil, že jistota o pravdě a skutečnosti věcí nespočívá v rozumu jednotlivcův, ale ve

¹⁾ Viz Kryštůfek, Všeob. cirk. dějepis, III., 745—757.

všeobecném rozumu a všeobecném smyslu (raison generale nebo sens commun). Poněvadž „Avenir“ přicházel do pověsti bludařství, zastavili jej vydavatelé v listopadu 1831 a odebrali se do Říma, by tam své věci hájili. Dne 3. února 1832 podali kardinálu Paccovi pamětní spis. Řehoř XVI. zavrhl 15. srpna 1832 okružníkem „Mirari vos“ zásady časopisu „Avenir“, zejména rozluku církve od státu, a poslal svůj okružník kardinálem Paccou Lamennaisovi. List byl ve všech diecésích zakázán a přestal vycházeti nadobro. Někteří biskupové složili seznam bludův Lamennaisových a poslali jej papeži, který žádal na něm r. 1833 přímého vyjádření. Byla mu předložena formule ku podpisu, kterou také 11. prosince 1833 podepsal. Ale podrobení jeho nebylo upřímné. Brzy potom r. 1834 vydal hrozný spis „S l o v a v ě ř í c í h o“ („Paroles d'un croyant“), kde vykládal církev jako zrádkyni člověčenstva a dokazoval z evangelia oprávněnost revoluce. Papež Řehoř XVI. odsoudil okružníkem z 25. června 1834 tuto knihu „malého sice objemu, ale veliké převrácenosti“. Bývalí přátelé Lamennaisovi, kteří se upřímně církvi podrobili, opustili Lamennaisa, který z církve vystoupil, hrdinou radikální strany se stal a 27. února 1854 zemřel, maje věku svého 73 léta a nesmířiv se s církví.

Ferdinand František Chatel, duchovní druhého granátnického pluku a od r. 1823 spolupracovník časopisu „Le Réformateur ou l'Echo de la religion et du siècle“ (Reformátor neb Ozvěna náboženství a století), ztratil červencovou revolucí r. 1830 své místo. Nebyv od žádného biskupa přijat, založil v srpnu téhož roku ve svém bytě v Paříži tak zvanou „katolicko-francouzskou církev“, která slula francouzskou, poněvadž konal služby Boží ve francouzském jazyku, a katolickou, poněvadž ještě mnoho katolických obřadův a obyčejův podržel. Jeho učení bylo pouhý racionalismus: Ježíše pokládal za syna Josefova a Mariina. Našel sice stoupence, avšak jeho počínání bylo více věcí mody. Roku 1842 dala vláda zavítí všechny jeho bohoslužebné místnosti, jichž si nikdo více nevšímal. Chatel odešel do Bruselu a zemřel r. 1857.¹⁾

¹⁾ L. c., str. 895., 896.

Mezi duchovenstvem vymíraly staré zásady gallikánské a jansenské, a zakořeňovaly se právě, přesně církevní. Vláda a duchovenstvo znenáhla se sbližovaly. S velikou příkrostití vedl se spor o svobodu vyučování. Odpor proti státnímu monopolu vyučování, vlastně proti nevěrecké pařížské universitě, které všechny školy byly podrobeny, započali katoličtí laikové, markýz de Regnon, Ludvík Veuillot († r. 1883) a hrabě Montalembert, k nimž se přidružili biskupové. Zákon o vyučování, předložený komorám r. 1844, vyvolal veliký odpor katolíků, jmenovitě biskupů, kteří se ministrem kultu Villemainem nedali zastrašiti. Panská komora přijala vládní předlohu 24. května 1844 bez ohledu na výtečnou řeč hraběte Montalemberta jako obhájce církve. V poslanecké komoře byl zpravodajem Thiers, tenkrát ještě rozhodný nepřítel církve, kterému zdá se býti zákon ještě církvi příznivým. Vznikla nová bouře proti jesuitům, tak že konečně jejich generál rozpustil jejich kolleje a noviciáty, a dovolil jesuitům, aby působili ve Francii jako svěští kněží.

Král Ludvík Filip (1830—1848) byl svržen revolucí v únoru 1848. Královská rodina prchla do Anglie a byla prohlášena republika (1848—1852), která však hrozila býti republikou luzy. V druhé republice stal se Karel Ludvík Bonaparte, syn bývalého krále hollandského Ludvíka († r. 1846) a královny Hortensie, synovec císaře Napoleona I., presidentem (10. prosince 1848) a spolu jaksi spasitelem z hrozcících nebezpečství. Za jeho presidentství zrušil zákon z 27. března 1850 monopol university a zavedl svobodu vyučování, začož bylo děkovati ministru vyučování Fallouxovi, příteli hraběte Montalemberta; dále byly zvýšeny státní podpory na výživu duchovenstva, a náboženské spolky a řády podporovány.

Dne 2. prosince 1852 dal se president Napoleon prohlásiti za císaře Napoleona III. (1852—1870). Prál církvi a dopřál jí větší volnosti, ale po vraždě atentátu Orsiniové (14. ledna 1854) a po šťastné válce proti Rakousku v Italii r. 1859 nastal u něho obrat církvi nepřítel. Již r. 1860 Napoleon spisem „La France, Rome et l'Italie“ (Francie, Řím a Itálie), který

Lagueronnière složil, pustil do světa myšlenku, že papežskou souverenitu obmeziti jest na Vatikán a jeho zahrady, a když proti tomu biskup poitierský Pie (pozdější kardinál, † r. 1880) dne 22. února 1861 vydal rázný pastýřský list, zakročila proti němu vláda, jako by byl své moci zneužil, a potlačila jeho pastýřský list. Brzy potom vystoupila vláda proti spolkům sv. Vincentce, zrušila jejich provinciální správu a generální radu v Paříži, a chtěla ponechat v činnosti spolky místní; týrala řehole, zakročila proti papežskému okružníku a Syllabu z 8. prosince 1864, nedovolujíc je prohlásiti; trpěla, že král Viktor Emanuel papeže o část jeho státní oloupil, a jmenovala biskupy, kterých papež potvrditi nemohl. Ze Napoleon poslal r. 1867 papeži pomocný vojenský sbor proti Garibaldianům, stalo se vzhledem na katolíky v říši a hlas jejich smýšlení v komorách. Napoleonův dvůr dával v mravním ohledu špatný příklad, podporoval přepych a nemravnost, a jeho vláda vystupovala velmi ostře proti všeobecnému sněmu vatikánskému. Již šlo o rozkol, když vypukla prusko-francouzská válka, která skončila pro Napoleona velmi smutně. Po krutých porážkách musil se 2. září 1870 vzdáti u Sedanu pruskému králi Vilémovi IV., ztratil trůn, a zemřel jako vyhnanec 9. ledna 1873. Třetí republika byla prohlášena.

§ 6. Právní náboženský stav před rozlukou.¹⁾

Uznávanými náboženstvími ve Francii byla tato: náboženství katolické, vyznání reformované, lutherské, židovské a (v Alžírě) mohamedánské dle obřadu malekitského; ta byla zákonně chráněna a upravena. Katolická církev byla upravena konkordátem z r. 1801 a organickými články, samovolně Napoleonem k němu připojenými, kterých však církev neuznávala a vlády nikdy přesně neprováděly. Stát zaručoval neobmezenou svobodu služeb Božích a kázeň duchovních. Představené církve stát dilem jmenoval, dilem jejich

¹⁾ Dr. Julius Friedrich: Die Trennung von Staat und Kirche in Frankreich. Giessen 1907, str. 21., 22.

jmenování potvrzoval; platil je, kontroloval správu církevního jmění a prohlašování církevních výnosův, a vykonával tak nad církví velmi značnou svrchovanost.

Úřednický stav, který tyto záležitosti vykonával, byl tento: Byla tu ministeriální direkce kultu; kabinetu direktorovu náleželo jmenování biskupů, politická kázeň duchovenstva, spory s duchovní mocí, odvolání k státní radě pro zneužívání úřední moci (appels comme d'abus), spory mezi občanskými obcemi a správci církevního jmění, t. j. se zádušními radami (conseil de fabrique), konečně všechny procesy. Pod ředitelem pracovaly tři ministerské odbory: jeden pro katolický kult, druhý pro ostatní kulty, a třetí pro účetnictví. První odbor dělil se na čtyři sekce, které se obíraly personálem duchovenstva, úpravou a správou kapitol, seminářů, far, výpomocných far, správou církevního jmění, kongregacemi, dary a odkazy k církvi, světskou správou diecesních ústavů, diecesními budovami a pod. Jak viděti z tohoto úřednického aparátu a jeho agendy, byla církev ve svém životě a působení velice obmezena.

Leč tento nikterak záviděníhodný stav církve nebyl po chuti nepřátelům církve, kteříž o její pád vši silou pracovali a rozlukou církve a státu jej provésti chtěli. Svobodné zednářstvo pracovalo v dušách lidských pomalu, ale jistě, zákopnický. Po svém způsobu zahalovalo se v temné, tajuplné šero, házelo frasemi o lidskosti, pokroku a svobodě na všechny strany, ale tak, aby se člověk od Boha a náboženství odvracoval. Revoluční socialismus ve Francii přijal ideu rozluky od zednářství, a již r. 1867 tvořila „rozluka církve a státu“ a „odstranění stálých vojsk“ hlavní program francouzských socialistův. Kommunismus, který vnikal do parlamentů, byl hlavním bojovníkem za „rozluku“.

Bližší přípravy a záminky k rozluce.

§ 7. Vinění papeže z nepřátelství k republice.¹⁾

Než mohla býti rozlučka provedena, musil býti konkordát císaře Napoleona I., který církev a stát spojoval, odstraněn, ale tak, aby odium toho spadlo na papeže, jako by jej sám zrušil, při čemž by si republika byla správně počínala. Stále a stále rozhlašovalo se, že papež jest nepřitelem republiky, která se proti němu musila brániti. Tato pomluva opakovala se nescíslněkrát v parlamentu v rokování o rozluce. Avšak opak jest pravdou. Apoštolská stolice zachovávala konkordát až úzkostlivě a chovala se k státu vždycky loyálně, ať byla ve Francii monarchie nebo republika. Papež Lev XIII. vybízel při každé příležitosti francouzské katolíky, aby uznali republikánskou formu vládní. Proti tomuto chování papežovu vystupovali monarchisté v různých listech, jako v „Autorité“, „Figaru“ a jiných; a bohatší monarchistické rodiny nepodporovaly již finančně papeže, který tímto úbytkem přicházel do finančních rozpakův, ale přece setrval při své blahovůli k francouzské republice.

V listopadu 1890 pronesl v Alžírě znamenitý kardinál a arcibiskup karthaginský, Karel Martial Lavigerie, připítek na církev a republiku. Dne 28. listopadu 1890 odpověděl kardinál státní sekretář biskupu saint-flourskému na jeho prosbu, která se má chovati, „aby se držel platné státní formy“. Dne 16. ledna 1893 vydali francouzští kardinálové, k nimž se připojili skoro všichni biskupové, společný okružník, kde mezi povinnostmi pro katolíka kladou též upřímné, loyálně připojení se ku platným státním zřízením (k republice). Dne 16. února 1893 vydal papež Lev XIII. velikou encykliku k francouzskému duchovenstvu a věřícím, kdež je vybízel k úctě a poslušnosti světské

¹⁾ F. Mack: Trennung von Kirche und Staat. Trier 1910. (Paulinus-Druckerei.)

moci v platné vládní formě. Tentýž obsah má papežský list z 3. května 1893 ke kardinálům.

Loyalitu církevní politiky uznávali i francouzští státníci jako Waldeck-Rousseau (v komoře poslanecké 17. prosince 1901), ministr vnitra Constans (v řeči v Toulouse 4. června 1893), president senátu Jules Ferry (27. února 1893), president republiky Felix Faure (listem k papeži z 5. února 1896). Všechny bližší podrobnosti jsou obsaženy v kap. 5. vatikánské „Bílé knihy“, která vyšla o Novém roce 1906.

Ne papež, ale francouzská vláda přála si vypověděti konkordát. Combes stav se ministerským předsedou vyslovil se hned pro rozlučku církve a státu; prohlásil jenom 21. března 1903 v senátě, že lid musí býti napřed na to připraven. Totéž opakoval v komoře poslanecké 14. ledna 1905, řka: „Byl jsem vždycky stoupencem rozlučky církve a státu. Ale když jsem převzal vládu, poznal jsem, že veřejné mínění jest na tuto reformu ještě nedostatečně připraveno. Myslil jsem, že jest nutno veřejné mínění až na toto stanoviště přivést.“ (Uvedeno ve vatik. „Bílé knize“ kap. 1.) Právem poznamenává vatikánská „Bílá kniha“, že Combes chtěl stůj co stůj rozluce, jenom že jí nevzal hned do svého pracovního programu, chtěje napřed v šem ožnými úskoky učiniti papeže za to zodpovědným. Delší dopis s podobným obsahem poslal Combes londýnské „National Review“ v březnu 1905. Jeho politika v tomto ohledu směřovala k tomu, aby francouzskému národu namluvil, že „tvrdošijnost Říma“ a „porušování konkordátu papežem“ přivedly rozlučku. Po zednářsku přistupovala francouzská vláda od jedné urážky papeže ke druhé, a když konečně spor mezi Římem a vládou vypukl, volala vláda s pokryteckou rozhořčeností k lidu: „My za nic nemůžeme; všim jest vinen papež.“

§ 8. Jmenování biskupů. Spor „Nobis nominavit“.¹⁾

První spor vyvolal Combes r. 1902 a 1903, vlastně si nenáležitý vliv na volbu biskupů; vznikl tak zvaný

¹⁾ L. c., str. 12.

spor „Nobis nominavit“. V prosinci 1902 jmenoval Combes tři biskupy, nečekaje papežského svolení. Papež odepřel jim kanonickou instituci, a Combes prohlásil v senátě 21. března 1903 ostrými slovy, že papež tím porušil konkordát. Vatikánská „Bílá kniha“ prohlásila toto potvrzení v kap. 7. za nespravedlivé. Papežské instituční bully nezněly: Francouzská vláda „nominavit“ t. j. jmenovala biskupem, nýbrž „Nobis nominavit“ t. j. pojmenovala Nám za biskupa. Této kuriální formule užívala Apoštolská stolice po třicet let, když najednou státní rada nechtěla registrovat instituční bully biskupů z Carcassonu a Annency, po něvadž prý zmíněná kuriální formule jest nepřípustná. Senát vyzýval vládu, aby hájila práv státu.

Marná vyjednávání mezi ministrem vnějších záležitostí a pařížským nuntiem trvala až do 23. dubna 1903, kdy jim cesta presidenta Loubeta do Říma učinila konec. Počátkem roku 1906 bylo za příčinou sporu „Nobis nominavit“ uprázdněno 15 biskupství.

§. 9. Cesta presidenta Loubeta do Říma.¹⁾

Combes postaral se o to, aby president Loubet cestoval do Říma navštívit krále italského ve Kvirinále; poslanecká komora povolila náklad na tuto cestu v obnose 450.000 franků. Byla to veliká rána pro papeže. Co Italové (20. září 1870) obsadili Řím a zmocnili se násilím církevního státu, neučinil žádný katolický panovník nebo náčelník katolického národa návštěvy italskému králi, aby tím jaksi neschvaloval lupu na církevním státě spáchaného. Protestantská knížata, dříve návštěvou ve Kvirinále, navštívila papeže a podrobila se obřadu papežem předepsanému: vyjeli totiž v krytém voze ze svého vyslanectví, tedy ze svého území, přijeli do Vatikánu, učinili návštěvu papeži, a z Vatikánu navrátili se opět do svého vyslanectví, do svého území. Činili to k veliké mrzutosti italského dvora, prokazující tím papeži královskou čest; uznávali

ho za suveréna a zavrhovali tak nepřimo spáchanou loupež. Tak zachovali se korunní princ německý Bedřich, německý císař Vilém II. a anglický král Edvard VII.

Ale Loubet potupil papeže. Dlel v Římě od 24. do 28. dubna 1904 jako host krále Viktora Emanuele II., a nevěšmal si nikterak papeže Pia X., který krátce před tím byl zvolen. Jednoho dne šel sice procházkou kolem Vatikánu a chrámu sv. Petra — zastavil se a podívoval se jim, ale ve Vatikáně nebyl.

Cesty Loubetovy vykořistili svobodní zednáři v Římě, Neapoli a Paříži proti katolické církvi; podrážděná luza volala na veřejných místech: „Ať žije Combes! Ať žije protiklerikální Francie! Pryč s Vatikánem.“

Papež ovšem nemohl strpěti potupy, která se mu stala, ale musil se proti ní ohraditi, a tomu vlastně Combes chtěl. Naivní lidé tvrdili později, že francouzská vláda neznala úmyslů papežových, ale tomu není tak. Když v červenci 1902 začalo se mluvit o cestě krále Viktora Emanuele II. do Paříže, učinil papežský nuntius ministra vnějších záležitostí pozorným na mimořádný význam odvety, kdyby návštěva králova byla návštěvou presidentovou v Římě oplacena. V červnu 1903, tedy skoro rok před návštěvou, podal papež Lev XIII. proti zamýšlené cestě do Říma skrze státního sekretáře kardinála Rampollu rázné ohrazení a činil vládu pozornu na následky. Papežskou listinu uložila francouzská vláda do akt a ukryla ji, tak že z ní ani slovíčko do veřejnosti nevěšlo. Teprve vatikánská „Bílá kniha“, kterou papež Pius X. po přerušení styků uveřejnil, odkryla tuto perfidii. (Vat. „Bílá kniha“ kap. 8.) Však i francouzský ministr zahraničních záležitostí Delcassé, jsa nutkán katolickým poslancem Groussauem, připustil 27. května 1904 první ohrazení Lva XIII. Nebylo zde tudíž žádného nedorozumění, ale vychytralá, bezbožná vypočítavost vlády.

Papež Pius X. podal dle své povinnosti ohrazení z 28. dubna 1904 proti urážce, které se dopustil Loubet proti Apoštolské stolici, svým kardinálem státním sekretářem Merrym del Val. Tento protest byl podán

¹⁾ L. c. str. 12—14.

vládě 4. května 1904, kteráž jej odmítla svým vyslancem u Apoštolské stolice dne 6. května. Pamětihodným úkazem jest, že byl veřejnosti podán nejprve v listu socialistického poslance Jaurésa „L'Humanité“ dne 17. května; potom nastala v časopisectvu církvi nepřátelském hrozná vřava: „Papež urazil Francii; pryč s konkordátem!“ Tam chtěl dospěti Combes, a dospěl tam. Bez průtahu odvolal 22. května 1904 ministr zahraničních záležitostí Delcassé francouzského vyslance při Apoštolské stolici z Říma a neoznámil papeži pranic o tomto důležitém kroku. Všechny obyčejné diplomatické slušnosti byly dány stranou. Opatření vlády schválila poslanecká komora 27. května více nežli čtyřpětinovou většinou.

§ 10. Spory Apoštolské stolice s francouzskou vládou pro záležitosti biskupů z Lavalu a Dijonu.¹⁾

Francouzský vyslanec byl sice náhle od Apoštolské stolice odvolán, ale vyslanectví trvalo dále, tak že přátelské styky mohly býti každou chvílí obnoveny; tomu však nechtěl Combes, který chtěl rozrůzku učiniti nezhojitelnou, k čemuž mu přispěl spor biskupů lavalského a dijonského.

Na biskupa Geaye z Lavalu přišly žaloby již na počátku jeho biskupování, tak že mu Lev XIII. skrze

¹⁾ L. c. str. 14—18. — Dr. Rothenbücher: Die Trennung von Staat und Kirche. Str. 236, 237. — Heiner: Bruch des diplomatischen Verkehrs zwischen dem Apost. Stuhle und Frankreich v „Archiv für das kath. Kirchenrecht“ sv. 84. (r. 1904) str. 538—566. — Aby všechno překrucování se strany francouzské vlády zamezila, podala Apošt. stolice veřejnosti všechna posud sběhlá akta nejprve v létě 1904 ve svém úředním orgánu: Acta s. Sedis. Vol. XXXVIII. (1904—1905); potom vydala „Bílou knihu“ o více nežli 30 stránkách a se 47 aktními přílohami. Přehledně vyličil papež veškerý posavadní spor v allokuci proslovené v konsistoři 14. listopadu 1904. Acta s. Sedis Vol. XXXVII. (1904—1905) p. 301 sqq. Dobře líčí průběh pronásledování katolické církve až do léta 1904 Ch. Bota: La grande faute des catholiques de France. 1904. Str. 1—138.

kongregaci sv. Officia radil, aby se biskupství vzdal. Geay to zprvu učinil, ale hned potom žádal, aby byl přesazen, což však nebylo možno. Přišly nové žaloby; Apoštolský stolec musil zakročiti. Ani krátký pobyt biskupův v Římě 1904 ho nepolepšil. Kongregace Officii vyzvala ho 17. května 1904, aby se biskupství vzdal, a to do měsíce, jinak že se proti němu zakročí dle církevního práva („progredi ad ulteriora“). Jakkoliv tento list byl tajný, oznámil jej biskup vládě. Vláda žádala odvolání tohoto listu notou k francouzskému vyslanci ze dne 3. června, myslíc, že biskup jest beze všeho sesazen, nevzdá-li se v měsíci biskupství. Apoštolská stolice poslala list nuntiovi, kterýž jej oznámil ministru Delcasséovi, kde vyložila, co znamená „progredi ad ulteriora“: biskup byl obeslán do Říma, kde by mu byly žaloby oznámeny; kdyby se ospravedlnil, byl by papež velice rád; v případě sesazení nebo vzdání se biskupského stolce zachovají se ustanovení konkordátu. Ministr byl spokojen, ale neodpověděl. Nuntius dopsal v tomto smyslu do Říma. Geay však poslal papeži 24. června list, nezmíniv se v něm o své obslce a o trestuhodném sdělení papežského listu s vládou, a řka v něm, že přijde v říjnu do Říma se svatopetrským haléřem, který nemá ještě všechen pohromadě, a chce býti doprovázen 75letým kanovníkem, který v horku cestovati nemůže. Avšak státní sekretář Merry del Val obeslal na rozkaz papežův a kongregace sv. Officia biskupa do Říma do 20. června, hroze mu trestem suspense ab exercitio ordinis et iurisdictionis pro tvrdošjnou neposlušnost. Tímto tajným listem byl biskup Geay dle vyjádření nuntiova k francouzskému ministerstvu obeslán do Říma, aby se ústně zodpovídal a ospravedlnil.

Týž čas byly podány žaloby na biskupa dijonského Le Nordeza. V diecesi byly hrozné nepořádky. V únoru 1904 nechtěli někteří seminaristé přijmouti od něho svěcení a opustili skoro se všemi ostatními seminář. Svěcení se nekonalo. Kardinál státní sekretář poručil depeši z 10. března, aby svěcení byla do jisté lhůty dle vůle sv. Otce odročena. Nuntius Lorenzelli poslal v tomto smyslu list biskupovi. Biskup odevzdal tento

list francouzské vládě, která odpověděla notou z 15. července, že pokládá list za neplatný, jakoby nepřišel, poněvadž se protiví konkordátu a nuntius nemá práva s biskupy vyjednávat.

Pro ono svěcení pozval kardinál státní sekretář Merry del Val listem z 24. dubna 1904 biskupa do Říma, aby co možná nejdříve přišel a se ospravedlnil. Biskup slíbil, že přijde v červnu, ale nepřišel. Tu obešl ho státní sekretář po rozkaze papežově listem z 9. července, aby ve 14 dnech do Říma se dostavil pod trestem suspense ab exercitio ordinis et iurisdictionis. Tento trest byl připojen pro případ tvrdošijnosti a neposlušnosti. Biskup oznámil list vládě, jak ujišťoval, prý nuceně. Do 19. července odpověděl kardinálově a kardinál státní sekretář zase jemu 22. července. Francouzská vláda opakovala ve svých hrozivých notách z 23. července, že pokládá nuntiov list z 11. března k biskupu za neplatný, a žádá odvolání listu kardinála státního sekretáře z 9. července k biskupu dijonskému a z 2. a 10. července k biskupu lavalskému, poněvadž prý porušují konkordát. Apoštolská stolice vyložila mírně své počínání proti oběma biskupům a že nikdy neporušila konkordátu; spolu byla hotova prodloužit oběma biskupům lhůtu o měsíc; kdyby se nedostavili nebo se neospravedlnili, potom že vláda srozumí se s Apoštolskou stolicí o správu diecesí. Než všechny pokusy Apoštolské stolice byly marny. Stal se věc neuvěřitelná. Dne 30. července sdělila francouzská vláda s Apoštolskou stolicí, že oficiální diplomatické styky jsou s ní přerušeny a poslání nuntiovo v Paříži ukončeno. Dne 1. srpna 1904 uveřejnil „Journal officiell“ v Paříži ultimatum, které vláda papeži podala, aby totiž v 48 hodinách svou obsílku biskupův odvolal, sic že zakročí vláda, poněvadž papež „konkordát porušil“. Combes dobře věděl, že Pius X. jeho ultimata nepřijme, a chtěl již v srpnu veškeré spojení s církví přerušit, aby komora deputovaných v říjnu měla před sebou hotovou událost a nemohla „rozlučku“ více obejít. Ke konci října 1904 byl konkordát vypovězen.

Dne 18. ledna 1905 byli oba generální vikáři dijonské, kteří jako zástupci biskupa Le Nordeza, jenž

biskupství se vzdal, výnosem presidenta republiky odvolání (jak se zdá se srozuměním dřívějšího biskupa Le Nordeza, kterého vláda posud za biskupa a hlavu diecese pokládala). Dijon neměl pastýře, konkordát byl prolomen; byla zde diecese, kde byla provedena rozlučka, nežli se o ní začalo v parlamentě rokovati.

Jeden z redaktorů „Figara“ tázal se Combesa bezprostředně před uveřejněním výnosu a odstoupením jeho z ministerského křesla, proč tak důležitý krok, plný těžkých následkův, učinil s takovou rychlostí. Combes odpověděl: „Myslím, že rozlučka církve a státu jest nejnnutnější reformou. Netajím toho, že jsem chtěl své nástupce postavit před „hotovou událost“, před částečné provedení rozlučky; církve jest v biskupství dijonském od státu oddělena; není tam žádné zákonné církevní autority. Vyplácení církevních platů není více možné, neboť zřízení církve mohou obdržeti plat jenom tenkrát, když biskup nebo jeho zástupce, uznaný od ministra kultu, dal své visum; tedy v jedné diecesi francouzské není konkordátu, není rozpočtu kultu. Byl jsem šťasten, že jsem v poslední den své vlády vytvořil ve veliké říši konkordátu malý okres, kde konkordát přestal. — Toto dílo jest velikou událostí.“¹⁾ — Combes odstoupil a poloúřední „Matin“ ujišťoval v oněch dnech, že ministerstvo Rouvierovo nezná více východu ze stavu, který Combes vytvořil. Vláda uznávala Nordeza za biskupa, poněvadž nechtěla jeho vzdání se stolce uznati, tento pak nemohl diecesi spravovati, poněvadž dostal od papeže propuštění; nebyl tedy žádným řádným pastýřem. „Matin“ prohlásil, že vláda ministerstva Rouvierova ponechá zatím věc tak, jak jest. Z toho plynulo, že veškerá správa diecese jest zrušena a platy 900 kněží nebudou vypláceny. Veškeré časopisectvo obíralo se touto věcí.²⁾

V pátek dne 10. února 1905 dotazoval se radikální poslanec Morlot vlády na opatření, která jsou nutna, aby konkordátní vláda uprázdněných biskupství

¹⁾ Mack, l. c. str. 16.

²⁾ L. c. str. 16. 17. .

byla pojištěna, a aby již nyní rozlučka byla připravována. Většina 386 hlasů proti 111 přijala denní pořádek, kterým vybízela vládu, aby co nejdříve podala zákon o rozlučce církve a státu.

Papež chtěje ukázat svou mírumilovnost, vrátil krátce potom Le Nordezovi jeho pravomocnost a zmocnil ho, aby nového generálního vikáře ustanovil. Biskup to učinil, nový generální vikář byl v ministerské radě 24. února 1905 uznán, a konkordátní poměry v dijonské diecesi obnoveny. Ale tím nebyla zastavena rozlučka, po které veškeré socialistické a svobodomyšlné časopisectvo volalo, svalujíc veškeru vinu na papeže. Nevinnost papežovu v tomto ohledu prohlásil v poslanecké komoře protestant Ribot dne 10. února 1905, řka: „Nežádejte ode mne, abych se srovnával s historickou lží, která tvrdí, že špatná vůle jest na straně papežově.“¹⁾

§ 11. Třetí republika. Kommuna v Paříži a její rozlučka církve a státu.

Rozlučka církve a státu ve Francii není ústrojným vývojem občanských poměrů jako v Americe, ale jest bojem, ve kterém lichoosvicenci a nevěrci, vydávajice se za průkopníky nového světového názoru, snaží se křesťanský názor potříti, prohlašujice jej za nepřátelský republice a za ohrožení této republiky. Náčelníci republikánské strany přijali již r. 1869 v posledních letech císařství rozlučku církve a státu do svého programu. Ale když skoro tíž mužové 4. září 1870 vytvořili vládu národní obrany, nechali zatím svůj program stranou a hledali u duchovenstva pomoci ve prospěch vlasti.

Když císař Napoleon III. 2. září 1870 u Sedanu Němcům se vzdal, nastalo v Paříži hrozné rozčilení. V noci z 3. na 4. září navrhl Jules Fabre v zákonodárném shromáždění sesazení napoleonské dynastie, a 4. září byla svolána republika. Večer téhož dne

¹⁾ Mack, I. c., str. 18.

ustavila se provisorní vláda národní obrany (Arago, Favre, Gambetta, Ferry, Rochefort, Simon), a Thiers byl vyslán s diplomatickým posláním k mocnostem, aby ve prospěch republiky zakročily. Němci postupovali proti Paříži a oblehli ji. Nově zvolené národní shromáždění sešlo se v Bordeauxu, svěřilo moc exekutivní Thiersovi, a Favre stal se ministrem zahraničních záležitostí. Thiers a Favre učinili s novou německou říší mír, odstoupivše jí Elzasy a Lotrinsko (bez Belfortu) a zavázavše se zaplatiti válečnou náhradu v obnosu 5000 millionů franků.

Dohrou války německo-francouzské bylo povstání kommunity v Paříži dne 18. března 1871, kterému padli za obět pařížský arcibiskup Darboy a četní světští a řeholní duchovní. Hrůzovláda kommunity prohlásila 2. dubna 1871 rozlučku církve a státu, potlačila rozpočet kultu, prohlásila jmění mrtvé ruky za národní a zvolila k jeho převodu zvláštní výbor.¹⁾ Avšak panství kommunity bylo po několikadenním hrozném boji v ulicích hořícího města zbrání potlačeno (28. května). Jejím pádem padla pro ten čas i rozlučka církve a státu.

Adolf Thiers stal se prvním presidentem republiky. Nepohodnuv se se sněmovnou odstoupil roku 1873 († r. 1877), a jeho nástupcem stal se polní maršálek Mac Mahon. Zprvu se zdálo, že shodnou se legitimisté a Orleanisté ve prospěch hraběte Chamborda, který bude legitimním králem jako Jindřich V. († r. 1883); ale obojetné chování Orleanistů zmařilo toto uznání legitimního krále. Umírnění monarchisté a republikáni shodli se o základech nové ústavy, která v podstatě

¹⁾ Dekret zní: La Commune de Paris, Considérant que le premier des principes de la République française est la liberté, C que la liberté de conscience est la première des libertés, C. que le budget des cultes est contraire au principe de la liberté de conscience, puisqu'il impose les citoyens contre leur propre foi, C. enfin que le clergé a été le complice des crimes de la monarchie contre la liberté, Décrète: Art. 1. L'Eglise est séparée de l'Etat. Art. 2. Le Budget des cultes est supprimé. Art. 3. prohlasuje jmění mrtvé ruky za národní a čl. 4. ustanovuje výbor k jeho převodu. Dr. Rothenbücher, I. c., str. 229., pozn. 1.

platí ve Francii posud. Senát byl zřízen o 300 senátorů, z nichž bylo 75 voleno národním shromážděním doživotně, ostatní pak notáby departementů na 9 let. Za ministerstva Ferryova (od února 1883 do března 1885) byla při revisi volebního řádu do senátu instituce doživotních senátorů zrušena. Již volby národním shromážděním do senátu v prosinci 1875 byly vítězstvím republikánské levice, a z nových všeobecných voleb v únoru 1876 přišlo do poslanecké komory 360 republikánů proti 170 monarchistům, do senátu pak 149 republikánů proti 159 monarchistům. President Mac Mahon vzdal se pro své monarchistické smýšlení presidentství 30. ledna 1879. Za nástupce byl zvolen Jules Grévy, posavadní předseda poslanecké komory, jehož nástupcem v předsednictví stal se Gambetta. President Grévy byl muž bez charakteru, který užíval svého vysokého postavení k obohacení své rodiny; když veškerá špinavost jeho propukla na veřejnost, vzdal se 2. prosince 1887 své hodnosti, a za presidenta byl zvolen Sadi Carnot (1887—1894). Po jeho zavraždění v Lyoně (24. června 1894) italským anarchistou Caseriem byl 27. června 1894 zvolen za presidenta Casimir Périer, který 15. ledna 1895 odstoupil, a nástupcem stal se mírný republikán Felix Faure 429 hlasy proti radikálu Brissonovi, předsedovi komory poslanecké, kterýž obdržel 360 hlasů. Po náhlé smrti Faureově v únoru 1899 následoval v presidentství Emil Loubet, a po něm v lednu 1906 Fallieres.

§ 12. Kroky, přípravy a návrhy vlády a parlamentu na rozluky církve a státu.

Až do odstoupení Mac Mahonova z presidentství chovala se republika k církvi dosti příznivě, poněvadž v parlamentě a ve vládě měli monarchističtí a konservativní živlové jaksi vrch. Ale hned po jeho odstoupení, již r. 1879, přišla proticírkevní republikánská strana k veslu, chovala se k církvi nepřátelsky a zavedla mnohé věci na její úkor. President Grévy vydal v březnu 1880 tři dekrety, jimiž kolleje a ústavy Jesuitů byly

zrušeny a všem kongregacím nařízeno, aby své staty předložily vládě ke schválení. Vláda pak odstranila řehole a náboženské spolky z veřejných škol a nemocnic. Volby do parlamentu r. 1881 způsobily ještě větší obrát: 227 deputovaných vyslovilo se při volbách pro rozluky církve a státu a 143 pro výpověď konkordátu. Od tohoto času podávaly se v zákonodárných sborech návrhy na rozluky církve a státu nebo na zrušení výsadního postavení církve.

Dne 7. února 1883 podal Pavel Bert v poslanecké komoře tři návrhy, z nichž první žádal zrušení katolických fakult, druhý upravení obecného školství a třetí vztahoval se na církve samy. Tento třetí návrh nežádal ještě rozluky církve a státu, ale přísnějšího vykonávání státní svrchovanosti nad církví; církve má prý sice míti svobodu, ale v mezích policejních předpisů, které stát uzná za nutné. Poněvadž prý recursus ab abusu jest docela nedostatečnou ochranou svrchovanostních práv státních, proto buďtež odstraněny všechny výhody a výsady duchovenstvu poskytnuté, a budiž zavedeno na tomto poli přísné, do jednotlivostí zablíhající policejní trestní zákonodárství. Právníká osobnost církevních ústavů budiž sice zachována, ale přísně pouze na církevní účely obmezena; počet duchovních škol budiž zmenšen, platy kanovníků, které nejsou konkordátní, buďtež zrušeny, a všechna neautorisovaná bohoslužebná místa uzavřena. Všechna nařízení, která mimo konkordát neb organické články kultu propůjčují kultu nemovitě jmění státu, departementův a obcí, buďtež zrušena a monopol záduší kostelních na dodávání nutných předmětů ke smutečným slavnostem odstraněn.

Tyto návrhy neměly zatím žádného účinku, ač hleděly církve státu zcela podrobiti.

Dále pokročil poslanec Jules Roche. Vypracoval úplný návrh „na sekularisaci církevních statkův a rozluky církve a státu“, který byl 15. května od poslanecké komory odkázán ku projednání¹⁾ její „konkordátní komisi“, v níž část deputovaných pracovala o rozluky.

¹⁾ Dr. Rothenbücher, I. c., str. 230.

Zpravodajem této komise byl Pavel Bert, který ve své zprávě prohlásil, že úplná rozlučka zatím není možnou, poněvadž jest „nebezpečnou“ (pro stranu proticírkevní), a končil poznámkou, že rozlučka se musí teprve připravovati tím, že „se změní milieu (prostředí), které posud rozluce překáží“.

Rozluce tedy protivilo se prostředí, t. j. lid žil ještě v prostředí katolické víry a měl náboženství, což se musilo napřed změnit.

K této záměně prostředí postupovalo se pomalu, etapami; lid se měl znenáhla Bohu a církvi odcizovati a zvykati si, žítí bez nich. Parlament usnášel se o zákonech, které náboženský a občanský život od sebe rozlučovaly. Zákony ze 17. června 1881 a z 28. března 1882 bylo zavedeno bezplatné, povinné a všeobecné vyučování, nucená návštěva školní, při čemž bylo náboženství z osnovy školní jako učební předmět vyloučeno. Státní školy byly zbaveny rázu křesťanského čili byly odkřesťaněny. Byl to důležitý krok na cestě k rozluce. Soustavně a vypočítavě byl vypěstován sbor učitelů školy obecné jako protivníků farářových (anticurés) od „ligue de l'enseignement“ (od ligy vyučovací).

Tento zednářský spolek měl od 29. září do 1. října 1904, krátce po pověstném kongresu svobodných myslitelů v Paříži, svou valnou hromadu v Amiensu, kde bylo přítomno 1200 učitelův a učitelek. Žádali tam za vůdcovství svobodného myslitele Buissona, aby škola byla „laicisována“, t. j. odkřesťaněna.

Stalo se modou, oháněti se slovem „laiciv“ (laicité); mluvilo se o „laickém“ státu, „laické“ škole, „laické“ morálce, čehož smysl byl, vyhostiti náboženství ze života a opovrhovati zjevením Božím, věrou a církví.

I manželství bylo vždy víc a více „zesvětšřfováno“; rozvod se velice ulehčoval. Tak na př. byl 13. prosince 1904 v senátě odstraněn 298. článek Code civil, který vdané cizoložné paní zakazoval provdati se za vinníka.

„Laicisování“ pokračovalo dále: krucifixy byly ze soudních síní odstraněny; špiclovstvím a terorismem

pracovalo se proti katolickému duchu ve vojsku a loďstvu. Kdo chodil do kostela a posílal děti do katolických škol, neměl ve veřejném úřadě postupu (karriery).

Vláda míchala se i do vnitřní správy církve. V říjnu 1904 byli Sulpiciáni, výteční to professori, kteří vychovali celou řadu výborných duchovních, z 23 seminářů vyhoštěni, nedostavše žádného napomenutí ani možnosti se hájiti.

Cetným duchovním byl chatrný plat jejich 900 nebo 600 franků zastaven, a to buď že užívali bretonského (keltického) jazyka při vyučování katechismu, nebo na udání učitele neb starosty, že agitovali při volbách, nebo pro kázání, jako by bylo proti vládě.

Roku 1885 byl rozpočet kultu zmenšen skoro o 5 millionů (r. 1880 obnášel 54 milliony franků), a potom v následujících letech stále zmenšován.¹⁾ Roku 1886 učinil Yves Guyot v poslanecké sněmovně návrh, aby starost o vydržování kultu přenechala se obcím, jakož i svobodné rozhodování o tom. Byl to přímo návrh na zrušení konkordátu a rozlučku církve a státu.

Boj mezi nepřáteli církve a církví trval stále. Velikou chybou bylo, že katolíci neutvořili veliké politické strany. Pokus hraběte de Muna, utvořiti stranu na základě programu „náboženské obrany“, r. 1885 se nezdařil. Roku 1886 hrozilo ministerstvo Freycinetovo rozlučkou církve a státu, která již z debat parlamentu nevymizela. Vláda stála posud na základě konkordátu, nechtějíc se vzdáti svých práv nad církví, konkordátem jí udělených. Jestě r. 1886 zakročila na základě rekursu ab abusu proti celé řadě biskupů pro uveřejnění papežských encyklik a posuzování vládních opatření. Vláda zastavila příjmy jejich (temporalie) a využila pro sebe práva, jmenovati biskupy. Roku 1888 ohlásila vláda zákon, který prý poměr církve a státu konečně platně upraví. Ministerský president Waldeck-Rousseau zakročil na základě procesu proti Assumptionistům ostrými zákony proti náboženským řádům a kongregacím, z čehož proti nim vznikla veliká bouře.

¹⁾ Mack, l. c., str. 7.—9.

Byly zrušovány a jmění jejich likvidováno. Cenili je na jednu miliardu (1.000.000.000) fr., která měla přijít k dobru chudého lidu, zejména dělníků; neměli však z toho nic: likvidace prospěla likvidátorům, advokátům a úředníkům, a nebyla ničím jiným než velikou loupeží. Z toho vznikly zhusta velké místní bouře, které však žádného obratu nepřinesly. Na chvíli pro řády nadšený lid upadl hned potom do staré netečnosti. Spolkový zákon z roku 1901 a s ním spojená správní praxe činí náboženské řády nemožnými. Na konci roku 1901 (17. prosince) vystoupil ministerský předseda Waldeck-Rousseau proti usnesení komise, škrtnouti rozpočet kultu, a to s výsledkem, uváděje za důvod, že stát ke své obraně potřebuje disciplinární mocí nad duchovenstvem, kterou by rozlukou ztratil.

S bojem o rozluky byl spojen boj za přerušení vztahů k Apoštolské stolici. Ještě 27. listopadu hájil ministr zahraničních záležitostí v ministerstvu Waldeck-Rousseauově, Delcassé, v poslanecké komoře spojení s Apoštolskou stolicí, jelikož zde nejde o otázku vnitřní politiky, ale o vnější zájmy Francie, zejména o protektorát na východě.

Dne 20. října 1902 byl návrh poslance Arnošta Roche na výpověď konkordátu odkázán od komory 33členné komisi. Takové návrhy objevovaly se opět a opět; ale ministři mluvili proti nim z důvodů vhodnosti (opportunních).

Dne 26. ledna 1903 žádal socialistický poslanec Allard odstranění rozpočtu na kult, aby tak bylo „bojováno proti duchu náboženskému, který prý jest vědění a osvobození duchů nepřátelský“. Ministerský předseda Combes nevyjádřil se zásadně proti rozluce, ale měl dobu k tomu ještě za nevhodnou; připustil, že člověk v boji o živobytí potřebuje něco více, nežli pouhé mravní ideje, které podávají se v obecné bezkonfessní škole, a že pouze církev to posud dovedla, aby ony ideje na vyšší stupeň pozdvihla; náhrada pak za to, co posud církev poskytuje, že tu ještě není. Avšak v sedění dne 4. února 1903 zeslabil Combes svá slova ve prospěch morálky, která se o žádný článek víry neopírá. Dne 26. ledna 1903 zamítla poslanecká

komora opět ještě zrušení rozpočtu kultu; ale dne 21. března 1903 navrhl Delpuch v senátě zrušení rozpočtu kultu, poněvadž republikánsko-demokratická vláda nesrovnává se s konkordátem, kterýž jest oprávněn jenom při spojení monarchie a církve za účelem vzájemné podpory. Vláda sice návrh odmítla, ale naznačila možnost takového opatření pro nejbližší budoucnost.

Dne 27. června 1902 podal Dejeante v poslanecké komoře návrh, kde žádal vypovězení konkordátu, potlačení kongregací, odkázání církevního a kongregačního jmění státu a založení pokladny (kassy) pro pensi dělníků těmito nabytými kapitály a penězi, které se potlačením rozpočtu kultu ušetří. Podobný návrh učinil 20. října 1902, který mimo to obsahoval zásadu, aby spolky, které se pro vykonávání bho-sluzby utvoří, podléhaly obyčejnému právu.

Komora zvolila 18. června 1903 výbor, který by se touto celou otázkou obíral, a jemu byly návrhy od rozličných poslanců vypracované odkázány. Zpravodajem této komise, která se hned na počátku své práce většinou 17 hlasů proti 15 pro rozluky církve a státu vyslovila, byl socialistický poslanec Aristide Briand. Tak vstoupil v popředí muž, který nejnovější kulturní, vlastně barbarský boj vedl, jako ministr kultu později jej provedl, a do počátku března r. 1911 jako ministerský předseda osudy Francie řídil, nechtěje však již¹⁾ nic slyšeti o tom, co všechno jako socialista dělal, hlásaje radikalismus a schvaluje a podněcuje stávky.

Komise musila se obírat šestí návrhy. Všechny stály na půdě rozluky. Návrhy Florensův, Grosjeanův a Berthoulatův liší se od ostatních tím, že církvi co možná největší svobodu ponechávají, úplné svobody pro kongregace žádají, a budovy církevní kultovým spolkům, které se založí, bezplatně k používání odevzdávají. Dle návrhu Grosjeanova a Berthoulatova mají tyto kultové spolky podléhati obecnému spolkovému právu. Ostatní návrhy bojí se církevní organizace, na kterou prý státní moc musí přisný policejní

¹⁾ V říjnu 1910 zakročil co nejpřísněji proti zřízencům železničním, kteří učinili stávku. K čemu dříve plamennými slovy vybízel, to nyní potíral.

dozor vykonávati. Kultovní policii upravuje nejdobněji návrh de Pressenséův. Mimo budovy kultu nemají býti žádné bohoslužebné úkony předsebrány; spolky kultové podrobují se obecnému spolkovému právu a jsou, nabývajíce majetku, vázány na jistou nejvyšší míru; v nájemných smlouvách mezi státem a kultovými spolky má býti státu, departementům a obcím vyhrazeno právo, kultové budovy (kostely) v jistých dnech mimo hodiny služeb Božích vyhraditi občanským, národním nebo místním slavnostem. Návrh Sénacův nepřipouští náboženským organisacím žádného právního postavení. Návrh Reveillandův jest sestaven svobodomyšlně; přenechává kultovní budovy kultovým spolkům proti placení uznávacího poplatku; též úprava pense služebníkům kultu jest blahovolná. Zvláštní jest návrh Hubbardův; týž chce správu posavadního církevního jmění odevzdati zvláštním komisím, které by se v každé obci utvořily, i ženám přístupny byly, a spravovaly všechno, co by bylo pro vychování a pro ethické, filosofické a náboženské vyučování.

Komise nepřijala za svůj žádného z těchto návrhův a rozhodla se, že vypracuje sama návrh zákona. Sjednotila se o několika hlavních člancích a vyloučila ze zákona o rozluce církve a státu ustanovení o náboženských řádech.

Text zákona, který komise v listopadu 1904 probírala a upravila, tvořil v celku základ pozdějšího rozlukového zákona, ale má z části jiné seřazení látky a odchyluje se od něho v mnohých důležitých hmotně-právních ustanoveních; názor církevní a náboženský vůbec staví na roveň každému filosofickému názoru; tak na př. praví článek 33. návrhu: „Formule soudní přísahy jest svobodna, nikdo nemůže býti nucen, aby svou přísahu činil na nějaký filosofický neb náboženský emblem (odznak).“ Celým návrhem zákona víne se pod záminkou, hájiti svobody svědomí všech, snaha, nevšímáti si čili ignorovati náboženství ve veřejném životě, ano docela proti němu bojovati.

Tak daleko dospěla práce komise, když vláda ministerstva Combesova, používajíc sporu s Apoštol-

skou stolicí, podala sama 10. listopadu 1904 návrh zákona. Dle něho měly budovy a věci, které sloužily kultu, a státu, departementům a obcím náležely, rozhodnutím státní rady nebo správních úřadů býti odevzdány kultovým spolkům, které se ve starých církevních okresech utvoří, a to s jistými břemeny. Cena této koncesse neměla obnášeti více nežli desetinu ročních příjmů kultového spolku; koncesse měla býti propůjčena na deset let a po uplynutí této lhůty mohla býti vždy na dalších 10 let prodlužována. Kultové spolky měly vydržovati budovy a nésti náklad na veliké opravy, k čemuž však mohly dostávati podpory. Toto ustanovení nelíbilo se komisi, která si přála docela jinak rozřešiti otázku o vlastnictví budov kultovních. Proti návrhu komise nepřihlížel návrh Combesův ke tvoření větších svazů spolků kultových mimo hranice departementů, totiž ke svazům diocesním a ke svazu národnímu. Komise pozastavovala se při návrhu Combesově též nad tím, že rozluky hned neprováděl, stanově přechodní čas, jehož konce prý nelze dozírati; stále byly by tudíž vztahy státu k církvi. Vláda slíbila, že přání komise vyplní. Ale tenkrát ztrácela již vůdcovství celé věci ze svých rukou a podřizovala se váhavě a ne zcela dobrovolně komisi vedené Briandem.

Na rozhraní roku 1904—1905 bylo postavení Combesovo značně otřeseno úplatkovou affairou jeho syna a odhalením časopisu „Figara“ o pokusech generála Andréa, použiti tajných udání zednářských loží při povyšování ve vojsku. Když pak při otevření parlamentu kandidát ministerstva na předsednictví Brisson podlehl Doumerovi, a když potom o několik dní později při debatě o povšechné politice byla ministerstvu vyslovena důvěra pouze nepatrnou většinou, podal Combes 14. ledna 1905 žádost za propuštění, byv při vesle vlády 2 roky a 7 měsícův. Novou vládu sestavil Mořic Rouvier, ministr financí v předešlém ministerstvu, který si finance i nadále ponechal. Nový ministr kultu Bienvenu-Martin podal 9. února 1905 opět návrh zákona, který se dle formy i obsahu těsně pojil k návrhu Briandovu, ponechávaje však rozdělení kultovních budov vzhledem na majetkové poměry, jak to již

Combes navrhoval. Návrh byl projednáván v komoře ve 48 seděních od 21. března do 3. července 1905, a byl v ní s jistými změnami přijat.¹⁾

§ 13. Rozluka církve a státu v parlamentě.

Roku 1906 měly se konati volby do parlamentu; proto musila být rozluka církve a státu do té doby provedena. Ministr kultu Bienvenu-Martin v ministerstvu Rouvierově podal, jak bylo řečeno, 9. února 1905 poslanecké komoře návrh zákona „o rozluce církve a státu“. Papež Pius X. protestoval proti tomu 27. března 1905.

Dne 21. března 1905 začala v poslanecké komoře generální debata, trvala po 8 seděních a skončila 7. dubna o Velikém pátku, ačkoliv ještě četní zapsaní řečníci k slovu nepřišli. Téhož dne 7. dubna žádal radikální poslanec Buisson dodatečné seděni na Bílou sobotu, která měla býtí volnou, jenom aby věc brala se rychle ku předu. Návrh byl přijat 319 hlasy proti 245. Týž den navrhoval ministr kultu, aby se žádné interpellace již nepřijímaly a veškeren čas věnoval se rozluce. Ale proti tomuto návrhu povstali socialisté Sembat a Dumont tak rozhodně, že jej ministr vzal nazpět.

Již dříve byly v poslanecké komoře zamítnuty návrhy, aby tato tak předůležitá otázka, jako jest rozluka církve a státu, předložila se národu ad referendum, t. j. aby se lid o ní všeobecným hlasováním vyslovil, neb aby se komora rozpustila a nové volby rozepsaly, by tak voličové svůj názor o této věci pronesli. Na Bílou sobotu, dne 8. dubna, učinil poslanec Berthoulat návrh, aby alespoň o velikonočních prázdninách, tedy beze ztráty času, generální rady departementův a obecné správy byly otážány o rozluce. Tento návrh byl 339 proti 236 hlasům zamítnut.

Téhož dne 8. dubna žádal Briand, otec této rozluky, nutnost pro návrh, t. j. aby bylo v komoře jenom jedno čtení. Dobře proti tomu namítali odpůrci, že návrh, který svou dalekosáhlostí převyšuje všechno, co se od

¹⁾ Dr. Rothenbücher, I. c., str. 230—244.

staletí ve Francii dělo, nemůže býtí jen tak promrskán, ale musí býtí zrale uvážen. Ministr vnitra Etienne prohlásil však ve jméne vlády: „Vláda prosí snažně komoru, aby se u nutnosti usnesla. Vláda nahlíží jasně, že má-li se přijíti ke konci a má-li zákon v pravý čas býtí uzákoněn (t. j. před volbami do parlamentu), musí býtí nutnost ve vlastním prospěchu země přijata. (Velmi dobře! na levici.) Zavrhnouti nutnost je tolik jako svoliti, aby reforma do nekonečna byla pošinuta. Vláda k takové hře nikdy své ruky nepropůjčí.“ (Veliká pochvala na levici.)

Potom byla nutnost 342 hlasy proti 232 hlasům přijata. Byl zde trestuhodný spěch. Ano, listy „Matin“ a „Lanterne“ navrhovaly tenkrát docela, aby nebylo žádných velikonočních prázdnin a stále aby se rokovalo, až bude zákon hotov. Radikálně socialistická levice měla své zvláštní seděni, kde byl přijat návrh, aby se hned pokračovalo v debatách až k závěre, „poněvadž prý jest nutno, aby se v pravý čas přišlo ke konci“. Žádala všech ostatních skupin levice, aby se k ní připojily, poněvadž si přeje, aby „zákony na ochranu dělníků“ mohly býtí ve skutek uvedeny. Je to s podivením: před návrhem na rozluku byl zákon dělnický odložen, aby prý mohla rozluka býtí provedena; teď volali: rozluka musí býtí hned provedena, abychom mohli přikročiti k sociálnímu zákonodárství. Lid musil býtí vnađen. Avšak komora poznávala přece zpodilost návrhu, neslaviti velikonoc a nemiti o nich prázdnin, a zavrhla jej většinou. Sněmovna rokovala o Bílé sobotě 8. dubna až do večera, pak byla pauza až do 14. května.

Katolíci použili této pausy k peticím proti rozluce; až do nejbližšího seděni bylo sebráno 3,853.238 podpisů, které v následujících měsících ještě o několik millionů se rozmnožily, mezi nimiž bylo 4,400.000 voličů. Však takto projevená vůle komorou nehnula. Ovšem mnohemu církveborci bylo úzko, když viděl, že přes polovice jeho voličů se vyslovilo proti němu, čímž se asi stalo, že rozluka byla v mnohém ohledu zmírněna, jako v používání kostelův a konání průvodův.

V pondělí dne 3. července 1905 v noci o 11. hod. byla „rozlučka“ 341 hlasem proti 223 hlasům přijata. Všechny živly přející převratu jásaly, ale katolíci truchlili.

Návrh přišel do senátu. Combes předsedal 3. září 1905 velikému politickému banketu v ledovém paláci v Lyoně, kde byly zastoupeny všechny republikánské proticírkevní svazy rhonského území. Mluvil tam o rozluce církve a státu, která prý byla vždycky nejvrucnějším předmětem jeho přání a kterou prý za „přirozený konec svého zásadního sporu s klerikalismem pokládá“; hrozil ministerstvu Rouvierovu, nepřerušil-li svých styků se stranami středu (progressisty), a žádal, aby „rozlučka dne 1. ledna 1906 vstoupila v život“.

Senát chtěl rokovati o předloze 9. listopadu. Senátor de Lamarzelle žádal však za odklad porady o návrhu až po volbách r. 1906. Ale návrh jeho byl 174 hlasy proti 101 hlasu zavržen. Generální debata byla skončena 18. listopadu, a týž den byla 171 hlasem proti 107 přijata nutnost návrhu, aby bylo pouze jedno čtení. Vláda měla spolehlivou většinu 64 hlasův, a nebylo více možno pochybovati o konci boje. Poslední řeč, kterou měl přímo před tímto hlasováním statný katolický senátor de Chamailard, vystihla výtečně stav věci. Pravil se v ní: „Vy chcete zemi postaviti před hotovou událost. Pro všechny důležité předlohy připustili jste dvoje čtení. Když však jde o boj proti náboženství, máte vždycky, pánové, naspěch.“

Ano, byl tady spěch. Zpravodaj senátu Maxime Lecomte vypracoval na rychlo svou zprávu a sestavil ji novým způsobem, přijav do ní „historickou lež“ o vině papeže Pia X. na přerušení diplomatických styků vlády s ním, a o piklech duchovenstva proti republice, kteréž ovšem nikdy dokázány nebyly. Komise souhlasila, a zavrhl všechny opravné návrhy. V generální debatě poslouchali vládní senátoři s nímou resignaci ohnivé řeči katolických řečníků; potom na konci generální debaty vstoupil zpravodaj Lecomte na tribunu (jmenovali ho „l'homme de rit“ — mužem obřadů, pro jeho sladounké usmívání a pathetické třesení hlasu), postavil před senátory před hlasováním loutku, znázorňující republiku, kterou prý katolíci po

30 let chtěli uškrtiti; po hlasování opakoval se zase onen divadelní výjev. Byla to pouhá nemístná, senátu nedůstojná komedie.

Nadarmo mluvili přesvědčivě katoličtí senátoři Lamarzelle, Vidal de Saint-Urbain a jiní. Za volání slávy republice byl zákon 181 hlasem proti 102 hlasům dne 6. prosince 1905 přijat, a 11. prosince 1905 v „Journal officiell“ prohlášen, čímž nabyl zákonné platnosti. Jen 20 měsícův uplynulo od cesty presidenta Loubeta do Říma; krátký to sice čas, ale plný osudných následkův.

§ 14. Hlavní obsah rozlukového zákona.

Rozlukový zákon dělí se na šest titulů, z nichž 1. obsahuje zásady, 2. přidělení církevních statků — pense, výslužby, 3. bohoslužebné budovy, 4. spolky pro vykonávání bohoslužby, 5. policii kultu, a 6. všeobecná ustanovení.

Titul I. obsahuje hlavní zásady: republika zajišťuje svobodu náboženství a svobodné vykonávání kultův (čl. 1.), a neuznává, neplatí a nepodporuje žádného kultu; veřejné ústavy kultu se zrušují (čl. 2.).

Titul II. mluví o přidělení církevních statků a pensích duchovenstva. V roce přejde čistě církevní jmění, jako jmění biskupských mens, kostelních záduší atd., na kultové spolky, o kterých mluví zákon (čl. 4.); za to statky, které pocházejí od státu, případnou zase jemu (čl. 5.). Movité i nemovité statky, které jsou zatíženy dobročinným nebo kultu cizím účelem, případnou takovým veřejným užitečným ústavům, které mají podobné určení (čl. 7.); přidělení učiněné zástupci církevního ústavu nebo vládním výnosem lze před státní radou popírati. Příkazání může i později býti popíráno v případě, že nastane v takovém spolku rozpor, neb když nový spolek za příčinou změny v církevně-teritoriálním rozdělení okresu byl založen, pak v případě, že spolek, jemuž přidělení se stalo, není více s to, aby svůj účel plnil (čl. 8.). Není-li spolku, který by jmění veřejného kultovního ústavu převzal, přidělí se toto jmění vládním výnosem obecním ústavům pro chudinství a

dobročinnost, které v dotyčném církevním okrese jsou; podobně stane se v případě, že se kultovní spolek dobrovolně rozejde. Pense a podpory poskytují se nynějším služebníkům kultu měrou dle stáří čl. 11. upravenou.

Titul III. urovnává poměry budov kultu. Článek 12. prohlašuje budovy, které ve francouzské revoluci národu přikázány a konkordátem kultu a služebníkům kultu přiděleny byly, zase za majetek státu, departementův a obcí. Dle článku 13. budovy sloužící veřejnému kultu a tam se nalézající movité předměty přenechávají se veřejným ústavům a na jejich místo vstupujícím kultovním spolkům, a to bezplatně. Přece však může býti jejich užívání v určitých případech státní radou a mimo to i zákonem odňato. Veřejné ústavy kultovní, po případě na jejich místo vstupující užívající spolky jsou zavázány, starati se o opravy všeho druhu a o břemena na budovách spočívající. Podobně platí to dle čl. 14. o biskupských obydlích, farách a velikých seminářích.

Titul IV. mluví o kultových spolcích. Spolky, které se utvoří, aby vydání, vydržování a veřejné vykonávání kultu opatřily, musí míti za účel vykonávati kult a skládati se dle velikosti obcí z různě velikého počtu osob dospělých a v církevním okrese usazených. Vystoupení ze spolku jest volné. Představení jsou povinni jednou v roce na valné hromadě členů skládati účet; smějí mimo příspěvky členů přijímatí výtěžky ze sbírek, z pronájmů lavic a sedadel a poplatky; mohou přebytek svých příjmů jiným, k témuž účelu založeným spolkům odevzdávati (čl. 18. a 19.). Článek 20. stanoví, že kultovní spolky mohou se ve shodě se spolkovým zákonem ve svazy s ústřední správou nebo s vrchním řízením spojovati; finanční dozor na spolky a svazy děje se státním úřadem (čl. 21.). Dle čl. 22. mohou kultové spolky a svazy tvořiti si rezervní fondy a rezervní kassy až do jisté výše. Článek 24. zrušuje církevní immunitu.

Titul V. jedná o policii kultu. Schůze ke slavení kultu, které se konají v prostorách kultovnímu spolku náležejících nebo k používání propůjčených, jsou veřejné, ale smějí se konati jenom po náležitém ozná-

mení a udání místností; postačí učiniti oznámení jednou za rok (čl. 25.). Článek 26. zakazuje konati politické schůze v prostorách určených pro kult. Článek 27. praví, že slavnosti, průvody (processi) a ostatní projevování kultu jsou podrobeny případným zákonným ustanovením; zvonění na kostelní zvony upravuje se obecním úřadem, v případě neshody mezi starostou obce a představeným nebo ředitelem kultového spolku nařízením prefektovým. Článkem 28. jest pro budoucnost zakázáno, nějaký náboženský odznak nebo symbol na veřejných stavbách nebo na veřejném místě, ať je to kdekoli, stavěti, vyjma budovy sloužící kultu, pohřebiště čili místa na hřbitovech, náhrobky (náhrobní pomníky), musea a výstavy. Dle článku 30. mohou dítky od 6—13 let, které do veřejných škol chodí, býti vyučovány náboženství, ale jenom mimo školní hodiny.

Pokuty a tresty: Pokutou od 16—200 franků nebo vězením od 6 dní až do dvou měsíců budou potrestáni, kdo násilnostmi, mocí nebo hrozbami přimějí někoho k tomu, aby nějaký kult vykonával neb jeho úkonů se zdržoval, k některému kultovému spolku náležel nebo z něho vystoupil, k němu přispíval nebo nepřispíval (čl. 31.). Týmiž tresty stíhá se, kdož úkony kultu způsobením nepokojů nebo nepořádků v prostorách k účelům kultu sloužícím zamezuje, protahuje nebo přerušuje (čl. 32.). Dle článku 34. trestá se každý služebník kultu, který na místech, kde jeho kult se vykonává, občana, zastávajícího veřejný úřad, pro jeho úřední výkony veřejně potupí nebo pomluví, pokutou od 800 do 3000 franků nebo žalářem od jednoho měsíce až do jednoho roku. Článek 35. stanoví, že služebník kultu, který na místě kultu veřejně a přímo k odporu proti zákonům nebo proti zákonným úkonům úradů nebo docela k ozbrojené vzpouře vyzývá, trestá se žalářem od tří měsícův až do dvou let. Dle článku 36. jest kultový spolek, který trvá pro vykonávání kultu, v prostorách, kde se přestoupení zákona stalo, občansko-právně ručitelný.

Titul VI. obsahuje všeobecná ustanovení. Náboženské řády podléhají zákonům z 1. července 1901, 4. prosince 1902 a 7. července 1904 (čl. 38.). Studující

theologie, kteříž obdrželi osvobození od vojenské povinnosti, podrží je, když v stáří 26 let obdrží placené místo služebníka kultu (čl. 39.). Pro následujících 8 let nejsou služebníci kultu volitelní do místní obecné rady v obcích, kde svůj duchovní úřad vykonávají (čl. 40.). Odstraněním rozpočtu kultu rozdělí se přebývající summy každý rok mezi obce dle poměru kontingentu pozemkových daní (čl. 41.). Zákonná ustanovení o svěcení svátek zůstávají v platnosti (čl. 42.). Ve třech měsících po prohlášení tohoto zákona vyjdou prováděcí nařízení (čl. 43.). Všechny zákony o poměru církve a státu, vydané státem od času konkordátu, ztrácejí svou platnost (čl. 44.).

Přehlédneme-li obsah rozlukového zákona, vidíme, že stát neuznává a nevšímá si náboženských společností a církví, nechce o nich nic vědět, a ponechává náboženství jako věc zcela soukromou jednotlivým poddaným, připouští všechna náboženství a vyznání beze všech výsad, pokud jejich učení a služby Boží státním zákonům neodporují. Tvoření náboženských společností podléhá všeobecným spolkovým zákonům. Ony dosahují právnické osobnosti buď ve svém celku nebo v jednotlivých obcích samy sebou, jako ji dostává každý soukromý spolek dle všeobecného spolkového zákona. V rámci všeobecného práva požívají úplné svobody v učení a obřadech, v přijímání a propouštění členů, v ústavě, ve vzdělání svých služebníků, ve správě a prodeji svého jmění. Práva, plynoucí z náboženské příslušnosti spolkové, mohou býtí právní cestou před soudy vymáhána. Ale stát nepropůjčuje své pomoci k vykonávání kázně a k vybírání dávek a příspěvků, a neposkytuje žádných berních výsad ani příspěvků ku placení kulturních služebníků a bohoslužeb. Zákonnodárci však zapomněli nebo vlastně nechtěli vědět, že náboženské společnosti a církve, především církev katolická, zastupují ideální, historicky a skutečně nezměrné důležité zájmy, a jsou velikou mocností v lidské společnosti, než aby mohly býtí stotožňovány s nějakým soukromým spolkem, s nějakou akciovou, vědeckou nebo zábavnou společností, s nějakým ústavem dobročinným nebo politickým.

§ 15. Zákon o rozluce církve a státu z 9. prosince 1905, prohlášený v úředním listu (Journal officiel) dne 11. prosince 1905.

Zákon z 9. prosince 1905.

Titul I. Zásady.

Článek 1. Republika zajišťuje svobodu svědomí. Táž zaručuje svobodné vykonávání kultu, vyznání, jenom s těmi obmezeními, která jsou stanovena následovně v zájmu veřejného pořádku.

Článek 2. Republika neuznává, neplatí a nepodporuje žádného kultu. Následkem toho, počínajíc od 1. ledna, který následuje po prohlášení tohoto zákona, potlačují se rozpočty státu, departementův a obcí, které se vztahují na vykonávání kultu. Ostatně mohou býtí do těchto rozpočtů zafazena ta vydání, která se vztahují na služby duchovních a jsou stanovena ku pojištění svobodného vykonávání kultu ve veřejných ústavách, jako v lyceích, kollegiích, školách, nemocnicích, asylech a věznicích.

Veřejné ústavy bohoslužebné zrušují se s výhradou ustanovení prohlášených článkem třetím.

Titul II. Příkázání statků církevních. Pense.

Článek 3. Ústavy kultu, které jsou článkem 2. zrušeny, pokračují prozatímne ve své činnosti dle ustanovení, která pro ně právě platí, až do přidělení jejich jmění bohoslužebným spolkům, které se předvídaají v titulu IV., a nejdéle až k vypršení následovně udané lhůty.

Po prohlášení tohoto zákona přikročí úředníci správy doménní ihned ke zhotovení popisného a oceňujícího inventáře

1. movitých a nemovitých statků jmenovaných ústavů kultu, a

2. statků státu, departementův a obcí, jichž užívání tyto ústavy mají.

Tento dvojitý inventář sestaví se kontradiktorickým vyjednáváním se zákonnými zástupci církevních ústavů nebo s těmi, kteří k tomu státní správou náležitě budou pozváni.

Úředníci pověřeni zhotovením inventáře, mají právo, aby s nimi byly sděleny všechny tituly a dokumenty užitečné pro jejich práce.

Článek 4. V roce po prohlášení tohoto zákona odevzdají se movité a nemovité statky biskupských mens, kostelních záduší, presbyterních rad, konsistoří a jiných veřejných ústavů kultu se všemi na nich spočívajícími břemeny a závazky a se všemi jejich zvláštními účely od zákonných zástupců těchto ústavů spolkům, které, přizpůsobíce se pravidlům všeobecné organizace kultu, jehož vykonávání pojistiti si předsevzaly, budou dle předpisů článku 19. pro vykonávání tohoto kultu v bývalých okresech jmenovaných ústavů zákonně utvořeny.

Článek 5. V předešlém článku jmenované statky, které pocházejí od státu a nejsou dodatečně zbožnou nadací dle zákona z 18. Germinalu roku X. zatíženy, spadají zpět na stát.

Odevzdání statkův od církevních ústavů může býti předsevzato teprve za měsíc po prohlášení veřejného prováděcího nařízení, které v článku 43. se předvídá. V opačném případě lze žádati před občanskými soudy od každé zúčastněné strany neb od veřejných úřadů prohlášení za neplatné.

V případě, že spolky bohoslužebné předsevzmou prodej movitých cenných věcí nebo nemovitých statků, které náležely k majetku zrušených veřejných ústavů, musí výnos prodeje býti uložen v rentách, znějících na jméno nebo za podmínek v druhém odstavci článku 22. předvídaných.

Nabyvatel prodaných statků jest osobně zodpověděn za pravidelné jich uložení.

Statky požadované nazpět státem, departementy neb obcemi, nemohou býti dříve prodány, proměněny nebo proměněnám podrobeny, až když bude o žádosti příslušnými soudy rozhodnuto.

Článek 6. Bohoslužebné spolky, jimž se statky zrušených církevních ústavů přidělují, ručí za dluhy těchto ústavů, jakož i za jejich výpůjčky s výhradou ustanovení třetího odstavce tohoto článku. Pokud nejsou prosty těchto passiv, mají právo na užívání příjmů statků, které dle článku 5. státu zpět přijíti musí.

Veškerý příjem jmenovaných statků zůstává určen na úhradu nezaplacených řádných a zákonných dluhů zrušených veřejných ústavů, kdyby se neutvořil žádný spolek kultu, který by byl schopen, aby nastoupil dědictví tohoto ústavu.

Roční úroky půjček, které na vydání pro církevní budovy byly učiněny, ponese spolky bohoslužebné dle času, v němž těchto budov dle ustanovení titulu III. užívají.

V případě, že stát, departementy neb obce vstoupí zase v držení těch budov, jejichž jsou majetníky, ručí za právně učiněné dluhy jmenovaných budov.

Článek 7. Ty movité nebo nemovité statky, které jsou zatíženy dobročinným nebo nějakým jiným účelem, jenž pro vykonávání kultu jest cizí, odevzdají se zákonnými zástupci církevních ústavů službě takových veřejných nebo veřejně užitečných ústavů, jejichž určení srovnává se s určením jmenovaných statkův. Toto přidělení potřebuje souhlasu prefekta departementu, v němž církevní ústav má sídlo. V případě odepření souhlasu rozhodne státní rada dekretem.

Ono jednání o nazpětvení nebo zpětžádání musí býti vykonáno v 6 měsících ode dne, kdy prefektské rozhodnutí nebo dekret státní rady o souhlasu k odevzdání v úředním listě byly prohlášeny. Jednání může býti započato jenom na základě darování nebo odkazův, a to jenom od jejich původců neb jejich dědiců v přímé linii.

Článek 8. Kdyby církevní ústav ve lhůtě článkem 4. ustanovené nepředsevzal svrchu předepsaného odevzdání, stane se to vládním dekretem.

Po čas uvedené lhůty budou statky, které se mají přikázati, až k jejich přikázání dány do soudní správy.

Budou-li statky, dle článku 4. a odstavce 1. tohoto článku přidělené, buď hned nebo později od více spolků, utvořených pro vykonávání jednoho a téhož kultu, reklamovány, tu lze přidělení, které zástupci církevního ústavu nebo vládní dekret učinili, bráti v odpor před státní radou, která potom, uvážíc všechny okolnosti skutku, rozhodne.

Popírání čili odpor musí býti před státní radou započato v roce ode dne výnosu vládního nebo sdělení, které zákonnými zástupci veřejných kulturních ústavův o předání statkův jimi učiněném prefektuře bylo podáno. Toto sdělení musí se státi v měsíci.

Přidělení může býti v odpor bráno později v případě rozejtí se spolku a založení nového spolku z příčiny změny v církevně-teritoriálním rozdělení okresu, a v případě, že spolek, jemuž přidělení se stalo, není více s to, aby účel svůj plnil.

Článek 9. Není-li spolku, který by statky veřejného kulturního spolku převzal, přidělí se tyto statky vládním dekretem obecným ústavům pro podporu chudých a dobročinnost, které jsou v mezích zúčastněného církevního okresu.

V případě dobrovolného rozejtí se některého kulturního spolku přidělí se statky, které mu provedením článků 4. a 8. případly, dekretem státní rady buď podobným spolkům v témž okresu, neb není-li jich, takovým spolkům v nejbližších sousedních okresích neb ústavům v prvním odstavci tohoto článku označeným.

Každé řízení o nazpětzvetí nebo zpětzádání musí býti zavedeno v šesti měsících ode dne, kdy vládní dekret v úředním listě byl prohlášen. Řízení může býti zavedeno jenom na základě darování neb odkazův, a to jen jejich původci neb jejich dědici v přímé linii.

Článek 10. Za přidělování v těchto člancích předvídaná nesmějí se vybírat žádné poplatky pro státní pokladnu.

Článek 11. Oni služebníci kultu, kteří při prohlášení tohoto zákona mají více nežli šedesát let věku svého a nejméně třicet let státem placené církevní úkony

vykonávali, obdrží roční doživotní pensí rovnající se třem čtvrtinám jejich platu.

Ti, kteří mají více nežli 45 let a nejméně 20 let státem placené církevní úkony vykonávali, obdrží roční doživotní pensí, rovnající se polovici jejich platu.

V předcházejících obou paragrafech uvedené pense nemohou překročovati 1500 franků.

V případě úmrtí jejich držitelů přecházejí tyto pense až do polovice jejich obnosu na vdovy zemřelého a na jeho pozůstalé nezletilé sirotky a až do čtvrtého dílu na vdovu bez nezletilých dětí. Při zletilosti sirotek vyprší právně jejich podíl na pensí.

Služebníci kultu nyní státem placení, kteří v těchto poměrech nejsou, obdrží po čtyři léta po potlačení rozpočtu kultu příspěvek, který se rovná pro první rok celému platu, pro druhý dvěma třetinám, pro třetí polovici a pro čtvrtý třetině toho obnosu.

Avšak v obcích o méně než 1000 obyvatelův a těm služebníkům kultu, kteří tam ve svých úkonech pokračují, lze každou z uvedených period dvojnásobně prodloužiti.

Departementy a obce mohou pod tímiž podmínkami, jako stát, právě od nich placeným služebníkům pense nebo příspěvky na témž základě a na touž dobu povoliti.

Práva vzhledem na pensí na základě dřívějšího zákonodárství dobytá, jakož i podpory poskytnuté bývalým služebníkům kultu neb jejich rodinám, nejsou těmito ustanoveními dotknuty.

Pense v obou prvních odstavcích tohoto článku předvídané nemohou býti spojeny se žádnou jinou, od státu, departementův neb obcí pod nějakým právním titulem poskytnutou pensí neb jiným platem.

Zákon ze dne 27. června 1885 o učitelském personálu zrušených katolických theologických fakult lze užiti na professory a jiné učitelské osoby, jakož i na studující protestantských theologických fakult.

Předvídané pense a podpory jsou neprenositelné a nezabavitelné pod tímiž podmínkami, jako pense občanské. Přestávají právem v případě odsouzení

k zneuctivajícimu trestu nebo v případě odsouzení pro přečin proti článku 34. a 35. tohoto zákona.

Právní nárok na obdržení neb užívání pense nebo podpory ztrácí se okolnostmi, které způsobují ztrátu francouzského občanského práva, po dobu této ztráty.

Nároky na pensí musí býti učiněny v roce od prohlášení tohoto zákona, jinak nárok pomíjí.

Titul III. Budovy kultu.

Článek 12. Budovy, které byly dány národu k užívání a které mocí zákona z 18. Germinalu roku X. k veřejnému vykonávání kultu nebo k ubytování služebníků jeho slouží (kathedrální kostely, kostely, kaple, templa, synagogy, arcibiskupské a biskupské paláce, fary a semináře), jakož i jejich nemovitě dependance a movité předměty, které v tomto okamžení obsahovaly, když jmenované budovy kultům byly navráceny, jsou a zůstanou majetkem státu, departementův a obcí.

S nimi, jakož i s budovami, které se staly dle zákona z 18. Germinalu roku X. majetkem státu, departementův a obcí, a podobně i s protestantskými theologickými fakultami bude se nakládati dle ustanovení následujících článkův.

Článek 13. Budovy sloužící k veřejnému vykonávání kultu, jakož i movité předměty, kteréž obsahují, přenechávají se bezplatně k užívání veřejným ústavům kultu, potom spolkům, které jsou povolány, aby je nahradily, a jimž jmění těchto ústavů dle ustanovení titulu II. přikázáno jest.

Ztráta tohoto užívání a v daném případě přenesení tohoto užívání prohlásí se vládním dekretem s výhradou odvolání ke státní radě pro správní spory,

1. když užívající spolek se rozejde;

2. když kult po více než šest měsíců po sobě se nevykonává, vyjmajíc překážení mocí vyšší;

3. když zachování budovy nebo movitých předmětů, na základě zákona z r. 1887 a článku 16. tohoto zákona klassifikovaných, ohroženo jest nedostatečným vydržováním i po náležitě učiněném vyzvání obecní rady, nebo když jí není, po vyzvání prefektově;

4. když spolek přestává plniti svůj účel, nebo jsou-li budovy odcizeny svému určení;

5. nedostačují-li již závazkům článku 6., nebo posledního odstavce tohoto článku, nebo konečně předpisům o historických památkách.

Odnětí těchto budov může býti v případech právě předvídaných prohlášeno výnosem státní rady. Mimo tyto případy může se to státi pouze zákonem.

Budovy, které pro účely kultu dříve byly určeny, v nichž však obřady kultu po celý rok před vydáním tohoto zákona se neslavily, jakož i budovy, ke kterým ve dvou letech po vydání tohoto zákona od řádného kultového spolku nárok činěn nebude, mohou býti vládním dekretem jejich určení odcizeny.

Tentýž případ jest co do oněch budov, pro něž odnětí určení již před 1. červnem 1905 bylo žádáno.

Věřejné ústavy kultu, pak užívající spolky jsou zavázány starati se o náklad na opravy všeho druhu, jakož i na pojištění a jiná břemena, která na budovách a jejich movitých předmětech lpí.

Článek 14. Arcibiskupské a biskupské paláce, fary a jejich dependance, veliké semináře a protestantské theologické fakulty přenechávají se zdarma veřejným ústavům kultu, dále spolkům kultovním v 13. článku předvídaným, a sice: arcibiskupské a biskupské paláce na dobu dvou let, presbyterie (fary) v obcích, kde jejich služebník kultu sídlí, jakož i veliké semináře a protestantské theologické fakulty na dobu pěti let od vydání tohoto zákona.

Ústavy kultu a spolky kultu jsou strany těchto budov podrobeny závazkům v posledním odstavci článku 13. předvídaným. Avšak k velikým opravám nejsou zavázány.

Konec užívání pro ústavy kultu nebo pro spolky kultu prohlásí se za podmínek článkem 13. stanovených. Ustanovení odstavce 3. a 5. tohoto článku lze užití na budovy v odstavci 1. tohoto článku označené.

Oddělení zbytečných částí k užívání kultovních spolků přenechaných farních budov může býti ve lhůtě,

v prvním odstavci předvidané, dekretem státní rady prohlášeno k veřejné službě.

Po uplynutí lhůty pro bezplatné užívání ustanovené případně svobodná dispozice zpět státu, departementům a obcím.

Dle článku 136. zákona z 5. dubna 1884 připadající náhrady od obcí za byt, když tam není farní budova, zůstanou jejich břemena na dobu pěti let. Přestávají právně v případě, že by se spolek kultovní rozešel.

Článek 15. V departementech savojských, v Horním Savojsku a Pomorských Alpách přeneše se užívání budov, které z času před zákonem z 18. Germinalu roku X. pocházejí a k vykonávání kultu nebo za byt služebníků kultu slouží, dle stanovení článku 12. a násl. tohoto zákona od obcí, na jejichž území stojí, na kulturní spolky. Vyjímajíc tyto závazky mohou obce svobodně disponovati majetkem těchto budov.

V týchž departementech zůstanou hřbitovy v majetku obcí.

Článek 16. Převezme se doplňující klassifikování budov sloužících k vykonávání veřejného kultu (katedrál, kostelů, kaplí, templů, synagog, arcibiskupských a biskupských paláců, far a seminářů), v němž musí býti obsaženy všechny budovy, kteréž jako celek nebo ve svých částech mají cenu uměleckou nebo historickou.

Movité předměty nebo ony dle jejich určení v čl. 13. uvedené budovy, které by ještě do seznamu dle zákona z 30. března 1887 zhotoveného zapsány nebyly, zapisují se tam mocí přítomného zákona. Ministr veřejného vyučování a krásných umění předsevezme ve třech letech konečné klassifikování těch předmětů z nich, jichž zachování v historickém a uměleckém ohledu poskytuje dostatečný zájem. Po uplynutí této lhůty odstraní se ostatní předměty právem z tohoto seznamu.

Mimo to mohou mocí tohoto zákona budovy a movité předměty spolkům kulturním odevzdané za týchž podmínek býti klassifikovány, jako by náležely veřejným ústavům.

Co do věci ostatních nemění se nikterak ustanovení zákona z 30. března 1887.

Z archivův a knihoven, které jsou v arcibiskupských budovách, velkých seminářích, farách, jejich sukkursalátech a dependencích, zhotoví se inventář, a ty, kteréž ukáží se býti majetkem státu, budou mu vráceny.

Článek 17. Budovy svým určením mocí zákona z 30. března 1887 nebo tohoto zákona klassifikované jsou neprodatelné a nepřenesitelné.

V případě, že ministr veřejného vyučování a krásných umění udělí zmocnění ku prodeji nebo výměně klassifikovaného předmětu, poskytuje se předkupní právo: 1. kulturním spolkům; 2. obcím; 3. departementům; 4. museím a společnostem pro umění a archaeologii; 5. státu. Cena určí se třemi znalci, které pojmenuje prodávající, kupující a předseda civilního soudu.

Kdyby nikdo z oprávněných ku předkupu neužil svého předkupního práva, jest prodej volný; ale kupci klassifikovaného předmětu jest zakázáno, zanést jej z Francie.

Žádná práce k opravě, obnovení nebo vydržování směřující nemůže býti na klassifikovaných budovách nebo předmětech bez zmocnění ministra krásných umění započata, ani bez odporu jejich správního úřadu provedena, pod trestem od 16 až 1500 franků proti majitelům, držitelům neb osobám pověřeným jejich zachováním, kteří tyto práce nařídili.

Každé porušení výše uvedených ustanovení, jakož i článku 16. tohoto zákona a článků 4., 10., 11., 12. a 13. zákona z 30. března 1887 trestá se peněžitou pokutou od 100 až 10.000 frankův a žalářem od šesti dnův až do tří měsíců nebo jenom jedním z těchto trestův.

Návštěva klassifikovaných budov a výstava klassifikovaných předmětů jest veřejná, a nesmí za to býti vybírán žádný poplatek.

Titul IV. Kultovní spolky.

Článek 18. Spolky, které se utvoří, aby opatřily prostředky na vydání, vydržování a veřejně vykoná-

vání některého kultu, musí se utvořit dle článků 5. a následujících titulu I. zákona z 1. července 1901. Mimo to podléhají předpisům tohoto zákona.

Článek 19. Tyto spolky musí mít výhradně účelem vykonávat kult a musí se skládati:

ze sedmi osob v obcích, majících méně nežli 1000 obyvatelů;

z 15 osob v obcích o 1000—20.000 obyvatelů;

z 25 osob v obcích o více nežli 20.000 obyvatelů.

Osoby musí být plnoleté a v církevním okrese jejich bydlení a usazené.

Každý jejich člen může každého času vystoupiti, zaplativ případné příspěvky, jakož i příspěvky běžícího roku, bez ohledu na všelikou protivnou klausuli.

Bez ohledu na všelikou protivnou, v stanovách obsaženou klausuli musí opatření, kteráž byla od představených nebo správců provedena a týkala se finanční správy a správy jmění, alespoň jednou v roce valné hromadě členů spolku být předložena ku prozkoumání a schválení.

Mimo příspěvky článkem 6. zákona z 1. července 1901 předvídané směji spolky kultovní přijímati výnosy ze sbírek a kollekt na výdaje kultu, jakož i vybírat poplatky za obřady a náboženské služby, i takové, které se dějí na základě fundací, dále za najímání lavic a míst k sedění, za poskytování náradí určeného ke slavnostem za mrtvé v církevních budovách a k ozdobě těchto budov.

Směji též, aniž by za to platily poplatky, přebytek svých příjmů předati jiným, k jednotejnému účelu založeným spolkům.

Nemohou však pod žádnou formou ani od státu ani od departementův ani od obcí podpory obdržeti. Za subvence nepokládají se sumy vykázané na vydržování státně klassifikovaných památek.

Článek 20. Kultovní spolky směji se ve formách čl. 7. výnosu ze 16. srpna 1901 stanovených spojití ve svazy s ústřední správou nebo vrchním vedením; tyto svazy mají své zákonné upravení článkem 18., jakož i posledními pěti odstavci čl. 19. tohoto zákona,

Článek 21. Kultovní spolky a svazy jsou povinny o svých příjmech a vydáních správně vésti knihu; každý rok sestavují bilanci za uplynulý rok, jakož i inventární stav svého jmění, movitých a nemovitých statkův.

Finanční kontrola spolkův a svazů vykonává se úřadem registraturním a generální inspekcí financí.

Článek 22. Bohoslužebné spolky a svazy mohou svých disposičních peněžitých prostředkův použití k utvoření záložního fondu, který by postačil k tomu, aby pojistil výlohy a vydržování kultu, nesmí však za žádných okolností nijaké jiné určení obdržeti; výše rezervního fondu nesmí nikdy překročovati obnos, který pro svazy a spolky s více nežli s 5000 franky příjmů může obnášeti trojnásobný obnos a pro ostatní spolky šestero-násobný těch obnosů, které průměrně ročně od nich na potřeby kultu byly vydány.

Spolky kultovní mohou nezávisle na tomto rezervním fondu, který v cenných papírech na jméno znějících jest uložiti, utvořit zvláštní rezervní kassu, jejíž peníze musí buď v hotovosti nebo v cenných papírech na jméno znějících býti uloženy u státního depozitního kassu, aby se jich i s úroky užívalo výhradně ke koupi, stavbě, výpravě neb vydržování movitých a nemovitých předmětů, které jsou určeny pro potřeby spolku nebo svazu.

Článek 23. Pokutou od 16 až do 200 franků, v případě recidivy dvojnásobnou pokutou budou potrestáni ředitelé a správcové spolku kultovního, kteří se proviní proti článkům 18., 19., 20., 21. a 22.

Soudy mohou v případě provinění proti prvnímu odstavci článku 22. spolek nebo svaz odsouditi k tomu, aby dokázaný větší obnos vyplatil obecným pomocným nebo dobročinným ústavům.

Soudy mohou mimo to ve všech v odstavci prvním tohoto článku předvídaných případech prohlásiti rozpuštění spolku nebo svazu.

Článek 24. K vykonávání kultu užívané budovy, které náležejí státu, departementům neb obcím, zůstávají potom jako před tím osvobozeny od daně pozemkové, jakož i od daně z dveří a oken.

Budovy sloužící za obydlí služebníků kultu, semináře a fakulty protestantské teologie, které patří státu, departementům nebo obcím, statky, které jsou majetkem kultovních spolků a svazů, jsou podrobeny tímž daním, jako budovy a statky soukromých osob.

Spolky a svazy nepodléhají žádným způsobem taxe subskripční ani dávkám, jež článkem 33. zákona z 8. srpna 1890 klubovním společenstvem jsou uloženy, ani 4proc. daní, kterou zákony z 28. prosince 1880 a zákon z 29. prosince 1884 stanoví.

Titul V. Policie kultu.

Článek 25. Schůze ke slavení kultu, které se konají v místnostech bohoslužebnému spolku náležejících nebo jemu k dispozici přenechaných, jsou veřejné. Jsou dispensovány od formalit článku 8. zákona z 30. června 1881, ale v zájmu veřejného pořádku zůstávají podřízeny dozoru úřadův. Smějí se konati jenom po prohlášení, které se srovnává s formami předepsanými článkem 2. téhož zákona a udává místnost, kde se schůze konati budou.

Pouze jedno jedině prohlášení postačí pro všechny v běžícím roku konané stálé, dočasné nebo příležitostné schůze.

Článek 26. Jest zakázáno konati politické schůze v místnostech, které slouží obyčejně k vykonávání kultu.

Článek 27. Slavnosti, procesí a ostatní vnější projevy kultu upraví se potom jako před tím dle článků 95. a 97. obecného zákona z 5. dubna 1885.

Zvonění kostelními zvony upraví se nařízením obecního úřadu, a v případě nedohodnutí mezi starostou a představeným nebo ředitelem bohoslužebného spolku, nařízením prefektovým.

Článkem 43. tohoto zákona předvídané prováděcí nařízení ustanoví podmínky a bližší okolnosti, za kterých lze zvonění k občanským účelům používatí.

Článek 28. Pro budoucnost zakazuje se nějaký náboženský odznak nebo symbol na veřejných budovách nebo na veřejných místech, ať je to kdekoli,

stavěti neb umísťovati, s jedinkou výjimkou budov kultu sloužících, pohřebních míst na hřbitovech, náhrobků, jakož i museí a výstav.

Článek 29. Provinění proti těmto předcházejícím článkům trestají se tresty policejními.

Těmto trestům podléhají v případech, o nichž jednají články 25., 26. a 27., ty osoby, které schůzi nebo manifestaci zorganizovaly, ti, kdož jako služebníci kultu se jich zúčastnili, a jde-li o články 25. a 26., ti, kteří místnost k tomu propůjčili.

Článek 30. Dle ustanovení článku 2. zákona z 28. března 1882 smí se vyučování v náboženství dítkám ve stáří od 6 do 13 let, které do veřejných škol chodí, udělovati pouze mimo školní hodiny.

Proti služebníků kultu, kteří by proti tomu jednali, použije se ustanovení článku 4. tohoto zákona.

Článek 31. Peněžní pokoutou od 16—200 frankův a žalářem od 6 dnů až do dvou měsíců nebo pouze jedním z obou těchto trestův budou potrestáni ti, kdož někoho buď účinností, násilnostmi nebo hrozbami, nebo tím, že ho straší ztrátou jeho postavení, nebo poškozením jeho osoby, jeho rodiny neb jeho jmění, k tomu přimějí, aby nějaký kult vykonával, neb jeho vykonávání se zdržoval, aby k nějakému bohoslužebnému spolku jako člen přináležel, nebo z něho vystoupil, jakož i aby k výdajům některého spolku přispíval nebo nepřispíval.

Článek 32. Týmiž tresty budou potrestáni ti, kteří výkony některého kultu způsobením nepokoje nebo nepořádků v místnostech k těmto úkonům sloužících překazili, opozdili nebo přerušili.

Článek 33. Ustanovení obou předcházejících článků platí jenom o nepokojích, potupeních neb účinnostech, jejichž způsob neb okolnosti nedávají příčiny k těžkým trestům dle stanovení zákona trestního.

Článek 34. Každý služebník kultu, který na místech, kde jeho kult se vykonává, veřejně řečmi, předcítáním a rozdáváním tiskopisů, nebo přibitými

listy občana veřejným úřadem pověřeného pohaní nebo pomluví, bude potrestán peněžní pokutou od 500 až 3000 frankův a žalářem od jednoho měsíce až jednoho roku, neb jenom jedním z těchto obou trestův.

Důkaz pravdy o pomlouvačném skutku, ale pouze tenkrát, když se na služebné činy vztahuje, může býti podán před policejním tribunálem ve formách čl. 52. zákona z 29. července 1881 předvídaných. Článkem 65. téhož zákona stanovené lhůty o promlčení platí též o přečinech tohoto a následujícího článku.

Článek 35. Když nějaká na místě kultu konaná řeč nebo tam přibitý neb veřejně rozdávaný spis obsahuje přímé vyzvání k odporu proti provedení zákonů nebo proti zákonným úkonům veřejných úřadů, nebo když směřují k tomu, aby část občanů proti druhým ku povstání pohnuly neb ozbrojily: bude vinný služebník kultu potrestán žalářem ode tří měsícův až do dvou let, bez ohledu na trest za spoluvinu v případě, že vyzvání mělo za následek vzpouru, povstání neb občanskou válku.

Článek 36. V případě odsouzení policejními soudy nebo trestní komorou se zřením na články 25. a 26., 34. a 35. bude spolek kultovní, který pro vykonávání kultu jest zřízen, právně zodpovědným v místnostech, kde porušení zákona se stalo.

Titul VI. Všeobecná ustanovení.

Článek 37. Článek 463. trestního zákoníka a zákon z 26. března 1891 platí o všech případech, v nichž přítomný zákon trestuhodnost stanoví.

Článek 38. Náboženské řády zůstávají podrobeny zákonům z 1. července 1901, 4. prosince 1902 a 7. července 1904.

Článek 39. Mladí lidé, kteříž jako studující theologie obdrželi osvobození od vojenské služby dle článku 23. zákona z 15. července 1889, podrží je i nadále dle čl. 99. zákona z 21. března 1905 pod podmínkou,

že majíce 26 let stáří, budou od některého kultovního spolku ustanoveni placenými služebníky kultu, a s výhradou důkazů, které prováděcí nařízení ustanoví.

Článek 40. V nejbližších osmi letech od prohlášení přítomného zákona nejsou služebníci kultu volitelní do obecní rady obcí, kde svůj duchovní úřad vykonávají.

Článek 41. Zrušením rozpočtu kultu rozdělí se disponibilní summy každý rok mezi obce v poměru kontingentu gruntovní daně na nevzdělávaný majetek, která jim byla na poplatný rok, prohlášení tohoto zákona předcházející, vyměřena.

Článek 42. Zákonná ustanovení o posavadních svátcích zůstávají v platnosti.

Článek 43. Prováděcí nařízení, které jest vydati ve třech měsících po prohlášení přítomného zákona, ustanoví vhodná opatření pro pojištění provedení tohoto zákona.

Podmínky, pod kterými přítomný zákon bude platiti v Alžírě a osadách, ustanoví pravidla veřejné správy.

Článek 44. Odstraněna jsou a zůstanou všechna ustanovení vztahující se na veřejnou úpravu posud státem uznávaných kultův, jakož i všechna ustanovení, která jsou s přítomným zákonem v odporu, tak zejména:

1. zákon z 18. Germinalu roku X., kterýmž smlouva učiněná 26. Messidoru r. IX. mezi papežem a francouzskou vládou, jakož i organické články k této smlouvě a organické články pro protestantský kult mají se prováděti jako zákony republiky;

2. dekret z 26. března 1852 a zákon z 1. srpna 1879 o kulte protestantských;

3. dekrety ze 17. března 1808, zákon z 8. února 1831 a ordonnance z 25. května 1844 o kultu israel-ském;

4. dekrety z 22. září 1812 a 19. března 1859;

5. články 201.—208., 260.—264. a 294. trestního zákoníka;

6. články 100. a 101., paragrafy 11. a 12. článku 136., a článek 167. zákona z 5. dubna 1884;

7. dekret z 30. prosince 1809 a článek 78. zákona z 26. ledna 1892.

V Paříži, dne 9. prosince 1905.

Émile Loubet.

Za presidenta republiky:

President ministerské rady, Ministr veřejného vyučování
ministr zahraničních záležitostí: krásných umění a kultů:

Rouvier.

Bienvenu Martin.

Ministr vnitra:

Ministr financí:

F. Dubief.

P. Merlou.

Ministr osad:

Clémentel.

Journal Officiell (Úřední list) 11. prosince 1905.

§ 16. Rozbor zákona rozlukového.¹⁾

a) Svoboda svědomí.

Článek 1. praví: „Republika zajišťuje svobodu svědomí a svobodné vykonávání kultů“, ale hned připomíná omezení v zájmu veřejného pořádku. Senátor hrabě de Goulaine učinil 20. listopadu 1905 k tomuto článku dodatek, který zněl: „Republika pojišťuje každému svobodné vykonávání náboženství a jeho kultu, i občanským úředníkům i vojsku.“ Svůj dodatek odůvodnil krásně říka, že zrušení konkordátu bude korunováno tímto dílem; „každou chvíli porušovali jste

¹⁾ Dr. Sägmüller: Die Trennung von Kirche und Staat, str. 10 sqq. — Dr. Friedrich: Die Trennung von Kirche und Staat in Frankreich, str. 23 sqq. — Dr. Schirmacher: Die Trennung von Kirche und Staat in Frankreich, str. 7 sqq. — Dr. Geigel: Die Trennung von Staat und Kirche in Frankreich, str. 9 sqq. — Dr. Rothenbücher: Die Trennung von Staat und Kirche, str. 255 sqq. — Mack: Trennung von Kirche und Staat, str. 25 sqq.

svobodu svědomí, a opovažujete se postavit na předlohu jako titul zásadu, které jste nikdy nešetřili; takové všeobecné výrazy musí být přesně ve svém smyslu určeny. Cetní Francouzové, jak občané tak vojáci, závisí na státu a musí být chráněni; o mocné a bohaté, o svobodné zednáře nemám žádných obav, ale o malé úředníky, kteří musí být před libovůlí chráněni.“ Řečník dokazoval správnost svého tvrzení o nátlaku vlády na náboženské smýšlení jejích malých úředníků. Ve Vannesu nesměli důstojníci a státní úředníci být přítomni při odhalení vlasteneckého pomníku, za to v Alžíru při posvěcení mešity musilo být přítomno veškeré vojsko a veškerá civilní správa. V semináři pro učitelky dal inspektor akademie špatné známky oněm žákyním, které své náboženské povinnosti vykonávaly; ony učitelky, které do kostela chodí a svátosti přijímají, dostávají nejhorší místa. Goulaine končil slovy: „Žádám na panu ministroví kategorickou odpověď na svou kategorickou otázku: „Dovolíte menším úředníkům posílati děti do katolických svobodných škol?“ Jsa vehnán do úzkých odpověděl ministr: „To jest jiná věc.“ — Jiný katolický senátor, de Launay, poukázal k tomu, kterak i teď „delegování“, které Combes protežoval, provozují své špiclovské řemeslo, že pro povýšení jednoduchého listonoše nebo hlídače cesty bývají úřední špiclové dotazováni, že od četníka až k nejvyšším správcům sotva se někdo odváží v úředním kroji přijít na mši sv.; ano státním učitelům jest všude zakázáno voditi žáky do kostela, vyjma ony obce, kde jest svobodná katolická škola, která působí blahodárnou soutěž.

Ku konci pojal senátor de Lamarzelle veškeren posavadní řečnický boj v jeden celek a pravil vládě a jejím stoupencům rozhodné slovo: „Beru na vědomí vyjádření pana ministra, že děti všech tříd nesmějí bez rozdílu choditi do školy dle své libosti. Úřednické děti nutiti do pohanských škol jest jednoduše křiklavé porušení svobody svědomí. Co byste tomu řekli, kdyby, kdo dává práci, podobně si počínal proti dětem svých zřízenců? Nechci zde vysloviti nadávku, kterou byste mu dali; vy, vy však ji zasloužíte docela.“ Nastalo

veliké ticho, pak hlasování; návrh hraběte Goulaina byl zavržen 178 hlasy proti 79, pak celý článek 211 hlasy proti 46 přijat. Tak vznikl první článek.¹⁾

b) Výminečné právo proti klášterům.

Článek první o svobodě vyznání a svobody jest porušen hned výminečným právem proti klášterům, řádům a kongregacím. Vláda snažila se již od r. 1872 různými zákony kláštery finančně zničit, uvalujíc na ně nová a nová břemena tak, aby se samy zrušily a rozešly. Jelikož tento pochod byl přece jenom zdoluhavý, rozhodla se vláda k ráznému činu v tomto ohledu. Dne 1. července 1901 vydán spolkový zákon, který vlastně proti kongregacím přímo byl namířen. Článek 10. tohoto zákona praví: „Žádný duchovní řád nesmí býti tvořen, leč byl zákonem, který podmínky jeho činnosti stanoví, k tomu zmocněn.“ Článek 16. dří: „Každý, bez zmocnění utvořený duchovní řád prohlašuje se za nedovolený. Ti, kteří se ho zúčastnili, trestají se pokutou od 16 až do 5000 franků a žaláři od 6 dnův až do 1 roku.“ Tedy účastenství v řádu nezmocněném jest zločinem. Zákon nespokojuje se tím, aby spolek rozpustil a vyloučil každou možnost, by se nemohl upravit jako občansko-právní neb obchodně-právní společnost, nýbrž prohlašuje účastenství v nezmocněném řádu za zločin. Zákonné zmocnění bylo skoro všem řádům odepráno. Četní se vystěhovali, vidouce marnost všech zadání za zmocnění. Combes poručil 9. července 1902 zavřít 2500 ústavů, které za zmocnění neřádaly; četné kongregace, které se o zmocnění čili autorisaci pokusily, byly odmrštěny, tak 18. března 25 „vyučujících“ řádů s 11.763 členy; 24. března 28 řádů „kázatelských“ s 2942 členy; 26. března kartusiáni; 26. června všechny ženské vyučující řády. Autorisováno bylo pouze několik řádů, které se obírají ošetřováním nemocných, ale z veřejných nemocnic byly vyvrženy, a některé vyučující kongregace po uplynutí 10 let musí se samy rozpustit. Těmito

¹⁾ Mack, l. c., str. 73—75.

výjimkami jest ve Francii zakázáno, aby několik osob na základě svého náboženského přesvědčení slíby se spojilo k nějakému náboženskému spolku čili řádu. Nemohou tvořit netoliko žádné občansko-právní společnosti, nýbrž ani žádné společnosti, které by společným přesvědčením, beze všel. právního nucení, pouze církevně-právní pospolitostí udržovány byly. Členové takové duchovní pospolitosti činí se trestnými a tresty jsou veliké.

Spolkový zákon zakázal nezmocněným čili neautorisovaným (čl. 14.) řádům vyučovati; zákon ze 7. července 1904 zakázal veškeré vyučování i zmocněným čili autorisovaným řádům a kongregacím. Tisíce katolických škol bylo násilím uzavřeno; školní bratři a školní sestry, kteří měli hlavně „svobodné“ školy, nemohli dále vyučovati. Tisíce řeholních domů bylo rozpuštěno a jejich statky zabaveny. Ve Francii jest pro všechny stupně vyučování zásadně svoboda vyučování. Každý Francouz, který vyplní jisté podmínky, může zříditi vyučovací ústav a oznámí to pouze správnímu úřadu. Z tohoto obecného práva jsou vyloučeni členové duchovních řádův. I když všechny podmínky vyplnili, které se žádají na učiteli nebo řediteli soukromého vyučovacího ústavu, jejich náboženské přesvědčení činí je neschopnými vykonávati své právo. Vidíme zde obmezení svobody svědomí, spolčovacího práva a vyučování.

Toto obmezení svobody vyučovací obmezuje i vládní praxe proti duchovním ještě jiným směrem. Na rozkaz ministerstva vydal vicerektor pařížské akademie (souboru to fakult) r. 1904 příkaz, aby duchovní vzhledem na svůj stav nebyli připouštěni ke zkouškám pro vyšší učitelský úřad. Toto vše jest zajisté děsným obmezením „Liberté“ a „Égalité“ (svobody a rovnosti).

Na stížnosti proti těmto nespravedlnostem pravilo se tenkrát katolíkům v parlamentě, že tyto zákony proti klášterům jsou pouze prozatímní; mnozí socialisté slíbili docela, že až nastane rozluka, veškera mimořádná opatření proti klášterům odpadnou a bude jim propůjčena veškera svoboda; stát nebude činiti žádného rozdílu mezi lidmi, kteří nosí řeholní roucho,

a kteří ho nenesí; bude platit jedno všeobecné, rovné státní právo pro všechny bez výjimky. A tu praví rozlukový zákon z 9. prosince 1905 v čl. 38.: „Náboženské řády zůstávají zákonům z 1. července 1901, 4. prosince 1902 a 7. července 1904 podrobeny.“¹⁾

c) Vyučování náboženství.

Dle čl. 30. mohou dívky, do veřejných škol chodící, býti vyučovány náboženství pouze mimo školní hodiny. Dle zákona z 28. března 1882, na který se článek odvolává, jest zakázáno vyučovati katechismu v školních místnostech i mimo školní hodiny. Místo náboženství vyučuje se v státních školách „laické morálce“, která náboženství nezná.

d) Platy duchovenstva.

Článek 2. rozlukového zákona zrušil jednou ranou všechny platy duchovenstva, počínajíc dnem 1. ledna 1906. Avšak mírnější živlové provedli v komoře poslanecké jakési zmírnění. Dne 13. dubna 1905 přijala komora návrh Sibillův a Legrandův, že v budoucnosti jest ještě dovoleno dáti do rozpočtu státu neb obce vložku pro aumoniera (duchovního správce) ve veřejných ústavách, jako gymnasiích, školách (internátech), nemocnicích a věznicích. Není tedy zakázáno dáti odměnu na př. duchovnímu při věznicích, ale není též předepsáno jej ustanoviti. Všechno závisí na dobré vůli ředitelů takových ústavů. V senátě tázal se hrabě de Goulaine 21. listopadu 1905 ministra kultu Bienvenu-Martina, dostanou-li budoucně ve válce umírající vojínové duchovní útěchu od vojenských kněží, nebo budou li aumonierové z vojska vypuzeni. Ministr, pln rozpakův, odpověděl: „Služba polního duchovenstva může i po reformě dále trvati; zde nejde o nijakou podporu kultu.“ Podobně tázal se pan de Cuverville vzhledem na válečné loďstvo, řka: „Posud může každý

¹⁾ Dr. Rothenbücher, l. c., str. 257—261; Mack, l. c., str. 75—78.

námořník obdržeti pomoc duchovního; bude tomu též po odhlasování zákona. Prosím pana ministra, aby řekl jasně ‚ano‘ neb ‚ne‘.“ A ministr odpověděl: „Již jsem odpověděl; v tomto ohledu zůstane to, jak jsem pravil.“

Jest nám zde připomenouti, že tyto dotazy nebyly zbytečny; neboť ještě před rozlukou byly rozpočtovým zákonem z 22. dubna 1905 platy vojenských farářů potlačeny a duchovní úřady ve vojsku zrušeny. Zbyl jenom obnos 300.000 franků pro náhradu čili odměnu duchovních, kteří vojínům přísluhují. Avšak kněží musí se zavázati, že budou po vůli jen těm nemocným, kteří jejich pomoci výslovně a dobrovolně si vyžádají, avšak jinak že pod žádnou záminkou nebudou v tyto ústavy vnikatí.¹⁾ Dekretem ze 6. února 1907 byly úřady duchovních při válečném loďstvu zrušeny.²⁾

Proti článku 2. učinil poslední útok dne 22. listopadu 1905 admirál de la Jaille, žádaje diplomatické zastoupení Francie u Apoštolské stolice. Dovožoval: „Vztahy k papeži budou vždycky, bez ohledu na všechnu rozlukou. Republika neuznává žádného kultu, a přece kuje proti němu zákon. Církevní věci nelze státním zákonem urovnati, poněvadž papež musí každou chvíli zakročiti, aby jednotu víry a řádnost služeb Božích pojistil; vždycky bude nutno upravovati jisté poměry mezi církví a státem. Proto žádáme francouzského vele vyslance při Vatikánu, aby nás chránil proti každému utlačování a pronásledování: jinak není žádné jistoty pro nás katolíky po zrušení konkordátu; jsme vydáni na milost a nemilost každému reglementu kulturní policie.“ Admirál končil dojemnými slovy: „Nebudete moci připustiti, aby Francie byla jedinou zemí, které bylo na vždy zakázáno, s papežem, hlavou to světové církve, rozmlouvat.“ Ministr odpověděl: „Již jsem prohlásil, že nynější vláda neobnoví vztahů s Vatikánem; k tomuto prohlášení nemám co připojiti.“³⁾

¹⁾ Okružník ministra války z 15. listopadu 1905.

²⁾ Mack, l. c., str. 69—70; Dr. Rothenbücher, l. c., str. 278—279.

³⁾ Mack, l. c.,

e) Pense a náhrady.

Státní plat duchovenstva, farářů a kaplanů byl skrovný;¹⁾ každý tovární dělník měl průměrně větší plat nežli duchovní; vedlejší příjmy byly nepatrné. Rozlukový zákon učinil duchovenstvo v pravém smyslu žebráky; jenom na krátký čas dostala část duchovenstva dle článku 11. malou náhradu. Duchovní, který měl 60 let věku a sloužil 30 let, dostal za pensi tři čtvrtiny svého platu, když v čas prohlášení rozlukového zákona měl skutečný státní plat. Byl-li u věku 45 let, a z nich alespoň 25 let byl ve státním platě, obdržel za pensi polovici svého platu. Žádná renta neměla převyšovati obnos 1500 franků.

Všichni ostatní služebníci kultu, kteří měli plat od státu, dostanou první čtyři léta náhradu, a to první rok celý plat, druhý rok dvě třetiny, třetí rok polovici, čtvrtý rok třetinu svého státního platu. Kdo v den prohlášení není zapsán jako státní úředník, nedostane nic, bez ohledu na to, které služby dříve konal a v jakých poměrech teď žije. V obcích pod 1000 duší zdvojnásobuje se trvání těchto čtyř period náhrady. Nadarmo poukazoval senátor Mezieres, republikán, ve své řeči dne 27. listopadu 1905 na to, že kněz se 300 franky nemůže býti živ, že jest velmi mnoho chudých osad, kde vedlejších příjmů není, a navrhoval, aby z lidskosti byly duchovním platy ponechány tak, jak je mají, až do jejich smrti; ukazoval na zákon o reformě magistrátů, kde soudcové, kteří svůj úřad ztratili, dostali pensi, třeba jejich služební doba byla krátká, ač mohli si jinou výživu vyhledati jako advokáti a notáři, což duchovním možno není. — Ale všechno bylo marné.

Senátor de Chamaillard měl týž den řeč, v níž ukazoval na ohromné nespravedlnosti plynoucí z článku o církevních rentách. Tak na př. žádný kněz nedostane renty, když v čas prohlášení zákona nemá právního státního platu. Může se snadno státi, že duchovní věrně dlouhá léta sloužil, ale v oné hodině pro nemoc není v úřadě neb nějakou nespravedlností svůj plat

¹⁾ Viz str. 45. tohoto díla.

ztratil; ať jest starý a chudý jakkoli — nedostane žádné pense. Zdatný farář, státem placený, měl dlouho venkovskou faru, ale pro svou zdatnost byl povolán do většího města a placen ze záduší — nemá práva na pensi. Muž, který byl 19 let a 11 měsíců státem placen, a byl potom od svých představených do katolického gymnasia nebo chlapeckého semináře za učitele neb duchovního povolán, nemá nároku na žádnou rentu nebo náhradu. — Ale všechny tyto krásné řeči, plynoucí z lidskosti, byly metány jako hrách na zeď a nepohnuly nepřáteli církve.¹⁾

f) Budovy bohoslužebné.²⁾

Článek 12. francouzského konkordátu odevzdal kostely a budovy pro služebníky kultu k dispozici biskupům. Ty byly nyní všechny článkem 12. rozlukového zákona církvi odňaty a prohlášeny za majetek státu, departementův a obcí. Po konkordátu bylo pro služebníky kultu postaveno málo kostelův a budov, které by byly kostelnímu záduší jako právní majetek bývaly přiřčeny; větší část jich byla za většího nebo menšího příspěví obcí na obecním majetku postavena a byla obcím jako jejich majetek přenechána; ale hlavní část peněz sebrali katolíci. Vláda přenechala (čl. 13.) kostely a movité předměty v nich se nalézající bezplatně k dispozici veřejným ústavům kultu, resp. jejich nástupcům, kulturním spolkům. Avšak užívání kostelův musí v pěti případech jednoduchým dekretem státní rady býti odňato kulturním spolkům: 1. když užívající spolek se rozejde; 2. když kult po více nežli šest měsíců se nevykonává, vyjma překážení vyšší moci; 3. když vydržování a zachovávání takových budov a movitých věcí jest ohrožováno nedostatečným pěstěním proti úřednímu vyzvání; 4. když kulturní spolek svého účelu neplní, a 5. když kulturní spolek neplní svých povinností, které mu zákon ukládá, jako

¹⁾ Mack, l. c., str. 71—73.

²⁾ L. c., str. 57—64. — Dr. Rothenbücher, l. c., str. 329—341.

neplatí-li dluhův a výpůjček, nehradí-li nákladu na opravy, na pojistky atd. Dle tohoto článku má vláda moc, s kostely dle své libosti nakládati, a najde si vždycky vhodnou záminku.

V malé brožurě dokázal biskup orleanský Touchet, že vydání, která výhradně věřící pro kostely města Orleansu učinili, obnášejí 3,617.425 franků, z čehož přišlo na kostel sv. Paterna 1,900.000 franků; do těchto summ nejsou počítány příspěvky státu. Biskup Angeboul z Angersu sestavil r. 1864 statistiku za léta 1844—1864, i bylo v diecesi angerské vystavěno 80 kostelův a 15 kaplí; na to dal stát 480.000 franků, obce 1,600.000 fr., církevní záduše 2,500.000 fr. a soukromá dobročinnost 2,400.000 fr., tedy stát a obce nedaly ani třetiny, přes dvě třetiny sebrala církev. Opraveno bylo 95 kostelův a 4 kaple: na to dala vláda 217.000 fr., obce 308.000 fr., záduši 817.000 fr. a sbírky katolíků 833.000 fr. Z úhrnu 2,176.487 fr. daly stát a obce dohromady asi čtvrtinu.¹⁾ Z těchto číslic jest patrno hrozná loupež na církvi spáchaná.

Poslední odstavec čl. 13. stanově, že nové spolky kultovní musí ručiti za všechny opravy, pojišťování a jiná břemena, která na kostelích a jejich movitých předmětech leží, čelí přímo proti francouzské judikatuře, dle níž o veliké opravy musí se postarati majetník, o menší pak uživatel.

Katolík Berengar pravil se zřením k věci té ve své řeči v senátě 30. listopadu 1905: „Jsou malé fary, jejichž stav dokonale znám. Ujišťuji vás, že když potřebných 900 franků seberou, aby zaplatily faráře, upadají do dluhův, a nebude jim možno zaplatiti náklad na veliké opravy kostelů. A to je tím více pravda, jelikož kultovní spolky nemohou žádati, aby budovy před převzetím v dobrý stav uvedeny byly. Vy přece víte, že četné kostely ve venkovských obcích jsou zchátralé, poněvadž se obce zdráhají, potřebný náklad hraditi. Co se stane? Kostely budou jeden po druhém mizeti. S Bohem, ty stará, věrná kostelní věži, která v sobě máš zosobněnu veškerou poesii oněch citů,

¹⁾ Mack, l. c., str. 59.

kteří v kostele naším srdcem hýbají.“ Berengar učinil zlepšující návrh, který však byl 178 hlasy proti 102 zamítnut.

Jak se hospodaří, ukazuje příklad z ledna 1909. Farář u sv. Perpetuy v Nimesu oznámil mairovi (starostovi), že kostel jest blízek troskám. Maire zjistil, že kostel potřebuje oprav, a oznámil faráři, aby se o náklad postaral, jinak že bude kostel uzavřen, jelikož ohrožuje veřejnou bezpečnost. Maire však neřekl a neporadil, odkud má farář vzíti peníze, když je stát zabral.¹⁾

O dlužích, které na kostelech leží, mluví článek 6. Nové kultové spolky mají převzít všechny dluhy a výpůjčky starých záduší kostelních. Majetek byl jim odňat, ale ponechány jim dluhy, které jsou přece spojeny s majetkem, a ne s užíváním!

Co se týká biskupských residencí, farních obydlí a seminářů, stanoví článek 13., že paláce biskupů ponechávají se po dvě léta, farní obydlí a kněžské semináře po pět let bezplatně k užívání spolkům kultovým; jsou to budovy, které článkem 12. státu, departementům nebo obcím byly přičteny; po uplynutí lhůty bezplatného užívání připadne svobodná dispozice zpět státu, departementům a obcím. Markýz de Carne navrhl dne 30. listopadu 1905 v senátě dodatek: „Téhož dne, kdy stát neb obec do své moci duchovní obydlí dostane a jich bude moci užívati, budou všechny summy, jež věřící dobrovolně darovali, aby kněžím dům opatřili, dárcům neb jejich dědicům vráceny. Nebude-li však již možno najíti tyto dědice, mají kultové spolky svaté právo na tyto peníze, které k církevnímu účelu byly darovány.“²⁾ Návrh byl zamítnut. Po pěti letech možno každé obecní radě kněze z jeho příbytku, kterýž katolíci ze svých peněz na obecním pozemku vystavěli, jednoduše vzdáliti a budovu v cokoliv proměnit.

¹⁾ Mack, l. c., str. 61—62.

²⁾ L. c., str. 63—64.

g) Církevní nadace.¹⁾

Článek 5. rozlukového zákona praví: „Všechny v předešlém článku jmenované statky (jmění církevních záduší), kteréž od státu pocházejí a nejsou dodatečně zbožnou nadací dle zákona z 13. Germinalu roku X. zatíženy, spadají zpět na stát.“ Tento článek není na první pohled jasný. Den 18. Germinalu roku X. bylo datum, kdy byl francouzský konkordát státně za zákon prohlášen. Revoluce zabrala všechna církevní nadání. Konkordát vrátil církvi část zabraných nadací; toto všechno konkordátem církvi vrácené jmění připadá nyní neodvolatelně státu, bez ohledu na to, je-li zbožnou povinností (mši sv. atd.) zatíženo čili nic. Tedy jmění náleží státu, a nadace odpadají. Všechny nadace, o kterých zde lze mluvit, jsou staršího data nežli revoluce; nadace, které byly učiněny po konkordátu, byly učiněny přímo církevním záduším a připadly nyní spolkům kultovým. Dr. Rothenbücher o věci té praví: „Článek činí výjimku ohledně oněch statků, které byly církvi od státu po konkordátu přikázány. To však nejsou ony církevní statky, které po uzavření konkordátu dekretem ze 7. Messidoru roku XI. církevním záduším farním byly přikázány, ale ty, které teprve po tomto všeobecném přikázání statků veřejně-právním kultovním ústavům od státu přiděleny byly. Pokud tato pozdější přikázání „zbožnou nadací“ jsou zatížena, nepřipadá toto jmění státu. Tato výjimka nemá žádné ceny, poněvadž taková darování státu ve prospěch „zbožné nadace“ nejsou známa, a stala se snad v několika málo výjimečných případech.“²⁾

Všechnu nedůslednost vlády a jejich přivržencův ukázal v senátě pan de Lamarzelle dne 24. listopadu 1905 řka: „Mějte pozor na tento odpor! Statky, které dostala církev po revoluci, dáváte spolkům kultovým. Včera pravil pan president komise: „Musí se skutečně dáti církvi, co jí náleží“; odpovídám tudíž panu presidentovi: Statky, které jsou starší než rok 1789, patří

¹⁾ L. c., 64—69; Rothenbücher, l. c., str. 313 sqq.; Geigel, l. c., § 14., str. 35—38.

²⁾ Str. 314.

těž církvi, tedy těž ony jí musí býti navraceny. Buďte přece alespoň logičtí a udělte to, jak to pan Allard¹⁾ navrhoval; pravidl docela správně: „Buď náleží všechny tyto statky záduším, a pak jim je máte ponechati; nebo jim nenáleží zhora nic, a pak se jim má vzítí všechno.“ To bylo alespoň důsledné. Ponecháváte kultovým spolkům jmění, které vzniklo po revoluci, a odůvodňujete toto počínání tím, že máte tyto statky za dostačitelné pro zdar spolků. To však jest neslýchaná libovůle. Při nadacích, které před rokem 1789 v život vstoupily, šlapete nohama práva bývalých majitelů, kteří se jich za jistých podmínek vzdali. Odnímáte jednoduše statek, nestarajíce se o tyto podmínky a břemena. Porušujete netoliko právo církve, katolíků, ale vůbec práva každého občana. — Řekněte to přece upřímně: „My nešetříme vůle ani fyzických ani morálních osob. Pro nás není této vůle.“²⁾ Návrh de Lamarzellův, aby všechny statky, které zbožnými nadacemi zatíženy jsou, byly církvi přenechány, byl v senátě 24. listopadu 1905 168 hlasy proti 90 zavržen.

Rovněž v poslanecké komoře bojovali katolíci statně, aby církevní nadace se zachovaly, ale ovšem nadarmo. Rouhavě pravil proti nim poslanec z levice Bouhej-Alex: „Skoro všechny fundace mají za účel, aby byly slouženy mše za duše v očištění. Ale francouzská revoluce otevřela brány očiště a osvobodila všechny duše. Jsou tedy fundace bezpředmětné.“³⁾

Na tuto loupež, která se zde na mešních fundacích páše, ukazovali Groussau, Auffray, Gayraud skvělými řečmi 17. května 1905 v poslanecké sněmovně, ale nadarmo; byla přijata 302 hlasy proti 250 hlasům.

Co se týká ostatních nadání charitativních stanoví článek 7.: „Ty movité nebo nemovité statky, které jsou zatíženy dobročinným nebo nějakým jiným účelem, který pro vykonávání kultu jest cizím, odevzdají se zákonnými zástupci církevních ústavů službě takových veřejných nebo veřejně užitečných ústavů,

¹⁾ Allard navrhoval, aby se všechno církevní jmění zabavilo, ať pochází odkudkoliv.

²⁾ Mack, str. 65—66.

³⁾ Mack, l. c., str. 67.

jejichž určení srovnává se s určením jmenovaných statků.“ Tyto statky byly dány církvi, aby z jejich příjmů konala jisté skutky lásky. Důsledně učinil v senátě 25. listopadu 1905 senátor Delahaye návrh, aby charitativní nadace byly přikázány kultovním spolkům, které mají býti dědici církevních záduší, ovšem s povinností, aby plnily vůli dárců. Avšak nevěrecký stát chce ze srdcí vyrvatí křesťanskou lásku k bližnímu a i tuto „charitu laicisovati“; proto nemohl k návrhu Delahayovu přistoupiti. Jiný senátor, Gourju, ukazoval k tomu, že článek 7. vede k nepřímým konfiskacím, které přímo se protíví francouzské povaze. Tu povstal člen vládní většiny Filip Berger, který často mnoho pravdy pověděl, než bylo většině milo, a zvolal, že sice vývody předcházejícího řečníka jsou dobré, avšak předloha že se musí přijmouti telle quelle, tak jak jest, ať vyhlíží jakkoliv. Tato slova vyvolala v senátě velikou rozhořčenost u jeho samostatných členů. Senátor de Saint-Urbain zvolal: „Takové postavení jest pro francouzský senát urážlivé; dle toho máme zde pouze právo mluvit!“ (Hlasování jest již napřed předepsáno.) De Goulaine zvolal: „To jest skandál!“ Jiný: „Ta slova si zapamatujeme.“ Berger vytratil se ze sedění, ale celý článek byl přijat 169 hlasy proti 95 dne 25. listopadu 1910.¹⁾

Šlo zde o veliké summy, jak ukázal v komoře poslanecké pan de Castelnau. V jediném departementu aveyronském činily nadace, které byly dříve církevním záduším pro školy, chudobinství atd. odevzdány, obnos 600.000 franků. To všechno bylo církvi odňato.²⁾

V poslanecké sněmovně byl uvedený článek 7., který katolickou dobročinnost zbavil křesťanského rázu, přijat 22. května 1905. Daro bránili se proti tomu poslanci Groussau, Auffray a jiní.

Lup na církvi a jeho školství spáchaný uznává i dr. Rothenbücher, říká: „Co se týká statků k účelům vychovávacím věnovaných, připadají obcím. Jest zde značné odchylení od původního účelu nadačního. Neboť

obcemi vydržované vyučování jest bez vyznání, posavadního statku církevních kultovních ústavů, pokud spočívá na soukromém věnování, užívá se tedy způsobem, který se protíví úmyslům zakladatelovým, jenž měl na mysli vychování ve smyslu určitého (tedy náboženského) vyznání.“¹⁾

Zrušení posavadních ústavů kultu podává soukromníkům a jejich právním nástupcům možnost žádati zpět nadační jmění, které bylo církvi věnováno. Předmět není obmezen, ale osoby na vydání nárok činící jsou obmezeny: mohou to činiti jenom dárcové sami nebo jejich dědicové v přímé linii, a to v šesti měsících po prohlášení dekretu, který statky přikázal; občanské soudy rozhodují.

h) Policie kultu.

Bohoslužebná shromáždění, t. j. služby Boží, podléhají z příčin veřejného pořádku dozoru úřednímu; policejní úředník má právo býti jim vždy přítomen a v případě nutnosti je rozpustiti. Pokud jsou služby Boží vně mimo kostel, platí pro ně dle článku 27. rozlukového zákona bývalé zákonodárství, které jest obsaženo v článcích 95. a 97. obecného zákona z 5. dubna 1884, dle nichž jsou veřejné obřady a průvody mimo kostel dovoleny; ale starosta jest oprávněn vzhledem na veřejný pořádek a pokoj policejním nařízením processí a jiné vnější projevy kultu zakázati. Do pojmu „processí“ náleží též pohřby, ale nikoli donášení Svátosti oltářní nemocným (viaticum).

Články 34. a 35. jsou paragrafy kazatelnové, zavírající duchovním ústa, aby proti vládě a jejím orgánům nesměli veřejně ani špetnouti.

Článek 34. stanoví trest 500—3000 frankův a žalář od jednoho měsíce až do jednoho roku, nebo jenom jeden z těchto trestů, na služebníka kultu, který by veřejně na místech bohoslužebných řečmi nebo rozšiřováním tiskopisů veřejnou úřední osobu pohanil nebo potupil.

¹⁾ Mack, str. 68.

²⁾ L. c.

¹⁾ Str. 315.

Tento přečin jest odkázán před policejní soud, maje dle francouzského práva náležeti před porotu. Zde byla u duchovního učiněna výjimka, poněvadž prý se musí jednati rychle, aby rozhořčení knězem způsobené rychle bylo odstraněno.

Článek 35. obírá se vyzváním duchovního k odporu proti státní moci. Duchovní, který by na místech bohoslužebných měl veřejně řeč nebo tam přibitými nebo rozdávanými spisy přímo vybízel k odporu proti provádění zákonů nebo proti zákonnému výkonu moci veřejné, nebo kdyby k tomu směřoval, aby jedna část občanů povstala proti druhé a se ozbrojili, trestá se žalářem od tří měsícův až do dvou let.

Tento přečin může spáchatí pouze služebník kultu, a musí to učiniti veřejně a v místnostech bohoslužebných. Článek rozeznává zde dvojí skutek: v první části přímé vyzvání k odporu proti zákonům nebo zákonným úkonům státní moci; v druhé, velmi roztažitelné části řeči, které směřují ke svádění občanů ku povstání. Zde praví dobře dr. Rothenbücher: „Tento bod může vésti k nespravedlnostem. Právem bylo k tomu poukazováno, že toto trestní ustanovení, zejména při druhé části, protiví se klassickému přirozenému právu „odporu“ („résistance“; prohlášení lidských práv z r. 1893). A tu dle francouzského názoru na veřejné právo nejsou „lidská práva“ snad historickým pomníkem, ale základem hmotného práva státního.“¹⁾

Je-li služebník kultu pro jeden z obou uvedených trestních skutkův odsouzen, ručí a zodpovídá za to civilně-právně kultovní spolek, který se pro vykonávání kultu utvořil v oné místnosti, kde trestní skutek byl spáchán (čl. 36).

ch) Z v o n ě n í.

Zvonění upravuje se policejním nařízením obecního úřadu (dle čl. 27. odst. 2.). Ať jsou zvony majetkem obce nebo kultovního spolku, musí býti o jejich

¹⁾ L. c., str. 310.

užívání k účelům kultovním mezi starostou a představeným kultovního spolku učiněna dohoda, která by tvořila základ policejního nařízení; nemohou-li se shodnouti, upraví užívání zvonů praefekt. Není-li spolku kultovního, může starosta beze všeho vydati policejní nařízení, které však dle čl. 95. zákona z 5. dubna 1884 může býti prohlášeno od praefekta za neplatné nebo zastaveno. (Okružník ministra kultu z 21. ledna 1907).

Dle prováděcího nařízení ministra kultu¹⁾ ze dne 16. března 1906 (čl. 52.) má býti jeden klíč od zvonice v rukou předsedy nebo ředitele kultovního spolku a druhý u starosty, který však smí ho užívatí jenom „při občanském zvonění“ a při obstarávání vězňích hodin. Není-li na zvonici vstupu zvláštního, nezávislého na vstupu do kostela, jest kostelní klíč uložiti u starosty.

i) Kultovní spolky.²⁾

Nejdůležitějším titulem rozlukového zákona je titul IV. o kultovních spolcích (associations pour l'exercice du culte), který měl církev do srdce raniti a ji zničiti. Zákonodárcové rozluky strhli veškeru budovu staré církve; církev měla se znova upravití na základě soukromé iniciativy jednotlivců; měly nastati soukromoprávní poměry. Stoupenci rozluky myslili, že skuteční věřící, kterým kult na srdci leží, spolkově se spojí, aby jej dále vykonávali. Šlo o to, mají-li se tací upravití v rámci platného práva spolkového, nebo má-li býti pro ně vypracováno zvláštní spolkové právo. Radikálové myslili, aby církve tvořily spolky rovné jiným obyčejným spolkům; kdož byli mírnější, byli pro to, aby se pro církev utvořilo zvláštní spolkové právo, kde by však vláda pro některé výhody jemu propůjčené zase jako staré vlády církve mohla poručníkovati. Takové zvláštní právo spolkové bylo tím nutnější,

¹⁾ Décret du 16. Mars 1906 sur l'attribution des biens, les édifices, les associations culturelles et la police des cultes. U Sägmüllera, I. c., příloha V. 3. str. LXXXII. sq.

²⁾ Dr. Rothenbücher, I. c., str. 280-298; Mack, I. c., str. 83-94; Dr. Geigel, I. c., str. 43-55.

poněvadž jisté církevní jmění mělo býti novým ústavům odevzdáno a právo na užívání kultovních budov jenom jistým sborům postoupeno. Proto bylo upuštěno od původní myšlenky, aby se církev sama svobodně upravitila, a vypracováno zvláštní právo pro kultovní spolky, jakožto nástupce posavadních církevních záduší.

Dle rozlukového zákona má všechno církevní jmění, pokud ho stát a obce nerozebraly, přejíti na tak zvané kultovní spolky. Tyto kultovní spolky jsou spolky, které mají za účel „starati se o náklad, vydržování a veřejné vykonávání kultu“. Veřejně vykonávají kult jest právem spolku, ale spolu jeho povinností, kterou mu stát při odevzdání církevního majetku uložil.

Tyto spolky musí se skládati nejméně ze 7, 15 nebo 25 osob dle toho, pokud jde o obce s méně než 1000 obyvatelův nebo od 1000—20.000 nebo přes 20.000, v nichž má býti spolek kultovní založen. Členové zakládající musí býti dospělí čili plnoletí a v církevním okrese usedlí a bydlící. Mimo zletilé mohou býti členy i nezletilí, ale pouze se svolením otcovým nebo poručnickovým; i ženy mohou býti členy; vdané se svolením manžellovým. Státního francouzského občanství není ke členství třeba. Spolek musí býti se svým účelem a svými členy dle spolkového zákona z roku 1901 oznámen státním úřadům. Ročně musí se konati valná hromada členstva a jí předloži se veškerá finanční správa ke schválení. Členskými příspěvky, sbírkami, kolektami, poplatky za náboženské funkce, pronájmem míst a lavic k sedění měly kultovní spolky starati se o vydržování služeb Božích (čl. 18. a 19.). Zdali ku členství spolku kultovního je třeba členství církevního, o tom zákon mlčí. Kultovní spolky jsou občansko-světskými spolky, které mají za účel jenom konati kult, a jako soubor osob nejsou pospolu spojeny právem církevním, ale světským. Vyobcovaný z církve nepřestává býti členem kultovního spolku. Členství církevní a členství kultovního spolku se nekryjí. Kruh osob církevní farní osady bude vždycky větší nežli kruh osob spolku kultovního. K oněm náleží všichni pokřtění, děti a všichni, kteří pouze dočasně v okrese žijí, a všichni, kteří ve farním okrese jsou, ale ke kul-

tovnímu spolku nepřistoupili. Vystoupiti ze spolku může každý a kdykoliv, zaplativ příspěvky minulého a běžícího roku (čl. 19. odst. 2.).

Kdož kultovní spolek zakládají, mají povinnost, oznámiti jej u praefekta a udati jméno, účel, sídlo a objem spolku, jméno, povolání a sídlo správcův jeho, listinu zákonného minima členů, jakož i jmění. Pozdější změny musí býti též udány. Oznámení prohlásí se v úředním listě. Rozpuštění spolku může býti dobrovolné, dle stanov, neb ze zákona. Vystoupiti může každý člen kdykoliv; když všichni členové, nebo tolik jich vystoupí, že není více nejmenšího počtu (minimum) členův, jest spolek rozpuštěn. Kdyby si spolek počínal proti předpisům rozlukového zákona, může býti soudně rozpuštěn (čl. 23. odst. 3.). Na místo spolku rozpuštěného může vstoupiti nový spolek s nárokem na odevzdání jmění, podrobiv se předepsaným podmínkám.

„Kultovní spolky mohou přebytek svých příjmů předati jiným, k jednotejnému účelu založeným spolkům; nemohou však pod žádnou formou ani od státu, ani od departementův, ani od obcí podpor obdržeti. Za subvence nepokládají se summy vykázané na vydržování státně klasifikovaných památek“ (čl. 18. poslední dva odstavce).

Kultovní spolky mohou se spojit ve svazy s ústřední správou nebo vrchním vedením (čl. 21.); kultovní spolky a svazy mohou si utvořiti z přebytků záložní fond, který však nesmí obdržeti žádného jiného určení a překročovati obnos 15.000 fr. při 5000 fr. příjmů; mimo to může býti ještě založena rezervní kassa pro koupi, stavby a vydržování movitých a nemovitých statků (čl. 22.).

Kultovní spolky smějí se starati jenom o vykonávání kultu; jest jim tedy zakázáno obírat se skutky křesťanské lásky, jako chudobinstvím, zakládáním nemocnic a katolických škol, jak to plyne ze článku 19.; nesmějí přijímati darův a odkazův (čl. 19.); dle všeobecného spolkového zákona z 1. července 1901 mohou jenom ony spolky odkazy přijímati, kteréž jsou úředně uznány za obecně prospěšné. Dle čl. 19. odst. 4. mohou sice přijímati „poplatky za obřady a náboženské

služby, i takové, které se dějí na základě fundací“, ale to mohou býti pouze menší příspěvky za určité mešní nadace atd. Učiniti větší dar nebo odkaz k udržování kultu není více možno.

Veškeré finance kulturních spolků podléhají přísné státní kontrole (čl. 21.).

Dobře praví dr. Rothenbücher: „Přehlédneme-li soubor všech právních pravidel platících pro kulturní spolky, musíme stanovit, že organizace čili úprava kulturních spolků spočívá sice úplně na soukromé iniciativě, ale že o formě, obsahu a působení této organizace vydal podrobná ustanovení stát a zákonodárné právo spolkových členů podstatně obmezil. Kulturním spolkům jsou co do práva nabyvatí majetku vykázány úzké meze, a ony samy mimo to jsou ještě podrobeny mimořádně přísnému státnímu dozoru. — Rozlukou církve a státu nestal se kult úplně svobodným, než státní moc byla hned nucena znova veřejné vykonávání kultu upravovati.“¹⁾

Na tyto kulturní spolky má přejíti církevní jmění, pokud nebylo státem a obcemi zabráno. Až do té doby měly církevní záduše ve Francii vlastnické právo k církevnímu jmění. Měly od císaře Napoleona zákonem zaručená práva, byly řízeny v duchu církevním; práva papeže, biskupův a farářů byla výslovně uznána, a ony samy nemohly porušiti církevního učení a zákonů. Jejich majetek a práva přešly nyní na kulturní spolky, které však neznaří hierarchického rázu církve, nevědí nic o papeži, biskupech a farářích, znajíce pouze své správce čili direktory. Mají v zárodku nepřehledný počet sporův a různých a vedou k rozkolu. Každý může založiti spolek katolického kultu a státí v jeho čele, aniž musí býti katolíkem. Poslední slovo ve všech sporech má státní rada.

Článek 4. rozlukového zákona, jak jej vláda původně navrhovala, zněl: „Po roce od prohlášení tohoto zákona odkazují se statky, církevním ústavům náležející, se všemi jejich břemeny a povinnostmi skrze zákonné zástupce těchto ústavů těm spolkům, které se zákon-

ným způsobem dle předpisů článku 17. k vykonávání kultu v posavadních okresích jmenovaných ústavův utvoří.“ V textu nestojí nic o zárukách, že spolek zůstane věrným církvi, a komu soudce přikne jmění, bude-li se několik spolkův o ně ucházeti. Briand, vida rozhořčenost katolíků, chtěl jaksi pravověrnost a pravý účel jednotlivých spolků zákonem trochu pojistiti, ale slovo „hierarchie“ nesměl z úst vypustiti. Navrhl tedy o Zeleném čtvrtku r. 1910 nové znění textu, který mohl mírnější živly v komoře uspokojiti. „Po uplynutí jednoho roku od prohlášení tohoto zákona odevzdají se movité i nemovité statky církevních ústavů se všemi na nich spočívajícími břemeny a závazky a se všemi jejich zvláštními účely od zákonných zástupců těchto ústavů spolkům, které, přizpůsobíce se pravidlům všeobecné organizace kultu, jehož vykonávání pojistiti si předsevzaly, budou dle předpisů článku 19. pro vykonávání ústavů zákonně utvořeny.“ S oněmi dvěma dodatky v textu mohla by církev jakž takž žítí a obstáti, a rozhodovati, které spolky jsou katolické; církevní statky, třeba seschly se na čtvrtinu bývalého majetku, byly by přece církevním účelům zachovány.

Radikálové však nebyli s dodatky těmi spokojeni; poslanec Dumont žádal jich odvolání. „Nebude se dle nového textu zdržovati soud předchozí otázkou (kdyby totiž několik spolkův o jmění se hlásilo)? Budeť se nejprve tázati, zdali dotýčný kněz je též knězem biskupovým a obce věřících. Žádáme odvolání nového textu, který činí biskupa pánem zákona a dovoluje mu každý pokus o náboženskou novotu paralysovat.“

Briand odpověděl: „Vám jest upravití zájmy církve nikoli jak vy si tuto církev přejete, nýbrž jakou ona skutečně jest. Tato katolická církev může se snad zítra změnit, ale dnes má faráře, biskupy a papeže. Tato slova roztrhají snad ústa mnohých z vás; ale srovnávají se skutečností. Tito mužové tvoří hierarchii, kteréž v okamžení, kdy likvidaci statků, jež církvi ponechati chcete, předseberete, přece pomínouti nemůžete. Podotkl jsem, že chcete naši jurisprudenci

¹⁾ L. c., str. 295 a 296.

vedle ústavy církve stvořiti novou ústavu. V budoucnosti byl by jakýsi druh farářů, kteříž od toho neb onoho soudu byli jmenováni; měli bychom potom dvojí církev. — I v minulosti byli již pastýři, ano biskupové, kteří se ke svobodě vyvinuli; ale ode dne, kde si zase vzali svobodu, opouštějí organizaci, jejíž část posud tvořili; odcházejí, opouštějí dům, a vy jim chcete dáti ještě právo, aby s sebou odnesli i nářadí (trvající potlesk). Můžete utvořiti zákon, který by jako revolver na církev mířil. Ale když se církev vzbouří, když ve všech obcích budou míti opravdovou záminku, útočiti na rozluky, když po volbách komora důvody našich protivníků bude poražena a nevrátí se více s republikánskou většinou: jaké to potom nebezpečství pro republiku, jaká to zodpovědnost pro naše svědomí.¹⁾ Článek 4. byl komorou přijat o Veliký pátek r. 1905; i katolíci hlasovali pro něj, jenom 198 poslanců z nejkrajnější levice bylo proti němu.

V katolickém časopisectvu a u katolíků panovala z přijetí článku 4. radost, že snad bude moci býti pro církev zaveden jakýsi „modus vivendi“. Ale zklamali se.

Po velikonočních prázdninách 14. května 1905 sešla se poslanecká komora, a začal nový útok proti článku 4. Aby se stal illusorním, utvořila se v poslanecké komoře za předsednictví bývalých ministrů Leyguesa a Pelletana tak zvaná „delegace levice“ a navrhla nový článek 6.: „Když církevní ústav neodvedá včas církevních statků kultovnímu spolku, ať se to stane dekretem; když dva spolky téhož kultu se o majetek ucházejí, vyřídí se spor před státní radou, která rozhodne, majíc ohled na všechny okolnosti a fakta.“ Tentó návrh byl potom v senátě na jiné místo vřazen a kryje se s nynějším článkem 8. Byl přijat v komoře deputovaných 27. května 1905 320 proti 243 hlasům a v senátě 27. listopadu 1905.²⁾

¹⁾ Mack, I. c., str. 87 n.

²⁾ L. c., str. 89 n.

Že kultovní spolky mají zárodek rozkolu a nesčíslných sporův, ukazuje případ z nejnovější doby, jež vyličuje „Kölnische Volkszeitung“ ze 6. července 1909: V departementu de la Somme jest osada Sains, kdež od delší doby úřadovali dva katoličtí faráři, jeden již 20 let, druhý teprve nedávno. Onen zřídil dle zákona z 9. prosince 1905 obecní zastupitelstvo ke správě církevního jmění (kultovní spolek) a postavil se v odpor se svou církevní vrchností. Biskup vydal na něho v říjnu r. 1906 interdikt. Tento interdikt byl dne 2. srpna 1907 veřejně prohlášen. Farář, po jehož boku stála obec, nestaral se, jak se zdá, o tento interdikt; biskup ustanovil r. 1908 nového faráře, který na obecním úřadě žádal, aby kostel ve své držení dostal, ale nenalezl slechu. Potom obrátil se v dubnu téhož roku (r. 1909) na soudy a spolu na praefekta, aby mu byl kostel přikázán. Dne 5. června 1909 vydal ministr spravedlnosti Briand dekret, kterým kostel ve vší formě rozkolnickému faráři přidělil. Briand byv v senátě interpellován, vykroutil se řka, že prý chtěl svým dekretem dáti faráři biskupem ustanovenému příležitost, aby svou při před soudem provedl. Tato odpověď neuspokojila ani liberálů, kteří svému nepřátelství proti církvi ještě svého rozumu neobětováli a všelikého citu spravedlnosti neztratili. Mezi jiným vyčítá „Journal des Débats“ Briandovi: Dle článku 4. rozlukového zákona mají statky církevních ústavů býti přeneseny na spolky, které se utvořily dle všeobecných pravidel kultu, jehož vykonávání chtěly pojistiti. Tento článek byl pokládán za rukojmí pro katolíky proti tvoření rozkolnických, více méně od úřadů podporovaných církví. Říbot pravil tenkrátě výslovně: „Když církevní vrchnost, duchovní moc rozhodla, že kněz z katolické obcování jest vyloučen, že není více v obcování se svým biskupem a tudíž s papežem, pak nesmějí církevní statky býti odevzdány sdružení, které se kolem tohoto kněze sestoupilo.“ Briand, tehdejší zpravodaj, připojil k tomu: „Neřekl jsem nic, co by bylo s tímto výkladem v odporu.“ Případ v Sainsu jest pro tento výklad školním příkladem, a přece zapírá dnešní ministr Briand tehdejšího zpravodaje Brianda beze všeho ohledu. Pů-

sobit u něho zlost nad tím, že mu církev jeho zákonodárné fabriky, pokud na její úpravu měly působiti, učinila marnými, vždy ještě tak, že chtěje jí hověti, nešetří ani své vlastní mravní osobnosti?¹⁾

Privrženec rozluky odvolávali se často na kardinála Lecota, arcibiskupa bordeauxského († r. 1909), který po odhlasování zákona rozlukového založil diecesní svaz, který by tvořil podklad pro další trvání služeb Božích. Avšak sám dr. Rothenbücher, který nijak není pro katolickou církev zaujat, praví, že to nebyl kultovní spolek.²⁾ Proti štípení Lecotovu nečinil Řím žádných přímých námitek. Ale když vláda prohlásila, že jsou v něm obsaženy všechny předpoklady rozlukového zákona a že jest proto kultovním spolkem, byla úprava této organizace na rozkaz z Říma hned změněna. Ostatně nástupce arcibiskupa Lecota na stolici bordeauxském, kardinál Andrien, zrušil ihned onen diecesní svaz, aby všechny dvojsmyslnosti zamezil.³⁾

§ 17. Působnost rozlukového zákona na veřejnost a jeho posuzování. Pense duchovenstva. Schůze francouzských biskupů. List 23 znamenitých mužů k biskupům a odpověď na něj od biskupa Turinaze z Nancy-Toulou.

Rozlukový zákon líbil se všem nepřátelům církve, neboť rozdrobil církev v nesmírné množství kultovních spolků, nezná církev, nemá ve svém znění slov: papež, církev, katolická církev a pod., mluví pouze o kultovních spolcích a svazích a jejich správcích čili ředitelích a okresech, a všechno podrobuje úřadům, ministrům a v poslední stolici státní radě. Zákon tento pokládali radikálové za „úmrtní list“ katolické církve. A týž jest také namířen přímo proti katolické církvi; mluví sice, zdánlivě jaksí nestranně, o všech náboženských společnostech, ale to se děje pro forma,

¹⁾ L. c., str. 90 n.

²⁾ L. c., str. 248.

³⁾ Mack, l. c., str. 91—92.

aby nemusil o ostatních schválně se usnášeti. Francouzský národ jest z 98 proc. katolický; protestanté a židé tvoří tam nepatrný zlomek a v následujícím boji není o nich zmínky.

„Journal Officiel“ z 26. září 1906 uveřejnil první listinu nových kultovních spolků: 48 protestantských, mezi nimi 12 v Paříži, 1 židovský a 2 katolické; ubohý to jistě výsledek. Ony dva katolické: v Culeyi, v departementu maasském, a v Puymassonu, v departementu Lot-et Garonne, byly dle katolického církevního práva proto právně neplatné, poněvadž se utvořily proti zákazu papežovu a byly tudíž rozkolnické; dle francouzského státního práva pak proto, poněvadž se nepřízpůsobily organizaci katolického kultu.¹⁾

Rozlukový zákon potřeboval ke svému provedení jednoho všeobecného a různých zvláštních prováděcích předpisů. Dne 29. prosince 1905 vyšel dekret nutný pro inventarisování, nařízené článkem 3. rozlukového zákona.²⁾ Po něm následoval dekret z 19. ledna 1906 o pensích a podporách předvídaných článkem 11. rozlukového zákona.³⁾ Provedení celého rozlukového zákona bylo nařízeno dekretem ze 16. března 1906, který přináší předúležitá prováděcí nařízení ve 4 titulech: 1. o přenášení církevního majetku; 2. o církevních budovách; 3. o kultovních spolcích a 4. o kultovní policii.⁴⁾

Co se týká pensí a podpor, tu dle článku 3. rozlukového zákona a dle článku 22. prováděcího nařízení z 19. ledna 1906 počíná jejich požívání dne 1. ledna 1906. Od 15. dubna do října 1906 podalo

¹⁾ Dr. Friedrich: Die Trennung von Kirche und Staat in Frankreich, str. 26 n. Ale civilní soud v Bar-le Duc uznal spolek v Culeyi za platný. L. c., str. 27, poznámka 1.

²⁾ Viz Sägmüller, Přílohy: V. Reglement d'administration. 1. Décret du 29. décembre 1905 sur l'inventaire prescrit par l'article 3. de la loi de séparation, str. LVII. sqq.

³⁾ L. c. 2. Décret du 19. Janvier 1906 sur les pensions et allocations prévues par l'article 11. de la loi de séparation, str. LIX. sqq.

⁴⁾ L. c. 3. Décret du 16. Mars 1906 sur l'attribution des biens, les édifices, les associations cultuelles et la police des cultes, str. LXVII., sqq.

z 27.242 oprávněných duchovních skoro 90 proc. žádost za pensi, mezi nimi též dva biskupové, kteří dostali po 1500 francích. Dle sestavení ve „Frankfurter Zeitungu“ ze 17. prosince 1906 (večerní list) mělo tenkrát 16.278 duchovních pensí, 8991 podpory na čtyři roky a 13.031 na osm let. Stát zařadil na pense a podpory již pro rok 1906 položku 35 millionů franků. Že tolik duchovních hlásilo se o pensi, ačkoli papež, jak níže uvidíme, rozlukový zákon zavrhl, lze vysvětliti nouzí a bídou duchovenstva.¹⁾

O rozlukovém zákoně, zejména o kultovních spolcích, vznikla bohatá literatura pro a contra.²⁾ Jedni chtěli s ním učiniti pokus, zejména s kultovními spolky, které měly obdržeti zbývající církevní jmění v obnosu asi 440 millionů franků pro vydržování kultu a jeho služebníkův, a zavést jakýsi modus vivendi se státem; jiní byli proti všem pokusům. Uvedeme příklady.

Ke konci března r. 1906 měli francouzští biskupové konati schůzi, aby se o svém stanovisku k rozlukovému zákonu poradili; avšak schůze byla odložena a konala se ke konci května 1906, po volbách do parlamentu.

V březnu r. 1906 podali 23 proslulí laikové, hlavně z kruhův učenců, biskupům, o nichž mysli, že se v březnu shromáždí, pamětní list, který měl býti původně tajný, ale ke konci března byl veřejnosti podán.³⁾

¹⁾ Dr. Friedrich, l. c., str. 35.

²⁾ Viz hlavní dílo u Sägmüllera, l. c., str. 37 n., pozn. 1.

³⁾ Byli to: Prince d'Arenberg, membre de l'Institut de France; André Aucoc; F. Brunetière, de l'Académie française, directeur de la Revue de Deux Mondes; Comte de Caraman, député de Seine-et-Oise; L. de Castelnau, avocat, ancien bâtonnier, député de l'Aveyron; baron Denis Cochin, député de la Seine; Leon Devin, ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats de Paris; Albert Gigot, ancien préfet de police, président du Conseil de la fabrique de Saint Honoré d'Eylau; Georges Goyau; Comte d'Haussenville de l'Académie française; Comte Hilaire de Lacombe; Albert de Lapparent, membre de l'Institut de France; Anatole Leroy-Beaulieu, membre de l'Institut de France; Henri Lorin; Georges Picot, membre de l'Institut de France, président de Conseil de la fabrique de la Trinité; Edmond Rousse, de l'Académie française, ancien bâtonnier de l'Ordre des avocats de Paris; Sabatier, avocat au Conseil

Praví tam: „Jako katolíci z přesvědčení a věrní nemůžeme ovšem o rázu a duchu tohoto zákona míti žádného jiného mínění, nežli které včera vyslovil papež ve své výmlavné encyklice z 11. února. Ale které budou praktické následky tohoto slavného zavření? Shromáždili jste se, abyste nám to řekli, a doufáme, že se nerozejdete, aniž byste nám řekli, co nám tento list diktoval.“

Jest otázka, která nás zaměstnává — poněvadž tu jde skutečně o úpravu katolické církve ve Francii — zdali Apoštolská stolice svolí k tomu, aby se ‚kultovní spolky‘ utvořily. Nenáleží to k našemu úřadu, abychom se zásadně o této otázce vyjádřili, a budeme se toho také chrániti. V rozborech, kteréž od tří měsícův o tomto předmětu se dějí, musí býti nutně nápadnou skutečností, že námitky proti tomuto druhu kultovních spolků činěné se opírají o původní znění rozlukového zákona a nikoliv o znění definitivní, jak vyšlo konečně z rokování komor, že spolky kultovní musí se přizpůsobiti ‚pravidlům všeobecné organisace kultu, jehož vykonávání pojistiti účelem mají‘. Tím má býti řečeno — a zpravodaj předlohy zákona, jakož i nynější ministr kultu, jsouce vyzváni panem Alexandrem Ribotem, to přiznali — že katolický kultovní spolek jest dle zákona pouze ten, jehož členové jsou ‚ve spojení s farářem, farář s biskupem a biskup s papežem.‘¹⁾

Vrátí se státní rada ve správním nařízení,²⁾ které se připravuje, k tomuto článku? Zde jest obava, a v tomto případě neměl by náš list samozřejmě žád-

d'Etat et à la Cour de cassation, ancien président du Conseil de l'Ordre; R. Saleilles, professeur à la faculté de droit de Paris; Marquis de Ségur; E. Senart, membre de l'Institut de France; P. Thureau-Dangin, de l'Académie française; Albert Vandal, de l'Académie française; Marquis de Vogüé, de l'Académie française. Castelnau odvolal brzo veřejně svůj podpis. Francouzský text jest v „Revue du clergé français“, t. XLVI. (1906), p. 324.; překlad německý, skoro celý, jest u Sägmüllera, l. c., str. 38—41.

¹⁾ Ale pánové nevšimli si článku 8., kde státní rada rozhodne „uváží všechny okolnosti skutku“.

²⁾ Je to dekret z 29. prosince 1905, viz Sägmüllera, příloha V, str. LVII.—LIX.

ného dalšího účelu. Ale předběžně a za okolností článkem 4. daných, komu náleží tu mimo Svatou stolicí, poučenou Vámi o stavu církve ve Francii, říci, která jsou pravidla všeobecné organizace katolického kultu, a která Vy organizaci kultovních spolků v mezích zákonem daných pojímáte? Vám, biskupům Francie, náleží říci, která mají být složena, z kolika členů, dle okolností mají-li být voleni nebo jmenováni. Stát bude pouze žádati účet ze správy finanční, což ovšem, připouštíme to, jest zvláštní omezení svobody. Ale ve všem, co se tkne vykonávání kultu, jste Vy, Monseigneurové, dovolte, abychom na to váhu položili, Vy jediní, kteří máte kompetenci kultovních spolků určití, Vy jste ti, kteří řeknete, která práva jim přisuzujete. Vy jim přenecháte dle moci Vám náležející nad časnými věcmi, co jim budete chtít přenechat, a pouze to, co Vy budete chtít. Vy upravíte způsob jejich činnosti, a jejich působnost bude se pohybovati v mezích Vámi vyměřených. Nepravíme, že jest snadno tyto meze stanoviti, ale podaří se Vám to. Na to spoléháme. A my myslíme, že Vy, když to provedete, prokážete Francii a náboženství samému nezapomenutelnou službu.

Neboť co nás ještě více znepokojuje nežli nejistota o utvoření kultovních spolků, které rozlukový zákon předpisuje, toť Monseigneurové, pravíme to upřímně, jest věděti, co se bude dít a která se církev ve Francii upraví bez kultovních spolků. Co se skutečně stane, když žádných kultovních spolků ne vytvoříme?

1. Jest se především obávati, že mimo ně žádných jiných nesvedeme, ať by byly pod kteroukoli formou nebo pod kterýmkoli jménem, poněvadž, jakmile by se pokusily míchati se do vykonávání kultu, bylo by to nezákonné, a ony by byly hned rozpuštěny. Dle úmyslu vlády jest rozlukový zákon učiněn proto — ohledně spolků za účelem náboženství, — aby se zamezilo tvorbě spolků, které nemají formy kultovních spolků. A kde nemůžeme žádných jiných zákonných spolků tvořiti, než tyto, co z toho potom, Monseigneurové, následuje, než že katolictví ve Francii stlačujeme v poměr

náboženství soukromého a vykonávání kultu v životě rezervujeme jenom pro ty, kteří pozemskými statky jsou požeňáni?

2. Neutvoříme-li žádných kultovních spolků, dostanou inventury posledních dnů svůj plný význam, a na základě zákona bude zde v kratší nebo delší lhůtě následkem usnesení konfiskace církevních statků státem Potom případně též právo majetkové k církevním budovám státu nebo obcím, a my uvidíme, že se bezpochyby vyplní přání některých sektářů, aby viděli dům Boží proměněný v senník nebo tanečníru. Můžeme potom ještě doufati, že je jednoho dne zase dostaneme? Nebo pokusíme se o to, abychom svých kathedrál moci chránili proti profanaci? Jistotně musíme se dostat tam, že ne vytvoříme-li spolků kultovních, budeme se nadarmo pokoušeti, abychom sami sebe klamali, že musí vypuknouti občanská válka. Chceme tomu skutečně v hloubi svého srdce? A jsme hotovi přijmouti za to zodpovědnost? Vy netajíte si toho, Monseigneurové, že by na všechen způsob byla těžká, a nebudete se tomu diviti, že my jako Francouzové a katolíci budeme z toho ustrašeni.

Snad se řekne: „Ale kam až má jíti naše poslušnost k zákonu?“ Uprímně odpovídáme, že my jako křesťané musíme snad zde pokročiti dále, nežli jiní, že my jako občané zákona nepřijímáme, ale jemu se podrobujeme až k onomu bodu, kde by jeho upotřebení uráželo zřejmě práv našeho svědomí a pravidel našeho náboženství.

Přítomně není nám rozlukovým zákonem překáženo věřiti, co chceme, a činiti, co věříme. Hierarchie jest úplná a naši biskupové vykonávají právo s Římem obcovati. Kultovní budovy zůstanou v moci spolků, které budou biskupem formovány a řízeny. Ale myslíme, že by se neměl opominouti žádný zákonný prostředek, by zákon byl odstraněn nebo změněn, o němž, ujišťujeme to ještě jednou, myslíme všechno to, co papež slavně prohlásil. Ale spolu myslíme, abychom, chtějíce se k tomu cíli dostat, použili ještě k organizaci všech, byť sebe obmezenějších možností, které nám zákon

ponechává, a činíce to myslíme, že pracujeme na prospěch vlasti a náboženství.“

Pánové tito myslili to zajisté dobře, ale narazili na veliký odpor, poněvadž přece jen v ústrojí církve zcela nevnikli a zákona všestranně neuvážili, posuzující celou věc povrchně. Byli nazýváni útržkem „laičtí kardinálové“.¹⁾

Duchaplný a statný biskup Turinaz z Nancy-Toulu kladl ve své odpovědi²⁾ ke 23 žadatelům váhu na to, že se laikové do správy církevní nemají míchat, potom že papež zavrhl rozlukový zákon francouzský striktně jako porušující podstatná práva, svobodu a božskou ústavu církve, oni však jeho přijetí žádají. To nesrovnává se s jejich podrobeností papeži, na kterou kladou váhu. Nelze říci: papež rozebírá zásady, kdežto zde jde o praxi (o život); papež rozebírá „these“, zde však jde o „hypothesy“. Zásad musí býti nutně užíváno při zákoně, pro něž byly prohlášeny. Když si dále žadatelé přejí, by se učinil se zákonem pokus, mohli by přece z více nežli 25leté zkušenosti věděti, že zednářsko-socialistická vláda nebude ho loyálně užívat, ale upotřebí ho ke spoutání a zničení církve. Odpor proti tomuto zákonu jest vůlí Boží, jako naopak dábel svými zástupci, zednáři atd. ku přijetí jeho radí.

O kultovních spolcích in specie, které jsou nejpodstatnějším předmětem petice, praví biskup, že zákon nezná žádné direktivy a činnosti biskupovy, jehož ani nejmenuje. Článek 8. stojí v přímém odporu ke článku 4., připouštěje rozkolnické kultovní spolky, resp. ponechává jejich připuštění libosti státní rady. Konejšivá vyjádření Brianda a ministra kultu v komoře neznamenají nic proti písmeně zákona.³⁾ Zákon upravuje ústavu, činnost a práva spolkových kultů co nejpodrobněji a nepřipouští nijaké činnosti biskupovy. Biskup

¹⁾ Francouzský text v „Revue du clergé français“. T. XLVI. (1906), p. 324, německy u Sägmüllera, l. c., str. 38-41.

²⁾ La loi de séparation de l'église et de l'état. Réponse d'un évêque a des légistes et des académiciens. 1906. Sägmüller, l. c., str. 41-44.

³⁾ Srv. str. 91 nn. tohoto díla.

může sice, jak petenti praví, dáti kultovním spolkům stanovy, ale pouze v souhlasu se zákonem. Toť veškerá moc biskupova. Zůstaniž to při slovech papežových, že biskup nemá nižádné moci nad kultovními spolky.

Ve třetím díle své odpovědi obrací se biskup velmi vhodně proti ostatním námitkám 23 žadatelů. Jeden z nich, Leroy-Beaulieu, pravil, že lze do boje se dáti, bude-li vláda v boji proti církvi pokračovati. Ale potom nelze nijak na to mysliti, když bylo v hlavní věci všechno připuštěno, vše více nežli dříve spoutáno, nová porážka ke staré připojena a nynějšího hnutí v lidu nepoužito. Po této hrozné porážce a novém zotročení nebude nikdo více odporovati. Právě-li, že katolíci toho nepochopí, když se vzdáme kostelů veřejného kultu a koncessí, které rozlukový zákon podává: tu lid již na to odpověděl. „Ukázal právě, že sám sobě ponechán, veden svým vlastním rozumem a svou věrou pochopil úplně význam reventury, prvního to provádění zákona.“¹⁾ Co se stane, až půjde o zákon sám, o uzavření kostelů a proskripci kultu, když lid spatří, kterak biskupové a kněží raději každého platu a každé pense se vzdají a raději bídě a nejtrpčím pronásledováním se vystavují, nežli by tento zákon přijali? Lid to pochopil a podle toho si počínal. Co se stane, když bude veden instrukcemi papeže a svých představených?“ Na námitku 23 petentů, že potom kostely Francie budou uzavřeny a každý veřejný kult proskribován, praví biskup: „Nemyslím, že vláda, ať si má po ruce jakékoli prostředky, bude s to, aby uzavřela 50.000 kostelů Francie a každý veřejný kult proskribovala. Ostatně soukromý kult není tak obtížný, jak jistí lidé tvrdí. Naši otcové podali o tom důkazy a zvítězili.“ Na námitku, že by tedy chtěl občanské válce, odpovídá biskup: „Nechceme občanské válce; já jsem úplně přesvědčen, že když nám papež odporovati poroučí, jeho instrukce nebudou obsahovati docela nic, co by se organizací občanské

¹⁾ Biskup naráží na odpor, vzniklý zde onde od katolíků při inventarisování, tak že krev tekla, tak že vláda byla nucena je modifikovati, ano na čas i zastaviti.

války podobalo. Zatím budiž nám dovoleno říci, že my nechceme občanské válce, jako ji nechtěli duchovenstvo a katolíci Německa, kteří vládu přemohli, hrozné zákony květnové odstranili a Bismarcka do Canossy jíti přinutiti. Katolíci Německa byli ostatně oproti protestantům mnohem nečetnější nežli katolíci Francie oproti protestantům, židům, zednářům a rozhodným volnomyšlenkářům. Jsou-li ve Francii vlašníci, neteční katolíci, na něž spoléhati nelze, musíme poznamenati, že všichni katolíci němečtí nebyli také zbožnými. Musili bojovati proti vítězné, všemohoucí vládě vtělené ve Vilému I. a Bismarckovi. Neučiním nepřátelům katolíků francouzských žádné křivdy, když tvrdím, že jsou proti organisátorům pronásledování v Německu velmi malými.“ Dále odmítá biskup právem poznámku, že němečtí katolíci květnové zákony přijali a jich použili, aby jejich odstranění tím provedli.

Ke konci ponechává biskup vše rozhodnutí papežově. „Ať dopadne, jak dopadne, katolíci Francie budou vystaveni těžkým zkouškám. Nechť zůstanou svornými a statečnými! Ať nezapomenou slov velikého biskupa v jeho hrdinském boji proti pronásledovatelům: ‚Bohu není nic milejšího nežli svoboda církve‘ (Anselm z Canterbury).“

Díl II.

Po rozluce.

Období první.

Papež má slovo.

§ 18. Vatikánská „Bílá kniha“.

Když dostal papež zprávu o votu zákona rozlukového, zvolal prý dle zpráv časopiseckých: „Všude jsou nevěřící; ale ve Francii umírá církev, poněvadž francouzští katolíci nemají již žádné ryzosti (energie), žádného života a žádné víry.“ Byla to slova pronesená z překypující bolesti, ale jsou přece pravdivá. Papež Pius X. zakročil hned po vánocích r. 1910 a vydal vatikánskou „Bílou knihu“ o francouzské rozluce; s italským textem bylo pořízeno též úřední francouzské vydání.

Tato kniha o 300 stránkách má 9 kapitol s tímto obsahem: 1. rozluková politika; 2. potlačení neautorisovaných řádů; 3. potlačení vyučování kongregacemi a autorisovanými vyučovacími rády; 4. konkordát a organické články; 5. vztahy mezi církví a třetí republikou; 6. otázka o „Nobis nominavit“; 7. obsazení uprázdněných biskupství; 8. návštěva presidenta Loubeta u krále Viktora Emanuela II.; 9. otázka o Dijonu a Lavalu. Dodatek obsahuje francouzský konkordát na Výchoďě; pak následuje ve slovném znění 47 důležitých diplomatických listin.

Papežský úřední list dokazuje, že roztržkou mezi Apoštolskou stolicí a francouzskou republikou jsou vinna francouzská ministerstva, počínajíc Waldeck-

Rousseauovým. Mezi jiným je tam též list Pia X. z 2. prosince 1903 k prezidentu Loubetovi, kde papež vy počítává dlouhou řadu vládních, církvi nepřátelských opatření, připouští domněnku, že se má znenáhla připravovati rozluka církve a státu, ale též setřítí s Francie křesťanský ráz, který v předešlých stoletích tvořil její slávu.

Sv. stolice dokazovala dále, že republika již „před rozlukou“ konkordát v různých člancích porušovala, zejména potlačením kongregačního vyučování a pronásledováním církevních řádův, a odmítá výčitku, jako by byla proti republice bojovala, ježto naopak mnoho pro republiku učinila, a jako by, neuznavši organických článků, byla nezachovávala konkordátu.

Tento diplomatický spis praví výslovně, že nemá za účel „odpovídati na osobní urážky“, „ani urážeti francouzský národ“; chce pouze „veřejné mínění ve Francii poučiti, a zameziti, aby o tak důležité události, jako jest rozluka, historická pravda nebyla zpitvořena“.

Vatikánská „Bílá kniha“ ukazuje dále správné stanovisko Apoštolské stolice v nových sporech, jako co do jmenování biskupů („Nobis nominavit“), ve věcech biskupů dijonského a lavalského a o cestě Loubetově do Říma.

Francouzská vláda nemohla „Bílou knihu“ vyvrátiti.

§ 19. První odsouzení rozlukového zákona Apoštolskou stolicí encyklikou „Vehementer Nos“ z 11. února 1906.¹⁾

Rozlukový zákon nalíčil svými kultovními spolky církvi velmi chytře léčku, do kteréž by se vrhla. Jimi nabízel jí krásný obnos 440 millionů frankův, asi čtvrtinu to posavadního jmění, ale pod tou podmínkou — aby se ve spolky ty rozdrobila a tak sama se ubila a zničila. Nevrhne-li se do léčky té, ztratí právní osobnost, propadne hrozně bídě a nouzi — ale zachová sama sebe a svou ústavu. Na všech stranách bylo

¹⁾ Viz její originál u Sägmüllera; přílohy III. str. XXXIII. až XLII., německý překlad tamtéž str. XLIII.—LVI.; též u Macka, I. c., str. 97—104.

všeobecné napjaté očekávání, co a kterak papež promluví, které stanovisko proti rozlukovému zákonu zaujme. Papež Pius X. nedal se leskem zlata zaslepití a chtěl míti raději církev nuznou, ano žebráckou, nežli rozbitou v trosky, které by měly nějaké jmění, a to ještě s nejistotou, jak dlouho to potrvá.

Papež promluvil a vydal k francouzským biskupům, duchovenstvu a národu encykliku „Vehementer Nos“ z 11. února 1906, kde hned na počátku zavrhuje rozluku církve a státu jako záhubný blud, ohrazuje se proti jednostrannému zrušení konkordátu francouzskou vládou, a posuzuje ostře rozlukový zákon: „Církev jest mystické tělo Kristovo, spravované autoritou pastýřův a učitelů, t. j. církve jest společností, ve kteréž jedni jsou představenými druhých, majíce plnou moc je řídit, učiti a souditi; je tedy společností, která jest přirozeností svou nerovná a obsahuje tudíž dvojí řád osob: pastýře a stádo, t. j. ty, kteří v různých hierarchických stupních postaveni jsou, a množství věřících. Tito řádové jsou od sebe tak rozdílni, že v jediné hierarchii jest právo a autorita řídití a spravovati věřící k vytknutému cíli společnosti, množství věřící pak má povinnost, aby se dalo spravovati a poslouchalo svých správcův. — Církev jest zbudována na biskupech a veškerá činnost církve řídí se těmito představenými. Oproti tomu ustanovením tohoto (t. j. rozlukového) zákona neponechává se správa a ochrana veřejného kultu Bohem ustanovené hierarchii, nýbrž odevzdává se jakémusi sdružení občanů, které dostává formu právní osoby, — o hierarchii se mlčí, — ve sporech pak, které vzniknou, rozhoduje státní rada. — Rozluka porušuje právo církve na majetek a vyhání ji z držby jmění, kterého na základě nejspravedlivějších titulů si do byla — a ohrožuje jednotu občanů, bez které žádný stát obstátí a sesílití nemůže.“ — „Proto jsouce pamětlivi Své Apoštolské povinnosti, kterou svatosvatých práv církve proti každému útoku hájiti a je nedotknuta zachovati musíme: nejvyšší Svoji autoritou, kterou jsme od Boha obdrželi, zamítáme a zavrhuje me (reprobamus et damnamus) potvrzený zákon, který francouzskou republiku od cír-

k ve dělí, a to z těch zřejmých důvodů, že činí největší urážku Bohu, kterého slavně zapírá, prohlašuje zásadně, že republika jest prosta všeho náboženského kultu; poněvadž porušuje přirozené a mezinárodní právo a veřejnou platnost smluv (publicum pactum fidei); poněvadž se protíví ústavě církve, jejímu nejvnitřnějšímu duchu a její svobodě; poněvadž vyvrací spravedlnost, potlačuje právo vlastnické mnohonásobnými tituly ano i smlouvou řádně nabyté; poněvadž těžce uráží důstojnost Apoštolské stolice a Naši osoby, řád biskupů, duchovenstvo a francouzské katolíky. Proto ohrazujeme se co nejrozhodněji proti podání, vydání a prohlášení tohoto zákona a prohlašujeme, že nemá docela žádné váhy, aby zvrátil práva církve, která žádnou lidskou silou změnit nelze. Toto musili jsme k zavržení onoho zákona Vám, ctihodní bratři, francouzskému národu a celému křesťanskému světu prohlásiti.“ — Dále slibuje papež, že bude poměry všestranně zkoušeti, napomíná biskupů ke svornosti a jednomyslnosti v hájení církevních práv, a pokračuje: „Uvážili jsme, že ve vhodný čas určíme Vám, dle které normy jest si Vám v těchto těžkostech počínati, a nepochybujeme, že předpisy Naše co nejbedlivěji provedete.“ Ke konci vyzývá papež francouzské katolíky, aby své víry vši silou hájili.

Papež nevyslovil se ještě, jak by měli francouzští katolíci víry své hájiti, a nevydal o tom ještě norem, poněvadž kritické okamžení, konec prozatím ještě ponechaných kultovních ústavů, mělo nastati teprve dne 11. prosince.

§ 20. Smýšlení věřících po první papežské encyklice. První schůze biskupův.

Uvedená encyklika papežova upokojila svědomí katolíků francouzských, kteří s důvěrou a napjetím očekávali papežských pokynův. Ale znenahla vnikala v jejich srdce veliká úzkost, když nastalo inventarisování v kostelích, které vyvolalo nepokoje a bouře, při nichž i krev tekla. Mnozí tázali se plni bázně, co se bude dít v budoucnosti, a myslili, že snad vypukne

občanská válka, ve které katolíci podlehnou. Mezi katolíky byly dva směry: jedni přáli si rozhodného boje proti vládě a rozluce, jiní zase jakéhosi modus vivendi, jakéhosi essay loyal, loyálního či poctivého pokusu; přáli si učiniti pokus s rozlukou, jmenovitě utvořiti kultovní spolky. K těmto náleží oni 23 proslulí mužové, kteří se pamětním listem přímo na biskupy obrátili, a jimž biskup Turinaz z Nancy-Toulu vhodně odpověděl¹⁾ Jejich list byl důvěrný, ale již 28. března 1906 přetřásal se v pařížském časopisectvu. Nepřátelé církve dali si ve svých časopisech veškeru práci, aby papeže zastrašili a jeho odpor zlomili.

Nežli papež Pius X. poslal slíbený návod, chtěl míti napřed dobrozdání biskupův o rozlukovém zákoně. Biskupové měli se sejíti v Paříži ke konci března r. 1906, ale sešli se až ke konci května (30. května), po volbách do parlamentu, které vypadly ve prospěch vlády. Jejich porady byly důvěrné. Hlavní otázkou porad bylo, lze-li rozlukový zákon s kanonickým právem srovnati, čili jinými slovy, lze-li na jeho základě francouzskou církev upravit. Bylo přítomno 77 biskupův a většinou 22 hlasů byl přijat návrh, aby se utvořily kultovní spolky, které by se srovnávaly s církevním právem a s rozlukovým zákonem. Prohlásili tím, že rozlukový zákon alespoň po této stránce jest přijatelný. Časopis „Temps“ dostal indiskretností známost o těchto usneseních a nebyl z příslušných kruhů vyvrácen.²⁾ Jelikož však papež ve své nové encyklice, v následujícím paragrafu uvedené, mluví „o skoro jednomyslném usnesení“, musilo býti po tomto hlasování ještě hlasování nové, revotace.

§ 21. Papežská encyklika „Gravissimo officii“ ze dne 10. srpna 1906.³⁾

Schůze biskupů francouzských byla předchůdcem konečného rozhodnutí papežova, které se stalo dne

¹⁾ Viz § 17. tohoto díla str. 100 nn.

²⁾ Dr. Geigel, l. c., str. 56; dr. Friedrich, l. c., str. 37.

³⁾ Viz ji u Sägmüllera, l. c., příloha VI. str. LXXXIV. sqq.; její německý překlad l. c., LXXXVII.—XC.; německy též u Macka, l. c., str. 107—110.

10. srpna 1906 encyklikou „Gravissimo officii“. Papež praví tam: „Vykonáváme dnes přetěžkou povinnost Svěho úřadu, povinnost, kterou jsme vůči Vám po vyhlášení zákona o rozluce francouzské republiky a církve na Sebe přijali, prohlásivše, že časem oznámíme, co jest po Našem rozumu činiti, aby tam náboženství bylo hájeno a zachováno. Že jsme očekávání Vaší žádosti až do tohoto dne protáhli, toho příčinou jest netoliko důležitost a těžkost této věci, ale též obzvláštní láska, kterou Vás a všechny Vaše zájmy pro nesmrtelné zásluhy Vašeho národa o církev objímáme. — Odsoudivše, jak jsme musili, tento nespravedlivý zákon, zkoumali jsme s největší pilností předpisy onoho zákona, neponechávajíc-li Nám nějaké možnosti, abychom náboženské poměry ve Francii upravili tak, aby posvátné zásady, na kterých církev spočívá, žádné škody nevzaly. K tomu vidělo se Nám za dobré, abychom též Vás všechny francouzské biskupy na poradu vzali, a ustanovili jsme Vám pro Vaši všeobecnou schůzi články, o kterých byste se radili. Nyní znajíce Vaše porady a názory více kardinálův, uváživše mnoho a všestranně věc a vroucími prosbami vyzývavše Otce světél, musíme mocí Svě Apoštolské autority potvrditi, o čem jste se ve Svě schůzi skoro jednomyslně usnesli. Proto rozhodujeme o spolcích kultovních, že ve formě, jak je zákon stanoví, absolutně nemohou býti tvořeny bez porušení nejvyšších práv, která se životem církve spojena jsou. Pomíjejíce tato sdružení, která schváliti zakazuje Nám svědomí naší povinnosti, podotýkáme, že může býti učiněn vhodný pokus, zdaž by nebylo dovoleno zříditi na jejich místě jiný druh sdružení, která by byla spolu zákonná a kanonická, a odvrátiti tak od katolíků francouzských přetěžké hrozičící časy. Nic Nás nečiní tak nepokojnými a úzkostlivými jako tato věc, kdyby Nám přec, když ne dobrá, alespoň nějaká naděje zasvitla, že bychom zachovájíce právo božské, mohli učiniti takový pokus, abychom osvobodili milované syny od bázně před takovým zlem. Poněvadž však nikde, pokud tento zákon trvá, taková naděje se neukazuje, popíráme, že by bylo dovoleno pokusiti se

o tento nový druh sdružení, pokud nebude zákonně a na jisto stanoveno, že božská ústava církve, nezměnitelná práva římského biskupa a biskupův a jejich pravomoc k nutným církevním statkům, jmenovitě chrámům, těmito sdruženími zůstanou nedotknuta a na vždy zabezpečena. Opak toho chtíti nemůžeme, nechceme-li opustiti posvátnost Svě povinnosti a uvěsti zkázu na církev francouzskou.“

Dále napomíná papež francouzských biskupův, aby s použitím všech právních prostředků všem občanům příslušících vydali pro náboženský kult potřebná nařízení a upravili jej.

Ke konci encykliky hájí se papež proti výtce, že si církev v podobných případech počínala blahovlněji a shovívavěji nežli oproti Francii. Ale stav jest zde v podstatě jiný. Když jiné státy od církve se oddělily, ponechaly jí společnou svobodu a plnou moc nad jejími statky; počínaly si sice nespravedlivě, ale přece neutvořily pro církev nepřijatelného stavu. Francouzští zákonodárcové nestvořili však zákona rozlukového, ale potlačujícího, a vedli proti náboženství urputný boj; takový stav uznati bylo by překročiti meze Apoštolské povinnosti.

Po zavržení kultovních spolků papežem neměla církev ve Francii více žádného majetku, žádné svobody, žádné zákonné formy, a nepožívala jako organizace žádné státní ochrany; ale zůstala sama v sobě silnou a sjednocenou — byť i chudou a pronásledovanou.

Časopis „Univers“ přinesl hned po rozhodnutí papežově z péra P. Veuillota tento článek: „Zdálo se, že hlasující o církevních zákonech nebudou si všimati papeže. Vypověděli konkordát, neoznámivše toho Vatikánu. Opětovali často, že sami jsou pány všeho. A teď nezřídí se žádné kultovní spolky. — Udělali zákon mezi sebou. Nu! Tento zákon nebude proveden; to jest všechno. Tento zákon není ničím jiným, nežli velikým zbořeníštěm. Dítka pana Brianda jest jenom mrtvolou. Budou musiti zákon změnit. Zostřen nebo zmírněn bude jiným zákonem. Podpis pana Loubeta, blahé paměti, jeho záhuby více nezadrží.“

Nebude tedy žádných kultovních spolků; — papež řekl ‚Ne‘. Ale nebude též žádných jiných spolků, které by sice měly jiné jméno, ale jež by od vlády a komor za spolky kultovní mohly býti pokládány a přijaty se slovy: ‚Jak jsme přece velkomyslní!‘ — Papež řekl: ‚Ne‘.

A přece byly kultovní spolky základem jejich celého lešení. Všechno se tím zřítilo. ‚Block‘ pracoval šest měsícův, a teď promluvil papež slovo, a veškera práce ‚Blocku‘ jest zničena. Vidouce své dílo v troskách, poznávají pronásledovatelé, kterak směšné bylo jejich počínání. Bude to snad ošklivé. Oni si nevšimli papeže, ale papež si všímá jich. Pokojně a pevně vyslovuje své odsouzení a nutí je tím, aby své dílo začali znova. K čemu se rozhodnou? K dorozumění nebo ku pronásledování? Jiného východu není.

Chtějí-li se srozuměti, musí uvéstí zákon v souhlas se zásadami katolické teologie, aby pojistili svobodu církve a vážnost její hierarchie. Rozhodnou se pro toto počínání, kterého žádá spravedlnost, moudrá politika a patrný zájem země?

Podají se Jakobínům i tenkrát strhnouti za sebou massu lidu, která jich posud následovala, poněvadž měla více bázně před sektáři, nežli před nespravedlností? Mělo li by přijít pronásledování, ať jen přijde. Církev učinila vše, aby je zamezila, ale nebojí se ho. Staletá zkušenost učí, že drsné cesty pronásledování vedly církev vždycky k vítězství a znovuzrození.¹⁾

Francouzští biskupové vyslovili papeži svůj souhlas s papežskou encyklikou nejprve telegramem,²⁾ pak obšírným listem, a konali od 4. do 7. září r. 1906 opětně schůze a porady, jejichž výsledkem jest pastýřský list ze dne 7. září 1906 k duchovenstvu a věřícím, podepsaný 85 biskupy, v němž myšlenky a zásady papežovy přijali za své.³⁾ Právě tam: Byť ve 4. článku zákona nutný princip katolické hierarchie byl zdánlivě implicitě uznán, jest přec naznačen pouze neurči-

¹⁾ Viz Mack, I. c., str. 106–107.

²⁾ Acta S. Sedis. Vol. XXXIX. (1906), p. 385.

³⁾ Viz Sägmüller, I. c., příloha VIII.; francouzský originál str. XCI.—XCVI.; výtah I. c., str. 46–47.

tými a nejasnými slovy, kdežto článek 8. s jasným zneuznáváním hierarchie odkazuje v případě sporu nejvyšší rozhodnutí státní radě, tedy moci občanské; toť laická organizace, která by byla církvi dána, — a kdyby se učinil pokus s jinými sdruženími, tu pokud zákon, tak jak je, trvá, zůstala by tu při všech snahách o zřízení zákonných sdružení, která by stála pod papežem a biskupy, přece ta skutečnost, že by tato moc byla jen potud samostatnou, pokud by ji členové rádi uznávali, ale v případě, že by se jí podrobili nechtěli, byli by v poslední instanci pro zákonné uplatnění svých nároků podrobeni rozsudku soudu laického, který by mohl členům náchylným ke vzpouře proti církvi přířknouti vlastnictví církevních statkův a kostelův. Jelikož tedy rozlukový zákon odnímá svobodu vyznávati katolické náboženství, nemohou oni, katoličtí biskupové, spolupůsobiti ku provedení takového zákona. Než papež Pius X. vyzývá zároveň, aby bylo užito všech prostředků, které právo všem občanům podává, by náboženský kult byl zařízen a upraven; proto vydají ve vhodném čase věřícím k tomuto účelu nutné instrukce, se zřetím k okolnostem, které by mohly nastati. — „Francouzští katolíci žádají, aby jim jménem nějakého zákona, který domněle ‚svobodě svědomí slouží a svobodně vykonávání kultu zaručuje‘, nebylo pro vykonávání jejich náboženství dáno nařízení, které přijmouti svědomí jim zakazuje. Žádají, aby bylo vzpomenuo, kterak v nižádném případě a v žádné zemi nestalo se upravení katolického kultu jinak, než ve srozumění s hlavou církve, a když vláda stůj co stůj přeje si rozluky církve a státu, ať nás nechá v požívání statkův a práv obecným právem zaručených, jak tomu jest v jiných v pravdě svobodných zemích.“

Potěšitelno jest, že katolíci francouzští podrobili se skoro všichni rozhodnutí papeže a biskupů s ním jednomyslných. V tomto ohledu vyšla celá řada článků, takovýto souhlas projevujících.¹⁾

¹⁾ Viz je v „Revue du clergé français“ T. XLVIII. (1906) p. 5 sqq.; p. 101 sqq.; p. 210 sqq. Budiž poukázáno na dílo Gayraudovo: „La loi de séparation et le Pape Pie X. 1910.“ V dodatku III. jest tamtéž otištěn projekt arcibiskupa besan-

Období druhé.

§ 22. Inventarisování jmění církevního. Boje o kostely.¹⁾

Dle výslovného znění 3. článku rozlukového zákona měl býti hned po jeho uveřejnění zhotoven od úředníkův inventář o movitém a nemovitém jmění veřejných kulturních ústavův, a ministerským nařízením ze dne 29. prosince 1905 bylo to znova nařízeno a v jednotlivostech upraveno. Prozíraví katolíci pochopili ihned, že inventura jest úvodem ke konečnému oloupení církve. Nevěrecké časopisectvo i některé časopisy katolické domlouvaly věřícím, aby se inventuře neprotivili, poněvadž je to pouze formalita, kterou by se učinil přechod od církevních záduší ke kulturním spolkům. Ale ze statků, které bylo inventarisovati, propadla jedna část ihned konfiskací, jako všechny nadace pro chudé a nadace charitativní, které bylo odevzdati nemocným a ústavům pro chudé, a fondy pro katolické školy, dále kostely, fary, semináře, které by v nedaleké budoucnosti přešly do světské správy a jichž by se snad k jiným účelům použilo. Lid obával se vším právem, že to při tomto soupisu dopadne jako u řeholí, jimž ministerský předseda veřejně slíbil, že zákon o řeholích dotkne se pouze několika, ať jen tedy bez bázně podají inventář svého jmění a žádají za státní uznání; ale když inventáře státní správě přišly, odstoupil Waldeck-Rousseau, a jeho nástupce Combes zavrhl šmahem žádosti za státní uznání a dal rozprodati církevní klášterní statky, z nichž chudina francouzská nedostala nic, likvidátoři však a advokáti naplnili si kapsy.

O Novém roce 1906 vzniklo veliké jitření mezi francouzskými katolíky, když nastala inventura kostelů. Země proměnila se takořka ve vojenský tábor, vojsko bylo všude pohotové; lid naplňoval kostely, kněží drželi se statně, ač proti nim „apačové“ a luza zuřili;

conského Fulberta-Petita, předložený schůzi francouzských biskupů v květnu r. 1906: „Projet de statuts organiques pour les associations culturelles catholiques.“

¹⁾ Mack, I c., str. 110–119.

kostely byly dobývány jako pevnosti a tvrze, sváděly se pravé bitky, proti apačům a luze chovala se však policie nečinně. Podáme některé ukázky.

Dne 31. ledna 1906 byl kostel sv. Klotildy* jako pevnost obležen a dobyt; pídě za pídí musili četníci a hasiči¹⁾ dobývati a jinochy a paní, kteříž ho hájili, zatlačovati; byla to pravidelná bitva. Tisícové zpívali „Věřím v Boha“ a bránili se kostelními stolicemi a holemi; kostel byl troskami pokryt, ambulance odnášely raněné s bojiště.

V kostele St. Pierre du Gros-Caillou útočilo vojsko nadarmo; po několikahodiném boji zavolalo si na pomoc průkopníky, kteří vystoupili na střechu a učinivše otvor, stříkačkami kostel vodou naplnili.

V Seezu postavil se statný biskup Bardel u portálu svého stolického chrámu proti vládnímu komissaři a pravil k němu: „Ohrážujeme se proti inventáři, odmítáme jej, poněvadž jest jenom začátkem opatření, kteréž přijmouti nám svědomí naše zakazuje; dnes dáváme první a rázný příklad, co zmůže náboženský cit, když jest ohrožen; zítra, bude-li ještě více uražen, budeme svobody a práv své víry až do krve hájiti.“ Vládní komissař žádal za otevření brány. „Ne!“ „Ne!“ volali katolíci. Komissař odešel, ale vrátil se brzy. Byly zřízeny barrikády. Když svatyně byla ochráněna, poděkoval biskup obhájčům vřelými slovy. Agenti odešli s nepořízenou.

Dne 20. dubna měl fiskální úředník přijíti do kathedrály v Nancy. Od 6. hod. ranní obklíčilo vojsko kostel, v němž mnoho věřících noc prožilo. Oddělení jízdy stálo v okolí. O 8. hod. vyšel biskup Turinaz před dóm v četném průvodě a přečetl za pochvaly přítomných protest; potom odepřel vstup komissaři, který se vzdálil. Přítomní volali: „Ať žije armáda!“

V kostele sv. Paterna, v jednom z obou farních kostelů v městě Vannes, byla oznámena inventura na 16. února o půl 8. hodině ráno. Ale již den před tím,

¹⁾ Byli to „pombiers“: pumpaři, pak hasiči. Régiment de sapeurs-pombiers de Paris, pařížský hasičský sbor, náležející k stálému vojsku.

15. února o 4. hod. odpo., poslal praefekt silné oddělení četníků a prapor řadového vojska zmocnit se kostelních vrat. Než nadarmo. Již o 2. hodině uzavřelo se 30 statných mužů, mezi nimi 4 kněží, do kostela a četníci našli všechno zataraseno. Oněch 30 uzavřených mužů modlilo se celou noc, přistoupili o půl 4. hodině ke stolu Páně, o 6. hod. po odzvonění ranního klekání zvonili na zvon na poplach a s věže vlály dva národní prapory; na ulicích shromáždilo se veliké množství lidu. O půl 8. hod. přišel inspektor a musil slyšeti dva protesty: jeden od předsedy kostelní záduše a druhý od faráře. Obležení byli třikrát vyzváni, aby otevřeli kostel, ale neučinili toho. Dva zámečníci z jiného města chtěli vynutiti vstup; dva zákopníci byli od nich ku pomoci požádáni, kteří však hodili sekery pod nohy zámečnickův. Teprve o půl 10. hod. byly dveře rozbity a četníci vstoupili opatrně do kostela — viděli 30 věřících modliti se litanie na stupních oltáře. O půl 11. hod. odešel agent s vojáky, lid vstoupil do kostela, a farář měl k němu řeč a udělil mu požehnání nejsv. Svátostí oltářní. Večer konalo 2000 lidu křížovou cestu.

V Toulouse vloudili se vládní agenti za pohřbem do kostela. Nastal boj, inventář nemohl býti předsevzat, a centrální komissář byl na hlavě raněn. Mladá, 22letá dáma Jacqueline Benaoenová byla zatčena a na soud postavena. Pravila: „Lituji, že jsem pana komissáře poranila, ale nelituji svého protestu; kdyby se to zítřa opakovalo, začnu znova.“ Byla odsouzena na měsíc do žaláře.

Kostel Božského Vykupitele v Rennesu byl statně obhajován; kupy ze stolic povstaly u vchodu. V četáčích po 15 mužích byly tyto barrikády dobývány; kostel měl potom hrozné vzezření.

V Nizonu v Bretagni nemohl vládní komissář nic poříditi. Veškeré obyvatelstvo bylo v kostele, hlava vedle hlavy, starosta v čele; před touto živou hradbou musil se komissář vzdáliti.

V Lille musily veliké massy vojska vytáhnouti k inventuře.

Odpor katolíků proti inventuře rostl. Všude musily býti kostelní dveře rozbíjeny. Porážely se stromy a zatarasována místa před kostely; jinde byly kostely zadrženy. V jedné vesnici provençské zavřeli do kostela dva divoké medvědy, kteří potom vládní agenti, když dveře chtěli otevřít, zahnali. Byly kostely, které byly mnohokrát dobývány; v mnohých byly, po několik neděl silné stráže ve dne v noci připraveny k obraně; na věžích byly stráže, které zvonily na poplach, když se vládní agenti blížili, tak že potom veškeré vesnické obyvatelstvo kolem kostela se postavilo. Nebylo týdne, aby se důstojníci nevzdávali svých hodností a neodkládali svých uniforem, aby nemusili při takových ohavnostech veleti. Starostové, kteří se inventuře protivili, byli sesazeni. Denně naplňovaly se sloupce katolických časopisův články o kosteloborství.

Apačové¹⁾ slavili pravé orgie. Veliká ohavnost se stala v místě La Nouvelle, v diecesi carcassonské. Tamější starosta vrazil v čele luzy do kostela, když tam agent chtěl inventarisovati. Mimo faráře bylo tam několik dam, které reklamovaly si právo na některé předměty. V sakristii narazili divoši faráři červenou čepici na hlavu a tancovali zpívajíc revoluční píseň „carmagnolu“. Některé paní ohrazovaly se proti tomu; za to vynadal jim starosta nejpotupnějšími výrazy. Agent, pln ošklivosti, prosí, aby ho nechali v pokoji provésti svůj úkol. Proti němu zvolal starosta: „Já jsem zástupcem republiky.“ Kostel byl zpustošen, vyloupen a nevyslovitelnými špinavostmi pokálen. Apačové posadili se do zpovědnic, a ženy přicházely k nim a páchaly nejohavnější nestydatostí. Tak vypravuje „Univers“. Jiný list připojuje k tomu, že byly oltáře, kaple a sochy svatých zneuctěny, krucifix potupen, luza předložila psovi starostovu sv. hostie, které v sakristii ukradli, a posadili psa do tabernakula; potom snesli plátno, svícny a stolice na hromadu před kostel a zapálili ji. Biskup poručil kostel hned zavřít, až bude Bůh usmířen. Potom obrátil se na ministerského předsedu

¹⁾ Apačové, divoký kmen indiánský v severní Americe ve Francii název surové, divoké luzy.

Rouviera a žádal za vyšetřování a potrestání ohavníků. („Trierische Landeszeitung“ z 1. března 1906.)

Apačům, hlavním to pomocníkům vlády při jejím proticírkevním počínání proti kostelům a proti katolíkům vůbec, nestalo se nikde mnoho; za to katolíci hájící svého majetku byli vláčeni k soudům a odsuzováni bez průtahu. Zaláře byly přeplněny kněžími a laiky; vazba a těžké peněžité pokuty jenjen pršely.

Rozhořčení katolíků dosáhlo vrcholu, když vyšel ministerský dekret z 10. ledna 1906, který kázal otevření tabernakulum; nechtěl-li farář tabernakulum dobrovolně otevřít, mělo se to učiniti násilně. Vláda chtěla se násilně vloupati do svatostánku. Nastalo hrozné jítření; sám Briand, socialista, nazval tento útok na svatostánek v „Laterně“ „nešikovnou a zbytečnou brutalitou“ (srv. „Luxemb. Wort“ z 20. ledna 1906). Vláda musila již 20. ledna doznati, že zašla daleko. Dne 1. února 1906 bylo bouřlivé sedění v poslanecké komoře, kde byla projednávána veliká interpellace o inventuře. Vláda hájila svého stanoviska a počínání; ministerský předseda přislíbil, že bude budoucně dbáno citů katolických občanův.

Vláda chtěla býti s inventurou hotova před novými volbami do parlamentu, které měly započítí ke konci dubna. Na počátku března bylo ze 65.000 kostelů inventarisováno teprve asi 20.000. Poněvadž posavadním způsobem inventury byli katolíci ze své náboženské netečnosti vyburcováni, nařídila vláda úředníkům, aby svého příchodu neoznamovali, ale aby přicházeli t a j n ě, když jest málo věřících v kostele, dveře aby zavřeli a inventarisovali; aneb aby oznámili farářům, že v nejbližších dnech přijde finanční úředník, ale den a hodina aby zůstaly v tajnosti. Takto podloudně konala se inventura bez ohrazení se strany věřících, a vláda mohla říci, že země zákon schvaluje, jelikož se nedějí proti němu žádné projevy.¹⁾

A přece ministerstvo Rouvierovo pro inventuru padlo. V Boescheppe na hranicích belgicko-francouzských byl totiž dne 6. března 1906 řezník Henri (Jindřich)

Ghysel od vládního úředníka při útoku na kostel ranou z revolveru zastřelen. O tomto případě byl ministr v poslanecké komoře interpellován. Poslanec Guieysse z nejkrajnější levice vyčítal ministerstvu, že není proti katolíkům dosti rázným; za to ve jménu katolíků tepal rázně ministerstvo poslanec Lerolle. Výsledkem rokování bylo votum nedůvěry ministerstvu, které bylo vysloveno 267 hlasy proti 233 hl.; nejzuřivější socialisté hlasovali s konservativci. Týž den 27. března po odhlasování nedůvěry odstoupilo ministerstvo Rouvierovo a nastoupilo ministerstvo Sarrienovo, v němž obdržel vnitro radikální socialista Clémenceau a osvětu socialista Briand, hlavní bojovník za rozlukou církve a státu a její zpravodaj v poslanecké komoře. Toto ministerstvo trvalo do 26. října 1906 a jeho nástupcem týž den bylo ministerstvo Clémenceauovo, který Brianda v ministerském křesle podržel. Bylo to ministerstvo socialistické.

V listopadu r. 1906, po delší přestávce, bylo s týmiž obtížemi předsevzato 4000 inventur.

Vylíčený právě odpor byl znamením katolického vzrušení a vědomí a katolické síly, a důkazem, že široké vrstvy katolíků s rozlukou se nesrovnávají. Ale jest nám též vyznati, že „boj o kostely“ nebyl od lidu podniknut se zvláštním rozjiřením. Trvalý odpor, rozhodná a důsledná resistance proti kulturnímu, vlastně barbarskému boji, které bylo lze očekávati a jež četní očekávali, se nedostavily. Francouzští katolíci vzplanuli na nějakou chvíli, že to byla novota, ale pak, když to přestalo býti novotou, nastala lhostejnost a necitelnost k tomu; náboženská vlašnost většiny francouzského národa nevšimala si zájmů církve. Když nastaly volby do parlamentu, vyšla z nich opět církvi nepřátelská většina.

§ 23. Ministerská nařízení k rozlukovému zákonu. Snaha upravití služby Boží na základě obecného práva.¹⁾

Papež Pius X. zahrnuv encyklikou z 10. srpna 1906 rozlukový zákon, zejména kulturní spolky, přivedl

¹⁾ Holzer, Französischer Kulturkampf, str. 73.

¹⁾ Mack, l. c., str. 119–124; Geigel, l. c., str. 62–68.

tím francouzskou vládu do velikých rozpakův. Ministerský předseda Sarrien prohlásil sice 20. srpna 1906 v ministerské radě, že reformu v celém obsahu provede, ale ode slova ke skutku jest vždycky ještě daleko, a Sarrien poznával sám nejlépe, že rozlukový zákon, když jej papež zavrhl, jest mrtvolou. Dle zákona měly býti kultovní spolky do roka utvořeny, jinak měly kostely a veškeré jmění církevních ústavů přijíti v držení jiných rukou. Kostely katolíkům jednoduše uloupiti nešlo, poněvadž by z toho byla vypukla pravá občanská válka. Ministr kultu Briand vydal tudíž na počátku září okružník, který zněl jako hrozba a měl pohnouti biskupy, aby kultovní spolky přijali; ale biskupové ve své valné schůzi, která začala se konati dne 4. září, postavili se na stanovisko papežovo.

Blížil se kritický den 13. prosince¹⁾ 1906, kdy měl zákon vstoupiti v platnost. Kultovních spolků zde nebylo a kostely nenáležely více službám Božím. Byla zde palčivá otázka, zdali vláda dne 13. prosince kostely uzavře a bude trestati kněze sloužící mši sv. Ministerská rada měla poradu za poradou, ale nemohla se o ničem usnésti. Katolíci prohlašovali, že zůstanou pokojně ve svých kostelích a postaví proti násilí trpný (passivní) odpor. Combes a jeho druhové žádali ráznosti na vládě. Tu Henri des Houx, jeden z redaktorů časopisu „Matin“, založil v Paříži „Ligu francouzských katolíkův“ a vydal dne 18. září manifest ke zřízení kultovních spolků. Liga ustanovila si docela v jednom katolickém kostele v Paříži biskupa. Avšak celý podnik ten stal se brzy směšným.

Za ministerstva Clémenceauova vydal ministr osvěty Briand ke všem praefektům okružník z 1. prosince 1906, tedy 12 dní před kritickým dnem 13. prosince, kdež vykládal rozlukový zákon na základě spolkového práva

¹⁾ Zákon má datum 9. prosince 1905 a byl v „Journal Officiel“ prohlášen 11. prosince. Po prohlášení musil ještě uplynouti rok a plný den, aby v platnost vešel, a tak vstoupil v Paříži nový řád 13. prosince 1906 v život. Na venkov přišel úřední list vycházející v Paříži o něco později; po jeho příchodu musil i tam uplynouti rok a plný den; tam vstoupil nový zákon v život v čase od 13.—16. prosince 1906.

z 30. června 1881. Briand postavil kultovní spolky s jejich bohoslužebnými schůzemi jaksi na roveň se spolky práva obecného, t. j. spolkového zákona z r. 1881 „o svobodě spolkův“, a udělil jim před obyčejnými spolky tu výsadu, že byly prosty jistých formalit; nemusily míti tříčlenný výbor, který by se musil starati o zákonný a řádný průběh schůze, jakož i o to, že schůze ráz svého svolání podrží a nebude trvati přes 11. hod. v noci; dále bohoslužebné schůze nemusily býti jednotlivě oznámeny, nýbrž postačilo na celý rok jedno jediné oznámení, že budou v kostele konány mše a jiné schůze úřední. Tak ministr na místo kultovních spolků postavil kultovní schůze.

O budovách a náčiní bohoslužebném stanovil ministr toto: Budovy určené pro veřejnou bohoslužbu (kathedrály, kostely, kaple) dělí se na dvě třídy: jedny jsou majetkem státu neb obce, druhé náležejí kultovním ústavům, trvajícím až do 13. prosince. Osud těchto budov jest sice od 13. prosince různý, ale jest si roveň v tom, že jejich dřívější náboženské určení se zachová, pokud nebude výslovně ustanoveno něco jiného. Z rozlukového zákona (čl. 13.) plyne, že je třeba dekretu nebo zákona, aby státu neb obci náležející kostely svému určení byly odcizeny. Církevní budovy náležející kultovním ústavům převezme stát přechodně do své správy, ale pod těmiž podmínkami, pod kterými byly kultovním ústavům odevzdány, totiž se zachováním jejich zvláštního bohoslužebného účelu, pokud dne 13. prosince 1907 kommu-nálními ústavům dobročinným a podpůrným odkázány nebudou. Poněvadž jejich náboženské určení zůstává zachováno, nesmí stát ani obec těchto budov žádnému jinému účelu ani přechodně přikázati, ale musí v nich slavení služeb Božích dovoliti tak, jako se tam posud slavily. Avšak nikdo nechť nemyslí, že farář, který zákonné ohlášení učinil, má v kostele, vykonáváje tam svůj úřad, podobně užívání, jaké mělo za panování konkordátu kostelní záduší. Tyž nebude dále ničím než držitelem bez právního titulu, nebude míti žádného práva něco v kostele rozkazovati, a nebude moci za užívání kostela nebo jeho inventáře žádati žádných poplatků, ale za vykonávání svého úřadu poplatek žádati může;

farář nemaje nijakého práva ke kostelu, nemá k němu též žádných povinností.

Poněvadž farní domy nemají přímého vztahu ke službám Božím a kultovních spolků tu není, ztrácí farář právo na bezplatný byt; ale farní budovy stanou se teprve po pěti letech majetkem obcí, které s nimi mohou dělati, co chtějí; totéž platí po dvou letech o palácích arcibiskupských a biskupských. Seminářských budov nelze více k původnímu účelu užívati, poněvadž zde není kultovních spolků.¹⁾

Jmění kostelních záduší, která dne 12. prosince 1906 přestala existovati, pokud nepřípadlo státu a obcím, bylo dáno do státního sekvestru (dekret finančního ministra Caillauxa z 12. listopadu 1906).

Proti okružníku Briandovu z 1. prosince 1906 táže se právem „Temps“²⁾: „Je třeba ohlášení, které shromažďovací zákon z r. 1881 žádá? Zákon ho žádá, když nejde o schůze stálé, nýbrž jen o příležitostné. Při službách Božích nepřichází příležitostní ráz nikterak v úvahu; ty mají ráz veřejný a stálý, jsou každému známy a patrné, dějí se na veřejném místě, v kostele, který jest výhradně určen pro kult. Jakým právem mohl Briand stanoviti, že jedno ohlášení stačí na celý rok, když zákon z r. 1881 nedává ministru plnomocenství takto rozhodnouti? Briand poznával sám, že jeho okružník jest nezákonný, jelikož praví v něm, že schůze bohoslužebné nespádají vlastně pod zákon z roku 1881.“

Nyní šlo o to, aby kněží na základě shromažďovacího zákona z r. 1881 služby Boží úřadům oznamovali. Na dotaz více biskupů, co jest v tomto ohledu, činiti, zakázal papež telegramem ke kardinálu arcibiskupu pařížskému Richardovi oznamovati služby Boží úřadům a kázal v nich pokračovati. Kardinál Richard

¹⁾ 1. Circulaire du 1. Décembre 1906 relative aux conditions d'exercice du culte public à défaut d'associations cultuelles. Viz Sägmüller: příloha IX., str. XCVII.—CV. — 2. Circulaire du 7. Décembre 1906 relative aux séminaires et écoles secondaires ecclésiastiques. L. c., CV.—CVI.

²⁾ Viz „Luxemb. Wort“ z 20. prosince 1906.

oznámil listem ze 7. prosince 1910 rozhodnutí papežovo veškerým francouzským biskupům.¹⁾

Pius X. musil oznamovací povinnost zavrhnouti, jelikož nemohl připustiti, aby služby Boží byly na roveň postaveny schůzím světským (jako plesům, koncertům, zábavám).

V časopise „Liberté“ dokazoval tenkrát docela protestant Armand Los, že papež jest úplně v právu, nepodrobiv církve policii ani ve formě jediného ročního oznámení. Psal: 1. Služby Boží jsou úkonem náboženství a pocty Boží, a nikoli veřejnou schůzí lidu. 2. Modlitba a pocta Boží jest plnění povinnosti svědomí, do čehož policii nic není. 3. Jest nemožno, na rok napřed určití místo a hodinu jednotlivých služeb Božích a je policejné ohlásiti. 4. Je to nerozum policejního úřadu, žádati ohlášení, že v kostelích budou oddavky, mše sv., kázání a odpolední pobožnosti. I idiot musí věděti, že kostely jsou právě pouze k tomu. 5. Žádané ohlášení jest zrovna tak zlomyslným týráním jako jest policejní dozor nesnášlivým přechmatem do svatyně náboženství a svědomí. 6. Každý věřící, který v některý, všem věřícím otevřený kostel vstupuje, aby se tam modlil a svou pobožnost vykonal, měl by účastenství též ve veřejné schůzi a propadal by policejnímu dozoru.²⁾

Sotva vláda rozhodnutí papežovo zvěděla, vydal ministr kultu Aristide Briand ke všem praefektům okružník z 10. prosince 1906, aby všichni duchovní, kteří 13. prosince 1906 mši svatou budou sloužiti „bez oznámení schůze“, byli státnímu nāvladnímu udání a od soudů potrestáni.³⁾ K témuž účelu vydal ministr

¹⁾ Jeho list zněl: „A la question posée par plusieurs évêques a la suite de la récente circulaire ministerielle le Saint-Père repond: „Continuer le cult dans les églises. S'abstenir de toute déclaration.“ Communiqué par ordre de Sa Sainteté pour assurer l'uniformité des décisions de l'épiscopat.“ Revue du clergé français (1906-7), p. 210; viz Sägmüller příloha IX., str. CVII. poznámka 1.

²⁾ Mack, l. c., str. 122.

³⁾ Circulaire du 10. Décembre 1906, relatives aux poursuites contre les organisateurs de réunions culturelles publiques sans déclarations. Viz Sägmüller: příloha IX., str. CVII.—CVIII.

spravedlnosti Guyot-Dessaigne podobný okružník ke všem návladnictvím.¹⁾

Dne 10. března usnesla se ministerská rada k návrhu Briandovu v zásadě o těchto opatřeních jako v odpověď papeži na jeho zákaz: 1. Budtež odstraněny všechny pense a podpory, které rozlukový zákon starým duchovním ponechal. 2. Jména veřejných ústavů církve katolické budiž hned likvidováno. 3. Budiž pořízeno o farních domech, biskupských palácích a seminářských budovách. 4. Budtež učiněna nutná opatření pro národní bezpečnost. Tyto zásady měly být hned formulovány a jako návrh nového zákona poslanecké komoře předloženy.

Další pomstou bylo nařízení ministra války, aby 5500 seminaristů bylo 7. ledna 1907 ke svým plukům povoláno, aby tak dohonili dva roky vojenské služby.

Nejhorším násilnickým kouskem bylo však vypořádání Msgra. Montagniniho, který po odvolání papežského nuncia z Paříže v polouřední vlastnosti sv. Stolice zastupoval. Jeho dům byl 11. prosince prohledán, a on sám musil ve 24 hodinách zemi opustiti. Archivy nunciatury, které byly ještě v Paříži, byly prohledány a zabaveny; měl být podán důkaz, že Apoštolská stolice kula pikle proti republice.

Bylo to hrozné porušení všech diplomatických obyčejův a všeho mezinárodního práva. Francouzská vláda ztratila veškeren cit pro slušnost a spravedlnost.

List „Gaulois“ vyzýval tenkrát (10. prosince) ministra kultu Brianda, aby se pokusil služby Boží 45.000 kněží zbrání zameziti a s věřícími, kteříž obcují mši sv., zavéstí protokolly.²⁾ Skutečně objevili se dne 13. prosince policisté v občanském obleku v 69 pařížských kostelích a podali trestní oznámení proti kněžím, kteří „bez oznámení“ mši sv. sloužili.

V některých kostelích byla podána „oznámení o schůzích“ nikoliv od duchovních, ale od socialistů

¹⁾ Le garde des Sceaux, ministre de la Justice, à MM. les Procureurs généraux. L. c., str. CVIII.—CIX.

²⁾ Mack, l. c., str. 123.

z farnosti — a vláda nestyděla se přijmouti je jako zákonná. Massy protokollův o kněžích sloužících mši sv. bez oznámení přicházely na úřady, a v massách byli kněží pokutováni; katolíci však toho nedbali, kostely naplňovaly se věřícími, a kněží poslouchali papeže. Dne 18. prosince přestaly se zaváděti protokolly v kostelích; vláda poznala svou směšnost, že nelze 45.000 kněží žalařovati.

Po 12. prosinci začalo vyprazdňování a vyklizení biskupských palácův a seminářův. Znameníť seminář sv. Sulpice v Paříži byl 20. prosince 1906 vyklizen a určen k rozšíření lucemburského musea. Dne 14. prosince byly pouze v Paříži vyklizeny 43 semináře. Seminářů mělo se užiti dílem pro školské účely, dílem za musea.¹⁾ Ve Vesoulu, Toulouse, Nancy a jiných místech vznikly bouře. Lid činil církevním knížatům krásné ovace; zejména byla velikolepou ovace učiněna 17. prosince oblíbenému staříčkému kardinálu pařížskému Richardovi.

§ 24. Druhý rozlukový zákon ze dne 2. ledna r. 1907.²⁾

* Pro samé výklady rozlukového zákona nastala pravá anarchie; každý praefekt a každý vládní komissar vykládal si zákon a jeho ministerská vysvětlení jak chtěl; z jedné nezákonnosti padali do druhé. Mnohostranným výkladům měl být učiněn konec novým zákonem.

Vláda podala návrh nového zákona, o němž poslanecká komora začala rokovati 21. prosince 1906.

Nacionalista Lasies přečetl ve jménu svých politických přátel prohlášení, že předloha jest nespravedlivá a nepolitická, že porušuje svobodu svědomí a jest proto nepřijatelná. Avšak komora přijala její „nutnost“, a ke konci sedění byl celý zákon přijat 413 hlasy proti 166. S touž rychlostí prošel v senátě,

¹⁾ Dr. Friedrich, l. c., str. 46.

²⁾ Francouzský text u Sägmüllera, příloha X. „La seconde loi de séparation de l'église et l'état du 2. Janvier 1907.“ Str. CX.—CXI.

dostal potvrzení presidentovo a byl dne 2. ledna 1907 prohlášen.

Zákon ten má 6 článků, kterými starý rozlukový zákon dílem se mění, dílem se dále buduje (čl. 6.). Těchto 6 článků dělí se na 2 skupiny, z nichž první, obsahující první tři články, jest zosřteným provedením rozlukového zákona, druhá pak, obsahující články 4. a 5., obírá se upravením služeb Božích.

Článek 1. stanoví, že stát, departementy a obce mohou ihned svobodně nakládati s církevními budovami, které jsou jejich vlastnictvím, a jichž žádný kultovní spolek nežádal, by jich mohl užívatí.

To se týkalo biskupských paláců, farních budov a kněžských seminářův. Dle rozlukového zákona měly biskupské paláce dva roky, farní a seminářské budovy pět let zůstatí bezplatně v užívání kultovních spolků. To nyní přestalo. Poněvadž nebylo kultovních spolků, dostaly stát, departementy a obce právo, ihned je obsaditi. Tisícové francouzských duchovních měli býti vyhozeni ze svých příbytkův. Četné osady ponechaly svým duchovním byt, často pouze za jeden frank nájem, aby zákonu učinily zadost; avšak proti tomu vydal ministr kultu okružník z 5. května 1907, že takový nepatrný nájem není dovolen, poněvadž prý by byl podporováním kultu (což jest po rozluce přísně zakázáno). Dalším okružníkem z 3. června 1907 byli praefekti vyzváni, aby se provedl zákon o farních budovách, který posud všude zachovávan nebyl.

Článek 2. odkazuje jmění církevních záduší ihned dobročinným a podpůrným spolkům pod týmiž podmínkami a formalitami, jak se to mělo státi 13. prosince 1907.

Článek 3. odmíná duchovním všechny pense a podpory povolené článkem 11. prvního rozlukového zákona, když budou dále vykonávati své úkony v církevních obvodech, kde nejsou splněny podmínky pro veřejné vykonávání kultu buď dle zákona z 9. prosince 1905, nebo dle tohoto zákona; napřed však že musí býti za tento přestupek udělena důtka, t. j. kněz, který poslouchá papeže, a ne světské vrchnosti, nedo-

stane nic. Ztrátu důchodu vyřkne ministr financí prozkoumaj usnesení soudní, nebo na základě výnosu, který mu podá ministr spravedlnosti.

Články 4. a 5. obírají se upravením služeb Božích.¹⁾

Článek 6. praví: Nezávisle na sdruženích, která jsou podrobena ustanovením titulu IV. zákona z 9. prosince 1905 (t. j. na kultovních spolcích), může veřejné vykonávání bohoslužby býti pojištěno jak sdružením, která se zřídí na základě spolkového zákona z 1. července 1901 (čl. 1.—9., 12., 17.), jakož i cestou jednot utvořených na popud jednotlivců dle zákona shromažďovacího z 30. června 1881 a dle předpisů zákona rozlukového z 9. prosince 1905 (čl. 25.), t. j. musí býti veřejnost schůze a jedno oznámení na rok.

Služby Boží mohly se tedy konati na trojí způsob:

1. utvořením kultovních spolků, kterých však nebylo a jež katolíci tvořiti nemohli;

2. spolky obyčejnými, které katolíci pro konání služeb Božích dle spolkového zákona z 1. července 1901 utvořili a vládou si schválit dali;

3. schůzemi na základě shromažďovacího zákona z r. 1881, které jednotlivci svolali a je úřadu oznámili; postačilo jedno oznámení služebníka kultu na celý rok.

Nyní šlo o to, kde se mají služby Boží konati

O tom stanoví článek 5. toto: V nedostatku kultovních spolků ponechávají se kostely a jejich inventář věřícím a služebníkům kultu k vykonávání jejich náboženství s výhradou, že budou odňaty svému určení v případech předvídaných v zákoně z 9. prosince 1905.

Toto přenechání mělo míti jistou právní formu, totiž formu nájemní smlouvy. O tomto užívání stanoví odstavec 2. a 3.: Bezplatné užívání kostelů může býti

¹⁾ Důsledně měly býti kostely zavřeny; toho se však ministerstvo neodvážilo, leč se nepokojů, které by byly veliké kruhy zachvátily a vyburcovaly z netečnosti ty, kteří posud rozluce schvalovali, ale přece na starých vnějších formách církevního života dle své zvyklosti lpěli. Při všem volnomyšlenkářství vžil se obyčej, nejdůležitější doby v životě (narození, sňatek, smrt) s náboženskými obřady spojovati, především první sv. přijímání slaviti, až hluboko do kruhů radikálův a socialistův. Lid nechtěl při velikých místních slavnostech pohřšovati účastenství duchovenstva. Viz Rothenbücher, I. c., str. 302.

propůjčeno: 1. kultovním spolkům, které se utvořily na základě rozlukového zákona; 2. spolkům utvořeným na základě spolkového zákona z r. 1901, a 3. jednotlivým služebníků kultu, jejichž jméno při jednorocním oznámení musí být udáno.

Přidělení kostel s inventářem (náradím) náleží správě administrativní, praefektovi, pokud kostel náleží státu nebo departementu neb jest pod sekvesturou; nebo starostovi obce, pokud jest jejím majetkem. S právem užívacím přecházejí na jmenované osoby všechny vydržovací a jiné povinnosti.

V celém zákoně není ani stopy o církevní vrchnosti; praefekt nebo starosta zde rozhodují. Katolíci mohou dle něho činiti nárok na užívání kostela; ale když praefekt nebo starosta jim kostela nepropůjčí, nemohou se svého nároku domáhati před soudy, nýbrž mohou si jen stěžovati u vyšších stolic.¹⁾

Zákon mluví stále o kultovních spolcích a vybízí takto nepřímou rozkolníky, aby je utvořili, mohouce spoléhati na podporu vlády.

Katolíci byli postaveni na půdu spolkového zákona z r. 1901, ale byli vyloučeni z dobrodíní článků 10. a 11., jelikož se jim nepřipisuje ráz „obecně prospěšného spolku“; proto nemohou přijímati dary a odkazy.

§ 25. Text druhého zákona o rozluce církve a státu ve Francii ze dne 2. ledna 1907.²⁾

Článek 1. Od prohlášení tohoto zákona stát, departementy a obce nabudou opět právoplatně volné dispozice nad arcibiskupskými a biskupskými paláci, farami a semináři, které jsou jejich vlastnictvím a jichž užívání nebylo reklamováno sdružením utvořeným v roce, který následoval po vyhlášení zákona z 9. prosince 1905 ve shodě s ustanoveními zmíněného zákona.

¹⁾ Srv. Rothenbücher, I. c., str. 303.

²⁾ Francouzský text u Sägmüllera, I. c., příloha X., str. CX.—CXI. „La seconde loi de séparation de l'église et de l'état du 2. Janvier 1907.“

Neutvoří-li se sdružení tohoto druhu, přestanou samy sebou náhrady za byt, uložené obcím v nedostatku budovy farní.

Nájem budov shora uvedených, jichž vlastníky jsou departementy neb obce, budiž schválen správou praefekturní. V případě prodeje departementem bude postupováno jako v případech, které má na mysli čl. 48. § 1. zákona z 10. srpna 1871.

Článek 2. Statky ústavů církevních, které nebyly reklamovány sdruženími utvořenými v roce, který následoval po prohlášení zákona z 9. prosince 1905, ve shodě s předpisy zmíněného zákona, budou právoplatně přiděleny od vyhlášení tohoto zákona obecním ústavům podpůrným nebo dobročinným za podmínek ustanovených ve čl. 9. § 1. zmíněného zákona, bez újmy reálných břemen ve smyslu čl. 7. a 8., pokud se týče statků zatížených závazkem nesouvisícím s vykonáváním kultu.

Článek 3. Po uplynutí měsíční lhůty od vyhlášení tohoto zákona budou právoplatně zrušeny platy povolené dle čl. 11. zákona z 9. prosince 1905 osobám duchovním, které budou dále vykonávati své funkce v obvodech církevních, kde nebudou splněny podmínky uvedené ať v zákoně z 9. prosince 1905 ať v tomto zákoně za účelem veřejného vykonávání kultu, když dříve za přestupek příslušná důtka byla udělena.

Ztráta důchodu bude vyřknuta výnosem ministra financí, zakládajícím se na prozkoumání usnesení soudního aneb výnosu, který jemu bude dodán péčí ministra spravedlnosti.

Článek 4. Nezávisle na sdruženích podléhajících předpisům titulu IV. zákona z 9. prosince 1905 může býti veřejné vykonávání některého kultu zajištěno jak sdruženími zřízenými dle zákona z 1. července 1901 (čl. 1.—9., 12. a 17.), tak prostřednictvím jednot utvořených z popudu jednotlivců dle zákona z 30. června 1881 a dle předpisů čl. 25. zákona z 9. prosince 1905.

Článek 5. V nedostatku sdružení náboženských budovy určené k vykonávání náboženství, stejně jako k nim příslušící náradí, budou na dále, kromě odněti

v případech uvedených v zákoně z 9. prosince 1905, ponechány dispozici věřících a osob duchovních k vykonávání jejich náboženství.

Jejich bezplatné užívání bude moci býti povoleno buď sdružením náboženským, utvořeným ve shodě s čl. 18. a 19. zákona z 9. prosince 1905, neb sdružením utvořeným dle shora uvedených předpisů zákona z 1. července 1901 k zajištění dalšího veřejného vykonávání kultu, neb osobám duchovním, jichž jména budtež oznámena v prohlášeních, předepsaných čl. 25. zákona z 9. prosince 1905.

Svrchu vyznačené užívání jmenovaných budov a náradí k nim patřícího bude předáno s výhradou závazků, stanovených čl. 13. zákona z 9. prosince 1905, cestou administrativní praefektem v příčině nemovitostí pod sekvestra daných a těch, které náleží státu a departementům, starostou pak v příčině nemovitostí, které jsou vlastnictvím obcí.

Předpisy o tom vyhlášené budou se vztahovati na budovy určené ke kultu, které byvše majetkem ústavů církevních budou dekretem přiděleny obecním ústavům podpůrným nebo dobročinným ve smyslu čl. 9. § 1. zákona z 9. prosince 1905.

Článek 6. Ustanovení zákona z 9. prosince 1905 a dekrety obsahující prováděcí nařízení pro veřejnou správu zůstávají vesměs v platnosti, pokud s tímto zákonem nejsou v odporu.

§ 26. Třetí veliká encyklika papeže Pia X. ze dne 6. ledna 1907.¹⁾

Pius X. stopoval průběh událostí a zákonodárství ve Francii s plnou pastýřskou bdělostí a zavrhl nový zákon encyklikou ze dne 6. ledna 1907. Papež obrací se v ní k biskupům, duchovenstvu a veškerému lidu, chváli je pro jejich věrnost k Apoštolské stolici a svornost, jež mezi nimi panuje. Boj vede se — tak dí —

¹⁾ Acta S. Sedis Vol. XL. (1907) p. 3. sqq.; u Sägmüllera příloha XI., str. CXII.—CXVIII., v německém znění příloha XII., str. CXIX.—CXXVI.; u Macka, I. c., str. 129—133.

proti víře a všemu nadpřirozenému řádu způsobem zostřenějším a směřuje k tomu, aby věřící od Apoštolské stolice byli odtrženi, a potom aby mezi ně samy zaset byl rozkol. Církev nechce boji, nechce býti pronásledována; neboť každé pronásledování jest něčím zlým a spolu utrpením, jehož nemůže si církev přát i již ze soucitu se svými dětmi. Vyčítá se církvi, že se vzdala duchovních statků; tu však jest poznamenati, že tyto statky jsou statky chudých a patrimonium mrtvých, a tu není církvi dovoleno se jich vzdáti, nýbrž tyto mohou jí jenom násilím býti odňaty. Perfidně byla jí ponechána volba mezi hmotnou zkárou a souhlasem ke změně její ústavy, kteráž jest božského původu; toto odmítla i za cenu chudoby, poněvadž nedopustí sáhnouti na to, co Bůh utvořil; proto byly jí statky odňaty, ale ona se jich nevzdala. Co se týká ročního oznámení, které se žádá pro vykonávání kultu, není tu žádné zákonné jistoty, které přece nutno žádati. Ačkoli je to ohydné, srovnávati služby Boží s veřejnými schůzemi, byla by to církev přece trpěla, aby většího zla se uvarovala. Ale ustanovením, že farář ve svém kostele jest jenom držitelem bez právního titulu, a že nemůže žádného administrativního úkonu předsevzítí, jest vykázáno duchovním ve vykonávání úřadu jejich takové ponižující postavení, že nebylo lze oznámení přijmouti. Je tu zákon, který nedávno obě komory přijaly: vzhledem na duchovní statky jest zákon ten zákonem loupežným, jest zákonem konfiskačním, který oloupení církve dokonal. Jakkoliv božský zakladatel církve v jeslích chudý se narodil a chudý na kříži umřel, jakkoliv církev chudobu od své kolébky znala: statky, které měla, náležely jí, a nikdo neměl práva jí je odníti. Tento ve všech svých kusech nepopíratelný majetek byl jí úředně potvrzen státem, který neměl tento základní zákon porušiti. Co se týče vykonávání kultu, organizoval tento zákon anarchii; co do života uvedl, jest nejistota a libovůle. Nejistota tu jest, poněvadž budovy kultu jsou stále vystaveny tomu, že budou kultu odňaty, a nejsou tudíž svobodně duchovenstvu a věřícím k dispozici; nejistota jest i v tom, zdali jim zachovány zůstanou čili nic, a na jak dlouho. Libovůle tu jest, kteráž pod-

mínky užívání upravuje a v rozsáhlé míře jest překérni; pro kult je tolik různých postavení, kolik jest obcí ve Francii; v každé faře vydán jest kněz libovůli místního úřadu; od jednoho konce země k druhému jsou vyvolány spory. Na druhé straně je tady povinnost převzít všechna břemena, i ta nejtěžší, a spolu drakonické obmezení prostředků finančních. Tento zákon včera na svět příšlý doznal již nesčíslných a ostrých kritik mužů bez rozdílu stran a náboženských názorův, a kritika tato stačí, by si každý učinil o něm názor. Bylo snadno dokázati, a my jsme to dokázali, že tento zákon zostřuje ještě rozlukový zákon, a proto mohli jsme jej jenom zavrhnouti.

Háje svého posavadního vystoupení a čekaje bez bázně soudu dějin, končí papež svůj okružník.

Papež promluvil k biskupům a veškerému francouzskému národu. Biskupové měli v Paříži od 15. do 19. ledna 1907 poradu, kde složili adresu oddanosti k Apoštolské stolici a vytkli přesně své stanovisko. Ohrazují se jako papež proti rozluce a prohlašují, že náboženský mír bude jenom tenkrát obnoven, když církevní hierarchie bude uznávána a majetek církve a její svoboda neporušeně zachovány.

Poněvadž katoličtí biskupové skoro ze všech dílů světa častěji a slavně svůj souhlas s chováním církve ve Francii vyslovovali, poděkovali jim francouzští biskupové jinou adressou, kde výslovně pravili, že všechny politické účely jsou jich vzdáleny a oni jenom po pokoji touží.

Správné stanovisko papežovo proti rozlukovému zákonu uznal i urputný nepřítel katolické církve Emil Combes, bývalý ministerský předseda, ovšem nejsa více ministrem. Poslal delší článek do vídeňské „Neue Freie Presse“ (13. ledna 1907), kde mezi jiným praví: „Pověstná theorie o kultovních spolcích, která tvoří základ nebo též hlavní podporu veškeré zákonodárné stavby, jak od Brianda za pomoci pánů Jaurésa a Ribota byla provedena, srovnává se špatně se zásadou katolické víry. — Katolická náboženská společnost spočívá na souverénní autoritě její neomylné hlavy. Tato autorita sama dodává jí jistoty a trvanli-

vosti. Článek 4. rozlukového zákona ustanovuje výslovně, že kultovní spolky, které mají ze zákona užitek, mají se srovnávati se všeobecnou organizací kultu. Tento ústupek, beze vší zádrže řečníkům katolické strany v komoře učiněný, byl potom za prudkého nátlaku radikální strany dílem nazpět vzat nebo vlastně skoro docela zpitvořen. Chybí mu též pro soustavu pro tvoření kultovních spolků předepsanou každý efekt, který by zákon církvi přijatelným činiti mohl.“

Dále připouští Combes, že se přepočítali; doufali v rozkol a vzbuzení gallikánských snah a poznali s podivením, že není ve Francii biskupů proti Římu čelících. Potom pokračuje:

„Každý konečně ví, že ve věcech kázně a v každé jiné věci papeži příslušící iniciativa pohybuje se až k onomu bodu, kde se dotýká věřícího, kterého svým mravním povzbuzením naplňuje a poslušnosti zvyká.

Tvůrcové zákona převrhli tuto za božskou pokládanou organizaci. — „Tak tedy — myslíme, že jsme to dokázali — srovnává se zdráhání Pia X., přistoupení na úpravu kultovních spolků zákonem z r. 1905 předepsanou, s vědomím jeho povinností k církvi. Je to dětinské, prohlašovati toto zdráhání za umíněnost a ubližovati charakteru tohoto muže, když tento muž veden jest nezměnitelným a neodvolatelným učením. Ještě jednou: Nesmířitelnost papežova jest nesmířitelnost učení.“¹⁾

Ano i protestantské listy anglické, americké a holandské schvalovaly počínání papežovo.

Tak praví „Standart“: „Ve Francii to puklo. Místo aby poctivě a veřejně samostatnost církve uznal a jí církevní budovy jako majetek ponechal, chtěl rozlukový zákon držení jich učiniti závislým na jakémsi druhu samostatných spolků, proti čemuž se duchovní ráz každé církve bude brániti. Z katolické strany upustili od tvoření takových spolkův a vzdali se raději všelikého hmotného prospěchu, nežli by obětovali duchovní samostatnost církve. Na to odpověděla vláda: „Dobře, v tomto případě zaujmeme kostely; můžete se

¹⁾ U Macka, I. c., str. 134—135.

tam shromažďovati, jako se tam mohou konati všeliká jiná shromáždění; musíte však učiniti zadosť zákonu z r. 1901.⁴ V domě nějakého cizince konaly by se potom služby Boží jako nějaký druh veřejné schůze, ale tak, že by církvi každý právní nárok byl odepřen. Za to však se katolíci poděkovali. Raději obětují všechno, nežli by ztratili samostatnost. Služby Boží chtějí býti slaveny ve vlastním kostele; ale veřejná budova, ve které věřící jako cizinec z milosti je trpěn, není žádným kostelem. Bude tedy tvrdý boj. Ale jest uznati, že církev bojuje pro veliké mravní právo. Ke svému zármutku nemůžeme toho zatajiti, že katolická církev zaujímá vyšší stanovisko nežli protestanté, kteří se ve všem podrobili zákonu. Zdá se to býti praktickým a pokoje milovným, ale je to bezcharakterní.“ (V prosinci r. 1906, uvedeno v „Luxemb. Wort“ dne 12. a 13. ledna 1907.)¹⁾

§ 27. Krytý ústup vlády. Její další nepřátelství proti církvi.

Vláda s parlamentem poznala, že nemůže kostely uzavřítí a služby Boží v nich zameziti; viděla, že kněží poslouchají papeže a ne jí, a že nemůže kolem 50.000 duchovních pro opominutí oznamovací povinnosti pokutovati a vězniti a je stále ve vězení chovati. Proto ustoupila a ústup svůj svobodomyšlně kryla. Dne 27. března 1907 přijala poslanecká komora novellu ke shromažďovacímu zákonu, že není třeba žádné veřejné shromáždění oznamovati. Novella stala se zákonem. Služby Boží mohly tedy býti teď konány svobodně beze všeho oznámení.²⁾

Ve válečném přístavě Toulonu stal se na válečné lodi „Jeně“ hrozný výbuch a měl v zápětí zničení

¹⁾ L. c., str. 135.

²⁾ Zákon z 27. března 1907 praví:

Článek 1. „Les reunions publiques, quel qu'en soit l'objet, pourront être tenues sans déclaration préalable.“

Článek 2. odvolává všechna tomu se protivící nařízení zákona z 30. června 1881, 9. prosince 1905 a 2. ledna 1907. Viz Sägmüller, l. c., str. CXXXIX.

mnoha lidských životův. President republiky odcestoval tam, ale neobcovoval zádušním službám Božím. Veškeré časopisectvo odsuzovalo toto počínání. Ředitel nemocenské služby nedovolil kněžím, kteří chtěli přispěti raněným námořníkům ležícím v nemocnicích, na základě zákona přístupu, jakkoli ranění byli největším dílem katoličtí Bretonci, a pro své zranění nebyli s to, aby písemně zpovědníka si žádali (16. března 1907).

V dubnu r. 1907 uveřejnilo najednou pařížské časopisectvo velikou část zabavených Montagninických papírů — hrubé to porušení mezinárodního práva.¹⁾

§ 28. Marný pokus nájemných smluv o kostely.

Zákon ze dne 2. ledna 1907 dával možnost, že kostely mohly býti služebníků kultu pronajaty a tak služby Boží bez kultovních spolků znova upraveny. Touto věcí obírala se svrchu zmíněná biskupská konference v Paříži ve dnech 15.—19. ledna 1907 a vydala se schválením Apoštolské stolice prohlášení,²⁾ kde praví, že biskupové budou se snažiti až do poslední hodiny, aby služby Boží v kostelích se konaly a tato posvátná místa před znesvěcením byla zachována; proto, a jenom proto že srovnávají se s pokusem, upravit veřejné služby Boží, když jistá temná místa zákona z r. 1907 dostatečně budou objasněna, aby jejich snahy v tomto ohledu nebyly marny. Smlouva o užívání kostelů mezi duchovními a světskými úřady může užívání kostelů pojistiti. Obsah smlouvy určuje zákon jen tak, že pojistuje „bezplatné užívání“; to však nepostačí. „Chceme k tomu — tak dí — připojiti některé doložky; neboť chceme též zabezpečení, 1. že bezplatné užívání na nás přechází na neobmezenou dobu a bez porušení, a 2. že se naše hierarchie respektuje.“

Případné doložky čili klausule, které biskupové sestavili, jsou podány ke konci formuláře nájemné smlouvy.

¹⁾ L. c., str. 136.

²⁾ Viz Sägmüller, příloha XIII., str. CXXVII.—CXXIX.

Biskupský formulář nájemné smlouvy o kostel zní takto:

„Mezi M. X . . . , starostou z . . . . , a M. abbém Z . . . , farářem z . . . . atd. Pro veškeren svrchu předvídaný čas bude kněz Z. míti veškeré a úplné užívání výše jmenované budovy a v ní obsažených předmětův. Z toho důvodu zdrží se starosta — on sám i jeho nástupcové — každého zasahování jak do správy fary, tak i v držebné poměry budovy. — Kněz Z. bude míti církevní policii; starosta smí zakročiti pouze v těžkých případech, v nichž ho úřad jeho dle zákona k obnovení porušeného pořádku zavazuje. — Tato listina dosáhne platnosti, až bude schválena diecesním biskupem. Potud nemá míti podpis kněze platnosti.“

Vláda a biskupové spolu vyjednávali. Vláda vyjednávala prostřednictvím seinského praefekta s pařížským kardinálem Richardem. Ministr kultu Briand vydal okružník z 3. února 1907,¹⁾ v němž stál na tomto stanovisku: Ze zákona z 2. ledna 1907 plyne, že i když zde nejsou kultovní spolky, kostelní budovy jako před tím, tak i potom zůstávají ponechány věřícím a služebníkům kultu k vykonávání jejich náboženství (čl. 5. odstavec 1.), aby republikou pojištěné svobodné vykonávání kultu bylo možno. Ale věřící i farář jsou jenom držiteli bez právního titulu, když se nepřikročí k formálnímu udělení tohoto užívání, což se stane smlouvou, kterou starosta pro obec, resp. praefekt pro stát na jedné straně s farářem, který zde jedná buď pro sebe nebo pro nějaký náboženský spolek, na druhé straně uzavírá. Forma této smlouvy není notářská ani nijaká jiná obyčejná, nýbrž forma správního úkonu; starosta potřebuje k tomu zmocnění obecní rady.

Přípravné práce pro zákon z 2. ledna 1907 ukazují, že zákonodárce chtěl právní věci o udělení užívání kostela nebo kaple přizpůsobiti v zásadě nájemným smlouvám. Dle zákona z 25. dubna 1884 nemohou obce svůj majetek na delší dobu nežli 18 let pronajímati, nemajíce svolení praefekta nebo představeného

¹⁾ Circulaire du ministre de Instruction publique etc. du 3. Février 1907 relative à la location des églises; viz Sägmüller, příloha XIII., str. CXIX.—CXXIV.

úřadu. O nájmu na neurčitý čas nemůže býti řeči. Na druhé straně jest tato smlouva jenom něčím nájmu podobným; neboť nájemce platí pravidelně nájem a nese pouze „břemena nájemní“. Ale užívání kostelů jest bezplatné, za to však jest převziti břemena. Při tom jest přece uživatel kostela oproti nájemci pozemku ve finanční výhodě, poněvadž pronajímající obec nechce n c vydělati.

Ostatně jest smlouvajícím stranám volno, všechny zákonně přípustné doložky (klausule) do smlouvy přijmouti, tak zejména doložku o nutném biskupském svolení v zájmu církevní hierarchie; taková ujednání srovnávají se právě s přáním zákonodárcovým, aby církevní budovy nebyly kterémukoli kultu přenechány, ale jejich dřívější konfessi zachovány. Ovšem doložka nesmí zníti tak, že biskup smlouvu potvrzuje po způsobu veřejné vrchnosti; mimo to není též přípustno, aby starosta až do biskupského svolení byl na svůj podpis vázán, kdežto podpis farářův až do té doby jest nezávazným. Potud nemůže biskupy navržený formulář býti přijat.“

Ministr Briand vydal sám několik vzorců nájemné smlouvy o užívání kostelův.¹⁾

Jeden formulář zní²⁾:

„Mezi panem X., starostou obce . . . . , jednajícím dle usnesení obecní rady, a mezi knězem Z. (jméno, příjmení a byt), který dokázal, že od biskupa diecese . . . . k uzavření této smlouvy ve své vlastnosti jako farář nebo správce fary . . . jest zmocněn, bylo smlouveno takto:

Ode dnešního dne uděluje se dle čl. 5. zákona z 2. ledna 1907 na dobu 18 let knězi Z., který prohlašuje, že chce veřejné služby Boží konati, bezplatné užívání kostela . . . , kterýž jest určen pro katolický kult, s jeho movitým inventářem (poznámenání budovy a movitého inventáře).

Vzhledem na bezplatné užívání zachová kněz Z. budovu a veškerý movitý inventář v dobrém stavu

¹⁾ Jsou čtyři; viz je u Sägmüllera, přílohy, str. CXXXIV. až CXXXVIII.

²⁾ Je to třetí, 1. c., str. CXXXVI.—CXXXVII.

a ponese všechna vydání a článkem 13. zákona z 9. prosince 1905 jmenovaná břemena.

Tato smlouva neplatí:

1. když v případě větší moci služby Boží více nežli šest po sobě jdoucích měsíců se nekonají;

2. když dobrý stav budovy nebo movité předměty, dle zákona z 30. prosince 1887 a článku 16. zákona z 9. prosince 1905 klasifikované, nedostatečným vydržováním jsou ohroženy, ačkoli starosta na základě usnesení obecní rady, a když on toho neučinil, praefekt ty, kdož k vydržování byli povinni, zákonným způsobem o tom zpravil;

3. když budova svému určení byla odcizena;

4. neplní-li uživatel povinností zákony z 9. prosince 1905 a z 2. ledna 1907 nebo touto smlouvou mu uložených.

Tato smlouva jest samým právem zrušena, když uživatel pro nějakou okolnost svého úřadu více nekoná, nebo svou vlastnost jako farář neb administrátor ztratil.

Postup touto smlouvou uděleného užívání na někoho třetího závisí na souhlasu starostově. —

Sporův o tom, zdali užívání vyhaslo, nerozhoduje více správní úřad, ale soud.

Avšak tato důležitá vyjednávání o nájem kostelů mezi francouzským episkopátem, zejména pařížským kardinálem Richardem, a vládou, zejména praefektem seinského departementu, která mohla mít v zápětí jakýsi modus vivendi, se rozbila, dílem že najímajícím farářům ukládalo se veškeré břímě s vydržováním kostelův a nic se jim nepřikázalo, odkud by to bráti měli, dílem že biskupové měli se zavázati, že žádného cizozemce a žádného člena rozpuštěných a ve Francii neuznávaných řádů nebo kongregací za faráře nebo kaplana neustanoví.

§ 29. Zpětné požadování učiněných zbožných nadací. Oloupení mrtvých.

Článkem 7. rozlukového zákona bylo stanoveno, že církevní jmění, které má jiný účel, nežli vykonávati

kult, připadá světským ústavům, které mají podobný účel. Článkem 9. bylo docela veškeré církevní jmění pro případ, že se neutvoří kultovní spolky, přikázáno obcím. Ale v obou člancích se praví: Jednání o nazpětvzení nebo zpětném žádání musí se státi v šesti měsících ode dne, kdy vládní dekret v úředním listě byl prohlášen. Zakročiti lze jenom na základě darování neb odkazův, a to jen jejich původci neb jejich dědici v přímé linii. „Tyto nároky,“ pokračuje článek 14. zákona ze 16. března 1906, „povedou se před civilními soudy proti těm spolkům, úřadům neb ústavům, jimž statky po rozpuštění církevních ústavů připadnou.“

Vedle toho byla tu ještě cesta veřejného práva, totiž odvolání, které poskytovaly články 953. a následující zákoníka občanského (Code civil) pro darování mezi živými a článek 1046. pro pořízení závětní, když podmínky nebyly vyplněny. K odvolání při jednostranných případech věcech přistoupilo u smluv pod tímž předpokladem, že podmínky splněny nebyly, ještě právo odstupu.

Dobrodiní obého zákona bylo nyní použito. Nesčíslné processy za vydání odkázaného jmění byly započaty; ke konci r. 1907 bylo jich kolem 20.000. Zejména přčetné žaloby byly podány na základě Code civil, poněvadž pro ně neplatily přísnější předpoklady pro žalobu dle rozlukového zákona, že totiž 1. jenom zakladatel a jeho přímí dědicové v přímé linii žalovati mohou, a to 2. v šesti měsících po prohlášení přenosu. Soudy rozhodovaly ve prospěch žalobcův. Vláda byla ve velikých rozpacích, z kterých si pomohla v létě r. 1907 návrhem zákona, který se stal s některými změnami zákonem z 13. dubna 1908, kde žaloba dle Code civil podrobuje se přísnějším předpisům pro žalobu dle rozlukového zákona, a vzhledem na tento návrh vydal ministr spravedlnosti k soudním dvorům okružník ze dne 17. července 1907, aby až do potvrzení zamýšleného zákona všechny processy na základě Code civil poodložily, aby potom novému právnímu řádu byly podrobeny. Ministr spáchal tím hrozný přechmat

v oboru práva a spravedlnosti a vyvolal všude veliké podivení a rozhořčení.¹⁾

Nyní rozhodovalo se tudíž dle článků 2. a 3. zákona z 13. dubna 1908, byly-li zbožné nadace nazpět požadovány neb odvolávány. Poboční dědicové (na př. synovci) a závětní dědicové, pokud nejsou přímými potomky, nemohou žalovati u soudů na vydání nadace; zakladatelé nebo jejich přímí potomci mohou sice žalovati na vydání nadace, ale v šesti měsících po jejím formálním odevzdání. Zákon působí nazpět až k rozlukovému zákonu. Briand hájil této neslýchanosti tím, že pravil v senátě, že novella čili tento devoluční zákon není ničím novým než pouze výkladem zákona rozlukového. Avšak skoro všechny soudy vrátily Brianda tím, že dávaly posud pobočným dědicům za právo, a znamenití právníci vyslovili se proti němu.

Poslanecká komora, rukující o tomto zákoně, přijala návrh, že stát má právo tyto kapitály dle libosti jinému účelu odevzdati. Ale v senátě, kde pan de Lamarzelle za právo zakladatelů statně bojoval, musil Briand ustoupiti, a byl pro mešní nadace, ale jenom pro ně, přijat dodatek Bergerův:

„Stát, departement, obce a veřejné ústavy, které se staly držiteli bývalého nadačního jmění, mají, pokud nebude přímým dědicům vydáno, část kapitálu, která by se srovnávala s podmínkami nadace, nazpět složit. Tato část odevzdá se spolkům ke vzájemné podpoře (sociétés de secours mutuels), které duchovní mezi sebou utvořili, ve formě rentového titulu; tyto společnosti převezmou na sebe povinnost plniti mešní nadace.“

Když po uplynutí 18 měsíců žádná společnost za vydání rentového titulu nebo fondů žádati nebude, jsou stát, departement, obce a ústavy svých závazků sprostěny a zůstanou držiteli kapitálův, aniž by plnily podmínky o mších.“

Ve Francii byly podpůrné pokladny pro staré a neduživé duchovní již za konkordátu. Byly právními

osobami a byly jako církevní záduše a mensy 2. článkem rozlukového zákona rozpuštěny. Duchovní, pozbyvše všech státních platův a podpor, musili si sami pomáhati a založili spolky ke vzájemné podpoře.

V listopadu r. 1907 navrhl poslanec Lemire v poslanecké komoře, aby jmění bývalých pensijních pokladen a podpůrných domů pro staré nebo nemocné kněze bylo přikázáno těmto spolkům. Poslanecká komora i senát byly srozuměny. Článek 1. zákona z 13. dubna 1908 přikázal jim toto jmění pod určitými podmínkami dvojího druhu: předně musí tyto spolky zadostučiniti jistým všeobecným podmínkám, tak zejména musí míti též účel jako staré podpůrné pokladny, tedy podporovati duchovní; dále musí býti všem interessentům (t. j. všem duchovním) bez výjimky přístupny, jejich stanovy nesmějí určovati žádných peněžitých škod pro členy jakožto následek disciplinární trestní pravomocnosti; mimo to musí ve lhůtě půldruhého roku učiniti nárok na jmění starých podpůrných pokladen, jež by jinak připadlo právoplatně státu, departementům neb obcím.

Tím byly posavadní podpůrné spolky zákonem uznány, neztrativše svého posavadního rázu.

Odstavec 3. článku 16. přiděloval zbožné nadace, zejména mešní, pokud zpět požadovány nebyly, těmto novým podpůrným spolkům s povinností, aby plnily závazek zakladatelův. Spolky ty byly takto jedinými právními osobami, které francouzské církevní právo uznávalo, a nosiči samostatného církevního jmění. Byly by takto jaksi nahrazovaly církví zavržené spolky kultovní.¹⁾

Tyto nové spolky, které byly zdánlivě oblečeny v roucho mírnosti a spravedlnosti, přivedly Apoštolskou stolicí poněkud do rozpakův. Všechny radikální časopisy hrozily církvi, kdyby tento ústupek zavrhla. Ale papež Pius X. stál pevně na půdě církevní ústavy a odkryl pronevěru a podskočnost vlády. Vydal tudíž dne 17. května 1908 list k francouzským kardinálům, jímž zákon zavrhl. Praví tam:

¹⁾ Dr. Geigel, l. c., str. 79—81.

¹⁾ Mack, l. c., str. 137—140. Dr. Geigel, l. c., str. 85—87.

„Přišel okamžik, abychom Vám oznámili Svě rozhodnutí o tak zvaných státně dovolených podpůrných spolcích, by všichni členové episkopátu a duchovenstva Vaším prostřednictvím o tom byli poučeni. Podrobili jsme věc zkoušce s největší pečlivostí a všestranností, přejíce si najít prostředek, abychom francouzským duchovním ušetřili nové oběti — jenom kdyby zákon francouzským kněžím dovoloval hájiti důstojnosti jejich a zachovati církevní kázeň.

Ale francouzské duchovenstvo vyzývá se k utvoření podpůrných spolků přístupných všem, kteří v nějaké formě nebo v nějakém zájmu na ně nárok činiti mohou, aniž by bylo lze odstraniti z nich zákonnými prostředky zbloudilé nebo docela z církve vyobcované. Zkrátka, na francouzských duchovních se žádá, aby se jako zvláštní korporace ustavili a na svůj kněžský ráz a spojení s Apoštolskou stolicí zapomněli. Mají se pokládati za pouhé francouzské občany, ale za občany, kteří jsou oloupeni o právo všem Francouzům příslušící, aby totiž mohli ze svých podpůrných spolků nehodné členy vylučovati, a to pro hmotné prospěchy, které jsou velmi pochybné, odvolatelné a jsou vázány obmezením, jež jsou hierarchii nepřátelská. Každá i nejmenší kontrola jest zákonem pozitivně a výslovně vyloučena. — Ale co jednou rukou dávají, berou druhou zpět obmezením a výjimečnými ustanoveními. Za těchto okolností nelze Vám dáti svolení k utvoření tak zvaných podpůrných spolků.

Ještě mnohem důležitější jest otázka fundovaných mší, tohoto posvátného dědičného statku, na nějž se opovážili ruku vložit, a při čemž vůli testátorů odložili stranou. Jest nepopíratelno, že tyto nadace dle úmyslu zemřelých slouží k tomu, aby byly slouženy mše sv. ne libovolným způsobem a kterýmikoliv osobami, nýbrž v zákonných formách a v dokonalém souhlasu s kázní církve katolické.

Ale místo aby tyto fundace byly bez obmezení obnoveny, nabízejí se podpůrným spolkům, které jsou zbaveny všeho hierarchického rázu, a do nichž každé zákonné zasahování biskupů jest zakázáno. Vskutku, zákon nepřipouští žádného vměšování se církevní auto-

rity, která se tudíž pro budoucnost vidí zbavena na vždy a všude všeliké zákonné oprávněnosti ku pojištění řádného sloužení mši sv. Dle toho bylo by, proti všem opatřením episkopátu a proti dobré vůli veliké většiny hodných kněží ve Francii, sloužení těchto mší vydáno nejhorším nebezpečstvím. My však musíme vůle testátorů chrániti a za všech okolností zákonné sloužení na posvátném místě pojistiti.

Proto nemůžeme schvalovati, co je v odporu s vůlí zemřelých a přičí se zákonům, jež řádné plnění nejvyššího úkonu katolické bohoslužby upravují.

S velikou bolestí vidíme, jak se páchají nesčíslné loupeže tím, že se ruka klade na dědictví zemřelých. Abychom toto bezpráví dle možnosti napravili, vyzýváme všech Svých milých kněží ve Francii, aby jednou v roce sloužili mši sv. na úmysl zbožných nadací, jakož i My sami jednou v měsíci činiti budeme. Mimo to bez ohledu na Svě obmezené prostředky uložili jsme potřebný obnos, aby bylo na tentýž úmysl slouženo ročně 2000 mší sv., by duše zemřelých nebyly zbaveny církevních přímluv, na které mají právo, a k nimž zákon, jak dnes jest, zření nemá.¹⁾

Na rozhodnutí papežovo odpověděli kardinálové krásným listem daným v Bordeauxu 19. května 1908, jimž vítají toto rozhodnutí: „Celý francouzský episkopát — praví — smýšlí a jedná jako my, a všichni budou s vděčností opakovati, jak velkodušná jest dobrota, kterou papež Francii ukazuje, bera na sebe velikomyslně těžká vydání za část zrušených zádušních mší sv. Tak jeví se srdce otcovo po nutné neoblomnosti papežově. Praktické otázky mohou se posuzovati různě, avšak o základních pravidlech nemůže býti v myšlení žádná různost. V hlavě církve jest autorita, která praví, že vedlejší věci jest za obět přiněsti, aby zásady byly zachovány.“²⁾

Nyní byla církev francouzskou republikou o poslední halér oloupena, ano loupež spáchána i na mrtvých. Ale papež ukázal vládě, že může církev pro-

¹⁾ Viz jej u Macka, I. c., str. 140—141.

²⁾ L. c., str. 142.

následovati, o všechno ji oloupiti a všeho práva ji zbaviti, ale církev že proto nikdy sama sebe nezapře, nikdy sama sebe se nevzdá a ve svém učení a kázni se nekolísá.

Období třetí.

Nynější život církevní ve Francii.

§ 30. Nynější právní stav bohoslužby a kostelův.

Dle zákona ze dne 2. ledna 1907 jsou všechny církevní budovy, vyjmajíc soukromé kaple, majetkem státu. Avšak jejich náboženský ráz podržel zákon v článku 5., a to dvojím způsobem: dovolil užívání kostela, což se mělo státi smlouvou mezi farářem a obecním úřadem, ke které však nepřišlo, poněvadž farář měl nésti všechna břemena.

Vedle toho stanovil odstavec 1. článku 5., že nebude-li kultovních spolků, přenechávají se budovy sloužící k vykonávání kultu se svým inventářem — aniž by se ublížilo případům v zákoně z 9. prosince 1905 předvídaným, kde se svému účelu odcizí — potom jako před tím k používání věřícím a služebníků kultu za účelem vykonávání jejich náboženství.

Kněz tudíž užívá nyní kostela tak jako před tím; ministr vykládal toto ponechání tak, jakoby služebník kultu byl držitelem bez právního titulu, který má sice v případě, není-li zde nájemní smlouvy, t. j. přímého udělení užívání, možnost, ale ne právo užívatí kostela. Avšak francouzské soudy pokročily dále; dle jejich rozsudků plyne z 1. odstavce článku 5. dvojí:

1. že kostely mohou buď docela nebo z části svému náboženskému určení býti odňaty jedině a pouze v případech v rozlukovém zákoně (čl. 13.) předvídaných, což však může se státi zase jenom dekretem nebo docela zákonem, ale nikdy jednoduchým usnesením obecní rady; a

2. že kostelní budovy zůstávají zásadně zachovány jejich vyznání a že při tom věřící a služebníci kultu se svým právem na užívání kostela obec docela vylučují.

Saekularisace roku 1789 přikázala kostely dispozici národa; rok 1802 navrátil je biskupům slovy: jsou odkázány dispozici biskupů; článek 13. rozlukového zákona dal je k dispozici prozatím ponechaným kultovním ústavům a potom na jejich místo vstupujícím kultovním spolkům, a článek 5. druhého rozlukového zákona z 2. ledna 1907 ponechává je konečně, jako před tím, tak i potom, k dispozici věřícím a služebníků kultu za účelem vykonávání jejich náboženství. Jak patrně, je to totéž právo, které nejprve národu, pak biskupům, t. j. katolické církvi, potom r. 1905 kultovním spolkům a konečně věřícím a služebníkům kultu se podává a na ně přenáší; je to zvláštní právo, které může před civilními soudy přijíti k platnosti.

V tomto smyslu vyslovily se čtyři rozsudky civilního tribunálu v Clamecy dne 8 srpna 1906, v Montmédy 24. srpna 1907, v Riomě 7. září 1907 a v Besançonu 5. října 1907. V podobném smyslu vyslovila se též státní rada 8. února 1908. Ostatně jsou tyto rozsudky ještě s jiného stanoviska významny. V oněch uvedených čtyřech případech utvořily se totiž dodatečně přece spolky k vykonávání kultu, vyvolily si faráře a žádaly za přenechání farního kostela; avšak udělení užívání ve formě smlouvy se nestalo. Starý farář, který na základě článku 5. odst. 1. kostela dále užíval, žaloval na vydání kostelního klíče, jež mu starosta odňal, a na vyloučení nového faráře z užívání kostela; žalobě bylo vyhověno.

Jiný soud, tribunal civil v Montmorillonu, pravil ve svém rozsudku ze dne 6. listopadu 1907 takto: „Článek 5. zákona z 2. ledna 1907 utvořil ve prospěch farářův a věřících právo vhodné ku provedení, resp. stanovil, aby kostel svému účelu neodcizený tomuto účelu zůstal zachován. Farář spravující faru nalézá v zákoně z 2. ledna 1907 právo žádati svobodný přístup a užívání kostela k vykonávání svého náboženství. Z té příčiny jest oprávněn žalovati, aby mu byl svobodný přístup ke kostelu ponechán a klíč doručen.“ Podobně rozhodují také četné jiné soudní dvory.

Farář není tedy pouze držitelem bez právního titulu („occupant sans titre juridique“), nýbrž má žalo-

vatelné právo, aby mu kostel ke službám Božím byl přenechán, podobně jako mu to mělo pojistiti udělení užívání. Ovšem vláda tuto věc ještě teď úředně popírá, ale soudy rozhodují jinak.

Komu náleží opravovati kostel? Kdyby měl farář užívání kostela nájemní smlouvou, byla by mu připadla všechna břemena; o toto však rozbilo se veškeré jednání.

Dle článku 5. odst. 1. zákona z 2. ledna 1907 má farář pro svou osobu práva, a nikoli povinnosti. Starost o farní kostely připadá obcím, nechťejí-li míti z nich trosky. Takový případ stal se v jedné obci departementu Nord. Střecha kostela potřebovala opravy, obec vložila do svého rozpočtu 400 franků na ni, poněvadž nebylo nikoho, kdo by povinnost tu měl, ale praefekt departementu prohlásil tuto položku za nezákonnou, poněvadž rozlukový zákon zbavuje obce vši povinnosti oprav a zakazuje každé vydání na kult. Příklad přišel k rozhodnutí ministru kultu, který nalezl za právo, že obec musí se starati bez ohledu na rozlukový zákon o kostel jako o nemovitou věc, kteráž jí náleží. Podobně rozhodují správní soudy. Zákon z 13. dubna 1908 (čl. 5.) uznal tuto praxi a dal státu, departementům a obcím právo, aby nesly nutná vydání na zachování kostelův.¹⁾

§ 31. Ustanovování biskupův. Církevní správa.

Dle konkordátu jmenoval biskupy náčelník státu (císař, král nebo praesident republiky); po rozluce jest biskup v očích republiky obyčejným francouzským občanem, po němž jakožto biskupu jí nic není a kterého jakožto biskupa nezná. Církev je tedy v ustanovování biskupů volna. Způsob je tento:

Po smrti biskupově sejdou se biskupové dotyčné provincie a provincií sousedních a radí se o třech kandidátech, které se papeži navrhnou. Avšak nestane se o nich usnesení všeobecné, nýbrž každý biskup musí po této poradě tři kandidáty, které za vhodné

¹⁾ Geigel, I. c., str. 82-85.

má a jichž jména v přísné tajnosti musí chovati, do Říma zaslati. Jeden biskup nezná tudíž návrhu biskupa druhého; pouze Apoštolská stolice má přehled o úradě a navržených kandidátech, z nichž jednoho potom za biskupa ustanoví.

Pro slavení církevních sněmů, diecesních synod a biskupských konferencí není žádných omezení.

Po rozluce jest nutno předsevzítí nové ohraničení far, neboť někde fary musí býti spojeny, poněvadž mnohé chudé farnosti nemohou si duchovního vydržovati, a mnohé veliké, jako v Paříži, musí opět býti zmenšeny a z nich nové pro vydatnější duchovní správu utvořeny, což všechno bez překážky se provádí. Též uvažuje se otázka, aby se diecesní semináře pro pěstění duchovního dorostu spojily v semináře pro více diecesí (v generální semináře).

Autorita biskupů v církevním ohledu rozlukou ne-utrpěla. Pařížský arcibiskup zakázal duchovním utvořiti syndikát (svaz), a výnosy proti modernistům provádějí se beze všech obtíží.

§ 32. Finanční stav církve.

Církev nepřijala kultovních spolkův a s nimi spojeného jmění, a byla o všechno až do posledního haléře republikou oloupena. I musila podniknouti novou finanční úpravu. Platy duchovních jsou znova dle jednotného měřítka stanoveny; o nemocné a k službě neschopné má býti postaráno pojištěním; vedle pevného platu mají se farářům poskytovatí též příspěvky nebo přídavky podle důležitosti fary. Prostředky pro církevní potřeby jsou dobrovolné dary věřících, tak zvaný kultovní halěr (denier du culte). Listem kardinála státního sekretáře Merryho del Val z 8. října 1907¹⁾ je stanoveno, že kultovní halěr jest dobrovolným darem, pročež jest se varovati každé fiskality; jest zakázáno stanoviti určitou nebo závaznou taxu; nesmí se vykonávati žádný tlak, na př. hrozbou, že se kultovní úkon odepře, nebo

¹⁾ Revue du Clergé 1. Decembre 1907; otištěn též v „Analecta Ecclesiastica“ XI. Novemb. 1907, str. 462; Rothenbücher, I. c., str. 349.

že služby Boží v dotyčné faře se zastaví; avšak není nic proti tomu, aby se těm, kdož platí kultovní halěr, jisté církevní úkony, především pohřeb, vykonaly slavněji. V diecesi pařížské jest nařizeno, aby kultovní halěr sbírán byl od faráře buď osobním vyzváním, nebo subskripcí, nebo obětním pytlíčkem; farář má vésti o tom přesný účet a každého čtvrt roku polovici výnosu odvésti arcibiskupovi; druhá polovice zůstává faráři pro jeho výživu a pro udržování služeb Božích, při čemž však jest podřízen dozoru arcibiskupovu.¹⁾

Pro opatřování nutných prostředků pro kult vznikly v rozličných diecesích laické organizace (spolky věřících). Tak utvořil rouenský arcibiskup Fuset výnosem z 19. března 1907 farní rady (conseils paroissiaux).²⁾ Srovnávají se s požadavky stanovenými církevním právem (Concil. Trident. sess. 22. cap. 9.) o účastenství laiků ve správě církevního jmění, jsou přízpusobeny co možná nejvíce starým zádušním radám a jeví se v životě jako jejich pokračování. Rozlišují se však podstatně od nich, nejsou žádnou právní osobou a netvoří uzavřeného samostatného tělesa; spíše jest jenom mezi jednotlivým členem a farářem nebo biskupem právní poměr. Farní rady skládají se i s farářem ve farách s méně nežli 5000 obyvatelův ze 7 členů, ve větších farách ze 7—11 členův. Staré zádušní rady jsou nahrazeny radou, jejíž počet členů jest tak veliký, jako byl u oněch (čl. 2.). Farní radové jsou jmenováni od arcibiskupa na návrh faráře a členů farní rady (čl. 5.). Jejich úřední trvání není časem omezeno. Arcibiskup může každého jednotlivého člena farní rady odvolat a místo znovu obsadit (čl. 8.). Farní rady mají tytéž církevní výsady jako staré rady zádušní (čl. 10.). Úkolem farní rady jest, aby pomáhala faráři svou radou ve všech otázkách, které se jí předloží, při opatřování prostředků nutných pro výživu duchovenstva, aby spolupůsobila při sdělávání rozpočtu a zkoumala účty příjmův a vydání (čl. 11.). Farář nesmí učiniti

¹⁾ Revue du Clergé 15. Januar. 1907; Rothenbücher, I. c., str. 349.

²⁾ Otištěn v Revue des Institutions culturelles, 1907, str. 243. Rothenbücher, I. c., str. 349.

žádného v rozpočtu nepředvídaného vydání, neptav se dříve farní rady, jejíž souhlas musí býti dán písemně; přesahuje-li vydání desátý díl ročních příjmů, potřebuje, i když jest vydání nutné, svolení arcibiskupova (čl. 12.). Farní rada uděluje faráři pouze rady, farář rozhoduje výhradně a jest sám zodpovědný za všechny úkony světské správy fary (čl. 13.). Aby se předešlo každému zdání, že tu jde o nějaký kultovní spolek ve smyslu rozlukového zákona, praví článek 14. výslovně, že „členové farní rady ani mezi sebou ani s farářem žádnou právní páskou spojení nejsou“. Má tu býti jenom poměr církevně-právní a ne občansko-právní, aby tak každé dovolávání se světských soudů bylo vyloučeno. Farní rada schází se za předsednictví farárova a jest schopna uzavírat, když jest přítomno 3 neb 5 členů včetně s farářem; rozhoduje prostá většina hlasů (čl. 18. a 19.). Protokol o sedění se nespisuje; farář zapisuje do registru farním úřadům přednesené otázky a jejich odpovědi; ale nikdo nepodpisuje (čl. 20.). Rozpočet předkládá se s poznámkami farních rad arcibiskupovi (čl. 23.). Platí, když jest potvrzen (čl. 26.).

Podobnou organizaci utvořil kardinál arcibiskup v arcidiecesi pařížské výnosem z 1. května 1907,¹⁾ v němž se vystříhal výrazu: farní rada (conseil paroissial), aby každý stín o korporativní ústavě byl vzdálen. Arcibiskup jmenuje v každé farnosti na návrh farářův rady, kteří by mu ve světské správě fary pomáhali; jsou jmenováni na 6 let (čl. 3.). Farář odpovídá sám za všechny úkony světské správy fary (čl. 4.). V ostatních člancích podobá se tato organizace organizaci rouenské. Věřící, laikové, mají pouze hlas poradní; rozhodující jest kněz, a všechno jest soustředěno v ruce arcibiskupově.

Poněkud jiná jest organizace v arcibiskupství bordeauxském v Girondě.²⁾ Již v lednu r. 1906 utvořil se tam obecně-právní spolek, který však, byv vládou

¹⁾ Revue des Institutions culturelles, 1907, str. 278; Rothenbücher, I. c., str. 351.

²⁾ Revue des Institutions culturelles, 1907, str. 342; Rothenbücher, str. 351—351.

uznán za spolek kultovní, změnil vzhledem na pa-pežský zákaz ze 16. března 1906 své stanovy, aby nebyl za kultovní spolek uznáván. Dle článku 2. těchto nových stanov má spolek za účel „přispívati ku po-jištění výživy diecesních kněží, podporovati se svo-lením diecesní autority spolky utvořené pro vykonávání katolického kultu, a usnadniti svým členům vykonávati kult; vzdaluje se každého upravování veřejného vyko-návání kultu“ (t. j. nechce míchat se do toho, kterak jest veřejný kult vykonávati). Valná hromada spolku obsahuje všechny zletilé členy za předsednictví bor-deauxského arcibiskupa, a může se obíratí pouze otáz-kami, kteréž jí byly od ústřední rady spolku úplně samostatně předloženy. Ústřední rada skládá se z 35 až 40 členův. Obsahovala tenkrát 39 členů, z nichž arcibiskup zvolil 35, kdežto ostatní čtyři zvolila cen-trální rada na návrh arcibiskupův. V této 39tičlenné ústřední radě zasedají generální vikář a generální se-kretář arcibiskupství, jeden titulární kanovník, 8 arci-kněží arcidiecese, správce kněžského semináře, farář z Bordeauxu a 27 laikův. Ústřední rada schází se za předsednictví arcibiskupova a doplňuje se sama. Mimo to je tu správní výbor o 6 členech, volených ústřední radou, s je-dním delegátem arcibiskupovým, který vede správu celého spolku. Spolek jest dále rozdělen na farní od-bory, v jichž čele stojí výbor, jehož členy jmenuje správní výbor a k němuž farář sám sebou náleží. Tyto výbory pro jednotlivé fary mohou býti od správního výboru rozpuštěny a netvoří nijaké právní osobnosti. Nemají žádné samostatné správy jmění, nýbrž jsou ve své podstatě výkonnými orgány správního výboru. Tato organisace osvědčila se v letech 1906 a 1907 velice. V jejich rukou jest veškerá správa diecesního jmění, ona vyplácí platy duchovních a účtuje příspěvky; platí ústřední správu diecese a příspěvky k pensím duchov-ních. Aby jednotlivé fary byly jednostejně zatíženy, roz-vrhl arcibiskup veškerý potřebný obnos na krytí výloh vhodně a poměrně na jednotlivé fary.

Tento typ světské správy církevního jmění roz-lišuje se od předešlého typu tím, že má formu spole-čenstva a že vliv biskupův ostře v ní nevystupuje.

§ 33. Neohrožené vystupování biskupův a jejich snahy o povznesení katolického života.

Veliký boj vypukl z jara r. 1909 o pastýřský list, který vydal kardinál Andrien při svém přesídlení se stolce marseillského na stolec bordeauxský. Vystoupil v něm neohroženě proti zednářské vládě a zavrhl ostře „rozluku“. Potom ve svém prvním kázání v kathedrále bordeauxské dotekl se též školní otázky a radil rodičům, aby se protivili záměrům vlády, které se svě-domím katolíkovým srovnati se nedají.

Pastýřský list, který byl čten 23. března 1909, má toto místo:

„Kterou odpověď dáme caesarismu (násilné vládě)? Žádnou jinou, než kterou dali apoštolé: Non possumus (nemůžeme)! Vaše zákony jsou špatné! Špatné zákony nezavazují ve svědomí, a poněvadž ony, které jste vy-dali, kompromitují posvátné zájmy církve a rodin, máme nejen právo, ale i povinnost, abychom jich ne-poslouchali.“

Tento řečnický obrat stal se na základě rozluko-vého zákona předmětem trestního vyšetřování, proti čemuž katolické časopisectvo se ohrazovalo, ovšem nadarmo. Onen text vztahoval se na budoucí školní zákonodárství Doumerqueovo, které chtělo učiniti ná-rodní školu náboženství vůbec nepřátelskou a zbaviti rodiče všeho vlivu na vyučování.

Před vyšetřujícím soudcem prohlásil kardinál toto:

„Pane soudce! Předvolal jste mne do své pra-covny, a já se dostavil z vážnosti k justici. Poněvadž však přečín, který se mně vyčítá, jest ve spojení s vy-konáváním mého úřadu, musím vám prohlásiti, že žádné lidské justici nepřiznávám práva kontroly a po-suzování onoho učení, které své diecesi hlásám a jež jest učením církve samé. V tomto článku podléhám jenom papeži a Bohu. Ostatně jest názor církve o ne-poslušnosti k nespravedlivým zákonům obsažen v pro-hlášení lidských práv,¹⁾ která byla od velikých předků

¹⁾ Srv. § 16. „Rozbor rozlukového zákona“, f) „Kultovní policie“, předposlední odstavec.

formulována, a jsou ve všech učebnicích zdravé filosofie. Proto učinil též jednou ve veřejném sedění komory jeden filosof, který ke „klerikálům“ nenáležel, ale jehož tyranství roznítilo, známou přísahu: „Kdybyste zákon přijali, přísahám, že se mu nepodrobím.“ Kladu též váhu na prohlášení, že nepřipisují justici vámi zastoupené práva stíhati mne na základě rozlukového zákona. Tento zákon pro nás katolíky neexistuje, poněvadž naše hlava, neúplatný strážce mravů jednotlivých lidí a národů, jej opětně jako attentát na majetek, autoritu a svobodu církve odsoudil. A tyto tři stránky nelze popírat, když si pomyslíme na zákonně předepsané zabavení jmění, na zákonně upravený rozkol a na zákonně hrozby tresty, které však převezmu, když mne násilí k tomu přinutí. Když vám tento protest svého velepastýřského svědomí ohlašuji, nechci žádných vašich opatření vyvolávat, ale také se jich nebojím, věda, že vítězství násilí trvájí na krátko, a že právo vždy nalezne mstitele před soudnou stolicí toho, který sám nad rozhodováním soudů konečný vynáší rozsudek, proti němuž není odvolání. Proto prosím vás, pane soudce, abyste měl na to pozor, že v případě trestního stíhání mne pro přečin mně vyčítaný nedostavím se před soud, poněvadž zde běží o zcela náboženskou věc, poněvadž dotčená osoba jest Bohem posvěcena, a trestní věc nemůže se vztahovati na vynášení trestů, které jsou usneseny zákonem protivícím se přímo právům církve a křesťanskému svědomí.“

Zmužilý kardinál arcibiskup byl odsouzen pro „vyzývání k neposlušnosti státních zákonů“.

Potom vydal kardinál manifest, kde „rozluku“ odsoudil. Práví:

„Rozlukový zákon není liberální. Článek 1. slibuje nám ovšem svobodu, ale následující ji poutají tak, že existuje pouze v obraznosti, a když jí potřebujeme, abychom katolíkům uvedli na paměť zásady theologické a filosofické morálky, jako: „Jest nám Boha více poslouchati než lidí; máme netoliko právo, ale též povinnost špatným zákonům odeprítí poslušnost“, pak v zájmu zákona, který vlastně jest vyzýváním celého

národa, užívají proti nám tvrdosti, které si nedovolují ani proti nejnebezpečnějším a nejurputnějším rušitelům společenského řádu. Bordeauxský rozsudek po oněch z Auchu a Bayonne neponechává o tom žádné pochybnosti. Stav francouzských katolíků jest nesnesitelný; činí jim za povinnost, aby se statně chovali jako jejich irští bratři za časů O'Connelových a jejich němečtí bratři v tak zvaném kulturním boji. Církev nespadá v právní obor státu, stát pak nemá spadati v právní obor církve; poněvadž náboženská svoboda je ta nejnужnější, pokud všechny ostatní svobody v ní základ svůj mají, musí se její praví přátelé — tito nemají nic činiti s tak zvanými liberály, jejichžto jho nosíme — co možná nejrychleji semknouti a jako Jeanne d'Arc k jejímu opětnému dosažení s neochvějnými křesťanskými ctnostmi též ostatní bojovné ctnosti spojovati.“¹⁾

Veškeren episkopát vyjádřil veřejnými prohlášeními svůj souhlas s kardinálem Andrienem.

Biskupové zakázali svým věřícím podávati ruky ku provedení loupeže na církvi páchané. Velice statně vystoupil v tom ohledu Guerard, biskup z Coutancesu. Dne 6. června přinesl „Journal officiel“ seznam zabavených statků v diecesi coutanceské. Ihned obrátil se biskup tímto listem na ministra kultu:

„Pane ministře! Úředním věstníkem ze 6. června sdělil jste se mnou seznam statků, které kultovním institucím v departementu mancheském náležely, a jež stát nyní mocí zákona, který Vaše jméno nese, zabírá. Posílám Vám tudíž toto prohlášení: Jsa biskupem před rozlukou jako po rozluce, žádám pro svou vždy ještě dále trvajících diecesi všech statků, kteréž jí svatokrádeží byly odňaty. Je to zásada zdravého lidského rozumu, že žádný lidský zákon nemůže míti platnosti proti právu přirozenému nebo božskému. Pro církev jest právo majetkové přímým důsledkem její oprávněnosti existenční. Proto jest ona právní theorie, která upírá církvi schopnost majetek nabývatí a držeti, není-li tu před tím svolení státního, úplně falešnou theorií. Každé zabavení církevních statků, které civilní moc v mé

¹⁾ Mack, l. c., str. 143—146.

diecesi předseběře, prohlašuji za úplně neplatné a beze všeho účinku v oboru svědomí. Zakazují znova každému katolíku takové statky kupovati nebo nájímati, neopatrili-li si k tomu dříve svolení církevní vrchnosti. Proti veliké nespravedlnosti, jejíž obětí se církev coutanceská stala, odvolávám se k soudné stoličce Boží.¹⁾

Bayonnskému biskupu bylo se hájiti před soudci, poněvadž zakázal katolíkům kupovati zabavený církevní statek, uprostřed července 1909, a tu pravil: „V našich pastýrských listech vidí se ‚přímé vybízení k odporu proti provádění zákona‘. Že jsem jistě zákony odsoudil a tepal, jest pravda; že jsem řekl: ‚Jsou jistě zákony, kterých nesmíme poslouchati,‘ jest pravda. Protivili-li se zákonu zákonu Božímu nebo porušuje-li práv svědomí, není to žádný zákon. Hrozí se nám peněžitými pokutami, a jest možno, že se pokročí dále — až k žaláři. Však naše vůle nebude zlomena. Osmdesát biskupův a 50.000 kněží francouzských dá tutěž odpověď: Non possumus. Buď se nepřátel tohoto pokusu vzdají, nebo budou chtít pokračovati dále: v každém případě bude následovati porážka. Pronásledovatelé církve budou přemoženi, jako byli přemáháni ode dvou tisíciletí. Je to vždycky totéž počínání. Dějiny nechávají se stranou. Thiers musil na konci svého života doznati, že ztratil tím drahocenný čas, že jeho pravdy zneuznával. ‚Musíme náboženské společnosti nechat, jak jsou,‘ pravil, ‚nedotýkajce se jejich zřízení a víry. Hýbati náboženskými věcmi jest největší chybou, které se může vláda dopustiti.‘ Před vámi nestojí žádný revolucionář. Biskupové jsou nejsvědomitější zachovatelé spravedlivých zákonův, ale též strážcové práv a svědomí, a v daném okamžení jest jejich povinností slabé chrániti, odporující při tom silným.“²⁾

Pařížský arcibiskup Amette vydal k duchovním své diecese list, ke kterému přiložil seznam církevních statků seineského departementu, uveřejněný v úředním listě z 11. srpna 1909. V čele stál kostel „Srdce Ježíšova“ na Montmartru. Arcibiskup podává proti tomu

ohrazení, jelikož tyto statky jsou právním majetkem církve a nemají býti zabráný. Hrozí všem, kteří se prodejem církevních statkův obírají, je kupují, nájímají, nebo k osobnímu prospěchu jich užívají, vyobcováním z církve; připomíná těm, kteří by takové statky do své správy převzali, že je musí vydati řádným majetníkům, jakmile by tito na nich je žádali; konečně přikazuje farářům, aby své farníky o obsahu tohoto listu důkladně poučili.¹⁾

Biskupové dali o neděli růžencové dne 3. října 1909 se všech kazatelen čísti společný pastýrský list „o povinnostech rodičů proti neutrální škole“, a zavrhlí zejména 14 bezbožných učebnic.²⁾ Časopisectvo církvi nepřátelské zuřilo, biskupů však nezastrašilo.

Bohužel, jak jsme několikrát v tomto díle poznali, největší část francouzských katolíků proti rozlukovému zákonu zůstala chladnou; krátká vznětlivost při inventuře a zabavování církevního majetku nepadá tu na váhu a nezpůsobila nijakého obratu. Chybělo zde pravé přesné náboženské vychování, nebylo tu vlivu katolického časopisectva a zdatné organizace katolíkův. Vnitřní život přečetných katolíků nebyl valný. Biskupové poznávali tento nedostatek a tyto vady a radí se na svých schůzích a konferencích o opatřeních proti nim. Snaží se, aby povznesli vyučování katechismu i u vyrostlých, pracují o zakládání katolického časopisectva a spolků pro katolické časopisectvo, pořádají přednášky se světelnými obrazy a zakládají katolické čítárny. Snaží se uvésti do života všeobecný katolický spolek, jako jest v Německu „Volksverein für das katholische Deutschland“ („Lidový spolek pro katolické Německo“), tvoří se organizace v mnohých diecesích, jako na př. v Cambrai, Belley a jinde, které si vytkly za účel povznést morální a hmotné zájmy krajiny. Tak utvořily se výbory pro obce, kraje a departementy v diecesi cambrayské. Biskup agenský du Vauroux doporučuje svému duchovenstvu, aby zakládalo a pěstilo hospodářské spolky a hospodářská sdružení, pečovalo o byty

¹⁾ L. c., str. 146.

²⁾ L. c., str. 147.

¹⁾ L. c., str. 147.

²⁾ L. c., str. 148.

dělníků, dělnické zahrádky, pojišťovací spolky, ale zdržovalo se hmotné správy takovýchto podnikův.

Co posud ve Francii chybí, jest veliká nábožensko-politická strana katolická, jakou jest v Německu „katolický střed“ v říšském sněmě; ale uvéstí ji do života bude kus perné práce.

§ 34. Briandův „smiřovací program“.

Ministerský předseda, bývalý kommunard Clemenceau, padl dosti neočekávaně dne 20. července r. 1909, a jeho nástupcem stal se Aristide Briand,¹⁾ který měl v rozluce největší účast.

V neděli dne 10. října 1910 použil nový francouzský ministerský předseda posvěcení vlasteneckého pomníku v Périgneuxu, aby svůj program „pokoje“ prohlásil. Privil, že bratrské boje musí přestatí, místo nich že musí nastoupiti utišení dosavadního napětí. Ministerstvo chce učiniti konec napětí mezi stranami, chce pro všechny strany zavéstí svobodu mínění, aby svědomí necitilo se potlačovaným a panovala spravedlnost, bez níž by nebylo žádná republika (!). „Rozluka“ byla „liberálním“ dílem; církev by pod ní nebyla trpěla, kdyby se byla mohla rozhodnouti k tomu, aby s ní bylo se

¹⁾ Aristide Briand narodil se v Nantesu r. 1862, stal se žurnalistou a upozornil na sebe jako chefredaktor pověstné „Laterny“, stal se tajemníkem generálního výboru socialistické strany, byl pro všeobecnou stávku a případně i pro zastřelení důstojníků socialistickými vojáky, kdyby důstojníci veleli střelci na stávkující, a byl pro nectný případ z advokátní komory vyvržen. Roku 1902 byl zvolen za první volební okres dělnického města St. Etienne 9063 hlasy proti 8122. První řeč ve sněmovně měl v říjnu r. 1902 při generální debatě o generální stávce dělníků v dolech. Byl zvolen zpravodajem o otázce výpovědi konkordátu, prohlásil se v první své řeči pro rozluku církve a státu. Roku 1906 vstoupil do kabinetu Sarrienova jako ministr kultu a prohlásil 14. března 1906 v komoře poslanecké: „Co se týká mě minulosti, nezapírám jí, ale jsem si vědom povinnosti, které mně ministerská solidarita ukládá.“ (Pochvala v levo.) Jako zpravodaj komise pro rozluku církve a státu hájil jí s veškerou svou výřečností, a jako ministr kultu prováděl jí všestranně. Na podzim r. 1907 vystoupil v Saint-Chamondeu proti Hervéovu nevlasteneckému počínání, který zavrhoval vojsko a sváděl vojiny k dessertaci, ačkoli před svým mini-

spravedlností (!) nakládáno.“ Proti všem útokům zachovala vláda pokoj; ona „odmítala stále bitvy“; aby nevzbudila ani „stínu pronásledování“, ustupovala často a udělala veliké ústupky. Dnes zná každý význam reformy. „Republika dala katolíkům jejich podíl, na nějž mají právo. Jsou pány svého svědomí, pány svých kostelů. Měli možnost mítí všechny své statky. Nabízelo se jim zákonodárství, kteréž jim dovoluje rekrutovati se, žítí a prospívati.“ Ke konci své řeči vynášel autoritu, rád a vlastenectví.

Bývalému socialistovi a anarchistovi odpověděla „Correspondance de Rome“ (12. října 1909), jejíž odpověď otiskl „Croix“ 15. října; praví:

„Upřímní a intelligentní katolíci nedají se „mírností“, kterou Briand ukazuje, nijak másti. Pamatují se na touž záhubnou roli, kterou hrál kdysi Waldeck-Rousseau, onen veliký umělec, který v první řadě jest za veškeré rozlukové jednání zodpovědný a Combesa a Clemenceaua teprve učinil možnými. Ale dejme tomu, že jeho dědic Briand chce skutečně utišíti pronásledování a nemá pro nás v úmyslu žádných trpkých překvapení pro nejbližší budoucnost: zůstává přece pravdou, že Briand ponechává v platnosti veškerou protikatolickou výzbroj „rozluky“ a veškeré zákonodárství, které překáží katolíkům tvořiti kultovní spolky, jež jsou našemu svědomí nepřijatelné. Kdyby tedy katolíci přijali mir na pisku vystavený, kterýž ostatně nejen na vůli, ale též na se-

sterským úřadem hájil ho před soudem a prohlásil tam jeho zásady za své. V lednu r. 1908 zaměnil křeslo vyučování za křeslo spravedlnosti. Po odstoupení ministerstva Clemenceauova v červenci r. 1909 stal se ministerským předsedou a sestavil ve čtyřech dnech nový kabinet. V říjnu r. 1910 vystoupil co nejpříkřejí proti všeobecné stávce železničních zřízení, dav okamžitě z nich všechny, kdož byli povinni vojenskou službou, k jejich plukům povolati. Poslanecká komora vyslovila mu sice důvěru, ale v ministerstvu byly neshody. Briand podal s celým kabinetem za propuštěnou 1. listopadu 1910, ale prezident Fallières pověřil jej znova sestavením nového ministerstva, které již 3. listopadu bylo hotovo. Druhé to ministerstvo Briandovo, které prohlásilo, že bude pokračovati v hájení a vybudování národního školství. Ministrem vyučování stal se Mořic Faure, Briand jako ministerský předseda ponechal sobě vnitro a kult. Počátkem března r. 1911 opustil však své místo.

dělníků, dělnické zahrádky, pojišťovací spolky, ale zdržovalo se hmotné správy takovýchto podnikův.

Co posud ve Francii chybí, jest veliká nábožensko-politická strana katolická, jakou jest v Německu „katolický střed“ v říšském sněmě; ale uvéstí ji do života bude kus perné práce.

§ 34. Briandův „smiřovací program“.

Ministerský předseda, bývalý kommunard Clemenceau, padl dosti neočekávaně dne 20. července r. 1909, a jeho nástupcem stal se Aristide Briand,¹⁾ který měl v rozluce největší účast.

V neděli dne 10. října 1910 použil nový francouzský ministerský předseda posvěcení vlasteneckého pomníku v Périgneuxu, aby svůj program „pokoje“ prohlásil. Právil, že bratrské boje musí přestati, místo nich že musí nastoupiti utišení dosavadního napětí. Ministerstvo chce učiniti konec napětí mezi stranami, chce pro všechny strany zavéstí svobodu mínění, aby svědomí necítilo se potlačovaným a panovala spravedlnost, bez níž by nebylo žádné republiky (!). „Rozluka“ byla ‚liberálním‘ dilem; církev by pod ní nebyla trpěla, kdyby se byla mohla rozhodnouti k tomu, aby s ní bylo se

¹⁾ Aristide Briand narodil se v Nantesu r. 1862, stal se žurnalistou a upozornil na sebe jako chefredaktor pověstné „Laterny“, stal se tajemníkem generálního výboru socialistické strany, byl pro všeobecnou stávku a případně i pro zastřelení důstojníků socialistickými vojáky, kdyby důstojníci veleli střeliti na stávkující, a byl pro nectný případ z advokátní komory vyvržen. Roku 1902 byl zvolen za první volební okres dělnického města St. Etienne 9063 hlasy proti 8122. První řeč ve sněmovně měl v říjnu r. 1902 při generální debatě o generální stávce dělníků v dolech. Byv zvolen zpravodajem o otázce výpovědi konkordátu, prohlásil se v první své řeči pro rozluku církve a státu. Roku 1906 vstoupil do kabinetu Sarrienova jako ministr kultu a prohlásil 14. března 1906 v komoře poslanecké: „Co se týká mé minulosti, nezapírám jí, ale jsem si vědom povinnosti, které mně ministerská solidarita ukládá.“ (Pochvala v levo.) Jako zpravodaj komise pro rozluku církve a státu hájil jí s veškerou svou výřečností, a jako ministr kultu prováděl jí všestranně. Na podzim r. 1907 vystoupil v Saint-Chamondeu proti Hervéovu nevlasteneckému počínání, který zahrhoval vojsko a sváděl vojiny k dessertaci, ačkoli před svým mini-

spravedlností (!) nakládáno.“ Proti všem útokům zachovala vláda pokoj; ona „odmítala stále bitvy“; aby nevzbudila ani „stínu pronásledování“, ustupovala často a udělala veliké ústupky. Dnes zná každý význam reformy. „Republika dala katolíkům jejich podíl, na něž mají právo. Jsou pány svého svědomí, pány svých kostelů. Měli možnost mítí všechny své statky. Nabízelo se jim zákonodárství, kteréž jim dovoluje rekrutovati se, žítí a prospívati.“ Ke konci své řeči vynášel autoritu, rád a vlastenectví.

Bývalému socialistovi a anarchistovi odpověděla „Correspondance de Rome“ (12. října 1909), jejíž odpověď otiskl „Croix“ 15. října; praví:

„Upřímní a intelligentní katolíci nedají se „mírností“, kterou Briand ukazuje, nijak másti. Pamatují se na touž záhubnou roli, kterou hrál kdysi Waldeck-Rousseau, onen veliký umělec, který v první řadě jest za veškeré rozlukové jednání zodpovědný a Combesa a Clemenceaua teprve učinil možnými. Ale dejme tomu, že jeho dědic Briand chce skutečně utišiti pronásledování a nemá pro nás v úmyslu žádných trpkých překvapení pro nejbližší budoucnost: zůstává přece pravdou, že Briand ponechává v platnosti veškerou protikatolickou výzbroj „rozluky“ a veškeré zákonodárství, které překáží katolíkům tvořiti kultovní spolky, jež jsou našemu svědomí nepřijatelné. Kdyby tedy katolíci přijali mir na písku vystavěný, kterýž ostatně nejen na vůli, ale též na se-

sterským úřadem hájil ho před soudem a prohlásil tam jeho zásady za své. V lednu r. 1908 zaměnil křeslo vyučování za křeslo spravedlnosti. Po odstoupení ministerstva Clemenceauova v červenci r. 1909 stal se ministerským předsedou a sestavil ve čtyřech dnech nový kabinet. V říjnu r. 1910 vystoupil co nejpříkřejší proti všeobecné stávce železničních zřízenců, dav okamžitě z nich všechny, kdož byli povinni vojenskou službou, k jejich plukům povolati. Poslanecká komora vyslovila mu sice důvěru, ale v ministerstvu byly neshody. Briand podal s celým kabinetem za propuštěnou 1. listopadu 1910, ale prezident Fallières pověřil jej znova sestavením nového ministerstva, které již 3. listopadu bylo hotovo. Druhé to ministerstvo Briandovo, které prohlásilo, že bude pokračovati v hájení a vybudování národního školství. Ministrem vyučování stal se Mořic Faure, Briand jako ministerský předseda ponechal sobě vnitro a kult. Počátkem března r. 1911 opustil však své místo.

trvání pana Brianda v úřadě závisí (a ve Francii jezdí se rychle): přišel by jistě den, kde pád Briandův a návrat bojovného ministerstva zrušily by krátký mír ode dneška. Pak bylo by připraveno výtečné území pro prudké kulturní boje; neboť přiměří Briandovo sloužilo by jenom k tomu, aby katolíky odzbrojilo a je v klamný sen ukonejšilo. Tyto úvahy jsou tak jednoduché a jasné, že člověk musí býti mimořádně zaslepen, aby je přehlédl. Briand ví dobře, které objektivní záruky může a musí katolíkům nabízet. Ostatní všechno jest pozlátka.“

„Univers“ (11. října) měl úplně pravdu, když pravil: „Rozluka, která Brianda učinila tím, čím jest, vadí mu nepřemožitelně, aby dosáhl svého vytčeného cíle. Ministerský předseda mohl by svůj utišující program, jehož nutnost uznává, uvést ve skutek jenom tenkrát, kdyby své bezpráví uznal a své dílo zbořil. Ale ani jeho strana, ani jeho vysokomyslnost, ani jeho předsudky nedovolují mu takového přiznání, takové zmužilosti.“

Než mezi tím co Briand tak krásně pokoj a mír hlásal, oznamovalo každé číslo úředního listu nové a nové loupeže církevního statku.¹⁾

§ 35. Francouzské školství.²⁾

Za soustavy napoleonské bylo veškeré školství země soustředěno v rukou university. Průlom do tohoto stavu učinili hrabě Montalembert a Lacordaire. Zákonem z 28. června 1833 byla zavedena svoboda vyučování pro primární vyučování (pro obecné školství). Potom následoval zákon Fallouxův (Loi Falloux, který byl ministrem kultu a vyučování) z 15. března 1850, který střední školy svobodnému vyučování otevřel a církevní vliv i na státní školy připouštěl. Roku 1875 byl státní universitní monopol odstraněn. Církev použila této vyučovací svobody, a zřizovala svými řády a kongregacemi svobodné obecné a střední školy, do nichž

¹⁾ Mack, I. c., str. 148—150.

²⁾ Dr. Rothenbücher, I. c., str. 269—273.

valná část národa své dítky posílala. Proti tomuto stavu povstali republikáni a nepřátelé církve, vypudili svým zákonodárstvím řády a kongregace ze škol, ano zrušili i je samy.

Zásady platného školského práva jsou tyto:

Primární vyučování (obecná škola) jest pro dítky obojího pohlaví od 6 do 13 let povinné, může býti udělováno v ústavech pro primární nebo sekundární vyučování, ve veřejných nebo svobodných školách, nebo v rodině otcem samým, neb od něho zvolenou osobou. (Zákon z 28. března 1882, čl. 4.) Učitelé ve veřejných i soukromých školách musí míti 18 let svého věku, učitelky 17 let, musí býti bezúhonnými Francouzi a míti způsobilost udělovati primární vyučování na základě zkoušky. Dozor nad školami veřejnými i soukromými mají inspektoři.

Vyučování ve veřejných školách děje se výhradně světskými učiteli. V dívčích školách nebylo sesvětštění čili laicisování učitelských sil úplně provedeno (čl. 17. zákona z 30. října 1886). Učitelé vzdělávají se ve vlastních normálních školách (učitelských ústavech) a jsou jmenováni od vyšších správních úřadův.

Tato svoboda vyučovací nemá dnes po zrušení řádův a kongregací pro církev valné ceny.

K otevření soukromé školy jest pouze třeba učiniti vyjádření starostovi a jiným různým státním úřadům, kteří z příčin veřejné morálky nebo zdravotnictví mohou námitky činiti a odpor klásti. Ale zřizovati a řídití vychovávací ústavy jest členům neautorisovaných (vládou neschválených) řádův zakázáno; rovněž jest zakázáno zákonem ze dne 7. července 1904 zřizovati vyučovací ústavy autorisovaným řádům, jejichž posud trvajících ústavův musí býti ve lhůtě 10 let vyzdviženy. Tak jest církev z vyučovací svobody vyloučena, nemoouc ji svými řády a kongregacemi vykonávati. Aby mohl bývalý člen některé kongregace nebo řádu vyučovati nebo soukromý ústav otevřítí, musí dle ministerského okružníku ze 14. listopadu 1901 předložiti výslovné prohlášení duchovní vrchnosti, že jest „saekularisován“; pouhé rozvázání slibů nestačí, poněvadž v očích vlády nejsou žádnými právními úkony.

Sřední školství pro hochy upravil zákon Fallouxův. Aby vyšší klášterní vychování dívek bylo paralisováno, zřídila republikánská vláda pro dívky lycea (střední školy; zákon z 21. prosince 1880).

I soukromé střední školy mohou být za podobných předpokladů jako školy pro primární vyučování zřizovány, ale autorisované řády a kongregace jsou z toho vyloučeny. Mohou tedy být katolické primární a sekundární školy (obecné a střední), ale zřízeny a vedeny pouze katolickými laiky nebo světskými kněžími.

Vysoké školství jest zákonem z 12. července 1875 svobodné. Každý Francouz, maje věku svého 25 let, a každý řádně utvořený spolek může zařizovati jednotlivé kursy pro vysokoškolské vzdělání. Postaći pouze učiniti vyjádření u příslušné vrchnosti, proti němuž může odpor klásti generální státní nāvladní, že nejsou zákonem předepsané podmínky vyplněny, o čemž potom civilní úřady rozhodnou. Svobodné fakulty nebo vysoké školy podléhají zvláštnímu dozorčímu úřadu. Pro církev mají veliký význam jakožto semeniště pro vzdělání duchovenstva.

Učivo primárních škol jest výlučně světské (čl. 1. zákona z 28. března 1882); totéž platí o středních a vysokých školách. Náboženství nenáleží k učebným předmětům. Veřejné primární školy mají jeden den v týdnu mimo neděli svobodno, aby dívky mohly být mimo školní místnost v náboženství vyučovány (čl. 2. uvedeného zákona). Poněvadž v mnohých osadách vyučovalo se náboženství ve školních místnostech, zostřil rozlukový zákon z 9. prosince 1905 článkem 30. uvedený školní zákon, stanově trest až do 15 franků nebo žalář od 1 do 5 dní, kdyby kultovní služebník náboženství v místnostech školních vyučoval.

Vyloučeno-li z veřejných škol vyučování náboženství, není výchova ve svých základech a účelech vázána na žádný náboženský světový názor. Ale odpadá-li náboženství, musí se výchova, vzdělání to životního směru, nutně ohlížeti po jiném kruhu ideí,

který by, vyloučiv náboženský obsah, mládež pro život pěstil, neboť soubor jistých vědomostí a technických znalostí tu ještě nepostačuje. Tu učinily si veřejné francouzské školy úkolem „všeobecnou mravní výchovu“: Praktické vyučování rozmluvami a příklady, zásady praktické morálky s obzvláštním zřetelem k těmto předmětům: povinnosti dětí k rodičům a příbuzným, k podřízeným, ke spolužákům, k vlasti, k sobě samým, k ostatním lidem a ke zvířatům; povinnosti k Bohu beze všeho konfessního rázu, učení o vnějších stacích a o duši. Ve vyšším kursu: vývoj učení o rodině, o společnosti a o vlasti.

Francouzská škola jmenuje se „neutrální“. Jest však nám podotknouti, že tu nejde o „pouze neutrální“ vyučování, ale o náhradu starého náboženského vyučování vyučováním novým. Učitel má tu úplně volné pole, že může do „obecné mravní výchovy“ klásti, co chce, a také to v ni po svém rozumu klade; proto jest plno stesků do počínání učitelů netoliko od církve, ale též od četných svobodomyslných Francouzů, kteří nahlížejí, kam takové vychování vede.

Poněvadž škola vychovává národ, používají držitelé moci této školy, aby své filosoficko-náboženské a mravní názory dítkám vštěpovali, a tyto v nich dále rostly, by tak vzniklo pokolení nového světového názoru.

Dobře praví Rothenbücher, který není žádným příznivcem katolické církve¹⁾: „Držitelé moci přehlédají, že katolické náboženství, o něž ve Francii hlavně jde, jest světový názor, dle něhož jednotlivec svůj poměr nejen k Bohu, ale též ke společnosti zařizuje, a že učení náboženství skoro ve všech církvích jenom ve spojení s církví na božském základě spočívající pěstěno býti může.“ Našimi slovy vyjádřeno: náboženství proniká celého člověka, musí se tedy všudy jevití, i ve škole.

Za takového stavu francouzského školství musí arcí mezi církví a státem panovati boj, třeba byly rozloučeny.

¹⁾ L. c., str. 273.

§ 36. Nový nastávající boj církve se státem o školu obecnou.¹⁾

Anarchista František Ferrer²⁾ byl 13. října 1909 pro účastenství v barcelonské revoluci k smrti odsouzen a popraven. Svobodomyslníci a Volná škola zmocnili se jeho popravu a rozhlašovali, že nebyl popraven jako anarchista a pro sprosté zločiny, ale jako „zakladatel svobodných moderních škol“ dle francouzského vzoru a jako přední bojovník svobodné myšlenky, a to na podnět jesuitův, mnichův a kněží. Všechny zednářské lože povstaly na obranu nevinosti Ferrerovy a štvaly hrozně proti králi španělskému Alfonsu XIII., kněžím a mnichům. Zednáři byla rozšiřována zednářská brožura, jakoby Ferrer byl obětí kněží.³⁾

Jaurés,⁴⁾ obratný náčelník socialistů v parlamentě, byl přítelem Ferrerovým a měl hlavní úkol ve ferrerovské agitaci. Obdržel dojemný list od Ferrera, který

¹⁾ Stimmen aus Maria-Laach 1910 (LXXVIII.) Freiburg im Breisgau. „Der Kampf um die Volksschule in Frankreich, str. 401—412, 520—530.

²⁾ František Ferrer narodil se r. 1857 v Alettě u Barcelony, byl původně kondukteurem, přišel r. 1885 do Paříže a byl tam učitelem jazykův. Nabyv dědictvím značného jmění, vrátil se do Barcelony a založil tam volnomyšlenkářskou „Moderní školu“, aby potíral „klerikalismus“. Škola ta brojila proti všemu pozitivnímu náboženství a proti náboženství vůbec. Jako stoupenec „Volné myšlenky“ účastnil se kongressu „Volné myšlenky“ r. 1907 v Praze.

³⁾ Un Martyr des Prêtres Fr. Ferrer. Paris 1909.

⁴⁾ Jan Leon Jaurés narodil se r. 1850, byl profesorem filosofie při lyceu v Albi a potom při fakultě toulousské, jest od r. 1885 poslancem, byv r. 1902 znova zvolen do poslanecké komory, a byl pomocí radikálů a socialistů v lednu r. 1903 zvolen za místopředsedu komory. Je to muž vzdělaný, uhlazený, dovede se ve svých řečích mihnouti, a chová se kolegálně i ke katolickým členům parlamentu. R. 1904 založil list „Humanité“ a vydává jej. Za ministerstva Combesova dosáhl mimořádného rozhodujícího politického vlivu. On to byl, kterýž uveřejnil vatikánskou notu na francouzské katolické mocnosti z 28. dubna 1904 o návštěvě presidenta Loubeta na královském dvoře v Římě ve své „Humanité“ dne 17. května, asi se srozuměním ministerského předsedy Combesa, a podal tak záminku ku přerušení diplomatických vztahů k Apoštolské stolici, a přivedl do proudu formální rozluky církve a státu. Jako

v něm svou nevinost osvědčuje. Tento list byl umluven, nebyl-li docela v Paříži psán. List ten byl uveřejněn v „Humanité“, a socialistická agitace pracovala v jeho smyslu po celé Francii, střední Evropě, ano i u nás v Praze.

Hned po popravě Ferrerově, ještě 13. října 1909, vyšla v „Humanité“ paličská výzva proti králi Alfonsu XIII., jeho ministrům a katolickému monarchickému Španělsku, vyzývající k demonstraci před španělským vyslanectvím v Paříži a končící slovy: „Pryč s Alfonsem XIII.! Pryč s vrahy! Dnes všichni k vyslanectví!“

Ještě zuřivěji vyjádřil se antimilitarista Hervé v listu „Querre social“. Pod vedením Jaurésa, Hervéa a jiných povstaly skutečně v Paříži dne 13. října nepokoje, několik policejních strážníků bylo usmrceno a zřizovaly se barrikády. Španělské vyslanectví bylo s velikou nouzí uchráněno. Druhého dne vyšlo v „Humanité“ povolání Hamilkara Ciprianise, vyzývající přímo k zavraždění krále Alfonse XIII.

Ferrerovská agitace stala se prostředkem ke zostření zákonodárství proticírkevního.

Jako Ferrer, tak všichni volnomyšlenkáři a liberálové pokládají moderní francouzskou obecní školu za ideál. Tu vznikl nový boj. Společný pastýřský list francouzských biskupů ze 14. září 1909, který měl býti čten 3. října 1909 nejprve v kostelích, byl již 26. září 1909 v listu „Croix“ otištěn. Biskupové odzují v něm dle zásad katolických, dávno v papežských listech a provinciálních sněmích uložených, neutrální, bezkonfessní obecnou školu, a činí důrazným způsobem rodiče znova na to pozorní, kterak v ní snahy a směry náboženství nepřátelské tak zhusta vy-

přítel a rádce Combesův sjednotil socialisty v pevný šik čili „blok“ a učinil svou výřečností socialismus salonním a přístupným i akademicky vzdělaným. On přičinil znamenité k tomu, že se socialismus v učitelstvu rozšířil. Přičínoval se o rehabilitaci Dreyfusa, žida a vojenského veležádce. Paměťhodno jest, že jeho manželka a dcera jsou horlivými katoličkami, a on jim v tom nebrání.

stupují. K pastýřskému listu bylo připojeno 14 školních knih výslovně od biskupů zavržených.

Pastýřský list tak rozhodně vystupující učinil veliký dojem na volnomyšlenkářský tábor a vládní kruhy, kteréž od rozluky „biskupů“ neznají a „služebníkům kultu“ jako vůbec občanům alespoň v zásadě příznávají právo své mínění projevit. V táboře liberálů nastala bouře po měsíce trvajících. Byly spory mezi učiteli, školními inspektory, rodiči a dětmi. Učitelské spolky a spisovatelé zapověděných knih podali proti biskupům soudní žaloby. V parlamentě bylo podáno 15 interpellací, o nichž bylo od 14. do 24. ledna 1910 rokováno. Vládě byla vyslovena dvojí důvěra: V první vyslovila komora vládě důvěru, že laikální školy a jejich učitelé proti všem jejím protivníkům hájí (bylo přijato 395 hlasy proti 95), ve druhé pak projevila usnesení, aby zákonní předloha na ochranu laické školy ještě před uzavřením tohoto zasedání byla vzata v pořadí (přijato 421 hlasem proti 147).

Šlo zde o tři předlohy. První byla poslanecké komoře podána již 25., druhá pak 30. června 1908. Příčinu k těmto předlohám zavdala činnost „spolků katolických otců“, založených v říjnu r. 1905, které se snažily bojovat za právo náboženství a potírání protináboženské, protimravní a nevlastenecké vlivy nevěreckých a herveistických učitelů na veřejných školách, a provedly soudní odsouzení jednoho takového učitele, jménem Morizota, v Dijonu. Aby tento nemilý a obtížný dozor rodičův a domnělé chikanování laikální školy bylo zamezeno, měli dle první předlohy rodičové a poručníci, kteří dětem překážejí, aby veřejného povinného vyučování nedostávaly nebo školních knih v seznamu departementním uveřejněných neuzívaly, a pak ti, kteří řečmi nebo písmem, navěšování plakátů nebo rozdáváním spisů laickou školu hanobili, podléhati 14. článku zákona z 28. března 1882. Tyto tresty jsou v trestním zákoně (Code pénal) čl. 479., 480. sq.: pokuta od 1—15 franků a žalář do 5 dnů.

Dle druhé předlohy nemají učitelé býti více soudně stíháni od rodičův a poručníků, jejichž stížnosti jest

vyříditi cestou administrativní; náhrady za porušení zájmů nedá učitel, ale stát.

Třetí předloha byla podána 11. února 1910 a ob-sahuje drakonická omezení „svobodných škol“, zákonem z 30. října 1886 garantovaných, co do programu, státního dozoru, technické a paedagogické kvalifikace učitelů, tak že ze svobody „svobodných škol“ málo zůstává, a „svobodné školy“ nebyly by ničím jiným nežli státně nepodporovanými „státními školami“, vyšňorenými pláštíkem trocha svobody.

Až sem dospěly věci. Jest skutečná obava, aby národ francouzský nedal se lesklými, prázdnými slovy opět zaslepit.

§ 37. Některé dodatky k církevním poměrům francouzským.

První republika zesvětlila manželství a matriky, zavedši povinné manželství občanské, a právo napoleonské to upevnilo. Články 199. a 200. trestního zákona (Code pénal) zakazují duchovním pod trestem, předsevzítí církevní oddavky, pokud nebyl občanský sňatek uzavřen. Toto ustanovení zůstalo v platnosti i po rozluce; poslanecká komora zavrhlá opačný návrh. Kněz nesmí církevní oddavky předsebráti před občanským sňatkem, aby prý snoubenci nemyslili, že církevní oddavky jsou věcí hlavní a občanský sňatek pouze něčím vedlejším.

Na hřbitovech nesmějí býti žádná konfessní vymezování nebo ohraničování; i bezkonfessní mohou tam býti pochováni. Dle článku 2. zákona z 28. prosince 1904 mají mít obce ke smutečním slavnostem pohotově náčiní, „které se musí hoditi ke všem náboženským, jakož i úplně bezkonfessním smutečným slavnostem“.

Přísaha činí se posud „při Bohu“.

Pečeť zpovědní (sigillum confessionis) byla chráněna článkem 378. trestního zákoníku a jest chráněna posud i po rozluce; tato ochrana nemá své příčiny v tom, jakoby kultovní služebník měl veřejný ráz čili charakter, ale v tom, že jest důvěrníkem těch, kteří

pro své náboženské přesvědčení se mu vyznávají a své svědomí mu odhalují.

Trestními zákony pojištěné veřejné slavení neděle a svátků (zákon z 18. listopadu 1816) jest článkem 1. zákona z 12. července 1880 odstraněno, a rozlukový zákon (čl. 42.) tohoto právního stavu nemění. Neděle a řada katolických svátků jsou posud od státních úřadův a ústavů slaveny jako dny odpočinku; podobně i v obchodech.

Snahou vlády jest, nevšímati si vůbec náboženství ve veřejném životě. Nařízení článku 1. odst. 3. ústavního zákona ze 16. července 1875 o veřejných modlitbách při otevření komor bylo zákonem ze 16. srpna 1884 zrušeno. Po rozluce vešel v život obyčej, že úřední osoby jako úřední osoby slavností náboženských se nezúčastňují. Tak učinil — jak již výše řečeno — prezident republiky v Marseillu k velikému pohoršení, a nezúčastnil se zádušních služeb Božích za usmrcené námořníky při výbuchu válečné lodi „Jena“.

Všechny kříže a náboženské odznaky byly okružníkem ministra spravedlnosti z 1. dubna 1904 ze soudních síní odstraněny.

Ano i nápis na obrubě mincí: „Dieu, protège la France“ (Bože, chraň Francii) byl po rozluce článkem 1. dekretu z 5./8. ledna 1907 zaměněn v nápis: „Liberté, Egalité, Fraternité“ (svoboda, rovnost, bratrství).

Z á v ě r.

Podali jsme průběh světové události, rozluky církve a státu ve Francii, vylíčivše boj církve proti ní a všechny její útrapy. Je to boj víry s nevěrou. Nevěra zvítězila zdánlivě pro státní a veřejný život; ale církev bojuje dále za právo a svědomí svých věřících. Je to boj trpký, trapný a bolestný. Ale starý spis Lactantiův „De morte persecutorum“ naplňuje nás nadějí a důvěrou v Boha, že i ve Francii vyjde církev vítězně z tohoto boje. Přijde doba, že zavržení hodná rozluka církve a státu bude odstraněna, a blahodárné kano-nické spojení obou mocí bude obnoveno.

Dejž to brzy všemohoucí Pán!

Přílohy.

I. La loi de séparation de l'église et de l'état promulguée au Journal officiel à la date du 11 Décembre 1905.

Loi du 9 Décembre 1905.

Titre Ier: Principes.

Art. 1er. — La République assure la liberté de conscience. Elle garantit le libre exercice des cultes sous les seules restrictions édictées ci-après dans l'intérêt de l'ordre public. (*Journal Officiel*, 1905, *Chambre*, p. 1324-1338, 1341-1346; *Sénat*, p. 1411-1415.)

Art. 2. — La République ne reconnaît, ne salarie ni ne subventionne aucun culte. En conséquence, à partir du 1er janvier qui suivra la promulgation de la présente loi, seront supprimées des budgets de l'Etat, des départements et des communes, toutes dépenses relatives à l'exercice des cultes. (*J. O.*, *Chambre*, p. 1346-1357, 1383-1392; *Sénat*, p. 1415-1425, 1433-1440.) Pourront toutefois être inscrites auxdits budgets les dépenses relatives à des services d'aumônerie et destinées à assurer le libre exercice des cultes dans les établissements publics tels que lycées, collèges, écoles, hospices, asiles et prisons. (*J. O.*, *Chambre*, p. 1392-1400, 1470-1475; *Sénat*, p. 1440-1447.)

Les établissements publics du culte sont supprimés, sous réserves des dispositions énoncées à l'article 3. (*J. O.*, *Chambre*, p. 1475-1482; *Sénat*, p. 1447-1449, 1457-1460.)

Titre II. Attribution des biens. — Pensions.

Art. 3. — Les établissements dont la suppression est ordonnée par l'article 2 continueront provisoirement de fonctionner, conformément aux dispositions qui les régissent actuellement, jusqu'à l'attribution de leurs biens aux Associations prévues par le titre IV et au plus tard jusqu'à l'expiration du délai ci-après. (*J. O.*, *Chambre*, p. 1482-1485; *Sénat*, p. 1460-1461.)

Dès la promulgation de la présente loi, il sera procédé par les agents de l'administration des domaines à l'inventaire descriptif et estimatif :

1° Des biens mobiliers et immobiliers desdits établissements.

2° Des biens de l'État, des départements et des communes dont les mêmes établissements ont la jouissance. (*J. O., Chambre*, p. 1494-1496; *Sénat*, p. 1462.)

Ce double inventaire sera dressé contradictoirement avec les représentants légaux des établissements ecclésiastiques ou eux dûment appelés par une notification faite en la forme administrative. (*J. O., Chambre*, p. 1496-1501; *Sénat*, p. 1462.)

Les agents chargés de l'inventaire auront le droit de se faire communiquer tous titres et documents utiles à leurs opérations. (*J. O., Chambre*, p. 1496-1501; *Sénat*, p. 1462.)

Art. 4. — Dans le délai d'un an à partir de la promulgation de la présente loi, les biens mobiliers et immobiliers des Menses, Fabriques, Conseils presbytéraux, Consistoires et autres établissements publics du culte seront, avec toutes les charges et obligations qui les grèvent et avec leur affectation spéciale, transférés par les représentants légaux de ces établissements aux Associations qui, en se conformant aux règles d'organisation générale du culte dont elles se proposent d'assurer l'exercice, se seront légalement formées, suivant les prescriptions de l'article 19, pour l'exercice de ce culte dans les anciennes circonscriptions desdits établissements. (*J. O., Chambre*, p. 1501-1509, 1606-1621, 1625-1630, 1637-1641, 1642-1651, 1657-1665, 1667-1681, 1697-1713; *Sénat*, p. 1462-1466, 1471-1487, 1493-1496.)

Art. 5 [ancien art. 4 bis]. — Ceux des biens désignés à l'article précédent qui proviennent de l'État et qui ne sont pas grevés d'une fondation pieuse créée postérieurement à la loi du 18 germinal au X feront retour à l'État. (*J. O., Chambre*, p. 1721-1737, 1743-1748; *Sénat*, p. 1496-1499.)

Les attributions de biens ne pourront être faites par les établissements ecclésiastiques qu'un mois après la promulgation du règlement d'administration publique prévu à l'article 43. Faute de quoi la nullité pourra en être demandée devant le tribunal civil par toute partie intéressée ou par le ministère public. (*J. O., Chambre*, p. 1748; *Sénat*, p. 1499-1502.)

En cas d'aliénation par l'Association cultuelle de valeurs mobilières ou d'immeubles faisant partie du patrimoine de l'établissement public dissous, le montant du produit de la vente devra être employé en titres de rente nominatifs ou dans les conditions prévues au paragraphe 2 de l'article 22. (*J. O., Chambre*, p. 1748-1749; *Sénat*, p. 1502.)

L'acquéreur des biens aliénées sera personnellement responsable de la régularité de cet emploi. (*J. O., Chambre*, p. 1749-1751; *Sénat*, p. 1502.)

Les biens revendiqués par l'État, les départements ou les communes ne pourront être aliénés, transformés ni modifiés

jusqu'à ce qu'il ait été statué sur la revendication par les tribunaux compétents. (*J. O., Chambre*, p. 1751; *Sénat*, p. 1502.)

Art. 6 [ancien art. 4 ter]. — Les Associations attributaires des biens des établissements ecclésiastiques supprimés seront tenues des dettes de ces établissements ainsi que de leurs emprunts, sous réserve des dispositions du troisième paragraphe du présent article; tant qu'elles ne seront pas libérées de ce passif, elles auront droit à la jouissance des biens productifs de revenus qui doivent faire retour à l'État en vertu de l'article 5. (*J. O., Chambre*, p. 1751-1753; *Sénat*, p. 1503.)

Le revenu global desdits biens reste affecté au payement du reliquat des dettes régulières et légales de l'établissement public supprimé lorsqu'il ne se sera formé aucune Association cultuelle apte à recueillir le patrimoine de cet établissement. (*J. O., Chambre*, p. 1753-1759, 1773-1786; *Sénat*, p. 1503.)

Les annuités des emprunts contractés pour dépenses relatives aux édifices religieux seront supportées par les Associations en proportion du temps pendant lequel elles auront l'usage de ces édifices par application des dispositions du titre III. (*J. O., Chambre*, p. 1786; *Sénat*, p. 1503.)

Dans le cas où l'État, les départements ou les communes rentreront en possession de ceux des édifices dont ils sont propriétaires, ils seront responsables des dettes régulièrement contractées et afférentes auxdits édifices. (*J. O., Chambre*, p. 1786-1791; *Sénat*, p. 1503-1504.)

Art. 7 [ancien art. 5]. — Les biens mobiliers ou immobiliers grevés d'une affectation charitable ou de toute autre affectation étrangère à l'exercice du culte seront attribués, par les représentants légaux des établissements ecclésiastiques, aux services ou établissements publics ou d'utilité publique dont la destination est conforme à celle desdits biens. Cette attribution devra être approuvée par le préfet du département où siège l'établissement ecclésiastique. En cas de non-approbation, il sera statué par décret en Conseil d'État. (*J. O., Chambre*, p. 1823-1833; *Sénat*, p. 1505-1506, 1515-1519.)

Toute action en reprise ou en revendication devra être exercée dans un délai de six mois à partir du jour où l'arrêt préfectoral ou le décret approuvant l'attribution aura été inséré au *Journal Officiel*. L'action ne pourra être intentée qu'en raison de donations ou de legs et seulement par les auteurs et leurs héritiers en ligne directe. (*J. O., Chambre*, p. 1842-1851; *Sénat*, p. 1519-1528.)

Art. 8 [ancien art. 6]. — Faute par un établissement ecclésiastique d'avoir, dans le délai fixé par l'article 4, procédé aux attributions ci-dessus prescrites, il y sera pourvu par décret. (*J. O., Chambre*, p. 1851-1858, 1881-1896, 1911-1931, 1973-1975; *Sénat*, p. 1528-1534.)

A l'expiration dudit délai, les biens à attribuer seront, jusqu'à leur attribution, placés sous séquestre. (*J. O., Chambre*, p. 1975; *Sénat*, p. 1528-1534.)

Dans le cas où les biens attribués en vertu de l'article 4 et du paragraphe 1er du présent article seront, soit dès l'origine, soit dans la suite, réclamés par plusieurs Associations formées pour l'exercice du même culte, l'attribution qui en aura été faite par les représentants de l'établissement ou par décret pourra être contestée devant le Conseil d'Etat statuant au contentieux, lequel prononcera en tenant compte de toutes les circonstances de fait. (*J. O., Chambre*, p. 1975-1986; *Sénat*, p. 1543-1557.)

La demande sera introduite devant le Conseil d'Etat, dans le délai d'un an à partir de la date du décret ou à partir de la notification, à l'autorité préfectorale, par les représentants légaux des établissements publics du culte, de l'attribution effectuée par eux. Cette notification devra être faite dans le délai d'un mois. (*J. O., Chambre*, p. 1986-1987, 1996; *Sénat*, p. 1557.)

L'attribution pourra être ultérieurement contestée en cas de scission dans l'Association nantie, de création d'Association nouvelle par suite d'une modification dans le territoire de la circonscription ecclésiastique et dans le cas où l'Association attributaire n'est plus en mesure de remplir son objet. (*J. O., Chambre*, p. 1986-1987, 1996; *Sénat*, p. 1557-1560.)

Art. 9 [ancien art. 7]. — A défaut de toute Association pour recueillir les biens d'un établissement public du culte, ces biens seront attribués par décret aux établissements communaux d'assistance ou de bienfaisance situés dans les limites territoriales de la circonscription ecclésiastique intéressée. (*J. O., Chambre*, p. 1997-2005; *Sénat*, p. 1566-1567.)

En cas de dissolution d'une Association, les biens qui lui auront été dévolus en exécution des articles 4 et 8 seront attribués par décret rendu en Conseil d'Etat, soit à des Associations analogues dans la même circonscription ou, à leur défaut, dans les circonscriptions les plus voisines, soit aux établissements visés au paragraphe 1er du présent article. (*J. O., Chambre*, p. 2005; *Sénat*, p. 1566-1567.)

Toute action en reprise ou en revendication devra être exercée dans un délai de six mois à partir du jour où le décret aura été inséré au *Journal Officiel*. L'action ne pourra être intentée qu'en raison de donations ou de legs et seulement par les auteurs et leurs héritiers en ligne directe. (*J. O., Chambre*, p. 2005-2007; *Sénat*, p. 1566-1568.)

Art. 10 [ancien art. 8]. — Les attributions prévues par les articles précédents ne donnent lieu à aucune perception au profit du Trésor. (*J. O., Chambre*, p. 2007; *Sénat*, p. 1568-1569.)

Art. 11 [ancien art. 9]. — Les ministres des cultes qui, lors de la promulgation de la présente loi, seront âgés de plus de soixante ans révolus et qui auront, pendant trente ans au moins, rempli des fonctions ecclésiastiques rémunérées par l'Etat, recevront une pension annuelle et viagère égale aux trois quarts de leur traitement. (*J. O., Chambre*, p. 2014-2030, 2037-2051, 2070-2075; *Sénat*, p. 1569-1583, 1592-1596.)

Ceux qui seront âgés de plus de quarante-cinq ans et qui auront, pendant vingt ans au moins, rempli des fonctions ecclésiastiques rémunérées par l'Etat, recevront une pension annuelle et viagère égale à la moitié de leur traitement. (*J. O., Chambre*, p. 2075-2076; *Sénat*, p. 1596.)

Les pensions allouées par les deux paragraphes précédents ne pourront pas dépasser quinze cents francs. (*J. O., Chambre*, p. 2076; *Sénat*, p. 1596.)

En cas de décès des titulaires, ces pensions seront réversibles, jusqu'à concurrence de la moitié de leur montant, au profit de la veuve et des orphelins mineurs laissés par le défunt et, jusqu'à concurrence du quart, au profit de la veuve sans enfants mineurs. A la majorité des orphelins, leur pension s'éteindra de plein droit. (*J. O., Chambre*, p. 2076-2077; *Sénat*, p. 1596.)

Les ministres des cultes actuellement salariés par l'Etat qui ne seront pas dans les conditions ci-dessus, recevront, pendant quatre ans à partir de la suppression du budget des cultes, une allocation égale à la totalité de leur traitement pour la première année, aux deux tiers pour la deuxième, à la moitié pour la troisième, au tiers pour la quatrième. (*J. O., Chambre*, p. 2077; *Sénat*, p. 1596-1598.)

Toutefois, dans les communes de moins de 1000 habitants et pour les ministres des cultes qui continueront à y remplir leurs fonctions, la durée de chacune des quatre périodes ci-dessus indiquées sera doublée. (*J. O., Chambre*, p. 2077-2080; *Sénat*, p. 1598.)

Les départements et les communes pourront, sous les mêmes conditions que l'Etat, accorder aux ministres des cultes actuellement salariés par eux des pensions ou des allocations établies sur la même base et pour une égale durée. (*J. O., Chambre*, p. 2080; *Sénat*, p. 1598.)

Réserve est faite des droits acquis en matière de pensions par application de la législation antérieure, ainsi que des secours accordés soit aux anciens ministres des différents cultes, soit à leur famille. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

Les pensions prévues aux deux premiers paragraphes du présent article ne pourront se cumuler avec toute autre pension ou tout autre traitement alloué, à titre quelconque, par l'Etat, les départements ou les communes. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

La loi du 27 juin 1885, relative au personnel des Facultés de théologie catholique supprimées, est applicable aux professeurs chargés de cours, maîtres de conférences et étudiants des Facultés de théologie protestante. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

Les pensions et allocations prévues ci-dessus seront incessibles et insaisissables dans les mêmes conditions que les pensions civiles. Elles cesseront de plein droit en cas de condamnation à une peine afflictive ou infamante ou en cas de condamnation pour l'un des délits prévus aux articles 34

et 35 de la présente loi. (*J. O., Chambre*, p. 2081; *Sénat*, p. 1598-1599, 1696-1699.)

Le droit à l'obtention ou à la jouissance d'une pension ou allocation sera suspendu par les circonstances qui font perdre la qualité de Français, durant la privation de cette qualité. (*J. O., Chambre*, p. 2081-2085, 2107-2108; *Sénat*, p. 1599.)

Les demandes de pension devront être, sous peine de forclusion, formées dans le délai d'un an après la promulgation de la présente loi. (*J. O., Chambre*, p. 2108; *Sénat*, p. 1599.)

Titre III. Des édifices des cultes.

Art. 12 [*ancien art. 10*]. — Les édifices qui ont été mis à la disposition de la nation et qui, en vertu de la loi du 18 germinal an X, servent à l'exercice public des cultes ou au logement de leurs ministres (cathédrales, églises, chapelles, temples, synagogues, archevêchés, évêchés, presbytères, séminaires), ainsi que leurs dépendances immobilières et les objets mobiliers qui les garnissaient au moment où lesdits édifices ont été remis aux cultes, sont et demeurent propriété de l'État, des départements et des communes. (*J. O., Chambre*, p. 2108-2124, 2146-2151; *Sénat*, p. 1599-1600.)

Pour ces édifices comme pour ceux postérieurs à la loi du 18 germinal an X dont l'État, les départements et les communes seraient propriétaires, y compris les Facultés de théologie protestante, il sera procédé conformément aux dispositions des articles suivants. (*J. O., Chambre*, p. 2151; *Sénat*, p. 1600-1602.)

Art. 13 [*ancien art. 11*]. — Les édifices servant à l'exercice public du culte ainsi que les objets mobiliers les garnissant seront laissés gratuitement à la disposition des établissements publics du culte, puis des Associations appelées à les remplacer auxquelles les biens de ces établissements auront été attribués par application des dispositions du titre II. (*J. O., Chambre*, p. 2151-2152; *Sénat*, p. 1602-1605.)

La cessation de cette jouissance et, si l'y a lieu, son transfert seront prononcés par décret, sauf recours au Conseil d'État statuant au contentieux:

1° Si l'Association bénéficiaire est dissoute;

2° Si, en dehors des cas de force majeure, le culte cesse d'être célébré pendant plus de six mois consécutifs;

3° Si la conservation de l'édifice ou celle des objets mobiliers classés en vertu de la loi de 1887 et de l'article 16 de la présente loi est compromise par insuffisance d'entretien, et après mise en demeure dûment notifiée du Conseil municipal ou, à son défaut, du préfet;

4° Si l'Association cesse de remplir son objet ou si les édifices sont détournés de leur destination (*J. O., Chambre*, p. 2152; *Sénat*, p. 1605);

5° Si elle ne satisfait pas soit aux obligations de l'article 6 ou du dernier paragraphe du présent article, soit aux pre-

scriptions relatives aux monuments historiques. (*J. O., Chambre*, p. 2152; *Sénat*, p. 1605, 1622.)

La désaffectation de ces immeubles pourra, dans les cas ci-dessus prévus, être prononcée par décret rendu en Conseil d'État. En dehors de ces cas, elle ne pourra l'être que par une loi. (*J. O., Chambre*, p. 2152-2155; *Sénat*, p. 1605-1607.)

Les immeubles autrefois affectés aux cultes et dans lesquels les cérémonies du culte n'auront pas été célébrées pendant le délai d'un an antérieurement à la présente loi, ainsi que ceux qui ne seront pas réclamés par une Association culturelle dans le délai de deux ans après sa promulgation, pourront être désaffectés par décret. (*J. O., Chambre*, p. 2155; *Sénat*, p. 1607.)

Il en est de même pour les édifices dont la désaffectation aura été demandée antérieurement au 1er juin 1905. (*J. O., Chambre*, p. 2155-2156; *Sénat*, p. 1607.)

Les établissements publics du culte, puis les Associations bénéficiaires seront tenus des réparations de toute nature ainsi que des frais d'assurance et autres charges afférentes aux édifices et aux meubles les garnissant. (*J. O., Chambre*, p. 2156; *Sénat*, p. 1616-1626.)

Art. 14 [*ancien art. 12*]. — Les archevêchés, évêchés, les presbytères et leurs dépendances, les Grand Séminaires et Facultés de théologie protestante seront laissés gratuitement à la disposition des établissements publics du culte, puis des Associations prévues à l'article 13, savoir: les archevêchés et évêchés pendant une période de deux années; les presbytères dans les communes où résidera le ministre du culte, les Grands Séminaires et Facultés de théologie protestante, pendant cinq années à partir de la promulgation de la présente loi. (*J. O., Chambre*, p. 2166-2174; *Sénat*, p. 1626-1627.)

Les établissements et Associations sont soumis, en ce qui concerne ces édifices, aux obligations prévues par le dernier paragraphe de l'article 13. Toutefois ils ne seront pas tenus des grosses réparations. (*J. O., Chambre*, p. 2174; *Sénat*, p. 1627.)

La cessation de la jouissance des établissements Associations sera prononcée dans les conditions et suivant les formes déterminées par l'article 13. Les dispositions des paragraphes 3 et 5 du même article sont applicables aux édifices visés par le paragraphe 1er du présent article. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

La distraction des parties superflues des presbytères laissés à la disposition des Associations culturelles pourra, pendant le délai prévu au paragraphe 1er, être prononcée pour un service public par décret rendu en Conseil d'État. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

À l'expiration des délais de jouissance gratuite, la libre disposition des édifices sera rendue à l'État, aux départements ou aux communes. (*J. O., Chambre*, p. 2174-2176; *Sénat*, p. 1627.)

Les indemnités de logement incombant actuellement aux communes, à défaut de presbytère, par application de l'article

136 de la loi du 5 avril 1884, resteront à leur charge pendant le délai de cinq ans. Elles cesseront de plein droit en cas de dissolution de l'Association. (*J. O., Chambre, p. 2176-2181; Sénat, p. 1627-1629.*)

Art. 15 [ancien art. 13]. — Dans les départements de la Savoie, de la Haute-Savoie et des Alpes-Maritimes, la jouissance des édifices antérieurs à la loi du 18 germinal an X, servant à l'exercice des cultes ou au logement de leurs ministres, sera attribuée par les communes sur le territoire desquelles ils se trouvent aux Associations cultuelles, dans les conditions indiquées par les articles 12 et suivants de la présente loi. En dehors de ces obligations, les communes pourront disposer librement de la propriété de ces édifices. (*J. O., Chambre, p. 2204-2214; Sénat, p. 1629.*)

Dans ces mêmes départements, les cimetières resteront la propriété des communes. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Art. 16. [ancien art. 15]. — Il sera procédé à un classement complémentaire des édifices servant à l'exercice public du culte cathédrales, églises, chapelles, temples, synagogues, archevêchés, évêchés, presbytères, Séminaires), dans lequel devront être compris tous ceux de ces édifices représentant, dans leur ensemble ou dans leurs parties, une valeur artistique ou historique. (*J. O., Chambre, p. 2214-2218; Sénat, p. 1629-1630.*)

Les objets mobiliers ou les immeubles par destination mentionnés à l'article 13, qui n'auraient pas encore été inscrits sur la liste de classement dressée en vertu de la loi du 30 mars 1887, sont, par l'effet de la présente loi, ajoutés à ladite liste. Il sera procédé par le ministre de l'Instruction publique et des Beaux-Arts, dans le délai de trois ans, au classement définitif de ceux de ces objets dont la conservation présenterait, au point de vue de l'histoire ou de l'art, un intérêt suffisant. A l'expiration de ce délai, les autres objets seront déclassés de plein droit. (*J. O., Chambre, p. 2218-2219; Sénat, p. 1629-1630.*)

En outre, les immeubles et les objets mobiliers, attribués en vertu de la présente loi aux Associations, pourront être classés dans les mêmes conditions que s'ils appartenait à des établissements publics.

Il n'est pas dérogé pour le surplus aux dispositions de la loi du 30 mars 1887. (*J. O., Chambre, p. 2219; Sénat, p. 1629-1630.*)

Les archives ecclésiastiques et bibliothèques existant dans les archevêchés, évêchés, Grands Séminaires, paroisses, succursales et leurs dépendances, seront inventoriées et celles qui seront reconnues propriété de l'Etat lui seront restituées. (*J. O., Chambre, p. 2219-2221; Sénat, p. 1629-1630.*)

Art. 17 [ancien art. 15 bis]. — Les immeubles par destination classés en vertu de la loi du 30 mars 1887 ou de la présente loi sont inaliénables et imprescriptibles. (*J. O., Chambre, p. 2239-2240; Sénat, p. 1639-1642.*)

Dans le cas où la vente ou l'échange d'un objet classé sera autorisé par le ministre de l'Instruction publique et des Beaux-Arts, un droit de préemption es accordé : 1° aux Associations cultuelles; 2° aux communes; 3° aux départements; 4° aux musées et Sociétés d'art et d'archéologie; 5° à l'Etat. Le prix sera fixé par trois experts que désigneront le vendeur, l'acquéreur et le président du tribunal civil. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Si aucun des acquéreurs visés ci-dessus ne fait usage du droit de préemption, la vente sera libre; mais il est interdit à l'acheteur d'un objet classé de le transporter hors de France. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Nul travail de réparation, restauration ou entretien à faire aux monuments ou objets mobiliers classés ne peut être commencé sans l'autorisation du ministre des Beaux Arts, ni exécuté hors de la surveillance de son administration, sous peine, contre les propriétaires, occupants ou détenteurs, qui auraient ordonné ces travaux, d'une amende de seize à quinze cents francs (16 à 1500 fr.). (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Toute infraction aux dispositions ci-dessus ainsi qu'à celles de l'article 16 de la présente loi et des articles 4, 10, 11, 12 et 13 de la loi du 30 mars 1887 sera punie d'une amende de cent à dix mille francs (100 à 10.000 fr.) et d'un emprisonnement de six jours à trois mois, ou de l'une de ces deux peines seulement. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

La visite des édifices et l'exposition des objets mobiliers classés seront publics; elles ne pourront donner lieu à aucune taxe ni redevance. (*J. O., Chambre, p. 2240-2242; Sénat, p. 1639-1642.*)

Titre IV. Des Associations pour l'exercice des cultes.

Art. 18 [ancien art. 16]. — Les Associations formées pour subvenir aux frais, à l'entretien et à l'exercice public d'un culte devront être constituées conformément aux articles 5 et suivants du titre 1er de la loi du 1er juillet 1901. Elles seront, en outre, soumises aux prescriptions de la présente loi. (*J. O., Chambre, p. 2242-2245; Sénat, p. 1642-1643.*)

Art. 19. [ancien art. 17]. — Ces Associations devront avoir exclusivement pour objet l'exercice d'un culte et être composées au moins :

Dans les communes de moins de 1000 habitants, de sept personnes;

Dans les communes de 1000 à 20.000 habitants, de quinze personnes;

Dans les communes dont le nombre des habitants est supérieur à 20.000, de vingt-cinq personnes majeures, domiciliées ou résidant dans la circonscription religieuse. (*J. O., Chambre, p. 2245-2257; Sénat, p. 1643-1647, 1648-1650.*)

Chacun de leurs membres pourra s'en retirer en tout temps, après paiement des cotisations échues et de celles de l'année

courante, nonobstant toute clause contraire. (*J. O., Chambre, p. 2293-2294; Sénat, p. 1650-1651.*)

Nonobstant toute clause contraire des statuts, les actes de gestion financière et d'administration légale des biens accomplis par les directeurs ou administrateurs seront, chaque année au moins, présentés au contrôle de l'Assemblée générale des membres de l'Association et soumis à son approbation. (*J. O., Chambre, p. 2294; Sénat, p. 1651.*)

Les Associations pourront recevoir, en outre des *[sic]* cotisations prévues par l'article 6 de la loi du 1er juillet 1901, le produit des quêtes et collectes pour les frais du culte, percevoir des rétributions: pour les cérémonies et services religieux même par fondation; pour la location des bancs et sièges; pour la fourniture des objets destinés au service des funérailles dans les édifices religieux et à la décoration de ces édifices. (*J. O., Chambre, p. 2295-2304; Sénat, p. 1651.*)

Elles pourront verser, sans donner lieu à perception de droits, le surplus de leurs recettes à d'autres Associations constituées pour le même objet. (*J. O., Chambre, p. 2304; Sénat, p. 1651-1652.*)

Elles ne pourront, sous quelque forme que ce soit, recevoir des subventions de l'État, des départements ou des communes. Ne sont pas considérées comme subventions les sommes allouées pour réparations aux monuments classés. (*J. O., Chambre, p. 2304 2305, 2329-2332; Sénat, p. 1652-1653.*)

Art. 20 *[ancien art. 18]*. — Ces Associations peuvent, dans les formes déterminées par l'article 7 du décret du 16 août 1901, constituer des Union ayant une administration ou une direction centrale; ces Unions seront réglées par l'article 18 et par les cinq derniers paragraphes de l'article 19 de la présente loi. (*J. O., Chambre, p. 2332-2341; Sénat, p. 1653-1654.*)

Art. 21 *[ancien art. 19]*. — Les Associations et les Unions tiennent un état de leurs recettes et de leurs dépenses; elles dressent chaque année le compte financier de l'année écoulée et l'état inventorié de leurs biens, meubles et immeubles. (*J. O., Chambre, 2341-2342; Sénat, p. 1654-1655.*)

Le contrôle financier est exercé sur les Associations et sur les Unions par l'administration de l'enregistrement et par l'inspection générale de finances. (*J. O., Chambre, p. 2342 2343; Sénat, p. 1654-1655.*)

Art. 22 *[ancien art. 20]*. — Les Associations et Unions peuvent employer leurs ressources disponibles à la constitution d'un fonds de réserve suffisant pour assurer les frais et l'entretien du culte et ne pouvant, en aucun cas, recevoir une autre destination; le montant de cette réserve ne pourra jamais dépasser une somme égale, pour les Unions et Associations ayant plus de cinq mille francs (5000 fr.) de revenu, à trois fois, et, pour les autres Associations, à six fois la moyenne annuelle des sommes dépensées par chacune d'elles pour les frais du culte pendant les cinq derniers exercices. (*J. O., Chambre, p. 2366-2375; Sénat, p. 1655-1661.*)

Indépendamment de cette réserve, qui devra être placée en valeurs nominatives, elles pourront constituer une réserve spéciale dont les fonds devront être déposés, en argent ou en titres nominatifs, à la Caisse des dépôts et consignations pour être exclusivement affectés, y compris les intérêts, à l'achat, à la construction, à la décoration ou à la réparation d'immeubles ou meubles destinés aux besoins de l'Association ou de l'Union. (*J. O., Chambre, p. 2375-2377; Sénat, p. 1655-1661.*)

Art. 23 *[ancien art. 21]*. — Seront punis d'une amende de seize francs (16 fr.) à deux cents francs (200 fr.) et, en cas de récidive, d'une amende double les directeurs ou administrateurs d'une Association ou d'une Union qui auront contrevenu aux articles 18, 19, 20, 21 et 22. (*J. O., Chambre, p. 2399-2401; Sénat, p. 1661-1662.*)

Les tribunaux pourront, dans le cas d'infraction au paragraphe 1er de l'article 22, condamner l'Association ou l'Union à verser l'excédent constaté aux établissements communaux d'assistance ou de bienfaisance. (*J. O., Chambre, p. 2401-2404; Sénat, p. 1661-1662.*)

Ils pourront, en outre, dans tous les cas prévus au paragraphe 1er du présent article, prononcer la dissolution de l'Association ou de l'Union. (*J. O., Chambre, p. 2404-2406; Sénat, p. 1661-1662.*)

Art. 24 *[ancien art. 22]*. — Les édifices affectés à l'exercice du culte appartenant à l'État, aux départements ou aux communes continueront à être exemptés de l'impôt foncier et de l'impôt des portes et fenêtres. (*J. O., Chambre, p. 2404-2410; Sénat, p. 1662-1663.*)

Les édifices servant au logement des ministres des cultes, les Séminaires, les Facultés de théologie protestante qui appartiennent à l'État, aux départements ou aux communes, les biens qui sont la propriété des Associations et Unions sont soumis aux mêmes impôts que ceux des particuliers. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Les Associations et Unions ne sont en aucun cas assujetties à la taxe d'abonnement ni à celle imposée aux cercles par l'article 33 de la loi du 8 août 1890, pas plus qu'à l'impôt de 4% sur le revenu établi par les lois du 28 décembre 1880 et du 29 décembre 1884. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Titre V. Police des cultes.

Art. 25 *[ancien art. 23]*. — Les réunions pour la célébration d'un culte tenues dans les locaux appartenant à une Association culturelle ou mis à sa disposition sont publiques. Elles sont dispensées des formalités de l'article 8 de la loi du 30 juin 1881, mais restent placées sous la surveillance des autorités dans l'intérêt de l'ordre public. Elles ne peuvent avoir lieu qu'après une déclaration faite dans les formes de l'article 2 de la même loi et indiquant le local dans lequel elles

seront tenues. (*J. O., Chambre*, p. 2410-2413; *Sénat*, p. 1672-1673.)

Une seule déclaration suffit pour l'ensemble des réunions permanentes, périodiques ou accidentelles qui auront lieu dans l'année. (*J. O., Chambre*, p. 2476; *Sénat*, p. 1672-1673.)

Art. 26 [ancien art. 24]. — Il est interdit de tenir des réunions politiques dans les locaux servant habituellement à l'exercice d'un culte. (*J. O., Chambre*, p. 2476-2480; *Sénat*, p. 1673-1674.)

Art. 27 [ancien art. 25]. — Les cérémonies, processions et autres manifestations extérieures d'un culte continueront à être réglées en conformité des articles 95 et 97 de la loi municipale du 5 avril 1884. (*J. O., Chambre*, p. 2481-2491, 2519-2520; *Sénat*, p. 1674.)

Les sonneries de cloches seront réglées par arrêté municipal, et, en cas de désaccord entre le maire et le président ou directeur de l'Association culturelle, par arrêté préfectoral. (*J. O., Chambre*, p. 2520-2526; *Sénat*, p. 1674.)

Le règlement d'administration publique prévu par l'article 43 de la présente loi déterminera les conditions et les cas dans lesquels les sonneries civiles pourront avoir lieu. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

Art. 28 [ancien art. 26]. — Il est interdit, à l'avenir; d'élever ou d'apposer aucun signe ou emblème religieux sur les monuments publics ou en quelque emplacement public que ce soit, à l'exception des édifices servant au culte, des terrains de sépulture dans les cimetières, des monuments funéraires, ainsi que des musées ou expositions. (*J. O., Chambre*, p. 2526-2529, 2555-2563; *Sénat*, p. 1674-1678.)

Art. 29 [ancien art. 27]. — Les contraventions aux articles précédents sont punies des peines de simple police. (*J. O., Chambre*, p. 2563; *Sénat*, p. 1678.)

Sont passibles de ces peines, dans le cas des articles 25, 26 et 27, ceux qui ont organisé la réunion ou manifestation, ceux qui y ont participé en qualité de ministres du culte et, dans le cas des articles 25 à 26, ceux qui ont fourni le local. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

Art. 30 [ancien art. 27 bis]. — Conformément aux dispositions de l'article 2 de la loi du 28 mars 1882, l'enseignement religieux ne peut être donné aux enfants âgés de six à treize ans inscrits dans les écoles publiques qu'en dehors des heures de classe. (*J. O., Chambre*, p. 2563-2565; *Sénat*, p. 1678-1679.)
Il sera fait application aux ministres des cultes qui enfreindraient ces prescriptions, des dispositions de l'article 14 de la loi précitée. (*J. O., Chambre, ibid.*; *Sénat, ibid.*)

Art. 31 [ancien art. 28]. — Sont punis d'une amende de seize francs (16 fr.) à deux cents francs (200 fr.) et d'un emprisonnement de six jours à deux mois ou de l'une de ces deux peines seulement ceux qui, soit par voies de fait, violences ou menaces contre un individu, soit en lui faisant craindre de

perdre son emploi ou d'exposer à un dommage sa personne, sa famille ou sa fortune, l'auront déterminé à exercer ou à s'abstenir d'exercer un culte, à faire partie ou à cesser de faire partie d'une Association culturelle, à contribuer ou à s'abstenir de contribuer aux frais d'un culte. (*J. O., Chambre*, p. 2565-2567; *Sénat*, p. 1679-1680.)

Art. 32 [ancien art. 29]. — Seront punis des mêmes peines ceux qui auront empêché, retardé ou interrompu les exercices d'un culte par des troubles ou désordres causés dans le local servant à ces exercices. (*J. O., Chambre*, p. 2567-2568; *Sénat*, p. 1680-1681.)

Art. 33 [ancien art. 30]. — Les dispositions des deux articles précédents ne s'appliquent qu'aux troubles, outrages ou voies de fait dont la nature ou les circonstances ne donneront pas lieu à de plus fortes peines d'après les dispositions du Code pénal. (*J. O., Chambre*, p. 2568; *Sénat*, p. 1681.)

Art. 34 [ancien art. 31]. — Tout ministre d'un culte qui, dans le lieu où s'exerce ce culte, aura publiquement, par des discours prononcés, des lectures faites, des écrits distribués ou des affiches apposées, outragé ou diffamé un citoyen chargé d'un service public sera puni d'une amende de cinq cents francs à trois mille francs (500 fr. à 3000 fr.) et d'un emprisonnement de un mois à un an, ou de l'une de ces deux peines seulement. (*J. O., Chambre*, p. 2594-2600; *Sénat*, p. 1681-1688.)

La vérité du fait diffamatoire, mais seulement s'il est relatif aux fonctions, pourra être établie devant le tribunal correctionnel dans les formes prévues par l'article 52 de la loi du 29 juillet 1881. Les prescriptions édictées par l'article 65 de la même loi s'appliquent aux délits du présent article et de l'article qui suit. (*J. O., Chambre*, p. 2600-2602; *Sénat*, p. 1681-1688.)

Art. 35 [ancien art. 32]. — Si un discours prononcé ou un écrit affiché ou distribué publiquement dans les lieux où s'exerce le culte contient une provocation directe à résister à l'exécution des lois ou aux actes légaux de l'autorité publique, ou s'il tend à soulever ou à armer une partie des citoyens contre les autres, le ministre du culte qui s'en sera rendu coupable sera puni d'un emprisonnement de trois mois à deux ans, sans préjudice des peines de la complicité, dans le cas où la provocation aurait été suivie d'une sédition, révolte ou guerre civile. (*J. O., Chambre*, p. 2602-2603; *Sénat*, p. 1688.)

Art. 36 [ancien art. 33]. — Dans le cas de condamnation par les tribunaux de simple police ou de police correctionnelle en application des articles 25 et 26, 34 et 35, l'Association constituée pour l'exercice du culte dans l'immeuble où l'infraction a été commise sera civilement responsable. (*J. O., Chambre*, p. 2603-2604; *Sénat*, p. 1688-1689.)

Titre VI. Dispositions générales.

Art. 37 [ancien art. 34]. — L'article 463 du Code pénal et la loi du 26 mars 1891 sont applicables à tous les cas dans lesquels la présente loi édicte des pénalités. (*J. O., Chambre, p. 2604; Sénat, p. 1699.*)

Art. 38 [ancien art. 35]. — Les Congrégations religieuses demeurent soumises aux lois des 1er juillet 1901, 4 décembre 1902 et 7 juillet 1904. (*J. O., Chambre, p. 2604-2606, Sénat, p. 1699-1700.*)

Art. 39 [ancien art. 35 bis]. — Les jeunes gens qui ont obtenu à titre d'élèves ecclésiastiques la dispense prévue par l'article 23 de la loi du 15 juillet 1889 continueront à en bénéficier, conformément à l'article 99 de la loi du 21 mars 1905, à la condition qu'à l'âge de vingt-six ans ils soient pourvus d'un emploi de ministre du culte rétribué par une Association cultuelle et sous réserve de justifications qui seront fixées par un règlement d'administration publique. (*J. O., Chambre, p. 2638-2639; Sénat, p. 1700.*)

Art. 40 [ancien art. 35 quater]. — Pendant huit années à partir de la promulgation de la présente loi, les ministres du culte seront inéligibles au Conseil municipal dans les communes où ils exerceront leur ministère ecclésiastique. (*J. O., Chambre, p. 2639-2641, 2648-2649; Sénat, p. 1700-1701.*)

Art. 41 [ancien art. 35 quinquies]. — Les sommes rendues disponibles chaque année par la suppression du budget des cultes seront réparties entre les communes au prorata du contingent de la contribution foncière des propriétés non bâties qui leur aura été assigné pendant l'exercice qui précédera la promulgation de la présente loi. (*J. O., Chambre, p. 2641-2648, 2665-2670; Sénat, p. 1701-1705.*)

Art. 42 [article ajouté en séance]. — Les dispositions légales relatives aux jours actuellement fériés sont maintenues. (*J. O., Chambre, p. 2678-2679; Sénat, p. 1705.*)

Art. 43 [ancien art. 36]. — Un règlement d'administration publique, rendu dans les trois mois qui suivront la promulgation de la présente loi, déterminera les mesures propres à assurer son application. (*J. O., Chambre, p. 2670-2673, Sénat, p. 1705-1708.*)

Des règlements [ancien art. 35 ter] d'administration publique détermineront les conditions dans lesquelles la présente loi sera applicable à l'Algérie et aux colonies. (*J. O., Chambre, p. 2639; Sénat, p. 1705-1708.*)

Art. 44 [ancien art. 37]. — Sont et demeurent abrogées toutes les dispositions relatives à l'organisation publique de cultes antérieurement reconnus par l'État, ainsi que toutes dispositions contraires à la présente loi et notamment (*J. O., Chambre, p. 2673-2676; Sénat, p. 1708-1710*):

1° La loi du 18 germinal an X, portant que la convention passée le 26 messidor an IX entre le Pape et le gouvernement

français, ensemble les articles organiques de ladite convention et des cultes protestants, seront exécutés comme des lois de la République (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*);

2° Le décret du 26 mars 1852 et la loi du 1er août 1879 sur les cultes protestants (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*);

3° Les décrets du 17 mars 1808, la loi du 8 février 1831 et l'ordonnance du 25 mai 1844 sur le culte israélite (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*);

4° Les décrets des 22 décembre 1812 et 19 mars 1859 (*J. O., Chambre, p. 2673-2676; Sénat, p. 1710*);

5° Les articles 201 à 208, 260 à 264, 294 du Code pénal (*J. O., Chambre, p. 2678; Sénat, p. 1710-1713*);

6° Les articles 100 et 101, les paragraphes 11 et 12 de l'article 136 et l'article 167 de la loi du 5 avril 1884 (*J. O., Chambre, p. 2678; Sénat, p. 1713*);

7° Le décret du 30 décembre 1809 et l'article 78 de la loi du 26 janvier 1892. (*J. O., Chambre, ibid.; Sénat, ibid.*)

Fait à Paris, le 9 décembre 1905.

Émile Loubet.

Par le Président de la République:

Le Président du Conseil,
ministre des Affaires étrangères,
Rouvier.

Le ministre de l'Instruction publique,
des Beaux-Arts et des Cultes,
Bienvenu Martin.

Le ministre de l'Intérieur,
F. Dubief.

Le ministre des Finances,
P. Merlou.

Le ministre des Colonies,
Clémentel.

[Journal Officiel, 11. décembre 1905.]

II. La seconde loi de séparation de l'église et de l'état du 2 janvier 1907.

Art. 1er — Dès la promulgation de la présente loi, l'État, les départements et les communes recouvreront à titre définitif la libre disposition des archevêchés, évêchés, presbytères et séminaires qui sont leur propriété et dont la jouissance n'a pas été réclamée par une association constituée dans l'année qui a suivi la promulgation de la loi du 9 décembre 1905, conformément aux dispositions de ladite loi.

Cesseront de même, s'il n'a pas été établi d'associations de cette nature, les indemnités de logement incombant aux communes, à défaut de presbytère.

La location des édifices ci-dessus dont les départements ou les communes sont propriétaires devra être approuvée par l'administration préfectorale. En cas d'aliénation par le département, il sera procédé comme dans les cas prévus par l'article 48, paragraphe 1er de la loi du 10 août 1871.

Art. 2. — Les biens des établissements ecclésiastiques qui n'ont pas été réclamés par des associations constituées dans l'année qui a suivi la promulgation de la loi du 19 décembre 1905, conformément aux dispositions de ladite loi, seront attribués à titre définitif, dès la promulgation de la présente loi, aux établissements communaux d'assistance ou de bienfaisance dans les conditions déterminées par l'article 9, paragraphe 1er de ladite loi, sans préjudice des attributions à opérer par application des articles 7 et 8, en ce qui concerne les biens grevés d'une affectation étrangère à l'exercice du culte.

Art. 3. — A l'expiration du délai d'un mois à partir de la promulgation de la présente loi, seront de plein droit supprimées les allocations concédées, par application de l'article 11 de la loi du 9 décembre 1905, aux ministres du culte qui continueront à exercer leurs fonctions dans les circonscriptions ecclésiastiques où n'auront pas été remplies les conditions prévues soit par la loi du 9 décembre 1905, soit par la présente loi, pour l'exercice public du culte, après infraction dûment réprimée.

La déchéance sera constatée par arrêté du ministre des Finances rendu sur le vu d'un extrait du jugement ou de l'arrêt qui lui est adressé par les soins du ministre de la Justice.

Art. 4. — Indépendamment des associations soumises aux dispositions du titre IV de la loi du 9 décembre 1905, l'exercice public d'un culte peut être assuré tant au moyen d'associations régies par la loi du 1er juillet 1901 (articles 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12 et 17) que par voie de réunions tenues sur initiatives individuelles en vertu de la loi du 30 juin 1881 et selon les prescriptions de l'article 25 de la loi du 9 décembre 1905.

Art. 5. — A défaut d'associations cultuelles, les édifices affectés à l'exercice du culte, ainsi que les meubles les garnissant, continueront, sauf désaffectation dans les cas prévus par la loi du 9 décembre 1905, à être laissés à la disposition des fidèles et des ministres du culte pour la pratique de leur religion.

La jouissance gratuite en pourra être accordée soit à des associations cultuelles constituées conformément aux articles 18 et 19 de la loi du 9 décembre 1905, soit à des associations formées en vertu des dispositions précitées de la loi du 1er juillet 1901 pour assurer la continuation de l'exercice public du culte, soit aux ministres du culte dont les noms devront être indiqués dans les déclarations prescrites par l'article 25 de la loi du 9 décembre 1905.

La jouissance ci-dessus prévue desdits édifices et des meubles les garnissant sera attribuée, sous réserve des obligations énoncées par l'article 13 de la loi du 9 décembre 1905, au moyen d'un acte administratif dressé par le préfet pour les immeubles placés sous séquestre et ceux qui appartiennent à l'État et aux départements par le maire pour les immeubles qui sont la propriété des communes.

Les règles susénoncées s'appliqueront aux édifices affectés au culte qui, ayant appartenu aux établissements ecclésiastiques, auront été attribués par décret aux établissements communaux d'assistance ou de bienfaisance par application de l'article 9, paragraphe 1er de la loi du 9 décembre 1905.

Art. 6. — Les dispositions de la loi du 9 décembre 1905 et des décrets portant règlement d'administration publique pour son exécution sont maintenues en tout ce qu'elles n'ont pas de contraire à la présente loi.

III. Novella z 28. března 1907, již odstraněna oznamovací povinnost.

Art. 1er. — Les réunions publiques, quel qu'en soit l'objet, pourront être tenues sans déclaration préalable.

Art. 2. — Sont abrogées, en ce qu'elles ont de contraire à la présente loi, les dispositions des lois des 30 juin 1881, 9 décembre 1905 et 2 janvier 1907.

Art. 3. — Des règlements d'administration publique détermineront les conditions dans lesquelles la présente loi et celle du 2 janvier 1907 seront applicables à l'Algérie et aux colonies.

La présente loi, délibérée et adoptée par le Sénat et par la Chambre des députés, sera exécutée comme loi de l'État.

Fait à Paris, le 28 mars 1907.

Ukazovatel jmen a věcí.

A

d'Alembert, 11.
Alfons XIII., král španělský, 160, 161.
Allard, poslanec, 46, 83.
Amette, arcib. pařížský, 152.
Arago, člen zatímní vlády, 41.
Armand Los, protestant, 121.
Andrien, kardinál a arcibiskup bordeauxský, 149—151.
Apačové, 112, 113, 115, 116.
Assumptionisté, 45.
Auffray, poslanec, 83, 84.
L'Avenir, časopis, 27, 28.

B

Bardel, biskup, 113.
Bayle, 9.
Bedřich II., král pruský, 8, 10.
Berengar, senátor, 80.
Berger Filip, senátor, 84, 138.
Bert Pavel, poslanec, 43, 44.
Berthoulat, poslanec, 47, 50.
Bienvenu-Martin, ministr, 49, 50, 76.
Bílá kniha vatikánská, 33, 34, 103, 104.
Biskupové: ustanovování, 144, 145, statné vystupování, 149 až 154.
Bismarck, kníže a německý kancléř, 102.
Briand Aristides, poslanec, zpravodaj, 47, 49, 50, 91, 93, 100, 109, 116, jako ministr 117—122, 130, 134—136, 154 až 156.

Bonnot de Condillac, spisovatel, lékař a duchovní, 11.
Bordeaux, arcib. finanční spolek, 147, 148.
Budovy kultu, 62—65, 79—81, 119, 124, 126.
Bouhej Alex., poslanec, rouhač, 83.
Bouillon-Villers, hrabě, spisovatel, 10.
Bouisson, poslanec, 50.
Brisson, předseda poslanecké sněmovny, 42, 49.

C

Cacault, vyslanec v Římě, 23.
Candeille, ohavná zpěvačka, 17.
Canossa, 102.
Caprara, kardinál, 23.
Carne, markýz, senátor, 81.
Carnot Sadi, president republiky, 42.
Clemenceau, ministr, 117, 154, 155.
Clots Anacharsis, baron, 17.
Combes, ministr, 33—36, 38, 39, 46, 48, 49, 52, 73, 118, 130, 131, 155, 160, 161.
Consalvi, kardinál, 23.
Constans, ministr, 33.
Cuverville, senátor, 76.

D

Darboy, arcib. pařížský, 41.
Dejeante, poslanec, 47.
Delahay, senátor, 84.
Delcassé, ministr, 35, 36, 46.
Delpech, senátor, 47.

Diderot, 11.
 Direktorium, 19, 20.
 Doumer, předseda poslanecké komory, 49.
 Dreyfus, vlastizrádce, 161.
 Drouet, pošt mistr, 15.
 Dubois, kardinál, 50.
 Dumont, poslanec, 50, 91.

E

Elba, ostrov, 26.
 Encykliky: „Vehementer Nos“ z 11. února 1906, 104–106; „Gravissimo officio“ ze dne 10. srpna 1906, 107–109; třetí ze 6. ledna 1907, 128 až 130.

Encyklopedie, 11.
 Etienne, ministr, 51.

F

Fallieres, president republiky, 42.
 Falloux, ministr, 29, 156.
 Faure Felix, president republiky, 33, 42; Mořic, ministr, 155.
 Favre, ministr, 41.
 Ferrer Frant., anarchista, 160.
 Ferry, ministr, 33, 41, 42.
 Filip Orleanský, 8.
 Finance církevní, 145–148.
 Fleury, kardinál, 8.
 Florens, poslanec, 47.
 Fontenelle, spisovatel, 10.
 František z Neufschateau, 15.
 Fuset, arcib. rouenský, 146.
 Fysiokraté, 12.

G

Gambetta, president republiky, 41, 42.
 Gambon, poslanec, 18.
 Caribaldiani, 30.
 Gayraud, poslanec, 83.
 Geay, biskup lavalský, 36–38.
 Gerbert, abbé, 27.
 Ghysel Henri, rezník, 116, 117.
 Gobet, arcibiskup pařížský, 16.
 Goulaine, senátor, 76, 84.
 Gourju, senátor, 84.
 Grévy, president republiky, 42.

Grosjean, poslanec, 47.
 Groussau, poslanec, 83, 84.
 Guerard, biskup z Coutancesu, 151.
 Guieysse, poslanec, 117.
 Guyot-Dessaigne, ministr, 122.
 Guyot Yves, poslanec, 45.

H

Helena Sv., ostrov, 26.
 Helvetius, spisovatel, 11.
 Hervé, antimilitarista, 161.
 Holbach, baron, spisovatel, 11.
 Hřbitovy, 69, 163.
 Houx Henri des, redaktor „Matinu“, 118.
 Hubbard, poslanec, 48.

Ch

Chamaillard, senátor, 52, 78.
 Chambord, hrabě, 41.
 Chatel, vojenský duchovní, 28.
 Chenier, básník, 17.
 Choiseul, ministr, 13.

I

Inventarisování, 57, 95, 112 až 117.

J

Jacquette Benaoen, dáma, 114
 Jaille, admirál, 77.
 Jaures, žurnalista, 130, 160.
 Josef II., cisar, 160.

K

Karel X., král, 27.
 Kateřina II., carevna, 10.
 Kazatelna, 69, 70, 85, 86.
 Kláštery, 74–96.
 Kommuna v Paříži, 40, 41.
 Kongregace, 45, 46, 74, 75, 130 až 157.
 Konkordát fontainebleauský, 26, Napoleona I., 21, 22.
 Kostely, 79–81, 142–144.
 Kounic, kníže, 12.
 Kříže, 164.
 Kultovní spolky, 65–68, 87 až 100, 107–110, 117, 118, 124 až 126.
 Kultovní schůze, 119, 125–128.

L

Labat, maurin, 12.
 Lacordaire, 156.
 Laicisování, 44.
 Laická morálka, 44, I. stát, 44, I. škola, 44.
 Lamarzelle, senátor, 52, 53, 73, 82.
 Lamennais, abbé, 27, 28.
 Lagors, plukovník, 25.
 Lareveillere-Lepeaux, direktor republiky, 20.
 Lasies, poslanec, 123.
 Launay, senátor, 73.
 Lavigerie, kardinál, 32.
 Lecomte Maxime, senátor, 52.
 Lecot, arcibiskup bordeauxský, 91.
 Legrand, poslanec, 76.
 Lemir, poslanec, 139.
 Leroll, poslanec, 117.
 Leszczyński Stanislav, polský král, 8.
 Leygues, ministr, 92.
 Lev XIII., papež, 32, 35.
 Liga francouzských katolíků, 118.
 Ligue de l'enseignement (liga vyučovací), 44.
 Lorenzelli, nuncius, 37.
 Loubet, president republiky, 34–36, 42, 53, 104, 109.
 Ludvík, králové: XIV., 7–9; XV., 8, 9; XVI., 13, 15, 16; XVII., 15; XVIII., 27.
 Ludvík Filip Orleanský, 27, 29.

M

Mac Mahon, president republiky, 41, 42.
 Malesherbes, ministr, 13.
 Marie Antoinetta, královna, 16.
 Marie Terezie, císařovna, 8, 11, 12, 16.
 Merry del Val, kardinál, 35, 38, 145.
 Mezieres, senátor, 78.
 Mince, 164.
 Montagnini, Msgre, sekretář nunciatury, 122, 133.

Montalembert, hrabě, 27, 29, 156.
 Morizot, učitel, 162.
 Morlot, poslanec, 39.
 Mun, hrabě, 45.

N

Náboženství, vyučování, 69, 76, 158; odznaky, 68, 164.
 Nadace, 82–85; zbožné, 136 až 142.
 Nájemné smlouvy o kostely, 125, 127, 133–136.
 Napoleon I., 20, 25, 26, 29, 32; III., 29, 30, 40.
 Národní konvent, 16.
 Národní shromáždění, 13.
 Necker, ministr, 13.
 Neděle, 164.

O

Občanská ústava duchovenstva, 14.
 Oddavky církevní, 163.
 Oekonomisté, 12.
 Organické články, 22, 23.
 Orleanisté, 41.

P

Pacca, kardinál, 28.
 Pařížský národní sněm, 25.
 Pečet zpovědní, 163, 164.
 Pelletan, ministr, 92.
 Pense duchovních, 60–62, 77, 78, 95, 96, 124, 127.
 Perier Kazimír, president republiky, 42.
 Pie, biskup poitierský, kardinál, 15.
 Pius, papežové: VI., 15; VII., 22–24; X., 35, 38, 50–52, 104, 105, 107, 108, 111, 117, 120, 128, 130, 139.
 Platy duchovenstva, 76, 77.
 Podpurné spolky duchovenstva, 138, 139.
 Policie kultu, 68–70, 85.
 Pompadour, markýzka, 8, 9.
 Porady biskupů, 107, 110, 118, 130, 133.
 Přísaha, 163.

R

Rampolla, kardinál, 35.
 Republikánský kalendář, 16.
 Reveilland, poslanec, 48.
 Ribot, poslanec, 40, 130.
 Richard, kardinál a arcib. pa-
 řížský, 120, 121, 134, 136, 147.
 Robespierre, 17, 18.
 Roche Arnošt, poslanec, 46.
 Roche Jules, poslanec, 43.
 Regnon, markýz, 29.
 Rochefort, 41.
 Romme, matematik, 16.
 Rousseau, 11, 12.
 Rouvier, ministr, 39, 49, 50,
 52, 116, 117.

Ř

Řády, 45, 46, 70, 157.
 Řehoř XVI., 28.

S

Sarrien, ministr, 117, 118.
 Secondant, baron de la Brede,
 10.
 Sembat, poslanec, 50.
 Senac, poslanec, 48.
 Sibill, poslanec, 76.
 Služby Boží, 125, 142—144.
 Statky církevní, 57—60.
 Svědomí, svoboda, 72—74.

Š

Školství, 149, 153, 156—163.

T

Talleyrand, biskup a ministr,
 23.
 Theofilantropové neb thean-
 thropofilové, 20.
 Thiers, prezident republiky,
 41, 152.
 Touchet, biskup orleanský, 80.
 Tyssot, spisovatel, 10.
 Turinaz, biskup z Nancy-Toulu,
 100, 107.

V

Varenes, město, 15.
 Vauroux, biskup agenský, 153.
 Veuillot Ludvík, 29.
 Veuillot P., 109.
 Vidal de Saint Urban, senátor,
 53, 84.
 Viktor Emanuel, králové: 1,
 30; II., 35.
 Vilém I., císař, 100.
 Voltaire, 10, 11.
 Vyučování, 75.
 Výchova, 158, 159.

W

Waldeck-Rousseau, ministr, 33,
 45, 46, 103, 155.

Z

Záduši kostelní, 23, 90, 120, 124.
 Zákonodárné shromáždění, 15.
 Zvony, 86, 87.

Opravy.

Na str. 53. řád. 7. shora čti: „Journal officiel“ místo: „Journal
 Officiel“. (Podobně i jinde.)

Na str. 64. řád. 21. zdola čti: Předsevezme místo: Převzeme.

Obsah.

	Str.
Proslov	5
Literatura	6

Díl I. Rozluka.

§ 1. Co jest rozluka církve a státu?	7
--	---

Vzdálenější příčiny rozluky.

§ 2. Rozšíření nevěry ve Francii	7
§ 3. Francouzská revoluce. První republika a její rozluka církve a státu, a postup až k pohanství	13
§ 4. Napoleon jako konsul (1799—1804). Jeho konkordát a organické články. Napoleon jako císař (1804—1814 a 1815)	20
§ 5. Obnovené království Bourbonů. Druhá republika a druhé císařství Napoleona III.	27
§ 6. Právní náboženský stav před rozlukou	30

Blížejší přípravy a záminky k rozluce.

§ 7. Vinění papeže z nepřátelství k republice	32
§ 8. Jmenování biskupů. Spor „Nobis nominavit“	33
§ 9. Cesta presidenta Loubeta do Říma	34
§ 10. Spory Apoštolské stolice s francouzskou vládou pro záležitosti biskupů z Lavalu a Dijonu	36
§ 11. Třetí republika. Kommuna v Paříži a její rozluka církve a státu	40
§ 12. Kroky, přípravy a návrhy vlády a parlamentu na rozluku církve a státu	42
§ 13. Rozluka církve a státu v parlamentě	50
§ 14. Hlavní obsah rozlukového zákona	53
§ 15. Zákon o rozluce církve a státu z 9. prosince 1905, prohlášený v úředním listu (Journal officiel) dne 11. prosince 1905	57
§ 16. Rozbor zákona rozlukového	72
§ 17. Působnost rozlukového zákona na veřejnost a jeho posuzování. Pense duchovenstva. Schůze francouz- ských biskupů. List 23 znamenitých mužů k biskupům a odpověď na něj od biskupa Turinaze z Nancy-Toulu	94

Díl II. Po rozluce.

	Str.
Období první.	
§ 18. Vatikánská „Bílá kniha“	103
§ 19. První odsouzení rozlukového zákona Apoštolskou stolicí encyklikou „Vehementer Nos“ z 11. února 1906	104
§ 20. Smýšlení věřících po první encyklice papežské. První schůze biskupův	106
§ 21. Papežská encyklika „Gravissimo officii“ ze dne 10. srpna 1906	107
Období druhé.	
§ 22. Inventarisování jmění církevního. Boje o kostely	112
§ 23. Ministerská nařízení k rozlukovému zákonu. Snaha upravit službu Boží na základě obecného práva	117
§ 24. Druhý rozlukový zákon ze dne 2. ledna 1907	123
§ 25. Text druhého zákona o rozluce církve a státu ve Francii ze dne 2. ledna 1907	126
§ 26. Třetí veliká encyklika papeže Pia X. ze dne 6. ledna 1907	128
§ 27. Krytý ústup vlády. Její další nepřátelství proti církvi	132
§ 28. Marný pokus nájemných smluv o kostely	133
§ 29. Zpětné požadování učiněných zbožných nadací. Oloupení mrtvých	136
Období třetí.	
§ 30. Nynější právní stav bohoslužby a kostelův	142
§ 31. Ustanovování biskupův. Církevní správa	144
§ 32. Finanční stav církve	145
§ 33. Neobrožené vystupování biskupův a jejich snahy o povznesení katolického života	149
§ 34. Briandův „smiřovací program“	154
§ 35. Francouzské školství	156
§ 36. Nový nastávající boj církve se státem o školu obecnou	160
§ 37. Některé dodatky k církevním poměrům francouzským	163
Přílohy.	
I. La loi de séparation de l'église et de l'état promulguée au Journal officiel à la date du 11 Décembre 1905	165
II. La seconde loi de séparation de l'église et de l'état du 2 Janvier 1907	179
III. Novella z 28. března 1907, již odstraněna oznamovací povinností	181
Ukazovatel jmen a věcí	183